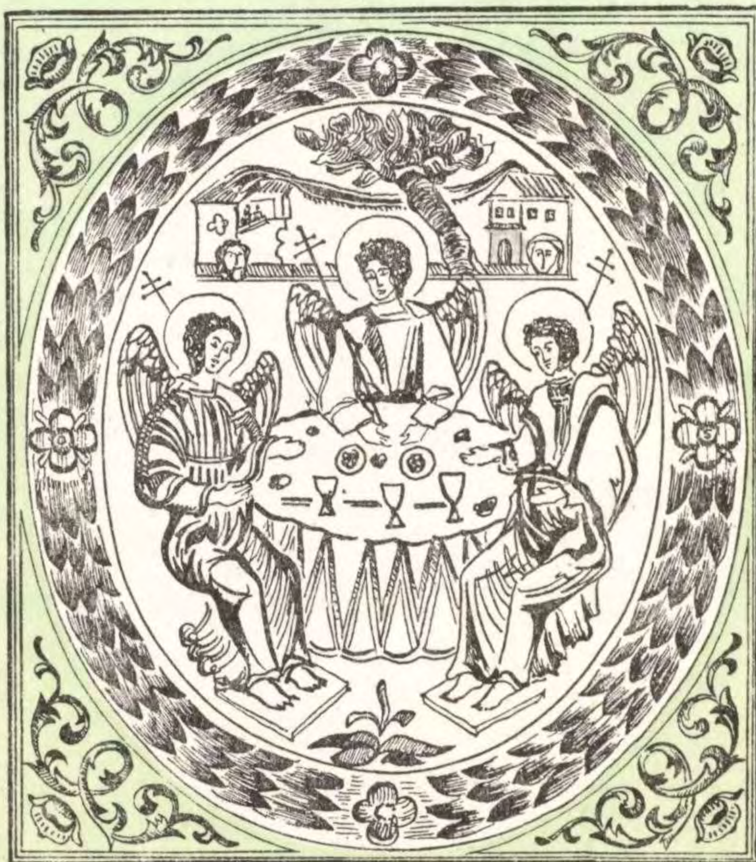

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi
EPISCOPIEI ORADIEI

5

SEPTEMBRIE-
OCTOMBRIE
1990
ANUL XXXV
SIBIU

ex 1

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI, EPISCOPIEI MARAMUREŞULUI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

STUDII ŞI ARTICOLE

DIN SFINŢII PĂRINŢI

SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ

MATERIALE OMILETICE ŞI CATEHETICE

VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN LIBERTATE

BISERICA ÎN ACTUALITATE

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ

inv-'09

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ȘI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI,
EPISCOPIEI MARAMUREȘULUI ȘI EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXXV, Nr. 5 SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE 1990

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada Mitropoliei nr. 24

SFÎNTA TREIME CA ŞI COMUNIUNE ŞI VIAŢĂ A BISERICII

1. „Şi Viaţa S-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim Viaţa de veci Care era la Tatăl, şi s-a arătat nouă... ca şi voi să aveţi comuniune *(koinonian)* cu noi, iar comuniunea *(koinonia)* noastră este cu Tatăl şi cu Fiul Lui, Iisus Hristos" (I. In. 1, 2—3). Şi: „din aceasta cunoaştem că rămînem în El (Dumnezeu) şi El întru noi fiindcă ne-a dat din Duhul Lui" (I. In. 4, 13). Potrivit mărturiei *Sf. Scripturi*, deci, noutatea mîntuitoare adusă de creştinism este experienţa misterului comuniunii harice de iubire a celor ce cred în Hristos ca Dumnezeu cu Dumnezeu Tatăl prin Fiul în Duhul Sfînt (II. Cor. 13, 13) şi întreolaltă. „Dumnezeu este" comuniune de „iubire" care se descopere în comuniunea de iubire a creştinilor cu Dumnezeu şi întreolaltă (I. In. 4, 6—21). Misterul acestei comuniuni harice a credincioşilor cu Dumnezeu Cel în Treime şi întreolaltă constituie fiinţa ultimă a Bisericii, Trupul lui Hristos, Templul Duhului Sfînt şi locaşul Treimii.

2. Comuniunea eclezială revelează astfel misterul comuniunii treimice ca baza, modelul şi scopul ultim al Bisericii. Şi, invers, Comuniunea Treimică fundamentează, structurează şi explică misterul comuniunii ecleziale. Căci cunoaştem Treimea în şi prin Biserică, iar Biserica o înţelegem prin Treime, căci „Biserica e plină de Treime" (Pseudo-Origen, *Selecta în Psalmos*, 23, 1; P.G. 12, 1265) iar Treimea este o Biserică tainică, „eclesializată" *(ekklesiasasa)* (patr. Photios, *Homiliai* 9, 96).

3. *Dogma* Sfintei Treimi formulată de Biserică constituie răspunsul în formă de doxologie şi mărturisire de credinţă al Bisericii la Iconomia revelatoare şi mîntuitoare a Treimii actualizată sacramental în Biserică mai cu seamă prin Botez şi Euharistie. În dinamica Iconomiei *(oikonomía)* divine *ad extra*, comuniunea treimică se comunică credincioşilor în mişcarea descendentă a harului său energiilor divine *de la* Tatăl *prin* Fiul, *în* Sfîntul Duh, iar intrarea acestora în comuniunea treimică are loc prin mişcarea ascendentă inversă, făcută cu putinţă de har *în* Duhul *prin* Fiul *la* Tatăl. (S. Bas. Magn. *De Spiritu Sancto*, XVIII, 4—7; P.G. 32, 153 B). Această dinamică a Iconomiei treimice are ca bază şi scop misterul inefabil al Comuniunii intratrinitare însăşi pe care îl exprimă doxologia şi dogma Bisericii *(theología)*. Aceasta înseamnă, pe de o parte, că Dumnezeu e Treime nu numai în activitatea sau Iconomia Sa temporală *ad extra*, ci în însăşi existenţa Sa veşnică *ad intra*, iar pe de alta, că succesiunea manifestării iconomice a Celor Trei Persoane nu introduce o subordonare internă în Treime Care există în Sine ca Tată, şi Fiu şi Duh Sfînt: Trei Persoane egale într-o Unică Fiinţă (Substanţă), unite neamestecat prin aceeaşi Fiinţă divină şi deosebite neîmpărţit prin proprietăţile personale distinctive: „nenaştere", „naştere" şi „purcedere".

„Tatăl — scrie Sf. Ioan Damaschin făcînd sinteza triadologiei patristice — este necauzat şi nenăscut, căci nu este din cineva: el îşi are existenţa de la Sine Însuşi şi nu are de la altul ceva din ceea ce are, ba, mai mult, El este în chip natural principiul şi cauza modului de existenţă al celorlalte Ipostasuri. Fiul este din Tatăl prin naştere. Duhul este şi El din Tatăl, dar nu prin naştere, ci prin purcedere. Ştim că există o deosebire între naştere şi purcedere, dar care este genul deosebirii nu cunoaştem. Naşterea Fiului din Tatăl şi purcederea Duhului Sfînt sînt simultane. Aşadar, toate cîte le are Fiul şi Duhul, le au de la Tatăl, şi însăşi existenţa Lor. Şi dacă nu este Tatăl nu este nici Fiul şi nici Duhul. Şi

dacă Tatăl nu are ceva nu are nici Fiul, nici Duhul. Şi din cauza Tatălui, adică din cauză că există Tatăl, există şi Fiul şi Duhul. Şi din cauza Tatălui şi Fiul şi Duhul au toate cîte le au, adică din cauză că Tatăl le are pe toate acestea, afară de nenaştere, naştere şi purcedere. Căci cele Trei sfinte Ipostasuri se deosebesc între Ele numai în aceste proprietăţi ipostatice; Ele nu se deosebesc fără să se împartă şi despartă prin caracteristica proprie fiecărui Ipostas... Prin Cele Trei Ipostasuri cunoaştem că Dumnezeirea e neamestecată, iar prin faptul că Ipostasurile sînt de aceeaşi fiinţă şi sînt identice în ce priveşte voinţa, activitatea, puterea, stăpînirea şi mişcarea, cunoaştem că Dumnezeirea e neîmpărţită şi că este un singur Dumnezeu". „Pentru aceasta nu spunem că Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt sînt trei Dumnezei, ci din contra, că Sfînta Treime e Un singur Dumnezeu: Fiul şi Duhul se raportă la o singură Cauză: nu sînt nici contractaţi în ce priveşte ipostasul în sensul contopirii lui Sabelie — căci Ipostasurile Sfintei Treimi se unesc nu în sensul că se amestecă, ci în sensul că există Unele în Altele, iar întrepătrunderea *(perichóresin)* reciprocă a Ipostasurilor e fără contractare şi fără separare — nici depărtate Unele de Altele şi împărţite în ce priveşte fiinţa, în sensul împărţirii lui Arie — căci Dumnezeirea este neîmpărţită în cele ce împart, după cum în trei corpuri solare care există unele în altele şi sînt nedespărţite, avem o singură unire şi apropiere a luminii" (Sf. Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* I, 8; P.G. 94).

4. Dogma Sfintei Treimi reprezintă astfel în formele antinomice structura misterului Comuniunii sau Iubirii supreme în sine. Aceasta implică trei realităţi constitutive şi ireductibile care au fost apărate de Sf. Părinţi împotriva înţelegerii lor eronate de către diferitele erezii antitrinitare:

— *cele Trei Persoane* ca realităţi ireductibile şi coeterne în Dumnezeu — împotriva modalismului sabelian care le relativiza la rangul de simple roluri sau „măşti", succesive ale uneia şi aceleiaşi Persoane;

— *consubstanţialitatea* Lor sau identitatea totală a fiinţei Lor — împotriva triteismului şi arianismului care transforma Cele Trei persoane în Trei substanţe diferite, neasemănătoare între Ele; şi

— *„monarhia Tatălui"* sau axioma potrivit căreia „unica obîrşie" sau „singurul principiu" al naturii divine şi persoanelor în Dumnezeu este nu o fiinţă divină mai profundă, o „divinitate" originară supratreimică, ci *Persoana* Tatălui Cel Care face ca Dumnezeu să existe ca şi Comuniunea neamestecată şi nedespărţită a Trei Persoane divine consubstanţiale.

5. Axioma „monarhiei Tatălui" în Treime face inacceptabilă pentru Biserica Ortodoxă formula *„Filioque"* înţeleasă nu cu referire la trimiterea ;conomică în timp a Duhului şi de la Fiul, ci cu referire la originea Lui ipostatică eternă. Cum arată Sf. Photios, patriarhul Constantinopolului, încă din sec. IX în *„Mystagogia"* sa, purcederea Duhului de la Tatăl şi de la Fiul nu poate evita suspiciunea de subordinaţianism şi de relativizare semi-sabeliană a Ipostasurilor divine, prin introducerea în Treime a succesiunii temporale şi dyadei: Treimea nu mai e misterul lui Unu=Trei, ci a lui Unu care naşte pe Doi şi împreună purced ca legătură reciprocă pe Trei. Ceea ce relativizează puternic caracterul de Persoană al Duhului şi, implicit, caracterul de Comuniune personală reală al vieţii intratrinitare. Dogma Sfintei Treimi revelează, deci la baza koinoniei intratrinitare misterul ultim şi suprem al Persoanei, al *modului de existenţă personal,* care face ca una şi aceeaşi natură să fie posedată întreagă simultan, într-o reciprocă dăruire, de Trei Persoane divine ireductibile, şi realizează coincidenţa totală şi perfectă între Unu şi Multiplu, între unitate şi diversitate.

Sau, cum scrie Sf. Maxim Mărturisitorul: „Unul este Dumnezeu pentru că una este Dumnezeirea: Unime fără de început, simplă, fără părţi şi neîmpărţită. Una şi aceeaşi este şi Unime şi Treime; aceeaşi întreagă Unime şi aceeaşi întreagă Treime; aceeaşi întreagă Unime după fiinţă şi aceeaşi întreagă Treime după ipostasuri, căci Dumnezeirea e Tată, Fiu şi Duh Sfînt şi Dumnezeirea este în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt (...) întreagă este aceeaşi, desăvîrşită, în chip desăvîrşit în Tatăl cel desăvîrşit; şi întreagă aceeaşi, desăvîrşită, în chip desăvîrşit în Fiul Cel desăvîrşit; şi întreagă aceeaşi desăvîrşită, în chip desăvîrşit în Duhul cel desăvîrşit. Căci Tatăl este întreg în întreg Fiul şi în întreg Duhul Sfînt în chip desăvîrşit, şi întreg Fiul este în întreg Tatăl şi întreg Sfîntul Duh în chip desăvîrşit, şi întreg Duhul Sfînt

este în întreg Tatăl şi întreg Fiul în chip desăvîrşit" *(Capita theol. et oec.* II, 1; P.G. 90, 1125).

6. Coincidenţa tripersonalităţii şi consubstanţialităţii în Treime explică insuficienţa şi „imposibilitatea" găsirii unei „imagini" sau analogii „care să exemplifice în chip exact modul de existenţă al Sfintei Treimi" (Sf. Ioan Damaschin, *ibidem).*

Faptul este valabil şi pentru analogiile antropologice în pofida relaţiei de „chip şi asemănare" (Fac. 1, 26) existente între om şi Dumnezeu, Creatorul lui, atît în ce priveşte analogiile „psihologice" cît şi cele „sociale". Analogiile „psihologice" dezvoltate de un Augustin care explică producerea şi relaţiile Persoanelor treimice după tipul relaţiilor funcţiilor principale ale psihicului uman *(mens, notitia, amor;* sau *memoria, intelectus, voluntas)* evidenţiază bine consubstanţialitatea Lor dar relativizează periculos ireductibilitatea Persoanelor treimice tinzînd spre o înţelegere modalistă, sabeliană, a Treimii (un subiect în trei moduri de subzistenţă diferite).

Mai adecvată, analogia „socială" (familia, relaţia de tip eu — tu — el), reliefează mai exact tripersonalitatea Treimii, în schimb nu poate exprima adecvat consubstanţialitatea Lor, căzînd la extremă în triteism prin împărţirea naturii una. Deosebirea dintre consubstanţialitatea numerică a Persoanelor treimice şi consubstanţialitatea generică a persoanelor umane este bine precizată de Sf. Ioan Damaschin care arată că: la oameni ipostasurile (Petru, Pavel) există „în realitate" în mod separat, despărţite în timp şi spaţiu unele de altele, deosebindu-se între ele prin gîndire, voinţă etc. şi „mai presus de orice prin faptul că nu sînt unele în altele, ci despărţite, pentru aceasta se zice: doi, trei şi mai mulţi oameni", „comunitatea şi unitatea lor" fiind dedusă doar „logic şi abstract". La Treime, însă, „comunul şi unitatea" se observă „în realitate" dată fiind identitatea Lor perfectă de fiinţă, voinţă, activitate, iar „deosebirea" lor se înţelege „numai pe cale abstractă": „căci cunoaştem Un singur Dumnezeu, iar deosebirea o înţelegem numai în însuşirile paternităţii, filialităţii şi purcederii, potrivit categoriilor cauzei şi cauzatului şi desăvîrşirii ipostasului, adică a modului de existenţă" *(ibidem.* col. 828 A D).

7. Aceste ultime precizări ne impun o *disociere-cheie:* cea dintre *persoană şi individ,* sau mai exact între modul în care apare Persoana pură, arhetipală, necreată, în Treime şi în care se prezintă persoana umană creată. În starea ei actuală deformată de păcat, persoana umană creată nu este altceva decît un individ al unei specii. Individul se caracterizează în primul rînd prin faptul că el se identifică în mod egoist rezervîndu-şi-o în exclusivitate doar ca o parte a naturii umane; prin aceasta el sfîşie natura umană una într-o multitudine de părţi individuale izolate şi în continuu conflict cu ceilalţi indivizi pentru acapararea naturii unice, aservirea acestora şi înglobarea lor sub stăpînirea şi voinţa proprie. Multiplicitatea „personală" se confundă în cazul indivizilor cu îmbucătăţirea egoistă iremediabilă a unităţii naturii în miriade de părticele fiecare cu ideile şi voia proprie aflate în permanent conflict. Această îmbucătăţire şi sfîşiere a naturii umane de către individ, posedarea ei egoistă, ca o „pradă" în revoltă faţă de Dumnezeu şi conflict cu oamenii, conduce însă la slăbirea neîncetată a naturii individului, slăbire care culminează în moarte.

În mod invers individului, — Persoana — aşa cum vedem în Sf. Treime — se realizează pe sine nu prin posedarea egoistă a naturii proprii ci tocmai prin deplina şi totala ei dăruire altor Persoane, prin posedarea în comun împreună cu Acestea nu doar a unei părţi, ci a întregii naturi. Deci, spre deosebire de individ, Persoana nu e o parte a unui întreg ci întregul însuşi pe care-l posedă însă, în mod desăvîrşit, în mod paradoxal, tocmai fiindcă îl posedă nu de sine ci în comuniune cu alte Persoane se afirmă pe sine tocmai prin totala renunţare la o voie proprie şi la afirmarea de sine şi prin identificarea cu voia comună afirmarea ei de către celelalte Persoane cu care alcătuieşte astfel o comuniune perfectă de viaţă veşnică. Această ab-negaţie şi dăruire de sine totală întemeietoare de fiinţă constituie legea fundamentală a modului de existenţă personal.

8. Creat „după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu" (Fac. 1, 20), după Sfatul comun al Voii Treimii („să facem"...) omul era chemat şi el la un mod de existenţă personal de comuniune cu Dumnezeu, şi cu semenii şi întreaga creaţie. Virtual, de aceea, fiecare persoană umană este un ipostas nu numai al naturii umane

dacă Tatăl nu are ceva nu are nici Fiul, nici Duhul. Şi din cauza Tatălui, adică din cauză că există Tatăl, există şi Fiul şi Duhul. Şi din cauza Tatălui şi Fiul şi Duhul au toate cîte le au, adică din cauză că Tatăl le are pe toate acestea, afară de nenaştere, naştere şi purcedere. Căci cele Trei sfinte Ipostasuri se deosebesc între Ele numai în aceste proprietăţi ipostatice; Ele nu se deosebesc fără să se împartă şi despartă prin caracteristica proprie fiecărui Ipostas... Prin Cele Trei Ipostasuri cunoaştem că Dumnezeirea e neamestecată, iar prin faptul că Ipostasurile sînt de aceeaşi fiinţă şi sînt identice în ce priveşte voinţa, activitatea, puterea, stăpînirea şi mişcarea, cunoaştem că Dumnezeirea e neîmpărţită şi că este un singur Dumnezeu". „Pentru aceasta nu spunem că Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt sînt trei Dumnezei, ci din contra, că Sfînta Treime e Un singur Dumnezeu: Fiul şi Duhul se raportă la o singură Cauză: nu sînt nici contractaţi în ce priveşte ipostasul în sensul contopirii lui Sabelie — căci Ipostasurile Sfintei Treimi se unesc nu în sensul că se amestecă, ci în sensul că există Unele în Altele, iar întrepătrunderea *(perichóresin)* reciprocă a Ipostasurilor e fără contractare şi fără separare — nici depărtate Unele de Altele şi împărţite în ce priveşte fiinţa, în sensul împărţirii lui Arie — căci Dumnezeirea este neîmpărţită în cele ce împart, după cum în trei corpuri solare care există unele în altele şi sînt nedespărţite, avem o singură unire şi apropiere a luminii" (Sf. Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* I, 8; P.G. 94).

4. Dogma Sfintei Treimi reprezintă astfel în formele antinomice structura misterului Comuniunii sau Iubirii supreme în sine. Aceasta implică trei realităţi constitutive şi ireductibile care au fost apărate de Sf. Părinţi împotriva înţelegerii lor eronate de către diferitele erezii antitrinitare:

— *cele Trei Persoane* ca realităţi ireductibile şi coeterne în Dumnezeu — împotriva modalismului sabelian care le relativiza la rangul de simple roluri sau „măşti", succesive ale uneia şi aceleiaşi Persoane;

— *consubstanţialitatea* Lor sau identitatea totală a fiinţei Lor — împotriva triteismului şi arianismului care transforma Cele Trei persoane în Trei substanţe diferite, neasemănătoare între Ele; şi

— *„monarhia Tatălui"* sau axioma potrivit căreia „unica obîrşie" sau „singurul principiu" al naturii divine şi persoanelor în Dumnezeu este nu o fiinţă divină mai profundă, o „divinitate" originară supratreimică, ci *Persoana* Tatălui Cel Care face ca Dumnezeu să existe ca şi Comuniunea neamestecată şi nedespărţită a Trei Persoane divine consubstanţiale.

5. Axioma „monarhiei Tatălui" în Treime face inacceptabilă pentru Biserica Ortodoxă formula *„Filioque"* înţeleasă nu cu referire la trimiterea ;conomică în timp a Duhului şi de la Fiul, ci cu referire la originea Lui ipostatică eternă. Cum arată Sf. Photios, patriarhul Constantinopolului, încă din sec. IX în *„Mystagogia"* sa, purcederea Duhului de la Tatăl şi de la Fiul nu poate evita suspiciunea de subordinaţianism şi de relativizare semi-sabeliană a Ipostasurilor divine, prin introducerea în Treime a succesiunii temporale şi dyadei: Treimea nu mai e misterul lui Unu=Trei, ci a lui Unu care naşte pe Doi şi împreună purced ca legătură reciprocă pe Trei. Ceea ce relativizează puternic caracterul de Persoană al Duhului şi, implicit, caracterul de Comuniune personală reală al vieţii intratrinitare. Dogma Sfintei Treimi revelează, deci la baza koinoniei intratrinitare misterul ultim şi suprem al Persoanei, al *modului de existenţă personal,* care face ca una şi aceeaşi natură să fie posedată întreagă simultan, într-o reciprocă dăruire, de Trei Persoane divine ireductibile, şi realizează coincidenţa totală şi perfectă între Unu şi Multiplu, între unitate şi diversitate.

Sau, cum scrie Sf. Maxim Mărturisitorul: „Unul este Dumnezeu pentru că una este Dumnezeirea: Unime fără de început, simplă, fără părţi şi neîmpărţită. Una şi aceeaşi este şi Unime şi Treime; aceeaşi întreagă Unime şi aceeaşi întreagă Treime; aceeaşi întreagă Unime după fiinţă şi aceeaşi întreagă Treime după ipostasuri, căci Dumnezeirea e Tată, Fiu şi Duh Sfînt şi Dumnezeirea este în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt (...) întreagă este aceeaşi, desăvîrşită, în chip desăvîrşit în Tatăl cel desăvîrşit; şi întreagă aceeaşi, desăvîrşită, în chip desăvîrşit în Fiul Cel desăvîrşit; şi întreagă aceeaşi, desăvîrşită, în chip desăvîrşit în Duhul cel desăvîrşit. Căci Tatăl este întreg în întreg Fiul şi în întreg Duhul Sfînt în chip desăvîrşit, şi întreg Fiul este în întreg Tatăl şi întreg Sfîntul Duh în chip desăvîrşit, şi întreg Duhul Sfînt

este în întreg Tatăl şi întreg Fiul în chip desăvîrşit" *(Capita theol. et oec.* II, 1; P.G. 90, 1125).

6. Coincidenţa tripersonalităţii şi consubstanţialităţii în Treime explică insuficienţa şi „imposibilitatea" găsirii unei „imagini" sau analogii „care să exemplifice în chip exact modul de existenţă al Sfintei Treimi" (Sf. Ioan Damaschin, *ibidem).*

Faptul este valabil şi pentru analogiile antropologice în pofida relaţiei de „chip şi asemănare" (Fac. 1, 26) existente între om şi Dumnezeu, Creatorul lui, atît în ce priveşte analogiile „psihologice" cît şi cele „sociale". Analogiile „psihologice" dezvoltate de un Augustin care explică producerea şi relaţiile Persoanelor treimice după tipul relaţiilor funcţiilor principale ale psihicului uman *(mens, notitia, amor;* sau *memoria, intelectus, voluntas)* evidenţiază bine consubstanţialitatea Lor dar relativizează periculos ireductibilitatea Persoanelor treimice tinzînd spre o înţelegere modalistă, sabeliană, a Treimii (un subiect în trei moduri de subzistenţă diferite).

Mai adecvată, analogia „socială" (familia, relaţia de tip eu — tu — el), reliefează mai exact tripersonalitatea Treimii, în schimb nu poate exprima adecvat consubstanţialitatea Lor, căzînd la extremă în triteism prin împărţirea naturii una. Deosebirea dintre consubstanţialitatea numerică a Persoanelor treimice şi consubstanţialitatea generică a persoanelor umane este bine precizată de Sf. Ioan Damaschin care arată că: la oameni ipostasurile (Petru, Pavel) există „în realitate" în mod separat, despărţite în timp şi spaţiu unele de altele, deosebindu-se între ele prin gîndire, voinţă etc. şi „mai presus de orice prin faptul că nu sînt unele în altele, ci despărţite, pentru aceasta se zice: doi, trei şi mai mulţi oameni", „comunitatea şi unitatea lor" fiind dedusă doar „logic şi abstract". La Treime, însă, „comunul şi unitatea" se observă „în realitate" dată fiind identitatea Lor perfectă de fiinţă, voinţă, activitate, iar „deosebirea" lor se înţelege „numai pe cale abstractă": „căci cunoaştem Un singur Dumnezeu, iar deosebirea o înţelegem numai în însuşirile paternităţii, filialităţii şi purcederii, potrivit categoriilor cauzei şi cauzatului şi desăvîrşirii ipostasului, adică a modului de existenţă" *(ibidem.* col. 828 A D).

7. Aceste ultime precizări ne impun o *disociere-cheie:* cea dintre *persoană şi individ,* sau mai exact între modul în care apare Persoana pură, arhetipală, necreată, în Treime şi în care se prezintă persoana umană creată. În starea ei actuală deformată de păcat, persoana umană creată nu este altceva decît un individ al unei specii. Individul se caracterizează în primul rînd prin faptul că el se identifică în mod egoist rezervîndu-şi-o în exclusivitate doar ca o parte a naturii umane; prin aceasta el sfîşie natura umană una într-o multitudine de părţi individuale izolate şi în continuu conflict cu ceilalţi indivizi pentru acapararea naturii unice, aservirea acestora şi înglobarea lor sub stăpînirea şi voinţa proprie. Multiplicitatea „personală" se confundă în cazul indivizilor cu îmbucătăţirea egoistă iremediabilă a unităţii naturii în miriade de părticele fiecare cu ideile şi voia proprie aflate în permanent conflict. Această îmbucătăţire şi sfîşiere a naturii umane de către individ, posedarea ei egoistă, ca o „pradă" în revoltă faţă de Dumnezeu şi conflict cu oamenii, conduce însă la slăbirea neîncetată a naturii individului, slăbire care culminează în moarte.

În mod invers individului, — Persoana — aşa cum vedem în Sf. Treime — se realizează pe sine nu prin posedarea egoistă a naturii proprii ci tocmai prin deplina şi totala ei dăruire altor Persoane, prin posedarea în comun împreună cu Acestea nu doar a unei părţi, ci a întregii naturi. Deci, spre deosebire de individ, Persoana nu e o parte a unui întreg ci întregul însuşi pe care-l posedă însă, în mod desăvîrşit, în mod paradoxal, tocmai fiindcă îl posedă nu de sine ci în comuniune cu alte Persoane se afirmă pe sine tocmai prin totala renunţare la o voie proprie şi la afirmarea de sine şi prin identificarea cu voia comună afirmarea ei de către celelalte Persoane cu care alcătuieşte astfel o comuniune perfectă de viaţă veşnică. Această ab-negaţie şi dăruire de sine totală întemeietoare de fiinţă constituie legea fundamentală a modului de existenţă personal.

8. Creat „după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu" (Fac. 1, 20), după Sfatul comun al Voii Treimii („să facem"...) omul era chemat şi el la un mod de existenţă personal de comuniune cu Dumnezeu, şi cu semenii şi întreaga creaţie. Virtual, de aceea, fiecare persoană umană este un ipostas nu numai al naturii umane

comune, ci al întregii creaţii, ea conţine întregul. Prin căderea în păcat însă, umanitatea şi-a asumat însă un mod de existenţă individual, biologic, egoist, similar celui animalic, bazat pe sciziune şi sfîrşind în moarte renunţînd la modul de existenţă personală, dumnezeiesc, de comuniune prin care ar fi avut Viaţa veşnică.

9. Modul de existenţă personal, în comuniune, al Sfintei Treimi ni s-a descoperit şi ni s-a comunicat în Iconomia mîntuirii realizată de Hristos şi Duhul Sfînt la iniţiativa Tatălui, prin tot ceea ce Ei au făcut pentru noi de la Întrupare, trecînd prin Cruce, Înviere şi Înălţare, şi pînă la Cincizecime, inclusiv (Cincizecimea reprezentînd totodată primul act al mîntuirii subiectiv şi manifestarea văzută a Bisericii). Prin kenoza şi viaţa Sa de ascultare filială faţă de Tatăl pînă la moarte (Fil. 2,5 sq, In 16, 28; 15, 5, 30 ş.a.), Hristos ne-a descoperit şi comunicat în Duhul Sfînt modul tainic de viaţă al Sfintei Treimi („prin El avem apropierea către Tatăl într-un Duh"; Efes. 2, 18).

Hristos reunifică, recapitulează şi înnoieşte în Ipostasul Lui divino-uman natura umană scindată şi împărţită prin păcat între o multitudine de indivizi şi arată modul în care în Trupul lui eclesial prin Duhul Sfînt o pot poseda de acum ca şi comuniune persoanele umane create, diferit şi multiple ale Sfinţilor fără a o mai scinda, ci, dimpotrivă, de a reface astfel treptat în conlucrare cu harul Treimii adevărata unitate de comuniune a umanităţii şi în aceasta a întregii creaţii cu Dumnezeu şi întreolaltă. El se roagă ca între oameni şi Dumnezeu şi între oameni întreolaltă să se realizeze prin har *(kata chárin)* acelaşi tip de unitate în comuniune pe care îl au Persoanele treimice între Ele prin natura *(katà phýsin)*: „ca toţi să fie una precum *(kathòs)* Tu Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia în noi să fie una ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis... precum noi una sîntem: Eu în ei şi Tu întru Mine, ca ei să fie desăvîrşiţi întru-una", (In. 17, 21—23), pentru că în această unitate de comuniune stă viaţa veşnică.

10. Pentru a ajunge la această unitate de comuniune cu Dumnezeu şi întreolaltă e nevoie pe de o parte însă de moartea omului cel vechi (a individului) şi învierea omului cel nou (a persoanei) prin „naşterea de sus" „din apă şi din Duh" baptismală (In. 3, 3. 5—7) şi de „mîncarea Trupului şi Sîngelui" euharistic al Domnului spre viaţa veşnică (In. 6, 53—57); iar pe de altă parte, de o vieţuire duhovnicească, în iubire de Dumnezeu şi aproapele, de rugăciune, asceză şi slujire a comunităţii prin care, inima şi sufletul celor ce au crezut era una şi nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate erau de obşte" (F.A. 2, 42. 44—45; 4, 32).

11. Prin acest mod nou de existenţă şi unitate structurat după modelul vieţii de comuniune al Sf. Treimi, Biserica devine o teofanie treimică vizibilă; trăieşte pe pămînt după un mod de existenţă ceresc şi anticipează unitatea eshatologică a creaţiei înnoite de Dumnezeu Cel în Treime devenit „totul în toate" (I. Cor. 15, 28). Întreaga viaţă a Bisericii: viaţa liturgică, organizarea administrativă, teologia, spiritualitatea, trebuie, pentru a fi autentic bisericeşti, să purceadă din experienţa liturgică, baptismală şi euharistică a Treimii, să funcţioneze după noul mod de existenţă personal al comuniunii, să treacă adică prin experienţa răstignirii şi omorîrii omului cel vechi individual şi învierii omului cel nou personal.

12. Trup al lui Hristos, pleromă a Duhului, locaş al Sfintei Treimi, Biserica nu este deci un capitol de sociologie umană, ci de hristologie şi pnevmatologie în unitatea lor treimică şi, deci, de triadologie. În Biserică nu este vorba de indivizi şi colectivităţi, ci de misterul Persoanei în care se realizează acordul şi identitatea „treimică" între unitate şi multiplicitate, între identitate şi diversitate, între întreg şi părţi sub forma comuniunii. Dificultatea înţelegerii şi realizării practice a adevăratei naturi, cereşti, a Bisericii vine din intersectarea în realitatea ei istorică concretă a celor două moduri de existenţă individual şi personal, al omului cel vechi în Adam şi al Omului cel nou în Hristos, Cel Unul, din Treime, şi din confuzia noţiunilor antropologice provenite din experienţa realităţii umane deformate de păcat cu cele proprii misterului revelat, ceea ce duce la confuzii şi un amestec de planuri păgubitor pentru înţelegerea şi realizarea autentică a Bisericii.

13. Invers modul de existenţă adamic individual care diviza natura una şi încerca să reducă la unitate abstractă, exterioară, diversitatea personală, modul de existenţă nou personal al Bisericii restaurează în Hristos şi Duhul Sfînt atît unitatea naturii cît şi diversitatea personală autentică după modelul comuniunii Sfintei

Treimi: o unitate diversificată şi o diversitate unitară nici unitate naturală fără diversitate personală, nici diversitate personală în afara unităţii naturale; iar diversitatea personală nu împarte întregul naturii în părţi, şi fiecare persoană în parte se identifică cu totul şi exprimă totul fiecare parte posedă aceeaşi plenitudine ca şi întregul a cărui plenitudine nu rezultă din suma părţilor. Acest acord perfect între unitate şi diversitate, întreg şi părţi, natură şi er-persoane constituie *catolicitatea* Bisericii care îşi are sursa în modul de existenţă al Sfintei Treimi a cărei revelare ea este. Biserica este „catolică" pentru că trăieşte după modul de existenţă al Sfintei Treimi. „Catolicitatea" constituie, deci, legătura dintre Treime şi Biserică. De aceea orice înţelegere eronată a „catolicităţii" treimice duce la o înţelegere eronată a „catolicităţii" Bisericii, şi, invers, orice deviere de la „catolicitatea" autentică a Bisericii semnalează o înţelegere deformată a misterului Sfintei Treimi.

14. Manifestare vizibilă, semn şi instrument în acelaşi timp al extinderii Comuniunii treimice şi Împărăţiei eshatologice a Tatălui şi Duhului Sfînt în unitate, Biserica este o comuniune sacramentală, realitate teandrică, în acelaşi timp văzută şi nevăzută, a cărei expresie supremă e *Euharistia*, Sacramentul prin excelenţă al comuniunii şi unităţii. Euharistia manifestă cel mai plenar evenimentul eclesial fundamental al comuniunii harice a credincioşilor cu Dumnezeu Cel în Treime şi întreolaltă. Între Treime, Biserică şi Euharistie există astfel o relaţie esenţială de manifestare şi transparenţă reciprocă.

Zidind Trupul Bisericii lui Hristos ca un singur Trup în pluralitatea mădularelor (Rom. 12, 4—5; I. Cor. 12, 4—11; Rom. 12, 6—8), prin împărtăşirea dintr-o singură Pîine şi un singur Potir (I Cor. 10, 16—17) pe deasupra diviziunilor, rasiale, sociale şi culturale (I. Cor. 12, 13; Gal. 3, 28), Euharistia manifestă noutatea comuniunii misterul modului de existenţă nou treimic comunicat Bisericii de Sf. Treime prin care umanitatea îşi poate vindeca rănile şi scindările create de păcat şi experia anticipat unitatea în Împărăţia lui Dumnezeu, Împărăţia Sfintei Treimi.

Înţeleasă în lumina misterului Sfintei Treimi, Euharistia este criteriul pentru funcţionarea Bisericii ca întreg. Elementele instituţionale nu trebuie să fie decît o reflectare vizibilă a acestui mister al Comuniunii; trebuie să fie structuri ale comuniunii.

15. Noua „consubstanţialitate" umană creată de Euharistie şi care face ca fiecare creştin în parte şi toţi împreună să devină în Biserică în baza preoţiei universale prin Botez (I Pt. 2, 9, Apoc. 5, 10) martor, liturg şi slujitor al comuniunii cu Dumnezeu şi întreolaltă prin mărturia pentru Evanghelie, participare la cultul divin euharistic şi diaconia comunitară, nu exclude însă, ci presupune diversitatea harismelor şi slujirilor (I. Cor. 12, 27—30; Efes. 4, 4—7, 11—12).

16. Această diversitate are ca principiu de corelare şi de unitate — similar celui al „monarhiei Tatălui" în Treime — existenţa unei harisme şi slujiri speciale a comuniunii şi unităţii în Biserică, slujire exercitată, în succesiunea Apostolilor, de episcop. Înconjurat de colegiul presbiterilor şi de diaconii instituiţi de el, episcopul reprezintă, după cum arată Sf. Ignatie al Antiohiei (+106), autoritatea supremă a lui Dumnezeu Tatăl (Trall. 3, 1; Smyrn. 8, 1—2; 9, 1; Magn. 3—4, 6, 1) sporind neîncetat comuniunea eclesială prin propovăduirea Cuvîntului, prezidarea Euharistiei şi a celorlalte Sacramente şi păstorirea cu autoritate a credincioşilor pe calea unităţii în Adevăr şi în Iubire: „Vă îndemn: rîvniţi să faceţi toate în concordia *(homonoia)* lui Dumnezeu, episcopul prezidînd în locul lui Dumnezeu, presbiterii în locul sinedrului Apostolilor iar diaconii, cei preascumpi mie, încredinţaţi cu diaconia lui Iisus Hristos. Cel ce era mai înainte de veci la Tatăl şi la sfîrşit S-a arătat. Luînd, deci asupra voastră etosul *(homoetheia)* lui Dumnezeu cinstiţi-vă unii pe alţii şi nimic să nu privească la aproapele lui după trup, ci în Iisus Hristos iubiţi-vă unii pe alţii pururea. Nimic să nu fie între voi din ceea ce poate să vă împartă (divizeze), ci uniţi-vă cu episcopul şi întîi-stătătorii voştri ca tip şi învăţătură a nestricăciunii (incoruptibilităţii). Deci, aşa cum Domnul n-a făcut nimic fără Tatăl, fiind unit cu El, aşa şi voi nimic să nu faceţi fără episcop şi presbiteriu (...). Toţi alergaţi ca la un templu al lui Dumnezeu, ca la un jertfelnic, ca la Un Iisus Hristos, Care a ieşit de la Unul Tatăl şi care este Unul" (Magn. 6, 1—2; 7, 1—2; cf. 13, 1—2).

17. Distinct de preoţia universală a tuturor credincioşilor, episcopatul şi preoţia specială n-au sens, însă, decît în şi pentru comunitate. Între episcop şi comunitate

se stabilește o relație de „perihoreză", analoagă celei treimice: *„episcopus in ecclesia et ecclesia in episcopo"* (S. Cyprian, *Ep.* 66, 8). Ceea ce exclude orice polarizare între „cler" și „laici", atît clericalismul cît și congregaționalismul. Episcopat, presbiteriu și comunitate, spune Sf. Ignatie, trebuie să alcătuiască „corzile unei chitări" prin a căror „concordie și simfonie cîntă Hristos". „Fiecare și toți în parte să se facă un cor, ca în acordul conglăsuirii voastre intonînd o melodie a lui Dumnezeu în unitate, să cîntați cu un glas lui în Iisus Hristos Tatălui ca El să vă asculte și recunoască prin cele ce le faceți ca mădulare ale Fiului Lui. Este de folos, deci, ca voi să fiți într-o unitate fără prihană ca să vă împărtășiți pururea de Dumnezeu". Pentru aceasta însă e necesar ca credincioșii „să fie uniți" cu episcopul ca Biserica cu Iisus Hristos și ca Iisus Hristos cu Tatăl ca toate să fie în unitate în simfonie" (Efes. 4, 1—2; 5, 1). Modelul sacramental acestei simfonii trainice între preoția specială și comunitate îl constituie celebrarea comunitară a dumnezeieștii Euharistii.

18. Biserica, însă, are o dimensiune și o realizare în același timp locală și universală. Așa cum Dumnezeu Cel Unul este comuniunea a Trei Persoane, Biserica locală este comuniunea în Hristos a mai multor persoane dintr-un loc anume, iar Biserica universală este comuniunea a mai multe Biserici locale, și relația dintre Bisericile locale și Biserica universală are drept model tot modul de existență al Persoanelor Sfintei Treimi. Așa cum în Dumnezeu natura una nu există abstract ci numai în cele Trei Persoane, așa și Biserica universală nu există decît sub forma de Biserici locale concrete diferite. legate între ele în Adevar și Iubire prin aceeași credință, și structură sacramentala și canonică. De asemenea, așa cum în Dumnezeu fiecare Persoană nu e numai o parte a Treimii ci Dumnezeu desăvîrșit și posedă în comuniune cu celelalte Persoane întreaga Dumnezeire, așa și Biserica nu este o federație alcătuită din părți ci este „catolică" în fiecare din părțile ei care se identifică cu totul, exprimă totul și ca atare nu poate exista în afara totului.

19. De altfel, exercițiul episcopatului într-o Biserică locală nu se poate face decît în solidaritate cu episcopatul întregii Biserici *(episcopatus unus est a singulis in solidum pars tenetur,* S. Cyprian, *de cath. eccl. unit.* 5) atît în timp cît și în spațiu. Este ceea ce arată mărturisirea de credință dată de candidatul la episcopat și hirotonia sa de cel puțin doi sau trei episcopi vechi (can. 1 apostolic). Această comuniune interepiscopală s-a exprimat apoi în practica sinodală. Întrunite și desfășurate după modelul Sinodului din Ierusalim (F.A. 15, 6—29), *Sinoadele* de diferite tipuri — episcopale sau mixte (episcopat și credincioși), ocazionale, periodice; permanente, sau extraordinare; locale, regionale sau ecumenice — constituie, fiecare la nivelul lui, autoritatea supremă în Biserică în chestiunile doctrinar-liturgice și disciplinar-organizaționale *(tá dogmata tês eusebeías* și *tas ekklesiastikàs antilogías).* Comunicarea sinodală se manifestă și ea ca un reflex al Comuniunii treimice actualizată de Biserică și funcționează și ea după un mod de existență treimic (cf. can. 34 apostolic).

20. Pe de altă parte, sinodalitatea ca și comuniune a episcopilor între ei manifestată prin concelebrarea de către ei a Euharistiei, nu are sens și nu se exercită efectiv și autentic decît în relație de întrepătrundere și „perihoreză" cu comuniunea generală a tuturor mădularelor pleromei Trupului, Biserica, pe care de altfel le reprezintă în sinoade. Modelul sacramental liturgic al acestei relații împreunălucrare și complementării între sinodalitate și comunitatea credincioșilor în Biserică îl reprezintă împreună-slujire între episcop, presbiteriu și credincioși în cadrul Euharistiei celebrate cu ocazia hirotonirii sau înscăunării unui episcop.

21. Ca și structură a comuniunii, sinodalitatea manifestă în primul rînd egalitatea și solidaritatea totală („consubstanțialitatea") a episcopilor între ei. Ministeriul unității în comuniunea sinodală îl exercită (conform principiului „monarhiei" în Treime) un episcop căruia îi revine convocarea, prezidarea și supravegherea executării hotărîrilor sinodului respectiv, episcop care deține funcția de *primat* sau întîi-stătător în comuniunea episcopilor la diferite nivele: provincial, (mitropolitan), regional (patriarhal) sau universal. Așa cum au arătat Sf. Canoane, autoritatea primațilă a președintelui Sinodului are un caracter pur administrativ-jurisdicțional sau bisericesc *(jure ecclesiastico)* și nu eclezologic-dogmatic *(jure divino),* între el

şi ceilalţi episcopi ai sinodului neexistînd nici o diferenţă ci egalitate deplină în ce priveşte autoritatea şi funcţiile sacramentale pe care le exercită în calitate de întîistătător al unei Biserici locale. În calitate de preşedinte al sinodului, preşedintele lui deţine pe lîngă prerogativele de jurisdicţie locale şi prerogative onorifice *(presbeía timês)* de *primus inter pares* între episcopii locului (provincie, regiune, ecumenă). Aceste prerogative sînt definite de sinoade şi se exercită şi au sens numai în cadrele sinodalităţii şi sobornicităţii mai generale ale Bisericii.

22. Sensul eclezioIogic autentic şi profund al relaţiei dintre autoritatea primaţială şi cea sinodală existente în comuniunea Bisericilor, locale între ele, relaţie modelată şi ea după modelul de existenţă al Sfintei Treimi, prin întrepătrunderea, dintre „monarhia" Tatălui şi „tripersonalitatea" Persoanelor „consubstanţiale", este magistral exprimat de canonul 34 apostolic: *„Episcopii fiecărui neam trebuie să ştie pe cel ce este cel dintîi (prôtos) între ei şi să-l socotească pe el drept cap al lor şi să nu făptuiască nimic important fără părerea sa, şi fiecare să facă numai acelea care privesc eparhia (paroikía) lui şi satele care depind de ea. Dar nici acela să nu facă fără părerea tuturor, căci aşa va fi concordie (homonoía) şi va fi slăvit Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfînt"*.

23. Fidelă modelului treimic suprem şi Euharistiei, Biserica Ortodoxă Răsăriteană a înţeles dintotdeauna unitatea Bisericii universale drept comuniunea în Adevăr şi Iubire a mai multor Biserici locale. Începînd din sec. IV—V aceasta a luat forma canonică definitivă treptat (de la canoanele Sinoadelor ecumenice, can. 6 şi 7 I Ec.; 3 II Ec; 28 IV Ec.) a *pentarhiei*. Unitatea Bisericii universale era înţeleasă drept comuniunea dintre cele cinci scaune patriarhale existente în epocă (Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia şi Ierusalim). Alături de acestea au existat şi au apărut în cursul istoriei şi alte arhiepiscopii şi patriarhii. Toate aceste scaune erau şi sînt egale între ele, ordinea lor avînd un caracter pur onorific (determinat de importanţa administrativă a oraşelor respective). Fiecare patriarhie e autocefală, adică absolut independentă în administrarea şi conducerea mitropoliilor de sub jurisdicţia ei, fiind supusă însă în chestiuni de credinţă şi ordine canonică autorităţii supreme reprezentate de Sinodul tuturor patriarhilor şi de Sinoadele ecumenice. În comuniunea pentarhiei, preşedinţia şi primatul de onoare *(tês timês)* era recunoscută episcopului Romei, vechea capitală a Imperiului roman, în calitatea lui de patriarh al Occidentului.

24. De aceea, Biserica Ortodoxă s-a opus şi a respins ca nejustificată şi contrară constituţiei sale comunionale, pretenţia emisă începînd din sec. IV—V în baza unui pretins vicariat petrin de episcopul Romei la un *primat de jurisdicţie* asupra întregii Biserici universale. Această pretenţie monarhică nega realitatea Bisericilor locale şi înlocuia relaţiile de comuniune sinodală între ele prin subordonarea lor administrativă nemijlocită unei singure voinţe umane individuale. El reprezintă astfel o gravă deviere de la modul de existenţă „treimic" constitutiv însăşi fiinţei Bisericii pe care îl exprimă admirabil canonul 34 apostolic: Dumnezeu Însuşi nefiind o singură Persoană divină solitară, ci o comuniune de Trei Persoane în identitatea aceleiaşi fiinţe posedate deodată şi întreagă de toate Persoanele, nici Biserica Treimii nu poate fi condusă de o singură persoană, indiferent de poziţia istorică a scaunului ei şi harismele sale oricît de excepţionale.

25. Pe de altă parte, tot în baza modelului ei trinitar ceresc, nou şi unic, străin de lumea aceasta, Biserica nu poate avea drept model în exercitatea autorităţii ei nici una din structurile de putere şi autoritate dezvoltate în societatea seculară, fie ele imperial-absolutiste, democratic-parlamentare sau consiliar-administrative. În conformitate cu modelul ei treimic ea trebuie să manifeste la toate nivelele ei structuri de comuniune care să reflecte noul mod de existenţă personal, cu acordul pe care-l aduce el între unitate şi diversitate, întreg şi parte, local şi universal, depăşind antinomia inevitabilă la nivel pur uman între acestea pe care le evidenţiază atît individualismul cît şi colectivismul.

Diac. asist. Ioan I. Ică

CONTRIBUŢIA EPISCOPULUI VASILE MOGA LA DEZVOLTAREA ÎNVĂŢĂMÎNTULUI ROMÂNESC DIN TRANSILVANIA*

Personalitatea episcopului Vasile Moga a fost conturată în opera biografului său Sebastian Stanca.[1] S-a născut în anul 1744 în familia preotului Ioan Moga în localitatea Sebeş (jud. Alba). A studiat la şcoala românească şi la gimnaziul evanghelic luteran din Sebeş, la liceul romano-catolic din Alba-Iulia, ca elev particular şi la „liceul catolic regesc" din Cluj. În anul 1798 a fost hirotonit preot necăsătorit de către episcopul Pavel Avacumovici al Aradului. A slujit, în calitate de capelan, în Sebeş. Între anii 1798—1810 a îndeplinit funcţia de „notar" al „scaunului protopopesc Sebeş" şi a studiat, în particular, teologia.

În sinodul electoral întrunit la Turda la 1 octombrie 1810, a fost ales între cei trei candidaţi propuşi pentru scaunul episcopal vacant de la Sibiu. Numit episcop la 21 decembrie 1810, a fost călugărit la 18 aprilie 1811 la mănăstirea Cruşedol. La 23 aprilie 1811 a fost hirotonit episcop de către mitropolitul Ştefan Stratimirovici de Carloviţ. La 29 iunie 1811 a fost instalat în scaunul episcopesc de la Cluj. I s-a aprobat cererea de a muta reşedinţa episcopală la Sibiu unde va păstori 34 de ani în condiţii vitrege, înfruntînd o seamă de umilinţe. Episcopul Vasile Moga şi-a legat numele de unele înfăptuiri pe tărîm gospodăresc, cultural şi naţional-politic, păstorirea sa înscriindu-se ca „o pagină luminoasă în istoria Bisericii noastre".[2] A trecut la cele veşnice la 17 octombrie 1845, la venerabila vîrstă de 71 de ani, după o viaţă închinată Bisericii şi neamului românesc.

1. *Episcopul Vasile Moga şi învăţămîntul teologic sibian*

După cum se ştie, episcopul Vasile Moga şi-a început păstorirea în condiţii vitrege, datorită restricţiilor umilitoare impuse prin cele 19 puncte ce i-au fost fixate prin decretul de numire din 21 decembrie 1810. Socotit „tolerat", era lipsit atît el cît şi clerul ortodox de cele mai elementare drepturi. Curtea habsburgică dorea să reducă pregătirea clerului ortodox doar la scris, citit, Catehism şi Aritmetică, cunoştinţe dobîndite în şcoala primară şi gramaticală. În plus, s-a cerut clerului să cunoască limba maghiară. Aceste drastice prevederi erau cuprinse în articolul 18 al decretului imperial din 21 decembrie 1810.[3] Acesta era cadrul legal în care urmau

---

* Lucrare de seminar alcătuită şi susţinută în cadrul cursurilor pentru pregătirea doctoratului în Teologie la catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române, sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, care a dat şi avizul de publicare.

1 Dr. Sebastian Stanca, *Viaţa şi activitatea episcopului Vasile Moga. 1774—1845*, Cluj, 1939, 125 p.

2 Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* vol. II, Bucureşti, 1981, p. 75.

3 Nicolae Popea, *Vechea Mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimarea şi restaurarea ei*, Sibiu, 1870, p. 149—152; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învăţămînt teologic la Sibiu 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 39.

să se desfăşoare cursurile pentru pregătirea clerului ortodox din Transilvania. Misiunea aceasta i-a revenit „Şcolii de preoţie" din Sibiu, ale cărei cursuri, pînă la venirea ca profesor a lui Gheorghe Lazăr la 15 martie 1811, au avut doar o durată de şase săptămîni. Din acest an durata cursurilor s-a ridicat la şase luni, desfăşurîndu-se în diferite localuri închiriate.

Neînţelegerile ivite între noul episcop Vasile Moga şi profesorul Gheorghe Lazăr au degenerat într-un grav conflict, în care cei doi îşi aduceau riciproc diverse învinuiri. Din această cauză Gheorghe Lazăr a părăsit definitiv Sibiul în anul 1815.[4]

În anul 1814 a fost rechemat de la Viena tînărul Moise Fulea şi numit „director al şcoalelor naţionale neunite", în locul lui Gheorghe Haines, decedat la 1 martie 1812. În acelaşi timp a predat, gratuit, şi la cursurile de preoţie. Disciplinele care s-au predat la aceste cursuri erau următoarele: Dogmatică, Morală (Gheorghe Lazăr), Cîntările bisericeşti ,Tipic şi „Manuarea protocoalelor matriculare" (Moise Fulea).[5]

După plecarea lui Gheorghe Lazăr din Sibiu, episcopul Moga l-a numit profesor la şcoala de preoţie pe Ioan Moga (supranumit „Teologul"), care studiase la Universitatea din Viena cu o bursă din „fondul sidoxial". Era fiul protopopului Zaharie Moga din Sebeş, fratele episcopului. Lui i-au fost încredinţate materiile pe care le preda Gheorghe Lazăr. În anul 1816 clerul transilvănean era încunoştiinţat printr-o circulară că Ioan Moga, „care întru urmarea milostivului decret dto. 25 ianuarie 1816 Nr. 479 ieşit, s-au fost candidăluit de către clerul neunit a învăţa pe candidaţii de preoţie ştiinţa bogosloviei, s-au aşezat şi întărit profesor şi dascăl de bogoslovie la diecii de preoţie".[6]

Grija pentru cele sufleteşti ale credincioşilor şi probabil o acută lipsă de preoţi l-a determinat pe episcopul Moga ca în anul 1815 să încerce o reducere a duratei cursurilor de preoţie, de la 6 la 4 luni, pentru a putea fi pregătite trei serii de clerici într-un an. Acestei încercări i s-a opus guvernul, care prin ordinul nr. 11 263/30 noiembrie 1815 i-a impus episcopului să nu hirotonească pe nimeni, pînă nu absolvea „cursul dogmatico-moralicesc de 6 luni".[7]

S-au mai dat, însă, numeroase dispoziţii pe tot parcursul păstoririi lui Vasile Moga, privitoare la condiţiile ce trebuiau îndeplinite de către candidaţii trimişi la curs, precum şi la procesul de învăţămînt. În 20 octombrie 1815 Vasile Moga dispunea ca cei care doreau să urmeze cursurile de preoţie „mai întîi să ştie norma aritmetică şi scrierea bună, cetania şi cîntările bisericeşti; într-alt chip să nu vie la Sibii, că nu se vor primi, măcar deşi vor avea atestate de normă ..."[8]

La 20 decembrie 1815, prin circulara nr. 788, episcopul cerea „să se trimită la preoţie acei dieci cari... într-atît să ştie norma, ca să poată învăţa şi teologhi-

4 Asupra perioadei sibiene a lui Gh. Lazăr, vezi: Dr. Ioan Lupaş, *Episcopul Vasile Moga şi profesorul Gheorghe Lazăr. Cu mai multe acte şi documente inedite*. Bucureşti, 1915, în „Analele Academiei Române, Memoriile Secţiei Istorice, s. II, t. XXXVII, nr. 21, p. 6—54. A fost reprodus şi în vol. *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, III, Sibiu, 1941, p. 101—128; Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 72—84; George Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1973, p. 36—53; Emilia St. Milicescu, *Gheorghe Lazăr*, Cluj-Napoca, 1982, p. 148—153; Pr. Prof. Dr. Sofron Vlad şi Asistent Mircea Păcurariu, *Istoria Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu, (1811—1861)*, în rev. „M.A.", anul VI, 1961, nr. 11—12, p. 699—700; Mircea Păcurariu, *Două sute de ani* ... p. 36—42.

5 Ioan Lupaş, *op. cit.*, p. 10; Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 30; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani* ... p. 40.

6 Ioan Hannia, *Întiia Programă a Institutului pedagogic-teologic al Arhidiecezei ortodoxe române din Transilvania*, în Sibiu pe anul scolastic 1884/5, Sibiu, 1885, p. 15 şi 20; Eusebiu Roşca, *Monografia Institutului seminarial teologic-pedagogic „Andreian" al Arhidiecezei gr. or. române din Transilvania*, Sibiu, 1911, p. 7.

7 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 30; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani* ..., p. 43.

8 Ilarion Puşcariu, *Documente pentru limbă şi istorie*, tomul I, Sibiu, 1889, p. 183.

ceştile învăţături". Prin circulara nr. 332 din 18 iulie 1817 dispunea ca cei ce doreau să îmbrăţişeze „treapta dăscăliei şi a preoţiei... să meargă cu atestaturi de la localul protopopul şi jurisdicţia mirenească... spre a învăţa cele poruncite ale normii şi a scrie cu slove latineşti". Totuşi peste cîteva luni se dădea circulara nr. 522 din 3 octombrie 1817 prin care se îndemnau părinţii „a-şi trimite pruncii la şcoalele străine pînă la retorică căci în Seminarul ce în scurtă vreme se va ridica numai de acel feliu se vor primi spre a putea învăţa filozofia şi teologia". Această prevedere nu s-a aplicat, deoarece seminarul nu a fost înfiinţat, la cursurile de preoţie fiind primiţi, în continuare, absolvenţii cursurilor de normă.

În anul 1821 episcopul a trimis protopopilor două circulare. În cea cu nr 78/ 1821 dispunea ca „toţi candidaţii de preoţie trebuie să aibă învăţătură normalicească şi examen făcut, altmintrelea nu se vor primi la candidaţie pentru preoţie", iar în cea cu nr. 100/1821 dispunea ca „diecii care cugetă a se preoţi să meargă la Şcoala de Normă să înveţe şi carii n-ar fi învăţat Norma nici de cum la candidaţie şi la preoţie să nu se primească".[9]

La 26 octombrie 1826 „directorul şcoalelor naţionale neunite", Moise Fulea, scria protopopilor, din dispoziţia episcopului, ca „la cursul de 6 luni de dogmă şi de moral, nimeni nu se va primi fără dreptati cuviincioasă, mai ales fără scrisoarea protopopului locului". Tot el anunţa pe protopopi, la 20 octombrie 1831, că pe „dieci care nu vor ştî desăvîrşit cele normaliceşti învăţături, să nu-i trimiţi la curs că nicidecum nu se vor primi".[10]

La 20 octombrie 1835, Vasile Moga cerea protopopilor să nu se trimită la cursurile de preoţie „persoane nepregătite",[11] iar la 31 ianuarie 1836, prin circulara nr. 45 cerea „să nu se trimită la cursul de preoţie dieci nepregătiţi", menţionînd că acest lucru îl vrea şi „profesorul Teologul din Sibiu".[12]

În circulara nr. 25 din 1833, precum şi în 1837 episcopul Moga comunica hotărîrea guvernului care cerea ca „nici un preot să nu se mai pună dacă nu ştie scrie cu litere latineşti şi ungureşti".[13] O asemenea dispoziţie o dădea şi în 1839 prin circulara nr. 68, în care cerea protopopilor „să nu mai fie trimişi candidaţi la curs care nu ştiu ceti cu litere latine".[14]

Grija episcopului Vasile Moga s-a îndreptat şi spre înfiinţarea unui seminar teologic propriu-zis. Cunoscînd dispoziţia dată prin decretul aulic 1300 din 25 mai 1809, prin care împăratul Francisc I s-a declarat de acord cu alegerea de episcop în scaunul vacant al Sibiului şi cu înfiinţarea unui seminar, Vasile Moga a întreprins primele demersuri în acest sens încă din anul înscăunării sale ca episcop: Astfel, a cerut guvernului Transilvaniei să urgenteze înfiinţarea seminarului. La intervenţia sa, guvernul i-a răspuns la 31 decembrie 1811, cu adresa nr. 2371, cerîndu-i episcopului lămuriri asupra fondului sidoxial, din care să se acopere cheltuielile necesare înfiinţării şi întreţinerii seminarului proiectat. În anul 1812 Vasile Moga a făcut un nou demers pe lîngă guvern, care i-a răspuns la 30 august 1813 (cu adresa nr. 7985) că „propunerile episcopului sînt prea exagerate comparativ cu situaţia fondului sidoxial, îndrumîndu-l să iniţieze o colectă".[15] Pretextînd mereu lipsa de fonduri a Consistoriului, autorităţile au considerat că din acest punct ierarhul sibian nu va putea să întreţină seminarul respectiv. După alte lungi insistenţe, autorităţile au permis la 10 mai 1816 — prin rescriptul imperial nr. 1281 — cumpărarea unei case în Sibiu în care să fie instalată reşedinţa episcopiei şi seminarul; guvernul stabilea durata cursurilor seminarului la 5 ani (2 ani studii de filo-

9 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 33—34; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani...*, p. 45.

10 Eusebiu Roşca, *op. cit.*, p. 13—14.

11 Arhiva Bibliotecii Mitropoliei, Sibiu, Fond Moga, (cităm: A.B.M.S.M.) 953.

12. A.B.M.S.M. 1445.

13 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 35; Mircea Păcurariu, *150 de ani de la înfiinţarea primei şcoli teologice ortodoxe din Ardeal*, în rev. B.O.R., an LXXIX, 1961, nr. 3—4, p. 349.

14 A.B.M.S.M. 61.

15 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 29.

zofie şi 3 ani pentru cele teologice) şi fixa numărul cursanţilor la 24 de tineri „care au terminat cu succes studiile gimnaziale".[16]

La 17 septembrie 1816 episcopul Vasile Moga anunţa preoţilor cuprinsul decretului imperial din 10 mai. Vasile Moga s-a străduit şi a reuşit să cumpere o casă în Sibiu. La 23 noiembrie 1819 el îi scria protopopului Iosif Ighian al Zlatnei că „guvernul a întărit contractul cumpărării caselor grofului Banfi pentru reşedinţă şi seminariu, cerîndu-i să colecteze bani pentru achitare.[17] Tot acestuia îi va scrie la 31 ianuarie 1821 că: „preoţii să caute făcători de bine printre mireni care să ajute materialiceşte seminarul".[18]

Că totuşi nu s-a reuşit înfiinţarea unui seminar, este un lucru cert, întrucît abia după moartea episcopului Moga, urmaşul său Andrei Şaguna a ridicat, în 1846, durata cursurilor de la şase luni la un an, acordîndu-i apoi în continuare o tot mai mare atenţie de-a lungul păstoririi sale.

Din cele de mai sus, desprindem faptul că — deşi bine intenţionat în privinţa pregătirii clerului diecezei sale — datorită lipsei resurselor băneşti şi materiale, episcopul Vasile Moga nu a izbutit să-şi îndeplinească visul înfiinţării unui seminar. S-a străduit mereu pentru aceasta, dar i s-au pus felurite piedici. De aceea, în perioada păstoririi sale a existat doar un „curs de preoţie" la Sibiu, cu o durată de şase luni, cu doi profesori (între care şi marele dascăl Gheorghe Lazăr, pentru o scurtă perioadă de timp), care le-au insuflat o neţărmurită dragoste pentru popor şi pentru credinţa ortodoxă şi le-au asigurat — pe măsura posibilităţilor — o pregătire acceptabilă viitorilor preoţi, din rîndul cărora se vor ridica numeroşi luminători ai neamului şi luptători pentru drepturile social-politice şi naţionale.

2. *Grija episcopului Vasile Moga pentru învăţămîntul primar din Transilvania*

Încă de la numirea sa în scaunul episcopal, atenţia lui Vasile Moga s-a îndreptat şi asupra învăţămîntului primar din Transilvania, pentru că era conştient de rolul binefăcător pe care şcoala îl avea în ridicarea culturală a poporului şi pentru deşteptarea conştiinţei naţionale.

Acordîndu-i-se dreptul de „superinspecţie" pe seama tuturor şcolilor ortodoxe, a căutat să deschidă şcoli în fiecare sat, cerînd românilor ortodocşi să-şi trimită copiii la învăţătură. Acest îndemn îl repeta în fiecare an, fie prin circulare pe care le adresa personal (sînt cunoscute 40), fie prin circulare pe care le trimitea Moise Fulea, „directorul şcoalelor neunite".

În toată activitatea sa, episcopul Vasile Moga a legat problema şcolară de revendicările esenţiale ale mişcării politice, la care a participat activ,[19] alături de ceilalţi fruntaşi români.

Răspunzînd adresei nr. 2371 din 31 decembrie 1811, prin care i se cereau lămuriri asupra fondului sidoxial, Vasile Moga a cerut suplimentarea cu încă şase a numărului de dascăli salarizaţi din acest fond, traducerea manualelor şcolare în limba română şi asigurarea frecventării şcolilor nu numai prin măsurile de constrîngere ci şi prin stimularea tinerilor spre învăţătură, deschizîndu-li-se posibilităţi mai largi de practicare a meseriilor, accesul în bresle, ocupare a funcţiilor publice provinciale, camerale sau locale.[20]

La cererile insistente ale ierarhului sibian, privind ridicarea nivelului cultural al preoţimii, precum şi problema şcolilor primare, Curtea din Viena a răspuns prin rescriptul nr. 1281 din 10 mai 1816. Prin circulara din 17 septembrie 1816, intitulată „Ordinăciune episcopească prin care se regulează trebile şcolare şi se îndato-

---

16 *Ibidem*, p. 30; Eusebiu Roşca, *op. cit.*, p. 8—9; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani*..., p. 44.

17 A.B.M.S.M. 810.

18 A.B.M.S.M. 307.

19 Ladislau Gyemant, *Mişcarea naţională a românilor din Transilvania 1790—1848*, Bucureşti, 1986, p. 288.

20 *Ibidem*, p.

rează să se învețe în școală scrisoare cu litere latine", episcopul Moga aducea la cunoștința credincioșilor pomenitul rescript, „îndulcind mult severitatea tonului din textul original, ba și omițînd părțile care-l privau pe el și pe directorul școlilor de multe drepturi". În această circulară făcea cunoscute dispozițiile referitoare la învățămîntul primar:

1) În tot satul unde este preot, să se înființeze și școală, iar dascăl să nu fie altul, ci cantorul bisericii și să aibe o ferdelă de grîu de la omul cu prunci și să fie iertat de darea capului și scutit de tot felul de greutăți de obște și să învețe pruncii a scrie și cu slove latinești.

2) Unde sînt amestecați românii cu sașii, să aibă și școala românească drepturi bănești din lada satului pe cît va avea și școala săsească.

3) Unde nu va putea cantorul să învețe singur pe toți pruncii, feciori și fete, acolo să se mai pue un dascăl cu plată de 50 de zloți pe an sau o găleată de grîu de la toată gazda cu prunci.

4) Eară cantor să nu fie altul care nu s-ar putea legitimălui prin directorul școalelor că a învățat norma.

5) Să se mai înființeze două școli cu plată de 50 zloți din fondul sidoxiei, adăugîndu-se că cine va învăța între românii neuniți (ortodocși n.n.) școalele poruncite, acela să încapă la tistie (administrație n.n.), după hărnicia ce va avea".[21]

Tot în sensul rescriptului 1281, episcopul Vasile Moga dispunea prin ordinul nr. 611 din 1816 ca:

1) În toată parohia neunită să se ridice școală de normă românească. Datoria de a învăța pruncii să fie a cantorului, care pe lîngă simbria din fundușul său și agonisita diplomă, fiecare gazdă care are copii să-i dea o vică de grîu. Iar eclejia să-i dea lemne pentru școală, lumină și alte de lipsă. Iar preotul să facă inspecția școalei.

2) Cantorii cari țin școală vor fi scutiți de porție și cătănie, și de greutățile de obște. Sunt datori să învețe pruncii să scrie românește cu litere latinești, ca să aibă ceva temei cei ce vor merge la școale de alte națiuni: că ori unde la școală românul este primit. Să îngăduie ca individumul sau persoana aceea care săvîrșește cuviincioasele învățături să fie primit Românul la diregătoriile de obște ale țării.

3) Obștile și preoții să nu primească cantor sau dascăl pe cei ce nu au testimonii că au ascultat normaliceștile învățături.

4) Unde cantorul nu va putea ținea și școala și cantoria să se pună dascăl care pe lîngă plata de 50 zloți va primi de la fiecare gazdă un căbel de bucate. Iar parohul să îndemne oamenii să-și dea copii toți la școală, iar pe cei îndărătnici să-i arate spre pedepsire.[22]

În anul 1822 episcopul Vasile Moga a dat circulara nr. 116, în care relua vechile dispoziții din anul 1816, precizînd ca:

a) Fieștecare paroh neunit... să ridice școală de normă românească și datoria de a învăța pruncii să fie a cantorului căruia fieștecare gazdă ce are copii să fie datoriu a-i da o ferdelă de grîu, iară cuvincioasele obști să fie datoare a da lemne spre încălzirea școalei, lumină și altele de lipsă, eară parohul să poarte grijă și toată inspecția școalei.

b) Se poruncește parohilor ca să aibă grijă ca diecii sau dascălii să învețe copii a cunoaște și slovele unguerești și latinești, să scrie cu acelea în limba românească, așa ca, cel ce ar voi să treacă la școli mai înalte de altă limbă, să aibă ceva-și temei și deprindere mai dinainte.

c) Se poruncește cu aspră pedeapsă a nu se cuprinde dascăli-cantori care nu s-ar putea legitimălui cu testimoniumuri vrednice de crezut că au isprăvit cursul normaliceștilor învățături; obștile să nu îndrăznească astfel de dascăli a ținea; iar de cumva s-ar afla, să-i strîngă să dea esamen sau, de nu, să se puie jos din diregătorie.[23]

---

21 Ilarion Pușcariu, *op. cit.*, p. 185—186; Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800—1867*, București, 1971, p. 81.

22 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 67.

23 Ilarion Pușcariu, *op. cit.*, p. 189—190; Nicolae Albu, *op. cit.*, p. 81—82.

Aşadar, aceste trei circulare emise în diferite perioade de către episcopul Vasile Moga, în conformitate cu rescriptul 1821 din 10 mai 1816, cuprind dispoziţii categorice privitoare la înfiinţarea de şcoli „de normă românească" în toate parohiile ortodoxe, la condiţiile pe care trebuiau să le îndeplinească cei ce urmau a deveni dascăli (cantorii bisericeşti), la modalităţile de salarizare a dascălilor, la forma de învăţămînt precum şi la obligaţia preoţilor de a se îngriji de şcoli şi a le inspecta. În acest ultim sens episcopul Vasile Moga va da mereu dispoziţii în care obligă pe toţi preoţii să controleze şcoala şi să facă ei înşişi catehizaţie, „să grijească să meargă toţi pruncii la şcoală de la 6—13 ani şi să le tîlcuiască în Dumineci şi sărbători Apostolul şi Evanghelia, să se ferească de furtişaguri şi păcate că nu trebuie să aibă odihnă un preot şi un dascăl pînă nu vede că din cei tineri se cresc oameni mai buni şi cu frica lui Dumnezeu".[24] La 29 octombrie 1820 episcopul cerea protopopului Iosif Ighian al Zlatnei să ancheteze pe preoţii din Saşa-Lupşii care nu-şi îndeplinesc datoria şi nu se îngrijesc de ridicarea şcolilor.[25] La 20 octombrie 1829, prin circulara nr. 506, episcopul dojenea aspru pe preoţii din Bistriţa, amintindu-le că „S-a poruncit să se facă în tot satul casă de şcoală. Totuşi pînă astăzi nimic nu s-au isprăvit. Acum de iznov şi cu tărie şi sub grea răspundere aspru se porunceşte ca în Dumineca cea dintîi după primirea acesteia, să se vestească în biserică şi după slujbă adunînd curatorii şi biraele la casa parohului sau unde veţi voi şi să faceţi rînduială pentru casă de şcoală şi cine să fie dascăl şi ce plată să aibă".[26] În cazul în care aceste dispoziţii nu erau duse la îndeplinire, preoţilor li se aplicau pedepse drastice, mergîndu-se chiar pînă la caterisire. În protocoalele ce provin din timpul păstoririi lui Vasile Moga, în circularele acestuia se arată că „preoţii care nu fac învăţătură tinerimii sau nu cercetează şcoala se vor canoni. Acum din nou se porunceşte ca pentru folosul cel de obşte al neamului nostru celui de tot împilat pentru neînvăţătură să purtaţi straşnic grija ca şi fraţiile voastre cît şi dascălii să vă duceţi întru săvîrşire lucrurile ce se ating de şcoală şi creşterea tinerimii". Preoţilor le cerea „să stea în ajutor la ridicarea şcoalelor cu pilda, cu dojana şi cu sfaturile. Altmintrelea ca netrebnici se vor lipsi de preoţie precum au fost lipsiţi preoţii de la Bucium Cîmpeni şi Arieşu Mic, pentru împiedicarea şcoalelor..." Pedepse erau aplicate şi părinţilor „care nu-şi vor da copiii la şcoală, adecă la învăţătură în sat unde se ţine şcoală prin dascăli sau cantori..."[27]

Cu toate aceste măsuri, învăţămîntul românesc primar din Transilvania progresa cu greu. La 14 august 1820, guvernul transilvănean solicita forurilor provinciale noi proiecte asupra posibilităţilor de înfiinţare a şcolilor româneşti, fără a se recurge la fondurile publice sau la îngreuierea sarcinilor fiscale asupra poporului. Pentru a da răspunsul cuvenit, Consistoriul sibian şi ierarhul Vasile Moga au adresat comunităţilor ortodoxe circulara nr. 694 din 6 octombrie 1820, în care se punea întrebarea: „în ce chip s-ar putea la Ţara Ardealului tocmi treabă aşa cu şcoalele ca şi în ţările nemţeşti"... pentru ca „să dobîndească neamul şcoală bună şi tot fără de împovărare (a) norodului sau a fundușurilor de obşte.[28]

Înaintînd guvernului răspunsul său, episcopul Moga — pe baza răspunsurilor primite — considera că, în cazul în care părinţii vor fi obligaţi la plata pentru dascăli, aceasta îi va determina să se opună cauzei şcolare, împiedicînd frecventarea corespunzătoare a instituţiilor de învăţămînt şi recomandă evitarea grevării poporului cu noi sarcini. De aceea Moga a cerut ca baza materială a învăţămîntului să fie asigurată pe seama stăpînilor de pămînt în comitate, a caselor aloidale pe Pămîntul Crăiesc, a caselor confraternităţilor miniere iar statul să garanteze efectiv scutirile promise dascălilor.[29] În anul 1822 guvernul a dat un răspuns de compromis la propunerile episcopului, care de altfel nu a fost aplicat în practică. Şi în anul 1844 episcopul ortodox încă mai insista ca măcar rezoluţia din anul 1824 să se pună în aplicare pentru şcolile româneşti, cărora să li se asigure sprijinul material al celor ce stăpîneau pămîntul şi al caselor aloidale de pe Pămîntul Crăiesc.

---

24 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 67—68.
25 A.B.M.M. 287.
26 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 68.
27 *Ibidem.*
28 A.B.M.S.M. 3.
29 Ladislau Gyemant, *op. cit.*, p. 291.

Strădaniile episcopului Vasile Moga nu s-au dovedit a fi zadarnice pentru că, prin modesta contribuție a clerului și credincioșilor ortodocși și la îndemnurile fără preget ale episcopului lor, pe teritoriul Transilvaniei se găseau „300 de școli în anul 1837"[30] care și-au îndeplinit, în pofida tuturor vitregiilor, menirea pentru care au fost create: luminarea neamului românesc. Acest fapt îl mărturisește cu prisosință o întreagă „pleiadă de bărbați luminați care, crescuți sub părinteasca oblăduire a episcopului Moga, s-au manifestat ca oameni devotați Bisericii strămoșești și luptători intransigenți pentru cauza națională.[31]

3. *Bursierii din timpul păstoririi episcopului Vasile Moga*

În urma decretelor imperiale din 25 mai 1809 și 13 august 1810,[32] care prevedeau alcătuirea unui fond sidoxial din care să se întrețină Seminarul, profesorii și să se trimită tineri care să studieze teologia în cadrul Universității din Viena, ultima dispoziție a fost pusă în aplicare încă în anul 1812. Astfel, în acest an au fost trimiși la studii Ioan Moga (nepot al episcopului), Moise Fulea din Ludoș (jud. Sibiu) și Luca Pop. Acestora le-au urmat, de-a lungul vremii, alți tineri. Dintre aceștia erau cunoscuți pînă acum Petru Gherman, viitor protopop în Brașov, Ioan Popovici, Petru Bădilă și Sava Popovici Barcianu, viitori asesori consistoriali, Ioan Popasu și Nicolae Popea, viitori episcopi ai Caransebeșului, Ioan Hannia, director al Institutului teologic-pedagogic din Sibiu, Constantin Toma, protopop în Deva, Ioan Tipei, protopop la Sebeș,[33] Eremia Băiaș[34] și Petru Moga din Sebeș.[35]

Grija episcopului Moga de a trimite tineri la studii la Universitatea din Viena s-a manifestat permanent, după cum reiese din îndrumările pe care le-a dat protopopilor, cărora le cerea să facă propuneri în acest sens. Asemenea recomandări a făcut și în anii 1816 (avea patru burse), 1821,[36] 1823[37] și 1828 (două burse).

Din dragoste pentru neamul românesc, în scopul propășirii culturale a acestuia, episcopul Vasile Moga a instituit, din averea sa, în anul 1830, un fond de 10 000 fl.[38] De la înființarea acestui fond și pînă la moartea ierarhului în anul 1845

---

30 Nicolae Albu, *op. cit.*, p. 84.

31 Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 70.

32 Andrei Șaguna, *Istoria Bisericii Ortodoxe răsăritene universale*, tom II, Sibiu, 1860, p. 193; Eusebiu Roșca, *op. cit.*, p. 56; Pr. Prof. Dr. Sofron Vlad și Asistent Mircea Păcurariu, *Istoria Institutului Teologic...*, p. 343; Idem, *Două sute de ani...*, p. 35.

33 Eusebiu Roșca, *op. cit.*, p. 7; Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 37; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani...*, p. 44.

34 Doc. nr. 595/1821 în A.B.M.S.M. 319.

35 Atestatele eliberate de Universitatea vieneză îl arată a fi fost un student strălucit, care și-a trecut toate examenele cu calificativul „prima cum eminentia". A studiat între anii 1829—1830. Vezi A.B.M.S.M. 1653, 1654, 1655, 1656. Este fiul lui Ion (Oniță) Moga, unul din frații episcopului Vasile. A fost preot și a decedat în anul 1840.

36 Cerea să se găsească un tînăr absolvent care să cunoască Filosofia, pentru a fi trimis în locul lui Eremia Băiaș, care absolvise cursurile teologice ale Universității. Vezi *supra* nota 34.

37 Exista un loc vacant cu o bursă de 650 fl. pe an, plus 100 fl. cheltuieli de drum. Cerea un tînăr „care ar fi cu purtare bună și talantumuri și învățătură latinească bună, săvîrșind și școalele filosoficești". Doc. nr. 170/1823, în A.B.M.S.M. 617.

38 Prin circulara nr. 513 din 30 septembrie 1831 îi anunța pe protopopi că „mai jos escălitul episcop au pus 10 000 de zloți capital, din care se vine 600 de zloți dobîndă... aceia 600 zloți se vor da la șase ficiorași de religia noastră, care învață la carte pre altă limbă și vor putea dovedi pre crezut că învață bine". A.B.M.S. 1452. În *Enciclopedia Română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 309 se menționează că „fundațiunea Mogaiana" a fost înființată din donația de 29 622 florini, făcută de episcopul Vasile Moga. La 31 decembrie 1899 avea suma de 83 654,55 fl.

s-au acordat burse unui însemnat număr de tineri. Din evidenţele acestui fond — ce va dăinui şi pe vremea mitropolitului Andrei Şaguna şi sub urmaşii acestuia — reiese că în timpul păstoririi lui Vasile Moga au primit burse următorii tineri, despre care nu se ştia nimic pînă astăzi:

— AARON FILIP, originar din Josenii Bîrgăului, jud. Bistriţa Năsăud. In anii 1839—1840 a studiat Filosofia la Liceul Regesc Academic din Cluj. A primit din „Fundaţia Mogaiana", sub formă de bursă, suma de 110 fl.[39]

— AARON IOAN. A studiat Dreptul şi Filosofia la Cluj. În anul 1836 a primit 50 fl.[40]

— ALMĂŞANU DAVID alias POPOVICI DAVID. Născut la 23 aprilie 1807 în Alma, com. Cetatea de Baltă, jud. Alba. A făcut studii gimnaziale la Tîrgu Mureş, iar Filosofia şi Dreptul la Cluj. În anii 1830—1831 şi în 1833 a primit suma de 67,30 fl.[41] În 1830—1836 a fost cancelist la Tabla Regească Judiciară, iar în 1836—1838 a fost avocat în Cetatea de Baltă. Între anii 1838—1848 a funcţionat ca profesor la Vălenii de Munte, unde a fost unul dintre cei mai înfocaţi şi mai activi propagandişti ai ideilor revoluţiei de la 1848 (împreună cu Ioan Puşcariu). A revenit în Transilvania şi între anii 1848—1849 a fost tribun (vice-căpitan) al districtului Făgăraş. În 1850—1853 a fost asistent la oficiul de dare din Făgăraş iar între anii 1853—1884 a funcţionat ca profesor la Gimnaziul din Braşov, unde a predat limbile: română, latină şi maghiară. A murit la 27 martie 1897, în Braşov.[42]

— ARDELEANU (ERDELY) IOAN. În 1837—1838 „capitular requisitor". A primit 251,47 fl.[43]

— AXENTE VASILE, originar din Frâua (azi Axente Sever, jud. Sibiu). În anul 1844 studia Filosofia (în anul I de studii) la Cluj. A primit 50 fl.[44]

— BALOMIRI ANTONIUS. În 1839 a urmat studiile teologice. A primit 20 fl.[45]

— BALOMIRI SIMEON. În 1830 „accedens ad Logicam". În 1834 era în anul II la cursurile de Drept în Cluj. În anul 1840 a fost cancelist la Tabla Regească Judiciară din Tîrgu Mureş, iar în 1842 funcţiona ca practicant la aceeaşi Tablă Regească. A primit suma de 232,30 fl.[46]

— BANCIU IOAN. În 1833 era elev al Şcolii normale. A primit 82,30 fl.[47]

— BARAC IOSIF. S-a născut în Braşov în anul 1813. A studiat Dreptul la Cluj şi Teologia la Arad. Între anii 1836—1839, în timp ce studia Filosofia şi Dreptul la Cluj, a primit suma de 300 fl.[48] Din 1848 era diacon la biserica „Sf. Nicolae" din Şcheii Braşovului. La 1848 a fost ales membru în delegaţia trimisă să prezinte doleanţele românilor la împărat. În anul 1859 a fost numit preot la aceeaşi biserică, iar din 1865 a fost protopop I al Braşovului. Între anii 1840—1850 a predat ca învăţător la şcolile centrale din Braşov. Între anii 1851—1861 a activat ca profesor la Gimnaziul din Braşov. A predat: Istoria, Geografia, Latina, Româna şi Germana. Între anii 1861—1862 a fost catehet iar între 1862—1863 a funcţionat ca profesor suplinitor la Gimnaziu. A murit la 21 august 1884.[49]

---

39 A.B.M.S.M. 1523, 1751, 1758.

40 A.B.M.S.M. 1523, 1622.

41 A.B.M.S.M. 1523, 1548, 1567.

42 Andreiu Bârseanu, *Istoria scolelor centrale române gr. ort. din Braşov*, Braşov, 1902, p. 578; Prof. I. Popea, *David Almăşanu, schiţe biografice*, Braşov, 1897; Ibidem, *Un dascăl de pe vremuri. David Almăşanu*, în „Cuget clar", III, 1930, nr. 30, p. 535—542; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *Bărbaţi ai datoriei, 1848—1849. Mic dicţionar*, Bucureşti, 1984, p. 9.

43 A.B.M.S.M. 1523, 1628, 1717.

44 A.B.M.S.M. 1523, 1825.

45 A.B.M.S.M. 1523, 1728.

46 A.B.M.S.M. 1523, 1544, 1577, 1759, 1785, 1786.

47 A.B.M.S.M. 1523, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576.

48 A.B.M.S.M. 1523, 1601, 1602, 1603, 1604, 1623, 1624, 1708, 1726.

49 Andreiu Bârseanu, *op. cit.*, p. 579.

— BARB NICOLAE. Între anii 1836—1837 a studiat Dreptul la Cluj. In acest timp a primit 100 fl.[50] A luat parte la consfătuirea fruntaşilor revoluţionari români, ţinută în aprilie 1848 la Sibiu. A participat la adunările naţionale de la Blaj din lunile mai şi septembrie 1848. A luptat, ca tribun, în legiunea I a Blajului. S-a retras, apoi, împreună cu Axente Sever şi legiunea sa, participînd la diferite lupte şi distingîndu-se în bătăliile din 21 iunie/3 iulie 1849 de la Gura Ursului.[51]

— BARB PETRU. Între anii 1830—1831 a primit 50 fl, în timp ce studia Dreptul la Cluj.[52]

— BAUSZNERN. În anul 1834 era „in Lyceo Claudiopolitano studentium" (studia la Liceul din Cluj). A primit, prin tatăl său Carol de Bausznern, 25 fl.[53]

— BELAŞCU NICOLAE (NIFON BĂLĂŞESCU). S-a născut în anul 1806 în Haşag, jud. Sibiu. A făcut studii de Filosofie şi Drept la Oradea şi Cluj şi de Teologie la Arad. În anul 1834 — ca „absolutus jurista" — a primit 50 fl.[54] Între 1835—1848 a fost profesor la Seminarul Central din Bucureşti. În Bucureşti a activat în societatea secretă „Frăţia". În 1848 a revenit în Transilvania şi a participat la mişcarea revoluţionară, fiind ales în Comitetul permanent naţional român cu reşedinţa în Sibiu. Arestat, eliberat apoi, s-a reîntors în Ţara Românească. A funcţionat ca profesor la Seminarul Central. S-a călugărit, primind numele Nifon. Intre anii 1853—1856 a îndeplinit funcţia de rector al Seminarului din Huşi. A funcţionat apoi ca profesor la Seminarul Central din Bucureşti şi la Gimnaziile Matei Basarab şi Gheorghe Lazăr, tot din Bucureşti. Din 1873 pînă la moartea sa, în 1880, a funcţionat ca învăţător la Şcoala românească din Tulcea. În Dobrogea a ridicat zeci de şcoli româneşti. În decursul activităţii sale a alcătuit numeroase manuale didactice pentru uzul seminariilor şi gimnaziilor, dicţionare şi alte lucrări.[55]

— BOLOGA IACOB. Născut la 7 decembrie 1817 în Marpod, jud. Sibiu. Intre anii 1835—1840 a făcut studii gimnaziale la Sibiu, apoi a urmat Dreptul la Cluj. In anii 1840, 1842, 1843, 1844 şi 1845 a primit un total de 604,85 fl.[56] În 1847 a fost cancelist la Tabla Regească Judiciară din Tîrgu Mureş. A fost notar al adunării din 3/15 mai 1848, de pe Cîmpia Libertăţii din Blaj. A ocupat diferite funcţii juridice la Dej, Sibiu ,Tîrgu Mureş şi Cluj. Între 1865—1867 a fost consilier aulic la cancelaria Transilvaniei din Viena. A militat activ pentru drepturile românilor transilvăneni. A fost ales membru, apoi preşedinte al „Astrei". A murit la 18 mai 1888.[57]

— BRAN LEMENI IOAN. S-a născut în 1811 la Zărneşti, jud. Braşov. A studiat Dreptul la Blaj, Sibiu şi Cluj. Între anii 1832—1834, pe cînd studia Dreptul la Cluj, a primit suma de 471 fl.[58] În 1837 s-a stabilit la Braşov ca avocat. A participat la adunarea de pe Cîmpia Libertăţii din 3/15 mai 1848 ca delegat al Braşovului.

---

50 A.B.M.S.M. 1523, 1621, 1625.

51 Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 24.

52 A.B.M.S.M. 1523, 1546.

53 A.B.M.S.M. 1523, 1806.

54 A.B.M.S.M. 1523, 1578.

55 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. I, Sibiu, 1898, p. 367; G. Nicolăiasa, *Cîteva date despre Nifon Bălăşescu*, în „Revista Arhivelor", anul I, nr. 1, p. 138; Prof. T. G. Bulat, *Nicolae Bălăşescu, primul director al Seminarului Central din Bucureşti*, în rev. „Studii Teologice", an XV, 1963, nr. 7—8, p. 391—414; T. G. Bulat, *Nicolae alias Nifon Bălăşescu, profesor de teologie, călugăr „chirovag"*, în rev. „Glasul Bisericii", an XXIII, 1964, nr. 5—6, p. 501—508; Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la şcolile din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XIX-lea*, în rev. „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an XLIV, 1968, nr. 1—2, p. 30—33; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 28—29.

56 A.B.M.S.M. 1523, 1761, 1777, 1787,, 1807, 1827, 1828, 1853.

57 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. I, p. 527; M. Ploeşteanu, *Aspecte din viaţa şi activitatea lui Iacob Bologa*, în „Studii şi *Materiale*", vol. III—IV, Tîrgu Mureş, 1972, p. 311—323; Mariana Ploeşteanu, *Activitatea politică a lui Iacob Bologa*, în „Marisia", XI—XII, 1981—1982, p. 145—164.

58 A.B.M.S.M. 1523, 1568, 1569, 1570, 1571, 1580, 1589, 1699.

A fost ales secretar al acestei adunări şi membru în delegaţia condusă de Şaguna să prezinte revendicările româneşti la împăratul Ferdinand. A luat parte la luptele din sud-estul Transilvaniei, ca prefect al legiunilor din zona Bîrsei şi Făgăraşului. După revoluţie a ocupat diferite funcţii administrative. A fost ales deputat în Dieta din Sibiu şi — din partea acesteia — în Consiliul imperial din Viena. A decedat în anul 1901.[59]

— CĂRPINIŞAN IOAN. Este originar din Răhău, judeţul Alba. A studiat la Gimnaziul din Sibiu între anii 1839—1843. În anul 1844 a primit, în calitate de „futurus philosophiae auditor", suma de 50 fl.[60]

— CHERTES (KERTESZ) STEFAN. S-a născut în anul 1819 în Ocna Sibiului. A făcut studii academice la Politehnica din Viena. A primit în anii 1840 şi 1843 (semna „Akademiker") suma de 37,30 fl.[61] A activat ca profesor benevol de desen şi ştiinţe tehnice în anul şcolar 1850—1851 la Gimnaziul din Braşov. A decedat la 17 noiembrie 1899 în Iaşi.[62]

— COVACI (KOVÁCS) PARASCHIV. În anul 1843 era elev în clasele inferioare ale Şcolii normale din Sibiu. Tatălui său, Alexie, i-a fost înmînată suma de 20 fl. „pro alumnus Paraschiv".[63]

— CRAINIC ARON. Fiul protopopului Nicolae Crainic din Dobra, jud. Hunedoara, s-a născut în anul 1823. A studiat la Lugoj şi la Sibiu. În anii 1839 („gramaticus Lugosiensi") şi 1844 (elev al Gimnaziului din Sibiu) a primit suma de 50 fl.[64] În timpul revoluţiei a participat, în calitate de tribun, la adunările de la Blaj din lunile aprilie, mai şi septembrie 1848. Ca tribun al Dobrei, a luptat în Munţii Apuseni. A fost urmărit şi dat în judecată pentru activitatea sa revoluţionară. Pentru a scăpa de măsurile punitive, s-a refugiat la Bucureşti, unde a murit în anul 1893.[65]

— DAROTZI PAULUS. În anul 1839 era în anul I la cursurile de Filosofie la Cluj. În anul 1844 era practicant la tezaurariat. A primit 130 fl.[66]

— DEMIAN PETRU. A studiat, între ani 1831—1836, la „Regium Gimnazium Zalathensis" din Zlatna, apoi a studiat Filosofia şi Dreptul la Cluj. În anii 1837 şi 1839, pe cînd studia Filosofia, a primit suma de 52,30 fl.[67] A absolvit cursurile Academiei din Schemnitz. A fost practicant minier la „Münzamt" în Alba Iulia şi la „Goldeinlosung" în Baia de Criş. A fost şi inspector comitatens. În timpul revoluţiei din 1848 a fost inclus în deputăţia pentru Dietă.[68]

— DOBRA PETRU. Născut în 1817 în Zlatna. Între 1827—1833 a studiat la Gimnaziul din Zlatna. A continuat studiile juridice la Gimnaziul academic din Cluj. În anii 1837—1839 şi 1841 a primit suma de 150 fl.[69] A îndeplinit funcţiile de practicant la Tabla Regească din Tîrgu Mureş, apoi procuror la Tribunalul montanistic de pe Domeniul cameral al Zlatnei. A participat efectiv la revoluţia din

59 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. I, p. 565; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, op. cit., p. 52—53.

60 A.B.M.S.M. 1523, 1829.

61 A.B.M.S.M. 1523, 1772, 1813.

62 Andreiu Bârseanu, *op. cit.*, p. 583.

63 A.B.M.S.M. 1523, 1814.

64 A.B.M.S.M. 1523, 1727, 1830.

65 Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 82.

66 A.B.M.S.M. 1523, 1747, 1831.

67 A.B.M.S.M. 1523, 1626, 1746.

68 Silviu Dragomir, *Studii şi documente*, vol. II, p. 78—79; 148; V. Cheresteşiu *Adunarea naţională de la Blaj*, Bucureşti, 1966, p. 471; Iacob Mârza, *Elevi ai gimnaziului crăiesc din Zlatna* (II) în „Apulum", an XV, 1977, p. 419—420.

69 A.B.M.S.M. 1523, 1627, 1748, 1779.

1848 în calitate de prefect al Legiunii a VI-a Submontană. A murit, martirizat, la 18 mai 1849 în incinta școlii reformate din Abrud.[70]

— DUMA CONSTANTIN. A fost protopop în Deva. Între anii 1838—1839 și 1841—1843 a primit 427,30 fl.[71] La 1848 a fost ales între deputații dietali. A murit în primăvara anului 1848.[72]

— FULEA ADALBERT. Este fiul lui Adalbert Fulea, avocat din Turda. Intre 1833—1838 a făcut studii, cu calificativul „eminens". la Gimnaziul din Sibiu. Intre 1838—1839 a urmat Filosofia la Cluj. În această ultimă perioadă a fost subvenționat cu suma de 300 fl.[73]

— FULEA IOAN. Este fiul avocatului Adalbert Fulea din Turda. Între 1828—1833 a studiat, cu calificativul „eminens", la Gimnaziul din Sibiu. Apoi, între 1834—1836, a studiat Filosofia și Dreptul la Cluj, efectuînd după aceea practica de cancelist. În anii 1834—1836 și 1839 a beneficiat de o bursă în valoare de 589,30 fl.[74]

— FULEA IOSIF. Între 1830—1835 a făcut studii, cu calificativul „eminens", în Sibiu. Între 1838—1840 a studiat Dreptul la Cluj. A primit în anii 1838—1840 și 1842 suma de 343 fl.[75]

— GAFTON GRIGORIE. Origniar din Avrig. Între 1824—1829 a făcut studii — cu calificativul „eminens", la Gimnaziul din Sibiu. Din chitanțele pe care le-a semnat la primirea bursei — 77,41 fl.[76] — reiese că în anii 1831—1832 a urmat cursurile de Filosofie, probabil la Cluj. A absolvit și Dreptul, pentru că în anii 1838—1840 primea bursă în calitate de „practicans honorar".

— GAL GRIGORIE. Este originar din localitatea Rogojel, jud. Cluj. Studiile gimnaziale și liceale (parțial, doar) le-a urmat în Cluj. A studiat teologia, probabil la Sibiu. Între 1838—1840 și 1842—1844 a primit un total de 334,60 fl.[77] După terminarea studiilor a fost preot apoi protopop în Cluj. A murit la 1 iunie 1851, în vîrstă de 46 de ani.[78]

— GAL STEFAN. În 1838 era cancelist. A primit 25 fl.[79]

— GĂETAN NICOLAE. Fiu de țărani din Săcel, jud. Sibiu, a studiat Dreptul la Cluj. În anul 1845 a primit 62,30 fl.[80] La izbucnirea revoluției din anul 1848, era cancelist la Tabla Regească din Tîrgu Mureș. A participat la consfătuirile ce au avut loc aici în casa în care locuia Avram Iancu. A fost prezent la adunarea din mai 1848 de la Blaj și ales în delegația trimisă la Dieta din Cluj. În iulie 1848 a trecut în Țara Românească și a participat, în calitate de comisar de propagandă, la revoluție. După înăbușirea revoluției din Țara Românească a revenit în Transilvania unde, în noiembrie 1848, a fost ales notar în Făgăraș în noua administrație revoluționară.[81]

— GYOREL IOAN. A studiat Filosofia și Dreptul în Colegiul reformat din Aiud. În anii 1838 și 1840 a primit suma de 150 fl.[82]

---

70 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. II, Sibiu, 1900, p. 185—186; Georgina Suciu, Octavian Rotariu, *Cîteva documente inedite cu privire la evenimentele petrecute în anul 1848 în Zlatna*, în „Sargeția", V, 1968, p. 235—242; Iacob Mârza, *Elevi ai gimnaziului crăiesc din Zlatna*, (I), „Apulum", X, 1972, p. 355—357 și 368—369; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 91—92.

71 A.B.M.S.M. 1523, 1704, 1705, 1782, 1802, 1808, 1809.

72 V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 471; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Un preot cronicar la mijlocul secolului trecut: Nistor Socaciu din Biscaria*, în rev. „Mitropolia Banatului", anul XXXVIII, 1988, nr. 2, p. 38, 40, 45.

73 A.B.M.S.M. 1523, 1712, 1714, 1734, 1736.

74 A.B.M.S.M. 1523, 1581, 1594, 1595, 1596, 1618, 1733.

75 A.B.M.S.M. 1523, 1713, 1734, 1735, 1763, 1800.

76 A.B.M.S.M. 1523, 1692, 1745.

77 A.B.M.S.M. 1523, 1709, 1757, 1764, 1765, 1790, 1791, 1811, 1812, 1834.

78 Pr. Florea Mureșanu, *Biserica din Deal sau vechea biserică ortodoxă românească din Cluj și slujitorii ei*, Cluj, 1942, p. 57—60.

79 A.B.M.S.M. 1523, 1629.

80 A.B.M.S.M. 1523, 1836.

81 Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 108.

82 A.B.M.S.M. 1523, 1715, 1768.

— HANNIA IOAN. Născut la 20 martie în Sadu, judeţul Sibiu. A urmat studiile gimnaziale (1833—1838) la Sibiu, obţinînd calificativul „eminens", Filosofia la Cluj şi Teologia la Universitatea din Viena (1841—1845). Între anii 1838—1839, pe cînd studia Filosofia la Cluj, a primit o bursă în valoare de 166,30 fl.[83] A fost secretar al Episcopiei de la Sibiu, apoi profesor (din 1848) şi director (din 1865) la Institutul teologic-pedagogic sibian. Între 1855—1880 a fost protopop al tractului I Sibiu. Militant de seamă pentru emanciparea socială şi politică a românilor transilvăneni, a participat la adunările de la Blaj şi Orlat din 1848. A fost secretar al adunării naţionale din 16/28 decembrie 1848 de la Sibiu. A fost vicepreşedinte al „Astrei" şi unul din fondatorii băncilor „Transilvania" şi „Albina" din Sibiu. A murit în anul 1897.[84]

— HOGEA GEORGE. Braşovean, a studiat la Gimnaziul din Sibiu şi la Blaj. În anul 1840 a primit 20 fl.[85]

— IENEI IOAN. În anul 1837 studia Filosofia, fiind în anul I. A primit 50 fl.[86]

— IVANOVICI IOAN. Fiu de învăţător din Sibiu, era în anul 1834 „jurist absolut" şi a primit 10 fl.[87]

— JIPA IOAN. A studiat Filosofia între anii 1836—1838. A primit în anii 1837—1838 şi 1843 suma de 285 fl.[88] A făcut parte din delegaţia trimisă la împărat în 1848.[89]

— JUHASZ ADALBERT, practicant aulic, a primit în 1844 suma de 75 fl.[90]

— MARIN GEORGE, fiul lui Dimitrie Marin din Braşov. În 1843 a studiat Filosofia la Budapesta iar 1844 matematica. A primit 70 fl.[91]

— MAXIMILIAN MIHAIL. Era fiul protopopului Haţegului, Ioan Maximilian. În 1830 era „logico auditor" la Cluj. A primit suma de 30 fl.[92]

— MĂCELARIU ILIE. Născut în 30 aprilie 1822 în Miercurea Sibiului. Studiile secundare le-a făcut între anii 1837—1842, cu calificativul „eminens", la Sibiu. A urmat Filosofia şi Dreptul la Cluj. În anii 1842—1844 a primit o bursă în valoare de 295 fl.[93] În 1847 era cancelist la Tabla Regească din Tîrgu Mureş. In 1848—1849 a fost tribun în legiunea Sibiului. Arestat şi condamnat la moarte, a fost graţiat de generalul Bem. A îndeplinit numeroase funcţii administrative şi juridice, între care: consilier la Tribunalul regesc din Sibiu, jude regesc în scaunul Miercurea. A fost deputat în dietele din Sibiu şi Pesta. În anul 1868 a convocat şi condus Conferinţa naţională de la Miercurea. A murit la Sibiu în anul 1891.[94]

— MICLE DUMITRU (DEMETRIU). A primit în anii 1837—1838, cînd a studiat Dreptul la Cluj, suma de 89,20 fl.[95]

— MOGA DUMITRU. S-a născut în anul 1812 în Frata, jud. Mureş. A făcut studiile gimnaziale şi juridice la Cluj. În anii 1835 şi 1837 a primit 200,12 fl.[96] A fost cancelist la Tabla Regească din Tîrgu Mureş, iar în 1841 era controlor la spanatul cameral regesc din Cîmpeni. A fost unul dintre organizatorii adunării de

---

83 A.B.M.S.M. 1523, 1724, 1725, 1737, 1738.

84 Dr. Eusebiu Roşca, *Monografia Institutului*..., p. 82—83; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani*... p. 273; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 126.

85 A.B.M.S.M. 1523, 1777; Nicolae Albu, *op. cit.*, p. 38.

86 A.B.M.S.M. 1523, 1641.

87 A.B.M.S.M. 1523, 1583.

88 A.B.M.S.M. 1523, 1642, 1643, 1720, 1721,1722, 1821.

89 V. Cheresteşiu, *op. cit.*, p. 470.

90 A.B.M.S.M. 1523, 1848.

91 A.B.M.S.M. 1523, 1816, 1837, În nr. 1816 Marin Dimitrie semnează la 24 august 1843 pentru primirea a „4 galbini de aur împărăteşti". În nr. 1523 se consemnează însă suma de 45 fl.

92 A.B.M.S.M. 1523, 1547.

93 A.B.M.S.M. 1523, 1794, 1795, 1810, 1835, 1836.

94 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. III, p. 155; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 164—165.

95 A.B.M.S.M. 1523, 1630, 1631, 1710, 1711, 1723.

96 A.B.M.S.M. 1523, 1579, 1623, 1633.

la 25 martie/6 aprilie 1848 din Cîmpeni. A participat la luptele din Munții Apuseni. În 1851 a fost numit consilier c.r. la Tribunalul din Alba Iulia. În 1861 era secretar gubernial, iar în 1862 — jude la Tabla Regească. În 1869 îndeplinea funcția de președinte de Senat. A fost deputat în Dieta din Sibiu și Senatul imperial. A murit în 7 septembrie 1873.[97]

— MOGA EDUARD. Originar din Sibiu. Între anii 1839—1844 a studiat la Sibiu. În 1844—1845 a studiat Filosofia, probabil la Cluj, primind 375 fl.

— MOGA IOAN. S-a născut în Sebeș. Între anii 1839—1843 a studiat la Gimnaziul din Sibiu, apoi a urmat Filosofia și Dreptul, probabil la Cluj. În anii 1839—1845 a primit 525,30 fl.[99] A mai primit și alte sume, împreună cu Nicolae și Zaharie Moga (vezi nota 100).

— MOGA NICOLAE, originar din Sebeș, frate cu Ioan. A studiat între anii 1839—1843 la Gimnaziul din Sibiu. Pentru bursa primită, vezi nota 100.

— MOGA ZAHARIA. Fiu al protopopului Avram III Moga. A studiat între 1840—1845, la Sibiu, apoi Filosofia la Cluj. Singur, a primit în anul 1845 suma de 125 fl. A mai primit și alte sume, împreună cu Ioan și Nicolae Moga.[100]

— MONE IOSIF. În 1844 studia Dreptul (anul II) la Cluj. A primit 80 fl., din care 50 fl. în 1840, dați mamei sale — Maria Mone, văduvă.[101]

— MUNTEAN GAVRIIL. Născut în anul 1812 în Vingard, jud. Alba. A studiat la Alba Iulia și Cluj, (1831—1834 Filosofia și Dreptul). În anii 1831—1834 a primit 175 fl.[102] Între 1836—1848 a fost profesor la Seminarul Teologic din Buzău și la cel din Rîmnic. Pentru că a participat la revoluție, a fost înlăturat din învățămînt și în 1849 a revenit în Transilvania. Din 1850 a fost profesor apoi — între 1853—1859 — director al Gimnaziului ortodox din Brașov. Autor de lucrări didactice, filologice și teologice, traducător din clasicii latini și germani. A colaborat la: Vestitorul bisericesc (Buzău), Gazeta Transilvaniei (Brașov), Foaie pentru minte, inimă și literatură și Telegraful Român (Sibiu). A fost membru al Academiei Române din 1867. A decedat la 17 decembrie 1869 în Brașov.[103]

— MUNTEAN ILIE. Între 1832—1833, a studiat Filosofia la Cluj și a primit suma de 95 fl.[104]

— OHNITZ MICHAEL (ONIȚIU MIHAIL?) din Sebeș. Fiind la studii la Colegiul evanghelic reformat, a primit în anul 1845 — fiind în anul II la cursurile de Drept, la Aiud — suma de 50 fl.[105]

— ORBONAȘ MIHAIL. Născut în anul 1802. A studiat Dreptul, fiind cancelist apoi avocat. În anii 1831 și 1833 a primit 200 fl.[106] A participat la Adunarea din 3/15—5/17 mai de la Blaj, fiind ales în delegația trimisă la Dieta din Cluj. După adunarea de la Blaj din luna septembrie 1848, a activat în noua administrație revoluționară din Transilvania. Din noiembrie 1848 era comisar civil districtual în prefectura Reghinului. A murit în anul 1865.[107]

— ORGHIDAN DIMITRIE. Brașovean. În 1835—1836 a studiat la Blaj. In anul 1839, studiind — în anul I — Filosofia, a primit 30 fl.[108]

---

97 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. III, p. 308; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 172.

98 A.B.M.S.M. 1523, 1839, 1856.

99 A.B.M.S.M. 1523, 1792, 1793, 1817, 1819, 1838, 1857, 1858.

100 A.B.M.S.M. 1523, 1859; împreună au primit: Ioan și Nicolae Moga — în 1839—1840 — 200 fl. (M. 1523); Ioan, Nicolae și Zaharia — în anii 1841 și 1843 — 400 fl. (M. 1523, 1783, 1818). Totalul sumei primite de cei trei este de 1 250,30 fl.

101 A.B.M.S.M. 1523, 1762, 1840.

102 A.B.M.S.M. 1523, 1552, 1553, 1554, 1584, 1701.

103 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. III, p. 345; Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni la școlile din Țara Românească și Moldova*... p. 38—39. (vezi și bibliografia indicată de autor în nota 33).

104 A.B.M.S.M. 1523, 1526, 1563, 1564, 1696, 1702.

105 A.B.M.S.M. 1523, 1860.

106 A.B.M.S.M. 1523, 1560.

107 Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 195—196.

108 A.B.M.S.M. 1523, 1729; Nicolae Albu, *op. cit.*, p. 38.

— PANOVICI DIMITRIE. Originar din Călata, jud. Cluj. Între 1828—1833 a studiat la Sibiu, obţinînd calificativul „eminens". Între anii 1833—1838 a studiat Filosofia şi Dreptul la Cluj. În perioada studiilor efectuate la Cluj precum şi în anul 1841 a primit suma de 256,40 fl.[109]

— PAPP IOAN. În 1834 era elev al şcolii normale. A primit 45 fl.[110]

— PAPP VASILE. A studiat Filosofia şi Dreptul la Cluj între anii 1838—1842. În 1844 era practicant la Tabla Regească. A primit 310 fl.[111]

— PAPP WENCESLAV. În anul 1843 era în anul I de Filosofie la Cluj. A primit 25 fl.[112]

— PETRIC IOAN. Născut în anul 1816 în Rîşnov, jud. Braşov. Şi-a făcut studiile gimnaziale la Sibiu (1830—1835), cu calificativul „eminens", urmînd apoi Filosofia şi Dreptul la Cluj, între anii 1835—1838, şi Teologia la Sibiu. În timpul studiilor făcute la Cluj a primit suma de 325 fl.[113] Din 1838 a fost preot în Braşov; 1844 protopop onorar; 1858 protopop la tractul II Braşov; 1884 protopop al tractului Braşov; 1839—1852 catehet (fără remuneraţie) la şcolile de la Sf. Nicolae din Şchei şi pentru românii ce studiau la şcolile aparţinînd celorlalte naţionalităţi din Braşov; 1850—1861 catehet la Gimnaziul românesc din Braşov.[114]

— PINCIU AVRAM. Fiul avocatului Nicolae Avram Pinciu din Sibiu. A urmat studiile gimnaziale din Sibiu (1829—1834), Filosofia şi Dreptul la Cluj (1834—1837). A fost cancelist la Tabla Regească. În anii 1835—1837 şi 1839—1840, 1844 a beneficiat de o bursă în valoare de 325 fl.[115]

— PIPOŞ IOAN. S-a născut la 7 ianuarie 1822 în Hondol, jud. Hunedoara. A făcut studiile gimnaziale la Zlatna (1831—1836); Dreptul la Cluj şi montanistica la Schemnitz. Din „Fundaţia Mogaiana" a primit 90 fl. în anul 1839.[116] A fost practicant la Tribunalul montanistic din Zlatna, apoi — din 1844 — la Tezaurariatul din Sibiu. A participat la Adunarea din 3/15 mai 1848 din Blaj. A fost membru în Comitetul Naţional. În 1849 s-a refugiat în Ţara Românească, împreună cu o parte din membrii Comitetului. A fost comisar adjunct al districtului Deva, adjunct la Tribunalul din Făgăraş; prefect al districtului Ciuc; comite suprem al Zarandului (1861), chemat ulterior în Casa magnaţilor. A murit la 10 octombrie 1888 în Alba Iulia.[117]

— PISO SABIN. A studiat, între anii 1830—1831, Filosofia la Cluj. A primit 49,10 fl.[118] Se pare că ulterior a ajuns protopop de Bobîlna.

— POP SIMION. Fiul preotului ortodox Ioan Moldovan din Sînmihaiu de Jos, jud. Cluj. A studiat Filosofia la Cluj şi a primit, în 1845, suma de 30 fl.[119]

— POPOVICI IOAN. Fiind elev al Gimnaziului din Sibiu a primit, în anii 1833—1834, 75 fl.[120]

— POPOVICI NICOLAE, din Abrud. A studiat Filosofia la Cluj, primind în anul 1835 suma de 120 fl.[121]

— POPOVICI (BARCIANU) SAVA. S-a născut în 1814 în Răşinari, jud. Sibiu. A făcut studii gimnaziale la Sibiu (1828—1833), Filosofia la Cluj (1833—1835), Teologia la Sibiu (1835—1836), Medicina la Viena (1837—1838). Din fundaţia episco-

---

109 A.B.M.S.M. 1523, 1609, 1610, 1611, 1612, 1634, 1781.

110 A.B.M.S.M. 1523, 1585, 1586, 1587.

111 A.B.M.S.M. 1523, 1750, 1778, 1796, 1797, 1798, 1814, 1842.

112 A.B.M.S.M. 1523, 1822.

113 A.B.M.S.M. 1523, 1598, 1590, 1605, 1606, 1607, 1608, 1637, 1638, 1639.

114 Andreiu Bârseanu, *op. cit.*, p. 592.

115 A.B.M.S.M. 1523, 1593, 1619, 1620, 1635, 1636, 1742, 1776, 1824.

116 A.B.M.S.M. 1523, 1730, 1731.

117 C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. III, p. 605; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 204—205.

118 A.B.M.S.M. 1523, 1545, 1549, 1550, 1551.

119 A.B.M.S.M. 1523, 1854.

120 A.B.M.S.M. 1523, 1565, 1566, 1588, 1589, 1591.

121 A.B.M.S.M. 1523, 1500.

pului Vasile Moga a primit, în anii 1833 şi 1838, suma de 76,60 fl.[122] Din 1839 a fost preot în Răşinari, învăţător apoi director al şcolii din aceeaşi localitate între anii 1838—1847. Între anii 1854—1855 a fost profesor suplinitor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu. A participat la revoluţia din 1848. La adunarea de la Blaj din 3—15 mai 1848 a fost ales membru în delegaţia trimisă la Viena şi membru al Comitetului permanent român din Sibiu. A fost preot militar, asesor consistorial, administrator protopopesc, membru în comitetul de conducere al „Astrei" (1862), membru corespondent al Academiei Române (1869), autor de manuale didactice.[123]

— PUŞCARIU (PUŞCAŞ) IOAN. S-a născut la 10 octombrie 1824 în Sohodol, comuna Bran, jud. Braşov. A făcut studii secundare la Braşov şi Sibiu, Teologia la Sibiu (1843), Filosofia şi Dreptul la Cluj. În anii 1842—1844 a primit 55 fl.[124] A fost stegar al Adunării de la Blaj şi membru în Comitetul naţional permanent. După revoluţie a îndeplinit numeroase funcţii administrative şi judecătoreşti. A publicat diferite studii şi lucrări de istorie. A fost membru onorific (1877) şi titular (1900) al Academiei Române. A murit la 24 decembrie 1911 în Sohodol.[125]

— RAŢ GRIGORIE, protopop la Alba Inferior. A primit, în 1840, suma de 100 fl.[126]

— RETZI (PESINUM) EMIL. Fiind doctorand în Drept a primit în anul 1842 suma de 50 fl.[127]

— RUS GEORGE, elev în anul III de studiu — clasa de sintaxă — la Gimnaziul din Zlatna, a primit 100 fl. în anul 1839.[128]

— SOLOMON IOSIF, învăţa — în anul 1844 — „în Prinţipie" (clasa a V-a de gimnaziu n.n.). A primit 140 fl.[129]

— STAN NICOLAE. În 1832 era elev al Şcolii normale, iar în anul 1833 „privat magister in Rationem instructionis". A primit 132 fl.[130]

— STĂNILĂ ILIE din Şeica Mare, jud. Sibiu. A făcut studii gimnaziale la Sibiu. În 1840 a primit 60 fl.[131]

— STĂNULEŢ GEORGE din Săsăuş, jud. Sibiu. A urmat studiile gimnaziale la Sibiu (1828—1833, „eminens") apoi Filosofia şi Dreptul la Cluj (1833—1834). A fost cancelist la Tîrgu Mureş. În anii 1833—1834, 1837—1839 a primit 307,30 fl.[132]

— TIPEI IOAN. Născut la Zărneşti, jud. Braşov. A studiat Filosofia la Cluj, apoi Teologia la Universitatea din Viena. Ulterior a ajuns preot şi protopop în Sebeş. A participat la revoluţia din 1848. În anii 1838—1839 a primit 200 fl.[133]

— TELEKI MIHAIL. Originar din Cîmpeni, jud. Alba. A studiat la Gimnaziul crăiesc din Zlatna, apoi — probabil la Cluj — Dreptul. În 1836 era cancelist la Tabla Regească.[134] A primit 30 fl.[135]

— TROMBIŢAŞ PARTENIE. S-a născut în anul 1812 în Beclean, jud. Bistriţa-Năsăud. Din 1836 a fost protopop la Tîrgu Mureş. A participat activ la revolu-

---

122 A.B.M.S.M. 1523, 1707, 1845.

123 Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani*... p. 273—274 (şi bibliografia indicată de autor la p. 274—275).

124 A.B.M.S.M. 1523, 1788, 1823, 1843, 1844.

125 Ioan cavaler de Puşcariu, *Notiţe despre întîmplările contemporane*, Sibiu, 1913, p. 5—11; C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, vol. III, p. 698; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 219—220; *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*. Bucureşti, 1979, p. 717.

126 A.B.M.S.M. 1523.

127 A.B.M.S.M. 1523, 1801.

128 A.B.M.S.M. 1523, 1755.

129 A.B.M.S.M. 1523, 1874.

130 A.B.M.S.M. 1523, 1556, 1557, 1558, 1559, 1690, 1691, 1693, 1694, 1695; 1698; 1700.

131 A.B.M.S.M. 1523, 1777.

132 A.B.M.S.M. 1523, 1561, 1592, 1640, 1719, 1752.

133 A.B.M.S.M. 1523, 1739, 1740, 1741.

134 Iacob Mârza, *Elevi*... (II), în „Apulum", XV, 1977, p. 425.

135 A.B.M.S.M. 1523, 1615, 1616, 1617.

ţia din 1848. A fost ales între delegaţii trimişi la Dieta din Cluj să prezinte revendicările românilor. Prigonit pentru activitatea revoluţionară, s-a refugiat la Sibiu şi Mediaş. După revoluţie, a fost unul din militanţii de seamă pentru emancipare socială şi naţională a românilor transilvăneni.[136] Ca bursier a primit 25 fl.[137]

— VAIDA GABRIEL. La adunarea de la Blaj din mai 1848, fiind cancelist, a fost ales membru al Comitetului naţional permanent din Sibiu.[138] În anul 1836 a primit 40 fl.[139]

— VASILIADES NICOLAE. Cancelist; a primit 30 fl. în 1832.[140]

— VLAD NICOLAE, fiul preotului din Bungard. A urmat studiile gimnaziale în Sibiu, apoi Filosofia la Cluj. În 1845 a primit 50 fl.[141]

— WONK NICOLAUS (VONICA NICOLAE?). Cancelist. A primit, în anul 1839, suma de 50 fl.[142]

— ZEYK FRANCISC. Elev la „Instituti educatorie militaris Archiducis Caroly Ferdinandi" din Cluj, a primit, în anul 1839, suma de 50 fl.[143]

De sume modeste din „Fundaţia Mogaiana" au mai beneficiat şi alţi tineri studioşi, între care:

— ODOR IOAN din Turcheş, student la Pesta, în anul 1843.[144]

— POPOVICI ŞTEFAN din Sadu, jud. Sibiu. În 1839 frecventa cursurile de Drept, fiind în anul II de studii. A primit 7,30 fl.[145]

— RUS DUMITRU era în 1834 elev la şcoala normală. A primit 15 fl.[146]

— SAVA NICOLAE, fiul preotului Sava Constantin din Jina, jud. Sibiu, a primit 25 fl. în anul 1844.[147]

— GAETAN VASILE, MANOLE GEORGE, MĂCELARIU DUMITRU (anul I Filosofie — Cluj) şi POPEA NICOLAE (Drept — Cluj) au primit, în 1844, suma de 25 fl.[148]

— TĂNASIE MOISE. În 1844 studia Dreptul la Cluj. A primit, cu Ilie Măcelariu şi Nicolae Găetan, 50 fl. La 18 decembrie 1844 a primit 25 fl.[149] A participat la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848, fiind ales în delegaţia trimisă la Dieta de la Cluj.[150]

Tot din această fundaţie au primit diverse sume şi cîţiva slujitori ai şcolii:

— JINAR GEORGE, dascăl din Făgăraş. A primit 50 fl. în 1838.[151]

— JINAR SIMEON, fost profesor la cursurile de normă şi de preoţie din Sibiu, apoi dascăl în Şcheii Braşovului şi protopop în Făgăraş.[152] A primit 50 fl.[153]

— OLĂRESCU GHERASIM, dascăl în Presaca, jud. Sibiu; a primit 7,30 fl. în 1839.[154]

---

136 Gr. Ploeşteanu, *Partenie Trombiţaş*, în „Profiluri Mureşene", vol. I, Tîrgu Mureş, 1971, p. 93—101; Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*, p. 273.

137 A.B.M.S.M. 1523, 1851.

138 V. Cherestesiu, *op. cit.*, p. 472.

139 A.B.M.S.M. 1523, 1613, 1614.

140 A.B.M.S.M. 1523, 1697.

141 A.B.M.S.M. 1523, 1861.

142 A.B.M.S.M. 1523, 1756.

143 A.B.M.S.M. 1523, 1753.

144 „trecînd prin Sibiu către Pesta la învăţarea Filosofiei" a primit „1 galbin aur împărătesc" (A.B.M.S.M. 1820) sau 11, 25 fl. (A.B.M.S.M. 1523).

145 A.B.M.S.M. 1523, 1749.

146 A.B.M.S.M. 1523, 1590.

147 A.B.M.S.M. 1523, 1849.

148 A.B.M.S.M. 1523, 1832.

149 A.B.M.S.M. 1523, 1836, 1850.

150 V. Cheresteşiu, *op. cit.*, p. 471.

151 A.B.M.S.M. 1523, 1706.

152 Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două sute de ani*... p. 32—34.

153 A.B.M.S.M. 1523, 1766.

154 A.B.M.S.M. 1523, 1744.

— PAMFIL PAMFILI, învățător, copist din Săliștea Sibiului; a primit 10 fl. la 5 noiembrie 1837.[155]

— THOMAS IOHANN, directorul școlii normale din Baia de Arieș, a primit 62,30 fl. la 29 noiembrie 1841.[156]

În anul 1841 episcopul Vasile Moga a cumpărat, cu bani din fundația pe care a instituit-o, manuale pentru școala din Sebeș, în valoare de 36,15 fl.[157], iar în anul 1842 a instituit premii în suma de 50 fl. pentru „Professores gymnasium Cibiniensis" — St. Nagy, St. Elekeș, Michael Jarczadi și I. Ludwig — a căror muncă depusă și pentru educarea tinerilor români a apreciat-o.[158]

De părintească dragoste a episcopului Vasile Moga s-au bucurat și alții care au primit — sub formă de ajutoare — suma de 638,88 fl. Aceștia sînt: GEORGE BARIȚIU[159], MIHAIL BELL[160], IACOB BUDA (preot în Topîrcea, jud. Sibiu)[161], IOAN CRISTORIAN (preot)[162], ANTON FOGARAȘI[163], DUMITRU FOGARAȘI (curator bisericesc la Tîrgu Mureș)[164], IOAN FOULE (FULEA?, ofițer)[165], GRIGORIE IVAN (preot în Țeline, jud. Sibiu)[166], FERENCZ LUKACS (cancelist)[167], ILIE MOGA (preot)[168], NICOLAE NEMEȘ (cancelist)[169], NICOLAE (preot în Mag, jud. Sibiu)[170], IOAN POPOVICI (preot în Boița, jud. Sibiu)[171], ANTONIU ȘUTEU (preot în Topîrcea, jud. Sibiu)[172], IOAN TURCU, TOADER SĂRĂCIN și OPREA CORNEA (preot) din Sibiel.[173]

Făcînd un bilanț al burselor și ajutoarelor acordate din „Fundația Mogaiana", de la înființarea acesteia pînă în anul 1845, constatăm că totalul acestora atinge importanta sumă de 13 341,77 florini. Este o sumă pe care episcopul Vasile Moga a așezat-o cu smerenie la temelia edificiului cultural-național românesc, bursierii săi dovedindu-se vrednici de dragostea și încrederea pe care le-a arătat-o ierarhul ortodox transilvănean, împreună înscriind o pagină luminoasă în viața Patriei și a Bisericii străbune.

*
* *

Din cele expuse reiese că, deși a păstorit în condiții grele, avînd de înfruntat obstacole pe care guvernanții habsburgici i le puneau în cale, episcopul Vasile Moga s-a dovedit a fi la înălțimea chemării sale.

S-a îngrijit de ridicarea nivelului cursurilor de preoție de la Sibiu, prin trimiterea unor tineri la studii la Universitatea din Viena, prin cumpărarea unei case în care, alături de reședința episcopească, va funcționa și seminarul. A întreprins numeroase demersuri pentru ridicarea culturală a neamului românesc, stăruind pentru înființarea școlilor primare și pentru trimiterea tinerilor la învățătură.

---

155 A.B.M.S.M. 1523.
156 A.B.M.S.M. 1523, 1784.
157 A.B.M.S.M. 1523, 1780.
158 A.B.M.S.M. 1523, 1803.
159 A.B.M.S.M. 1523, 1826.
160 A.B.M.S.M. 1523, 1754.
161 A.B.M.S.M. 1523, 1770.
162 A.B.M.S.M. 1523, 1743.
163 A.B.M.S.M. 1523, 1718.
164 A.B.M.S.M. 1523, 1862.
165 A.B.M.S.M. 1523, 1833.
166 A.B.M.S.M. 1769.
167 A.B.M.S.M. 1523, 1804.
168 A.B.M.S.M. 1523, 1744.
169 A.B.M.S.M. 1523, 1775.
170 A.B.M.S.M. 1523, 1805.
171 A.B.M.S.M. 1523, 1846.
172 A.B.M.S.M. 1523, 1771.
173 A.B.M.S.M. 1852.

Dacă nu i-au succes toate demersurile pe lîngă guvernul vienez şi cel transilvănean pentru obţinerea de fonduri pentru dezvoltarea învăţămîntului, a creat din averea personală, în anul 1830, un fond din care a oferit burse unui număr de peste 100 de tineri, care au studiat Teologia, Filosofia şi Dreptul. Din rîndul acestora s-au ridicat numeroşi cărturari, precum şi conducători politici care au militat pentru drepturile românilor transilvăneni, împlinind — uneori cu preţul vieţii — idealurile înalte semănate în sufletul lor de către ierarhul ortodox transilvănean.

Toate acestea ni-l arată pe episcopul Vasile Moga ca un ierarh vrednic de recunoştinţa neamului românesc, pe care l-a slujit cu dragoste şi profund devotament de-a lungul întregii sale vieţi.

Diacon drd. Pavel Cherescu

RELIGIA
ŞI NECESITATEA EI CA OBIECT DE STUDIU ÎN ŞCOALA ROMÂNEASCĂ

1. *Vremuri noi pentru Biserică*

Vremurile noi de libertate şi demnitate românească pe care ni le-a dăruit Dumnezeul părinţilor noştri, prin jertfa curată a tineretului nostru, alături de întregul popor — care ne-au scos din robia comunist-ateistă — ne obligă să reclădim o Românie nouă, liberă şi democrată, pe fundamentul unor instituţii perene care să-i asigure o viaţă fericită neamului nostru.

În fruntea acestor instituţii stă înnoirea şi întărirea Bisericii — această mamă a neamului nostru românesc, cum zice nemuritorul Eminescu — ca una care a fost greu nedreptăţită şi asuprită.

Marea lovitură a primit-o Biserica noastră în teroarea comunistă, prin scoaterea religiei din şcoală, la 1 septembrie 1948 şi înlocuirea ei cu o ideologie şi un *învăţămînt ateist*, propagată în şcoală la multe obiecte de învăţămînt, prin prelegeri şi conferinţe, dar mai ales prin presă, mass media oficială şi cărţi speciale cu caracter direct distrugător, antiorestin. Şi la toate aceste atacuri, date pe faţă, fără jenă şi ruşine — mai ales cu batjocuri de retrograzi, bigoţi, mistici etc. — Biserica nu s-a putut apăra, nu a avut voie să răspundă, încît mulţi, foarte mulţi tineri au rămas în întuneric, în convingerea falsă că *ateismul* este adevărul.

Vremurile noi cheamă Sfînta Biserică să spună tot adevărul, să dărîme „cocioabele" de minciuni, care au adăpostit din neştiinţă sufletele nevinovate ale tineretului nostru şcolar şi să reprezinte o concepţie luminoasă, optimistă şi fericită despre lume şi un ideal înalt şi infinit de viaţă, aşa cum îl doreşte, îl caută şi-l visează sufletul tînăr.

Acum, Biserica noastră este chemată să împlinească imperativul Mîntuitorului nostru dat Apostolilor Săi: „Mergînd, învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, învăţîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă. Şi iată, Eu cu voi sînt pînă la sfîrşitul veacului, Amin". (Mt. 28, 19—20).

Deci, Biserica prin slujitorii săi, prin Apostolii săi, ierarhi, preoţii şi profesorii cateheţi, are mai întîi chemarea de a propovădui EVANGHELIA lui Hristos-Dumnezeu, Cel ce a venit în lume să ne arate calea, care duce la adevăratul Dumnezeu şi la viaţa veşnică, după care înseteează toată suflarea omenească (In. 14, 6).

Propovăduind Adevărul care este Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, (In. 14, 6) lumina lumii (In. 8, 12 şi 9, 5) şi Viaţa adevărată, viaţă veşnică, Biserica trebuie să arate celor de bună credinţă că „Religia nu este opium pentru popor" şi izvor de ignoranţă, dar este izvorul întregului progres spiritual şi material, individual şi social.

Vom arăta că *Religia este chiagul culturii*, cum zice filozoful elveţian Iacob Burckhard (1818—1897), că, cine cunoaşte pe Domnul Hristos, cunoaşte taina tuturor lucrurilor. El este centrul spiritual al Universului. În afară de El nu este decît rătăcire, întuneric, îngheţ şi moarte, spune B. Pascal (1623—1662), marele savant şi filozof francez (Cf. Uţă M., *Pascal*, Bucureşti, 1939, p. 85).

2. *Ce este Religia?*

Întrebarea este vastă, vom răspunde cît mai laconic. Ea este legătura spirituală, liberă şi conştientă a omului cu Dumnezeu, Creatorul său. Esenţa ei constă în conştiinţa dependenţei de Dumnezeu, de ascultarea voiei sale. Ea are o formă îndoită; internă şi externă, care leagă organic. Religia internă este cunoaştere teoretică a lui Dumnezeu, prin credinţă şi raţiune; şi externă, prin forme de cult, prin voinţă şi sentiment.

Originea religiei este supranaturală, pusă în om de Dumnezeu de la creaţiunea Sa, deci o are ca predispoziţie fiecare om, indiferent dacă îşi dă seama de ea şi o cultivă sau o nesocoteşte.

Religia aparţine omului întreg, aparţine celor trei facultăţi ale spiritului său a) cunoaştere (prin credinţă şi raţiune); b) voinţă şi c) sentiment.

Colaborarea permanentă a acestor trei facultăţi pe plan religios-moral, intern şi extern, ne dă pe omul cult, pe omul armonic realizat, iar nu unilateral, un ciclop intelectual, voluntarist, dezorganizat sau bigot, incult. Orice manifestare exagerată a uneia dintre aceste facultăţi în dauna celorlalte două este primejdioasă dezvoltării personalităţii creştine.

Valoarea religiei o revelează practica ei, traducerea prin viaţă a doctrinei sale, a principiilor şi normelor sale de conduită, în raport cu Dumnezeu, cu sine însuşi şi cu semenii săi. Rostul său este să scoată pe om din robia păcatului şi a patimilor, să-l ridice către perfecţiune, să-l facă mai bun, să-l umple de virtuţi, să-l facă asemenea Creatorului, să-l îndumnezeiască. Acesta este chiar rostul şi idealul religiei creştine, care prin Mîntuitorul Hristos zice etern, celor ce cred în El: „Fiţi desăvîrşiţi, precum şi Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrşit este" (Mt. 5, 48).

Alături de idealul desăvîrşirii scopul suprem al religiei creştine este să-l ajute pe om să trăiască o viaţă demnă de sine şi fericită, aici şi dincolo. În acest sens, Domnul Iisus se adresează celor năpăstuiţi, săraci şi asupriţi, chemarea prietenească şi părintească, care răsună peste veacuri „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi. Luaţi jugul meu asupra voastră şi învăţaţi-vă de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi găsi odihna sufletelor voastre. Că jugul Meu este bun şi povara Mea este uşoară." (Mt. 11, 28—30).

Şi, subliniem, Cel ce a spus aceste cuvinte este Fiul lui Dumnezeu, Omul adevărat, Iisus Hristos, Cel ce a rostit adevărul şi este acelaşi „ieri, azi şi în veci" (Evr. 13, 8). În persoana Sa, divină-umană, „Adevărul din pămînt a răsărit (şi va răsări) şi dreptatea din cer S-a coborît". Întru El „Mila (lui Dumnezeu) şi Adevărul s-au întîmpinat, Dreptatea şi Pacea s-au sărutat. Mîntuirea este aproape de cei ce se tem de Dînsul, ca să se sălăşluiască slava Sa pe pămînt". (Ps. 84, 10—12).

3. *Necesitatea religiei pentru om, familie şi societate.*

a) Ca singura fiinţă religioasă pe pămînt, omul înţelept simte nevoia să rostească, în adîncul din sine, cu împăratul David, sec. X a.Hr., „În ce chip doreşte cerbul izvoarele apelor, aşa Te doreşte sufletul meu pe Tine, Dumnezeule. Sufletul meu este însetat de Dumnezeul Cel viu. Cînd voi veni şi mă voi arăta feţei lui Dumnezeu?" (Ps. 41, 1—2). În dorinţa Sa nestăvilită şi setea aprinsă după Dumnezeu, luminatul profet zice sufletului omenesc: „Nădăjduieşte în Dumnezeu şi-L laudă, căci este mîntuirea Ta. El îţi dăruieşte pace şi linişte, te scapă de tulburări şi mîhnire. El este sprijinitorul tău, nu-L părăsi în veci" (Ps. 41, 7, 8, 12).

Profund convins de chemarea sufletului către Dumnezeu, izvorul său, marele filozof creştin Fericitul Augustin (+430) dă glas aceleiaşi chemări, zicînd: „Ne-ai făcut după Tine, Doamne, şi neliniştit este sufletul meu pînă nu se va odihni în Tine!" De aceea, omul normal, din toate veacurile şi locurile, se simte atras de Dumnezeu, doreşte să se apropie de El, să-L cunoască, să-L iubească şi să-L asculte, ca pe Părintele său bun şi nu din frică, sau interes egoist.

Ca nici o altă preocupare şi activitate omenească, filozofie, artă, ştiinţă, tehnică etc., *religia deschide sufletului un orizont infinit de cunoaştere a Universului fizic şi metafizic.* Ea arată omului drumul către o cunoaştere bidimensională, prin credinţă şi raţiune în problematica antropologică. Ea spune omului sănătos la

minte, cine este el în imensul cosmos care-l înconjoară și în care el este Domn și Stăpîn al său prin supremația spiritului său, pe care nu-l are nici o altă ființă din lume. Religia îi spune omului *de unde vine*, de la Dumnezeu Ziditorul său și nu din regnul animal, deși se înrudește prin trup cu el. Ea îi spune unde se duce — vine din veșnicie și intră în veșnicia care-l așteaptă pentru o altă viață. Religia îi arată omului înțelept pentru ce trăiește, cu ce scop; cum și după ce criterii trebuie să valorifice și ierarhizeze lucrurile din viața sa și din jurul său. Religia îi luminează omului *conștiința morală*, acest far suprem de judecată care-i spune *să facă binele* și să lupte să devină virtuos, *să evite răul* care-l degradează, îl umple de păcate și patimi și-l face nefericit.

Omul care nu-și pune problema existenței sale, care nu-și simte vocația divină și sacra pasiune de a-L cunoaște, de a-L iubi și a trăi cu Dumnezeu și pentru Dumnezeu, care nu tresaltă la gîndul solemn că în el adie puternic unda chemării la veșnicie și la îndumnezeire, nu este în esență o ființă potențial realizată, virtuoasă și morală. Este o eroare să socotim că un om poate fi *virtuos*, cinstit, bun și drept, corect, altruist și moral, cu adevărat față de semenul său, fără ca el să fie *credincios* față de Dumnezeu, Creatorul și Superiorul său. Viața morală care încoronează virtutea și are ca scop să ridice pe om la „asemănarea" cu Dumnezeu — să-i redea măreția și fericirea paradisiacă — nu o are omul necredincios. Acesta este lipsit de un criteriu obiectiv de judecată morală în raport cu semenii săi. El este nesincer cu sine și cu alții. Se crede mai bun decît alții pe care-i vede păcătoși și vicioși. Face toate ca un fariseu, nu din smerenie, ci din mîndrie față de lume, să fie lăudat de oameni. În sinea sa este plin de toate păcatele și fărădelegile, pe care știe să le tăinuiască cu dibăcie. Chipul acestor mincinoși îl zugrăvește Domnul Iisus pentru toate veacurile, la evanghelistul Matei, Cap. 25.

În concluzie, R e l i g i a este izvorul fericirii personale, a înnobilării și ridicării omului către idealul îndumnezeirii sale, a realizării scopului pentru care este creat.

b) *Religia este absolut necesară pentru familie.* Ea este axa în jurul căreia se derulează viața începînd chiar cu ființarea ei. O viață familială fără binecuvîntarea Bisericii nu este durabilă, pentru că îi lipsește seva dătătoare de viață, dragostea, îi lipsește harul divin care face să rodească toate gîndurile, vorbele bune și frumoase în noua familie. Nu este de mirare că cele mai multe divorțuri au loc între cei ce trăiesc în concubinaj, sau nu au căsătoria religioasă.

Religia în familie umple viața de virtutea credinței, a nădejdii și a dragostei de Dumnezeu, părinții își înțeleg sfintele datorii pe care le au față de copiii lor, ca să-i învețe frica firească față de Dumnezeu și rușine de oameni, două virtuți care rețin de la păcate și apucături rele. Acestea se deprind prin educație din familie, în cei șase ani de acasă. Această educație formează aportul moral cu care copiii și tinerii intră în școală și societate și face cinste familiilor care i-au crescut.

Dar părinții cei buni, pe care ni-i dă Biserica și religia în familie, sînt convinși că așa cum se îngrijesc pentru educația fizică, intelectuală și socială a copiilor lor, pînă la maturitate, tot așa trebuie să îngrijească și de educația lor religios-morală. Ei știu că sînt responsabili de viața vlăstarelor lor, în fața societății și a lui Dumnezeu. De aceea nu-i va trimite în viață fără deprinderile morale, sănătoase și frumoase, care — prin purtarea lor — să facă bucurie societății în care trăiesc, familiei și neamului. Deci se va îngriji de sufletul lor, să le creeze deprinderile bune, oameni credincioși și cu un înalt ideal de viață.

O familie care nu are viață religioasă, centrul de greutate, în care părinții nu se iubesc, nu se respectă, nu se ajută, care se ceartă, se înjură și se batjocoresc, care este plină de imoralitate, este o nenorocire pentru copii — care nu învață nimic bun de la ei — și este pierdută pentru societate și pentru neamul întreg, căci nu se poate ajuta cu membrii săi.

c) *Religia este absolut necesară, apoi, pentru bunul mers al societății și al statului.* Omul este o ființă socială, este Zoon politicon. Se naște, crește, trăiește și se realizează pe sine plenar numai în și prin societate. Individul este o abstracție, zicea filozoful A. Comptè (1798—1857). Prin ei devine un om manierat și civilizat, sau grosolan și necioplit, bun sau rău, după cum este societatea însăși. Ca atare omul are nevoie de religie pentru ca să se autoformeze, să se perfecționeze spiritual-moral cît mai deplin.

Religia şi educaţia religios-morală cu care tînărul cetăţean vine din familie, şcoală, Biserică, sînt factori decisivi pentru viaţa sa socială. Aceştia îl determină să practice în societate ceea ce a deprins pînă la vîrsta maturităţii. Religia face pe cetăţean respectuos de legile morale ale societăţii, îl face să fie ascultător, cinstitor şi respectuos faţă de legile statului şi să le împlinească, să fie muncitor, harnic, corect şi drept cu semenii săi în care să vadă pe fraţii săi, cu care să se simtă solidar, egal şi liber, să-i respecte şi să-i preţuiască — ca pe sine însuşi — să colaboreze în chip sincer şi real, să-i ajute în orice împrejurare, să trăiască în credinţa că au un destin comun, cu dreptul la viaţă, la libertate şi la fericire fiecare. Religia este fundamentul pe care se clădeşte şi susţine armonia în viaţa statelor. Cetăţeanul credincios ştie că „stăpînirea este rînduită de Dumnezeu" (Rom. 13, 1) şi se supune legilor ei din dragoste şi convingere spre binele tuturor. Viaţa superioară a statelor se zideşte pe religie şi morală. Cel ce încearcă să distrugă aceşti doi stîlpi de granit, zice G. Washington, unul din întemeietorii Statelor Unite ale Americii (1789—1797), distruge temelia lor... Mintea şi revelaţia — continuă el — dovedesc că fără religie în popor, moralitatea este moartă. Iar un popor fără religie s-ar putea conduce numai cu tunul. (Cf. Nifon Criveanul, Cugetări şi Maxime pentru viaţă, Cozia, 1921, p. 286—288).

Pe drept cuvînt zice un filozof şi istoric englez, Hume (1711—1776), „Căutaţi-mi un popor lipsit cu totul de simţul religios şi dacă-l veţi găsi să fiţi siguri că acest popor stă mereu cu cîteva trepte *deasupra animalităţii*". Şi aici voia robia comunist-ateistă-ceauşistă să ne aducă, dacă Dumnezeu nu ne-ar fi slobozit din ea, în decembrie 1989.

Iată o mărturie a lui Voltaire, filozof şi scriitor francez (1699—1778) acreditat tagmei ateiste, după unii, despre *necesitatea religiei pentru societate*. El a spus: „Dacă Dumnezeu nu există, trebuie creat pentru binele societăţii, ca să oprească crimele omeneşti pe care legile nu le-ar fi putut descoperi şi pedepsi niciodată." Şi, într-adevăr, oamenii au avut dintotdeauna nevoie de un frîu şi paznic al legilor, în relaţiile interumane, care este religia. Legile omeneşti civile sînt un frîu pentru crimele publice, cunoscute de toţi, iar religia este paznic pentru crimele secrete, ascunse, necunoscute de nimeni. Cazul lui Rascolnicov, din romanul social-realist „Crimă şi Pedeapsă", al marelui scriitor rus, F. Dostoiewski, (1821—1881) este cu totul concludent.

Într-o societate, autoritatea statală nu poate supraveghea conduita morală şi faptele fiecărui cetăţean. Numai Dumnezeu vede şi ştie toate şi de faţa Lui nimic nu este ascuns. El răsplăteşte pe toţi după faptele lor.

4. *Binefacerile religiei.*

Binefacerile religiei sînt multe, mari şi durabile. Ce-ar fi viaţa omenească fără ea? Un infern, o mare închisoare, în care indivizii se aruncă unii asupra altora, se asupresc şi se nedreptăţesc reciproc, homo homini lupus est, ar domni dreptul forţei, al celui tare şi puternic asupra forţei dreptului, a celui slab şi neputincios. De altminteri, noi românii am avut simbolul unei astfel de societăţi ateiste, vreme de 45 de ani de robie comunistă, care ne-a săpat groapa intrării în dezumanizare.

În România socialist-ateistă, am făcut trista experienţă a unei vieţi într-o temniţă uriaşă; am trăit în societatea lui satana care şi-a bătut joc de demnitatea omului; ne-a umplut de suferinţe, necazuri şi dureri, ne-a umilit şi asuprit în fărădelegi, ca pe un popor de sclavi. Totul a fost o tragedie, provocată de cei mai tari, exploatatori nemiloşi ai unui popor muncitor ţinut în mizerie şi destinat să moară de foame, de conducătorii care se lăudau că-l iubesc, dar de fapt îl urau şi-l dispreţuiau.

Nu putem să acceptăm deajuns că omul numai prin religie este cu adevărat om, chip şi asemănare al lui Dumnezeu, cum l-a voit El la creaţiunea Sa. Alfred Fouilléte, părintele ideilor forţă dirijoare în istorie, filozof francez (1838—1912), a spus clar şi categoric: „Fără religie, omul nu este decît un animal de pradă, care, în locul ghiarelor, coarnelor, glandelor veninoase şi altor arme de atac şi de apărare, posedă *o inteligenţă mai ascuţită* decît ghiarele trupului şi mai veninoasă decît

dinții viperei. Lupta pentru viață, lupta pentru putere, lupta pentru plăcere, pretutindeni este numai luptă. Universul este un cîmp de bătaie sîngeros". (Cf. Id. Ibid., p. 289). Constatarea aceasta, cu totul justă și obiectivă a determinat, cu aproape trei milenii în urmă, pe poetul orb Homer să spună că, „Omul este cea mai mizerabilă ființă sub soare", prin „inteligența sa pusă în slujba răului". Aceasta s-a dovedit recent și — din plin — în dictatura comunistă din țara noastră, și din toate țările comuniste după cel de-al doilea război mondial, iar în timpul acestui război s-a văzut în dictatura hitleristă, prin lagărele și fabricile morții — cunoscute tuturor.

Omul modern dorește să-și făurească o concepție sănătoasă, optimistă, melioristă, reală, despre lume și viață, care să-i dea dragoste de viață, avîntul spre fapte mari și frumoase și să-l facă fericit aici pe pămînt și în transcendență, în care crede. Ori, o astfel de concepție majoră și completă nu i-o poate da nimic din ceea ce poate crea el, din tot ceea ce este omenesc, știința, tehnica, arta și toată filozofia la un loc.

O astfel de concepție de sinteză cosmică completă — care poate oferi omului de azi mult dorita fericire — o poate găsi numai în Evanghelia creștină, în doctrina revelată lumii de Hristos-Dumnezeu și Om, care a venit în lume tocmai pentru acest scop. El ne-a arătat „Calea care nu rătăcește, Adevărul care nu se schimbă și care duce la Viața veșnică, după care însetăm. (In. 14, 6) și care este El." (In. 17, 2).

Știința, filozofia, arta etc., — cu toți savanții lor — recunosc că nu pot da sufletului omenesc satisfacții superioare, nu-i pot mulțumi întrebărilor inteligenței, ca să-l facă fericit. Ele dau părți de adevăr, revelează adevăruri marginale, ori sufletul dorește să afle, să știe adevărul întreg, deplin, real și obiectiv.

Adevărul absolut este imanent și emanent, Creatorul „tuturor celor văzute și nevăzute", ascuns și macro și microcosmos și revelat nouă în Iisus Hristos, care ne spune ce este *bine* și ce este *rău*, iar prin harul Său ne întărește voința pentru fapte eroice.

Setea popoarelor după progres spiritual și material, după cultură și civilizație, după bunăstare socială și individuală, nu se poate realiza fără ajutorul permanent al religiei creștine, religia iubirii, a dăruirii și a eliberării din minciună, egoism și mîndrie diabolică. Acestea au adus căderea lui Adam și pierderea indivizilor și a popoarelor. Numai virtutea creștină promovează valorile creatoare, viciul le distruge. Adevărul acesta l-a evidențiat pedagogul naturalist și filozof J.J. Rousseau (+1778), autorul romanului educativ „EMILE" — sau DESPRE EDUCAȚIE. El atrage atenția responsabililor cu educația maselor populare și conducătorilor de state, zicînd „Am crezut pînă acum că omul poate fi bun și virtuos și fără religia creștină, dar experiența m-a convins că aceasta este o mare greșeală și rătăcire... numai practicînd virtutea iubirii sufletul ajunge să fie bun și să iubească pe oameni...". (Trad. de Gh. Adamescu, Ed. V-a, București, 1921, p. 475).

Nicolae Iorga, marele nostru istoric, vorbind despre valoarea, folosul și binefacerile religiei ortodoxe pentru români, zice „Religia este cea mai veche și neîntreruptă tradiție de ideal umanitar, venerabilă tradiție națională, și cea mai largă comuniune cu înaintașii noștri. Prin r e l i g i a ortodoxă sîntem contemporani cu martirii noștri, prin ea vorbim cu strămoșii noștri în graiul lor. Prin ea sîntem frați cu ei în soluționarea, plină de speranță, a celor mai grave probleme de actualitate" (Cf. N. Craioveanu, ibid. p. 289).

Prin religie ne-am păstrat *romanitatea* neamului, comunitatea pe plaiurile strămoșești și unicitatea națională, *identitatea* cu noi înșine, etnia noastră daco-romană în pofida singularității noastre insulare în masa slavono-ungro-finică, cu care trebuie să trăim. Prin ea am supraviețuit două milenii și am înfrînt teroarea comunist-ateistă și numai prin ea vom supraviețui în veci, într-o Românie liberă și democrată.

Cu ajutorul lui Dumnezeu eroii revoluției noastre creștine din decembrie 1989, în frunte cu jertfa de sînge a copiilor și a tineretului nostru — au distrus cetatea lui satana de pe pămîntul strămoșesc, l-au eliberat de dictatura comunistă. Poporul nostru care a plîns cu amar pentru libertate și dreptate dorește să înceapă o viață nouă. Cu credință și căință, el mulțumește Mîntuitorului Iisus Hristos că deși l-a certat, nu l-a dat morții (Ps. 118) —, ci *l-a înviat*. Îl rugăm să ne dea

harul Său, să facem în viitor numai voia Lui, să-l slujim şi să-L preamărim pe El, pentru binele nostru al tuturor.

În scopul acesta, poporul întreg doreşte să se introducă religia în şcoală, ca obiect de învăţămînt, începînd din clasa I-a—XII-a.

5. *Vremuri noi în şcoală nouă creştină.*

Dictatura comunistă a trecut, dar ne-a lăsat moştenire tristă în toate domeniile de activitate, dar mai ales în cel spiritual-religios-moral şi cultural-social. Aici urmările sînt mult mai tragice, catastrofale şi ireparabile peste ani şi decenii şi cer muncă, stăruinţă, pricepere şi înţelepciune.

Astfel teroarea roşie ateistă, vreme de 45 de ani a reuşit să smulgă din rădăcini „stejarul" religiei strămoşeşti din inimă şi să ne mutileze sufletul. Slugile lui satana ne-au scos din şcoală pe Dumnezeu, Sfînta Cruce, Sfintele Taine şi Harul Său Atotputernic şi Mîngîietor şi ne-au silit copiii să se închine la dumnezei străini, la idoli plini de păcate şi de fărădelegi, la persoane corupte, prefăcute peste noapte în personalităţi „hidoase", în „savanţi" ignoranţi, plini de mîndrie şi egoism.

Din speţa lui Cain, Iuda, Irod şi Nero, ai lui Hitler şi Stalin cu toţi acoliţii lor întunecaţi, au crescut după „modelul" lor zeci de generaţii de tineri. Aşa ne-au distrus neamul şi voiau să continue.

Teroarea roşie ne-a lăsat în urma ei un tineret în haos infernal, cu suflete golite de ideal, fără valori religios-morale şi culturale, în căutarea unui rost în viaţă, pradă tuturor ispitelor şi plăcerilor efemere.

În acest deşert moral-social poluat de miasme infecţioase puternice, conducătorii şi responsabilii statului şi ai şcolii româneşti au obligaţia să facă operă de asanare radicală pe plan spiritual, religios-moral şi social.

Şcoala noastră trebuie fundamental şi permanent *încreştinată*, avînd în ajutor familia şi Biserica. În scopul acesta accentuăm că, *şcoala românească nu a fost niciodată laică* — decît sub robia comunistă — şi *nu poate fi în veci laică*. Rădăcina noastră, viaţa şi tăria noastră, istoria milenară este Dumnezeu. Religia şi Biserica, credinţa, legea ortodoxă şi dragostea fierbinte de glia strămoşească a românului este axa istoriei noastre bimilenare. Aceasta ne susţine identitatea noastră eternă în istorie.

Ca popor creştin noi dorim să trăim creştineşte în dragoste cu toţi românii, în armonie şi bună înţelegere. Adevărul acesta trebuie să-l înveţe şi să-l trăiască şi copiii noştri, ca să fie fericiţi. De aceea, noi fiind un popor născut creştin şi ortodox, iar nu făcut, încreştinat cu sila ca alte popoare, *voinţa noastră fermă este să avem religia în şcoală pentru binele şi fericirea copiilor noştri.* Cei ce ar încerca să o scoată din şcoală sînt duşmanii copiilor noştri, la fel ca şi comuniştii atei şi pentru aceasta *cerem votul poporului.*

Dumnezeul părinţilor noştri fiind alungat din şcoala poporului nostru, de către cei necredincioşi, a binevoit să vină la noi în familii, să ne facă mare bucurie cu ocazia Naşterii Fiului Său, Mîntuitorul Iisus Hristos, în 25 decembrie 1989. Cînd El S-a născut, Satana a fost ucis, ziua s-a luminat şi a intrat libertatea în casa noastră. În mare bucurie am cîntat în biserici şi în case „Hristos se naşte, măriţi-L!", apoi „Dumnezeu este cu noi!"... fără violenţă; nu ucideţi! În cîntare îngerească Icoana României strălucea, în multe suflete de tineri, şcolari şi vîrstnici se ridicau jertfe curate la cer.

Strigătul neamului românesc, la Crăciunul neamului românesc din anul Domnului 1989 „Dumnezeu este cu noi!", revelează fondul nativ profund creştin al acestui popor cu tradiţie bimilenară creştină, care voieşte să trăiască cu Dumnezeu, care l-a scos şi de astă dată din iad şi l-a trecut din moarte la viaţă şi de pe pămînt la cer. El este Părintele nostru bun, care prin credinţă ne-a păstrat nealterată etnicitatea fiinţei noastre daco-romane. Cu Fiul Său în frunte, am pornit la luptă de dezrobire în cruciada copiilor cu crucea în mînă, cu steaguri şi cu lumînări aprinse, rugîndu-ne ca îngerul din cer — şi am biruit. Domnul dormea la cîrma corabiei noastre, ca odinioară pe mare (Mat. 8, 23), iar neamul nostru creştin L-a

sculat și El ne-a salvat. Pe El, Hristos-Dumnezeu, Cel marginalizat, maltratat, huiduit, batjocorit, răstignit și cu bisericile distruse de nomenclatura satanică, L-am dorit fierbinte între noi și în noi, L-am strigat și a venit cu harul și cu îngerii Săi, a intrat în eroii noștri și am înfrînt oastea diavolească.

Fie în veci binecuvîntat Bunul nostru Mîntuitor, Hristos-Dumnezeu!

Eliberați din iad, scoși la lumină și la libertate, Domnul Iisus șoptește azi fiilor Săi credincioși, ai neamului nostru: *Voiesc să rămîn cu voi*, în veci, căci vor veni și alte zile grele și voiesc să vă ajut, să vă scap sufletele de moarte, de dușmani văzuți și nevăzuți, cum am ajutat milenii și pe părinții voștri. Domnul Iisus și Bunul nostru Mîntuitor ne zice peste veacuri „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, că împărăția lui Dumnezeu este a unora ca aceștia" (Lc. 18, 16). Această chemare și îndemn al Domnului Iisus exprimă dorința Sa ca El să rămînă centrul vieții copiilor și prin ei al Bisericii și al tuturor popoarelor creștine.

Îndemnul Domnului Iisus este poruncă pentru Biserică, pentru familiile și pentru statele creștine, pentru toate sufletele creștine mature, chemate să ajute copiii și tinerii la *catehizarea* lor, la cunoașterea vieții și operei divine.

Domnul Iisus voiește să-L cunoaștem toți ca Dumnezeu Atotputernic și Omul iubirii și al binefacerii fără păcat și patimi, Atotbun și Milostiv.

Catehizarea cere însă introducerea religiei ca obiect de studiu, de învățămînt în școală, de la clasa I—XII-a. Pe ea se clădește toată educația religios-morală a tineretului, cu care să plece în viață bine pregătit.

Studiul religiei în școală este absolut necesar pentru formarea adevăratului creștin, care nu trebuie să fie un bigot și incult în ce privește credința sa față de Dumnezeu și opera Sa cosmică, față de Evanghelia Sa, de ascultarea și împlinirea voinței Sale infailibile. Ne permitem o analogie în acest sens. După cum copilul învățînd alfabetul și cele patru operații aritmetice poate evolua spre cunoștințe superioare și să se realizeze ca personalitate culturală, ca om de știință și savant, tot așa este absolut necesar ca, creștinul după sfîntul Botez să cunoască religia creștină și adevărurile de credință din Simbolul Credinței (niceo-constantinopolitan) care îl ajută prin — har — să se sfințească și îndumnezeiască.

Deci, cunoașterea prin credință și rațiune a adevărurilor creștine este absolut necesară, ca creștinul să le trăiască, să-și realizeze scopul și idealul, îndumnezeirii sale (Mt. 5, 48). Numai cunoașterea explicită a acestor adevăruri catehetice în școală pune bazele sănătoase ale personalităților creștine autentice. La rîndul lor, acestea sînt apoi stîlpi de susținere ai vieții sociale, ai muncii cinstite și drepte. Numai religia creștină dă societății oameni care întăresc temelia statelor și le ridică cultura.

În școală, studiul religiei ca obiect de învățămînt trebuie făcut cu dragoste părintească, competență, înțelepciune și răbdare, ca să *placă* elevilor, să-i intereseze și să vină la catehizație nesiliți de nimeni. În scopul acesta catehizația trebuie făcută progresiv, potrivit etapelor de dezvoltare ale psihicului copiilor, pentru o asimilare reală, completă și ușoară. În acest sens, nu se vor preda elevilor între 6—9 ani, adevăruri dogmatice de esență, care cer un fond aperceptiv greu de asimilat. Totul trebuie început de la cunoștințe elementare și apoi să se studieze în clasele VII—XII Istoria Bisericii Creștine, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, continuînd cu Dogmatica, Morala Creștină, Apologetica și Filozofia creștină. Ultimele două discipline au rolul de a combate concepția materialist-ateistă despre lume și viață — în care au crescut toate generațiile după anul 1948—1989 —, concepție falsă și plină de otravă și moarte sufletească.

Cursul de istoria religiilor lumii, care se intenționa să se introducă, e potrivit însă pentru o cultură generală a tineretului nostru creștin, numai în clasa a XII-a, după ce au ajuns la o maturizare a studiului religiei creștine, în clasele anterioare, V—XI. Adică, după ce cunoaște bine această religie a părinților săi și a studiat adevărurile ei de credință. Însă, în nici un caz înainte, altminteri studiul religiilor lumii îl *rătăcește* de la adevăr, socotind că toate religiile sînt egale între ele, sînt de aceeași valoare, au aceeași calitate — indiferent în care crezi că te mîntuiești.

A crede că toate religiile sînt identice este o mare greșeală, este o falsitate a istoriei, care trebuie corectată acum. Există religii naturale a căror întemeietori sînt oameni cu păcate care nu mîntuiesc — ca Tao, Confucius, Buda, Zoroastru, Mohamed și religii supranaturale; mozaismul și creștinismul.

Creştinismul singur este religie dumnezeiască, supranaturală, pentru că *întemeietorul* său este *Fiul lui Dumnezeu*, Iisus Hristos, Dumnezeu şi Om adevărat, care a înviat din morţi. Învierea Sa este piatră de temelie a religiei şi a Bisericii, iar El este singurul Mîntuitor de păcate (In. 10, 9; F. Ap. 4, 12; Evr. 7, 24). Hristos — Dumnezeu şi Om este etern, viu (Mt. 28, 30) şi prin har şi credinţă face minuni în lume (In. 6, 28—29; 20, 31; Rom. 5,1; Efes 2, 8—9; Gal. 5, 6). Sîngele, rănile şi jertfa Sa ne-au iertat de păcat şi în etern avem pace cu Dumnezeu, cu aproapele şi cu noi înşine şi sîntem fraţi (Mt. 26, 15; Efes. 1, 7; Evr. 9, 14 şi Rom. 5, 9).

Deci, creştinismul nu se poate compara cu nici o altă religie a lumii şi nu poate fi înlocuită cu alte sisteme filozofice-religioase. Şi este bine şi *absolut necesar* ca elevul şi tînărul nostru — în clasa a XII-a — să ştie să distingă acest adevăr, că Ortodoxia este religia mîntuirii noastre şi nimic nu-i va putea schimba această credinţă.

Dorim să accentuăm că introducerea cursului de istoria religiilor lumii în şcoală — înainte de a se face *catehizarea* — sau fără a face *catehizaţie* religioasă ca studiu şi obiect de învăţămînt în şcoală — ar fi un atentat la sufletul tineretului, identic cu ateismul. În această nedorită situaţie i-ar da o lovitură de bumerang şi l-ar îndepărta de Dumnezeu, de Evanghelia luminoasă a Fiului Său, de orizontul vast şi de concepţia sa optimistă, umanitară, transcendentală şi infinită pe care o deschide dogmatica, morala şi filozofia creştină.

Fără aceste cunoştinţe de fond ale religiei creştine, cursul de istoria religiilor mai mult încurcă şi rătăceşte pe tînăr de a-şi forma un ideal superior de viaţă, pe baza unei concepţii sănătoase şi optimiste cum este cea creştină, dar pe care nu o cunoaşte şi o confundă cu alte religii. Tînărul nu ştie că valoarea morală a religiei creştine este fără egal între celelalte religii. Nu ştie că prin voinţa sa şi prin harul divin atotputernic al Sfintelor Taine, omul este în măsură să-şi schimbe cursul vieţii — cazul Sf. Apostol Pavel, pe calea Damascului. El poate să se renască, să devină un om nou, să adore ce a urît şi a dispreţuit (F. Ap. 9), să se elibereze de păcat, să se ridice la Dumnezeu, să se facă fiul Său adoptiv şi prin aceasta să fie fericit aici — şi în eternitate.

Numai religia creştină poate renaşte omul de sus, dacă ea se predă în şcoală progresiv, organizat, sistematic, prin preoţi, profesori bine pregătiţi, cu vocaţie apostolică izvorîtă din dragoste curată, ca tot ce fac să *atragă* pe elevi, să *placă* şi să *rodească* în fapte bune. Altfel tineretul şcolar se va înstrăina de ce are mai preţios şi mai sfînt, de Dumnezeu, de legătura organică cu Biserica şi cu religia strămoşească, care ne-a crescut creştini şi români şi ortodocşi.

Nădăjduim în Dumnezeu şi în *şcoala nouă* românească şi creştină, să îndreptăm moştenirea robiei comuniste. Trebuie să ne reîncreştinăm în ţară — mai ales în şcoală. Ţara, poporul întreg trebuie să-l întoarcem la izvoarele credinţei creştine, să ne întoarcem la Dumnezeu — axa istoriei noastre.

Ca slujitor al şcolii româneşti, ca fost profesor-catehet vreme de peste 20 de ani, inclusiv patru ani la Seminarul Pedagogic Universitar — sub direcţia marelui român şi exigent pedagog, profesor universitar Onisifor Ghibu — consider că este prematur şi nefolositor *cursul de istoria religiilor*, în clasele V—XI, în locul studiului religiei.

În clasa a XII-a, elevul maturizat şi înarmat cu serioase cunoştinţe asupra religiei strămoşeşti prin cateheţi temeinic pregătiţi cu examen riguros de capacitate, *ca înainte de sept. 1948*, poate asculta — cu bune rezultate — Cursul de istoria religiilor lumii. Pe urma audierii acestor cursuri, tinerii noştri bine pregătiţi pentru viaţă vor avea înalta satisfacţie religios-morală să zică lui Dumnezeu, ca odinioară Dimitrie Cantemir (1673—1711), savantul şi Domnul Moldovei, cuvinte sfinte şi eterne: „Mulţumescu-Ţi Ţie, Doamne, că m-ai crescut *om şi creştin, ortodox şi român!*"

După cum în trecutul nostru istoric, şcoala şi Biserica au fost factorii vitali de susţinere, ocrotire şi ajutor ai culturii naţionale în vremuri de prigonire, bejenie şi asuprire, aşa trebuie să rămînem şi în viitor, ca în colaborare organică să lucrăm la progresul multilateral al umanităţii.

Aşezînd religia în şcoala românească în locul pe care l-a avut pînă în sept. 1948, noi *reluăm legătura cu trecutul sănătos* al neamului, ne reaşezăm pe făgaşul

luminos al creațiilor de înalt progres spiritual și bogat material, în respectul demnității și admirației tuturor popoarelor.

Pe drumul reîncreștinării noastre prin școală și Biserică, alături de multe alte instituții și societăți culturale vom merge sigur înainte, putînd rosti cu nepotul și urmașul lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș, eroul de la Feldioara (Brașov 1529) „*Vom fi* (în viitor) *ce-am fost și mai mult decît atît*"!

După revoluția noastră din decembrie 1989, cîștigată prin grele jertfe de sînge ale tineretului nostru, lumea așteptată de la noi fapte mari și creștinești. *Să nu o amăgim!*

Spre ilustrare dau mai jos *programa analitică* a religiei în școală după clase, așa cum am lucrat în liceele teoretice, timp de 20 de ani, cu rezultate foarte bune.

1. Clasa I de liceu — (echivalent azi cu cl. V-a) Rugăciunile, Istoria Sfîntă a Vechiului și Noului Testament.
2. Clasa a II-a de liceu — (echivalent azi cu Cl. a VI-a) Parabolele Domnului Iisus Hristos — Învățăturile Sale directe.
3. Clasa a III-a de liceu — (echivalent azi cu Cl. a VII-a) — Istoria Bisericii creștine universale. Sinoadele. Dezbinare 1054.
4. Clasa a IV-a de liceu — (echivalent cu Cl. a VIII-a) Istoria Bisericii Ortodoxe Române.
5. Clasa a V-a de liceu — (echivalent cu clasa a IX-a) Dogmele Bisericii Ortodoxe. Liturgică și Sectologie.
6. Clasa a VI-a de liceu — (echivalent cu Cl. a X-a) — Morala Creștină Ortodoxă.
7. Clasa a VII-a de liceu — (echivalent cu Cl. a XI-a) — Apologetica. Filozofia creștină.
8. Clasa a VIII-a de liceu — (echivalent cu Cl. a XII-a) — Curs de Istoria Religiilor.

Prot. Stavr. Prof. Dr. Simion Radu
fost profesor la Seminarul Pedagogic Universitar
la Universitatea Cluj—Sibiu 1941—1944

SF. SIMEON NOUL TEOLOG
(949—1022)
DESPRE VEDEREA LUMINII DUMNEZEIEŞTI ŞI PREOŢIE
CATEHEZA 28*

Despre omorîrea cea de-viaţă-făcătoare lucrată de Duhul în cei ce luptă pentru virtute încă înainte de moarte. Şi că cei ce au ajuns prin har mai presus de Lege primesc în ei în mod conştient, harul luminii dumnezeieşti; căci cei ce nu au primit această lumină încă în viaţa prezentă nici nu o văd, sînt încă sub umbra Legii şi vor fi judecaţi de ea. Şi cum trebuie să fie egumenul şi preotul, care a primit de sus puterea de a lega şi dezlega (păcatele oamenilor). Şi că celui ce săvîrşeşte cu adevărat cele ale preoţiei şi este luminat de lumina dumnezeiască, toţi sînt văditi lui; şi cei ce umblă în Duhul lui Dumnezeu şi cei ce nu au dezbrăcat încă pe omul cel vechi.

Fraţilor şi părinţilor, priviţi şi ascultaţi. Căci zice Hristos Dumnezeu: „Cercetaţi Scripturile" (In. 5, 39). Pentru ce zice aceasta? Mai întîi pentru ca să ne învăţăm calea care duce la mîntuire, iar apoi pentru ca, umblînd fără să ne întoarcem înapoi prin făptuirea poruncilor să ajungem la însăşi mîntuirea sufletelor noastre (cf. Pt. 1, 9). Cine, deci, este mîntuirea noastră? Iisus Hristos, precum a zis îngerul cel ce a stat înaintea păstorilor: „Iată vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot poporul. Că s-a născut nouă astăzi Mîntuitor, Care e Hristos Domnul, în cetatea lui David" (Lc. 2, 10—11). Să ne grăbim, deci, fiecare din noi, iubiţilor, să alergăm întins, nemaipurtînd asupra noastră nici un lucru ostenitor sau din cele ce privesc viaţa aceasta sau cu anevoie de purtat, ca nu cumva, siliţi fiind pentru aceasta să păşim mai încet, să nu mai putem ajunge şi intra în cetatea lui David. Vă rog, prin harul care lucrează întru voi să nu fiţi nepăsători faţă de mîntuirea voastră (Evr. 2, 3), ci, sculîndu-vă din somnul relei păreri de sine şi nepurtători de grijă să nu ne oprim nici să şedem pînă ce ajungem afară din lume şi, găsind şi văzîndu-L acolo pe Mîntuitorul şi Dumnezeul nostru, să ne închinăm Lui şi să cădem înaintea Lui (Ps. 94, 6) dar nici pînă acolo să nu ne oprim ci pînă cînd El Însuşi va grăi către noi: „Voi nu sînteţi din lume, dar Eu v-am ales pe voi din lume" (In. 15, 19).

Cum însă va ajunge cineva să nu mai fie în lume? Dacă se va răstigni pe sine însuşi pentru lume şi lumea pentru el, precum zice şi Pavel: „Lumea e răstignită pentru mine şi eu pentru lume" (Gal. 6, 14) — „Pentru ce, zici tu, aceste cuvinte consună cu acelea"? — „Cuvintele sînt altele dar sensul amîndurora este unul şi acelaşi. Căci, aşa cum cel ce este în afara casei nu vede pe cei închişi înăuntru, aşa nici cel răstignit sau omorît pentru lume nu are vreo simţire pentru lucrurile din lume. Şi, iarăşi, aşa cum trupul mort nu are nici cea mai mică simţire nici faţă de trupurile vii, nici faţă de cele moarte care zac împreună cu el, aşa şi cel ce

---

* Traducere după: Symeon le Nouveau Theologien, *Cathéchèses III* (23—34), introduction, texte critique et notes par. Mgr. Basile Krivochéine („Sources Chrétiennes nr. 113), Cerf, Paris, 1965, p. 128—162.

a ajuns afară din lume prin Duhul Cel dumnezeiesc şi este împreună cu Dumnezeu nu poate să mai aibă o simţire faţă de lume sau faţă de lucrurile lumii".

Aşa, deci, fraţilor, în noi se lucrează cu lucrul, în putere, în experienţă şi în adevăr, o moarte înainte de moarte şi o înviere a sufletelor înainte de învierea trupurilor. Căci fiind şters (nimicit) cugetul muritor (Rom. 8, 6) sub acţiunea minţii celei nemuritoare ,şi starea de mort fiind izgonită de viaţă, sufletul se vede în mod mărturisit pe sine însuşi ca unul ce a înviat din morţi, aşa cum se văd pe ei înşişi cei ce se scoală din somn, şi (recunoaşte pe Dumnezeu care L-a înviat pe el; pe Care înţelegîndu-L şi Căruia mulţumindu-I, se închină şi slăveşte nesfîrşita Lui bunătate. Trupul, însă, nu are (atunci) nici cea mai mică suflare, mişcare sau amintire faţă de poftele lui, (contrare firii), ci se face pentru ele cu totul mort şi lipsit de suflare.

Se întîmplă atunci că omul uită adesea, ca să spunem aşa, chiar şi cele conforme firii sale proprii pentru faptul că atunci sufletul petrece pururea în mod spiritual (cu mintea) în cele mai presus de fire. Şi pe drept cuvînt, căci zice (Pavel): „În Duhul să umblaţi şi să nu mai săvîrşiţi pofta cărnii" (Gal. 5, 16). Căci moartă făcîndu-se carnea, precum s-a zis, prin venirea Duhului, ne va lăsa de acum netulburaţi şi veţi trăi neîmpiedicat pentru că „legea nu este pentru cel drept" (I. Tim. 1, 9) potrivit dumnezeiescului Apostol, ca unul ce vieţuieşte în chip vădit mai presus de lege. „Căci, zice, unde este Duhul Domnului, acolo e libertate" (II. Cor. 3, 17), libertate negreşit din robia legii (Rom. 7, 25; Gal. 3, 13; 4, 3). Căci legea este călăuză şi pedagog (Gal. 3, 24) şi dascăl al dreptăţii prin faptul că spune: „Să faci aceasta şi aceasta!" şi iarăşi: „Să nu faci aceasta şi aceasta!" Dar harul şi adevărul (In. 1, 17) nu (spun) aşa. Dar cum? „Să faci şi să spui toate după harul cel dat ţie (Rom. 12, 6; I. Cor. 3, 10) şi care grăieşte întru tine (Mt. 10, 20; Mc. 13, 11)!" precum este scris: „Şi vor fi toţi învăţaţi de Dumnezeu" (In. 6, 45) învăţînd binele nu prin litere şi învăţături (în piatră) (II. Cor. 3, 3.6), ci învăţaţi fiind aceasta în Duhul Sfînt, nu numai în cuvînt ci fiind iniţiaţi în cele dumnezeieşti în mod tainic în lumina cuvîntului şi în cuvîntul luminii. Căci atunci veţi fi dascăli şi pentru voi înşivă şi pentru aproapele, şi nu numai aceasta, ci şi „lumină a lumii" şi „sare a pămîntului" (Mt. 5, 14, 13).

Deci, cei ce sînt înainte de har sub Lege (Gal. 3, 23) se află zăcînd şi în umbra acesteia (Lc. 1, 79; Evr. 10, 1). Dar cei ce au ajuns după har şi la zi au fost eliberaţi de umbra sau robia Legii (Rom. 7, 2.25; Gal. 3, 23; 4, 3; 5, 1), ajungînd adică mai presus de ea, ridicaţi fiind la înălţime ca şi cu o scară de vieţuirea evanghelică, împreună vieţuind cu Legiuitorul Însuşi, fiind ei înşişi mai degrabă legiuitori decît păzitori ai Legii.

Dar este oare cine are urechi de auzit (Mt. 11, 15; 13, 9) ca să poată asculta sensul acelor grăite de Duhul (Apoc. 3, 7, 11)? Oare mai este acum cineva care să aibă mintea lui Hristos (I. Cor. 2, 16) ca să înţeleagă bine şi în mod vrednic de Dumnezeu cele scrise de Acesta? Oare se va găsi şi acum cineva care să aibă grăind întru el pe Hristos (II. Cor. 13, 3) ca să fie în stare să tîlcuiască bine tainele ascunse în cuvintele Lui? „Căci zice (Pavel) grăim (şi noi) o înţelepciune, dar nu cea pieritoare a acestui veac, ci înţelepciunea cea ascunsă în taină" (I. Cor. 1, 19), ascunsă pentru cei mulţi dar pentru noi cei ce umblăm în frica lui Dumnezeu şi privim pururea spre El, foarte descoperită şi cunoscută. Căci nu grăim ceea ce nu ştim ci dăm mărturie de ceea ce ştim (In. 3, 11), că lumina luminează deja în întuneric (I In. 1, 15; I. In. 2, 8), zi şi noapte, înăuntru şi înafară — înăuntru în inimile noastre (II Pt. 1, 19), în afară: în mintea noastră — strălucindu-ne în chip neînserat, nemutat, neschimbat şi fără chip, fiind lucrătoare, vie şi făcătoare de viaţă şi făcînd lumină pe cei luminaţi de ea. Noi dăm mărturie că Dumnezeu este lumină (I. In. 4, 5) şi toţi cei ce s-au învrednicit să-L vadă, L-au văzut ca lumină, şi cei ce L-au primit, L-au primit ca lumină; că înaintea Lui merge lumina slavei Lui (Ps. 96, 3, Is. 58, 8; Bar. 5, 9), şi că este cu neputinţă ca El să se arate fără lumină, şi că cei ce nu au văzut lumina Lui nu L-au văzut nici pe El, pentru că El este lumina şi cei ce n-au primit lumina Lui încă, n-au primit harul Lui, căci cei ce au primit harul au primit o lumină a lui Dumnezeu Însuşi, precum a spus Lumina, Hristos: „Eu voi locui şi voi umbla întru ei" (II. Cor. 6, 16).

Dar cei ce n-au pătimit sau n-au fost învredniciţi încă de aceasta, toţi aceştia sînt încă sub Legea dinaintea harului (Gal. 4, 5.21), robi (Gal. 4, 7) şi ucenici ai ro-

bilor şi auzitori ai Legii (Rom. 2, 13) şi copii ai slujnicei (Gal. 4, 31) şi fii ai întunericului (Ef. 5, 8; I, Tes. 5, 4—5) chiar dacă sînt împăraţi şi patriarhi, arhierei şi preoţi, stăpînitori şi stăpîniţi, laici sau monahi, pustnici sau egumeni, săraci sau bogaţi, bolnavi sau sănătoşi cu trupul. Căci toţi cei ce şed în întuneric (Lc. 1, 79) sînt fii ai întunericului şi nu vor să se pocăiască. Căci pocăinţa este uşa care scoate din întuneric şi duce în lumină. Deci, cel ce nu intră în lumină (In. 3, 20), nu a trecut frumos prin uşa pocăinţei; căci dacă ar fi trecut, ar fi fost în lumină. Iar cel ce nu se pocăieşte păcătuieşte pentru că nu se pocăieşte: „Căci cel ce ştie să facă binele şi nu-l face, păcat are" (Iac. 4, 17). Iar cel ce face păcatul este rob păcatului (In. 8, 34; 3, 20), urăşte lumina şi nu vine la lumină ca să nu fie arătate faptele lui (In. 3, 20). Căci intrînd de pe acum de bunăvoie şi din hotărîre liberă la lumină, sîntem învederaţi, judecaţi (Ef. 5, 13; I. Cor. 14, 24) dar suferim aceasta în taină şi în ascuns în cămara cea mai dinăuntru (Mt. 6, 6) a sufletelor noastre spre curăţirea şi lăsarea păcatelor moarte, prin mila şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu, singur Dumnezeu, adică, şi noi ştiind şi privind cele ale noastre. Atunci, însă, adică la Venirea Domnului, lumina cea ascunsă acum se va descoperi celor ce n-au voit să vină acum la lumină, ci au urît-o (In. 3, 20), şi toate cele ascunse ale lor se vor face arătate (I. Cor. 14, 35). Şi aşa sîntem acum fiecare din noi oamenii ascunzîndu-ne pe noi înşine şi nevoind să arătăm prin pocăinţă cele ascunse ale noastre, iar atunci sîntem şi vom fi făcuţi din lumină vădiţi şi arătaţi atît lui Dumnezeu, cît şi tuturor (oamenilor).

Priveşte-mi atunci puţin mărimea ruşinii! Căci aşa cum dacă cineva din noi fiind într-o casă care are uşile zăvorîte şi nefiind văzut de cineva din afară, păcătuieşte fără ruşine, făcînd adică adulter, stricînd copii sau lucrînd alte urîciuni, apoi, fiind arătat pe neaşteptate făcînd răutatea, sufere ruşine mare; sau iarăşi, altfel, dacă cineva plănuieşte ceva împotriva împăratului şi îşi expune în scris cele ce are împotriva lui, sau dacă va grăi sau sfătui pur şi simplu ceva din cele ce nu se cad ascuns fiind înăuntrul casei, dar apoi pe neaşteptate casa fiind suprimată cu totul iar împăratul împreună cu tot senatul şi straja lui obişnuită stau în preajmă şi înconjură casa, iar el este făcut arătat, el şi toate sfaturile lui şi sufere o mare pedeapsă şi osîndă, — aşa şi atunci se va întîmpla în acelaşi fel cu toţi cei din lume: noaptea se va lumina ca ziua (Ps. 138, 12), toată casa şi peştera, cerul şi pămîntul însuşi vor fi suprimate şi toţi cei ce nu s-au îmbrăcat în Hristos (Gal. 3, 27), adică cei ce n-au primit lumina, precum am zis mai înainte, şi nu vor fi dinainte întru ea şi nu vor fi ei înşişi lumină (Ef. 5, 8), goi se vor arăta şi se vor umple de peste tot de toată ruşinea (Apoc. 3, 18). Nu numai atît, însă ci şi toată fapta fiecăruia, bună şi rea, şi tot cuvîntul şi tot gîndul şi cugetul cel născut în fiecare din noi de la naştere şi pînă la cea din urmă suflare a noastră, se va arăta atunci în mod concentrat în fiecare om. Şi cu ce se va putea compara, fraţilor, această ruşine, chiar şi numai ea singură, de atunci? Sau ce pedeapsă mai mare decît acea frică şi această ruşine pentru cei ce se vor găsi atunci aşa, precum am zis, întunecaţi şi fără Duhul Sfînt? Ce viaţă şi ce petrecere va avea omul ce şade în întuneric (Lc. 1, 79), ca la strălucirea neaşteptată a luminii să nu se găsească întru el întinăciunea nici unui gînd sau fapte? De aceea, să ne grăbim fraţii mei să intrăm încă de pe acum prin pocăinţă pe poarta cea strîmtă (Mt. 7, 13) şi să vedem lumina dinăuntrul ei. Da, rogu-vă, să nu ne lenevim în a bate, a căuta şi a cere înainte de a ni se deschide, a ni se da şi a fi auziţi (Mt. 7, 7—8; Lc. 11, 9—10), pînă cînd vom intra şi vom primi lumina şi o vom avea nestinsă în inimile noastre.

Dar să nu ne înşelăm pe noi înşine (II. Cor. 3, 18), şi, urmînd voilor cărnii noastre (Efes. 2, 3; II. Pt. 2, 10), să desfrînăm în obişnuinţele noastre (Ps. 105, 39), făcîndu-ne pe noi înşine învăţători, şi devenind adică egumen, arhierei şi preoţi în dispreţul lui Dumnezeu şi al mîntuirii noastre. Căci dacă atunci cînd Iisus a zis: „De nu se va naşte cineva de sus, nu va putea vedea Împărăţia lui Dumnezeu", iar Nicodim I-a răspuns: „Cum va putea un om să se nască bătrîn fiind? Oare poate să intre în pîntecele maicii sale a doua oară şi să se nască din nou?" (In. 3, 3—4), Iisus i-a reproşat şi a zis: „Tu eşti învăţătorul lui Israel şi nu cunoşti aceasta?" (In. 3, 10), măcar că el nu crezuse încă nicidecum nici nu cunoştea cele ale harului, de o cît mai mare osîndă nu sîntem vrednici noi, cei ce sîntem învăţători după veni-

rea harului și nu cunoaștem tainele harului, cei ce ne desfătăm de o astfel de învățătură și sîntem zilnic învățați și primim dinainte mărturia lor de le Apostoli, Prooroci, Învățători și Însuși Domnul?

Căci dacă nu știm cum se cade să petrecem în această viață (I. Tim. 3, 15), nici cum trebuie să creștem mai întîi în fapte bune și să ne înfățișăm pe noi înșine robi ai dreptății (Rom. 6, 16—19), ca unii ce stăm înaintea Domnului și nu a oamenilor (II. Cor. 8, 21; Ef. 6, 7) și am fost rînduiți să slujim fără reproș Dumnezeului celui viu (I. Tes. 1, 9), nici cum și în ce fel trebuie mai întîi să ne facem și așa să stăm în fruntea celorlalți, cum, spune-mi, vom încerca să luăm în mîini purtarea de grijă și paza turmei Stăpînului? Cum o vom păstori pe aceasta după voia celui Mare (I. Pt. 5, 4) și o vom aduce la pășunile cele pururea verzi (In. 10, 9.3). Dar, o, învîrtoșarea noastră și disprețul nostru față de Dumnezeu și cele dumnezeiești! Căci astupîndu-ne urechile ca o aspidă (Ps. 57, 5) și făcîndu-ne ca niște surzi și muți, asemenea morților, și învîrtoșați fiind la simțirile sufletului, nu primim simțirea celor grăite (de noi) nici nu știm că există un creștinism, ci ignorînd taina iconomiei și neștiind nimic exact din tainele creștinilor, încercăm fără de rușine să arătăm celor mulți despre lumea cunoștinței, ba chiar însăși lumina cunoștinței. *Dar cunoștința nu este lumina, ci lumina este cunoștința*, pentru că toate sînt în ea, prin ea și din ea (Rom. 11, 36), a cărei vedere tăgăduind-o ne denunțăm pe noi înșine că nici n-am fost născuți, nici n-am venit la lumina cea de sus, ci că, fiind încă embrioane sau, ca să grăim mai adevărat, avortoni (I. Cor. 15, 8), tăbărîm pe locurile sfinte și urcăm pe scaunele Apostolilor, și, ceea ce este și mai grav, cumpărăm cei mai mulți, fără frică de Dumnezeu, preoția cu bani, și căutăm, noi, cei ce nici n-am fost vreodată miei, să stăm ca păstori în fruntea turmei Împăratului, și aceasta numai ca să ne umplem pîntecele noastre ca niște fiare și să săvîrșim toate celelalte lucruri pe care le cere dorirea răului și pofta și instinctul spre cele de jos.

Așa au fost la început, fraților, Apostolii? Așa urmașii Apostolilor? Așa Părinții și Învățătorii noștri ? Vai de înfricoșătoarea îndrăzneală a unora ca acestora căci nu numai că se fac vînzători în ce privește banii văzuți și fură de cele sfinte, ei, cei ce nu se uită decît la pungă, dar îndrăznesc să se atingă chiar și de însăși bogăția cea dumnezeiască, pentru că nu se rușinează să zică: „Al nostru este a lega și dezlega (Mt. 16, 19; 18, 18) și noi am primit aceasta, în viața prezentă, de sus". O, nerușinarea, ca să nu zic ultima nebunie, a lor! De la cine, spune-mi, tu, aceasta și pentru ce ai primit această putere de sus (In. 19, 11)? Pentru că ai lăsat toate și ai urmat lui Hristos (Mt. 19, 27; Mc. 10, 28)? Pentru că ai disprețuit slava pămîntească? Pentru că te-ai făcut smerit cu duhul (Mt. 5, 3; 11, 29; Ps. 33, 19)? Pentru că ai vîndut toate și le-ai dat săracilor (Mt. 19, 21; Mc. 10, 11)? Pentru că ți-ai pierdut sufletul tău, sau l-ai omorît pentru lume (Col. 3, 5; Gal. 6, 14) și nu l-ai mai găsit în nici o voie a cărnii (Ef. 2, 3; In. 1, 13)? Sau oare ai auzit și tu, ca și ucenicii lui Hristos în vechime, de la El Însuși suflînd asupra ta, și zicîndu-ți: „Ia Duh Sfînt! Cărora le vei lăsa păcatele, lăsate vor fi și cărora le vei ține, ținute vor fi!" (In. 20, 22—23)?

„Dar puterea aceasta e a preoților", zic ei. Știu și eu; adevărată este aceasta. Dar nu a tuturor preoților și a celor ce sînt doar preoți pur și simplu, ci a celor ce slujesc Evanghelia în duh de smerenie (Dan. 3, 39) și petrec o viață ireproșabilă, a celor ce s-au înfățișat mai întîi pe ei înșiși Domnului (Rom. 6, 16; 12, 1) și aduc în mod duhovnicesc în templul trupului lor (I. Cor. 6, 19) drept jertfă desăvîrșită, sfințită și bineplăcută, închinarea lor curată (Rom. 1, 21; Iac. 1, 27) fiind primiți, înfățișați (cf. Evr. 9, 24) la jertfelnicul cel de sus, și aduși de Arhiereul Hristos lui Dumnezeu Tatăl ofrandă desăvîrșită, prefăcuți, schimbați și transfigurați prin puterea Duhului în Hristos Cel ce a murit pentru noi și a înviat în slava Dumnezeirii; a celor ce se pocăiesc și plîng cu smerenie desăvîrșită ziua și noaptea și se roagă cu lacrimi nu numai pentru ei înșiși ci și pentru turma cea încredințată lor și pentru toate sfintele lui Dumnezeu biserici cele din lume, și nu numai atît, ci și plîng cu amar înaintea lui Dumnezeu pentru păcate străine, neavînd nevoie de nimic mai mult decît de hrana absolut trebuincioasă, nici ocupîndu-se cu vreo îngrijire sau desfătare a trupului, ci care „umblă" precum este scris „în Duhul și nu mai săvîrșesc pofta cărnii" (Gal. 5, 16), încă nici nu cinstește cu precădere din pricina dreptății și poruncii lui Dumnezeu, nici pe sărac nici pe bogat, nici pe stăpînitor

nici pe cel stăpînit, nici chiar pe cel ce poartă diadema (împărătească), care nu se înmoaie nici nu trece cu vederea sau încalcă porunca lui Dumnezeu Cel peste toate, nici sub pretext de milă, nici pentru dăruire de daruri, nici pentru frică, nici pentru iubire nici pentru orice alt lucru văzut sau nevăzut.

A unora ca acestora este faptul de a lega şi dezlega (Mt. 16, 19; 18, 18), a săvîrşi cele sfinte şi a învăţa, nu însă a celor ce au primit votul şi hirotonia (alegerea) numai de la oameni, „căci nimeni, zice (Scriptura), nu-şi ia de la sine cinstea aceasta, ci cel chemat de Dumnezeu" (Evr. 5, 4). Nu a zis: cel ce a primit votul de la oameni, ci cel ce a fost mai înainte hotărît şi prohirisit spre aceasta de Dumnezeu. Căci (preoţii) cei numai de la oameni şi prin oameni sînt furi şi tîlhari, precum a zis Domnul: „Eu sînt uşa. Toţi cîţi au intrat şi intră nu prin Mine ci sar pe altundeva sînt furi şi tîlhari" (In. 10, 7—9.1).

Deci nu vă amăgiţi, fraţilor (I. Cor. 6, 9), cel ce petrece în întuneric e în afara uşii, iar cel ce i se pare că a intrat şi nu a intrat prin lumină, şi el e în afara staulului. Căci dacă Iisus este lumina lumii (In. 8, 12; 9, 5) şi uşa (In. 10, 7.9), negreşit este o uşă luminoasă şi nu numai o simplă uşă iar cel ce a ajuns în ea, a ajuns în lumina lumii. Dar El este Lumină a lumii nu ca unul văzut în mod sensibil ci ca unul contemplat în mod inteligibil (cu mintea). Căci soarele sensibil luminează numai ochii trupeşti, nu numai ai oamenilor ci şi ai vieţuitoarelor celor neraţionale (necuvîntătoare), patrupede şi zburătoare; iar Soarele inteligibil, cel ce s-a arătat în lume, luminează numai sufletele raţionale. Dar nici pe acestea nu le luminează pe toate fără deosebire şi fără vrednicie, căci nu este neînsufleţit sau, mai bine spus, nu este lipsit de viaţă, aşa cum nu e rob sau creatură orînduită spre slujirea altora ca soarele acesta sensibil care răsare deopotrivă peste cei drepţi şi cei nedrepţi, peste cei răi şi cei buni (Mt. 5, 45). Ci, chiar dacă este numit lumină şi soare (Mt. 4, 2) este însă mai presus decît toată lumina şi mai presus de soare, ca Unul ce este Făcător şi Stăpîn al luminii şi soarelui[1]; este viaţă (In. 11, 25; 14, 6) şi de-viaţă-făcător, adevăr (In. 14, 6), dreptate şi sfinţire (I. Cor. 1, 30), simplu, necompus, bun şi de tot binele şi mai presus de tot binele. Deci, ca Unul ce este şi se numeşte adevăr, se face celor ce se întorc (la El) cu adevărat adevăr; ca Unul ce este dreptate, este dreptate pentru cei ce au urît toată nedreptatea; ca sfinţire, se face celor ce se spală şi se curăţesc prin lacrimi, ca simplu se face celor ce nu mai poartă înăuntru nici o viclenie sau răutate (I. Cor. 5, 8); ca necompus se face celor ce nu au nici o duplicitate sau îndoială sau neîncredere în suflet; ca bun se face celor ce nu alătură faptelor duhovniceşti ale pocăinţei şi oarecari griji şi gînduri trupeşti sau ale vieţii (Lc. 21, 34) nu le amestecă şi frămîntă pe acestea cu acelea, ci vin la El goi în judecata şi intenţia sufletului lor, cu nerăutate, iar El primind simplitatea lor îi umple în scurt timp de tot binele şi îi face îndată prin descoperirea şi arătarea Lui, părtaşi ai bunurilor celor mai presus de minte şi de cugetare.

„Şi cine, zici tu, îi va recunoaşte pe unii ca aceştia, dacă mai există oare unii ca aceştia şi acum?" Cel ce este luminat de sus de Duhul. Dar cel ce vorbeşte şi nu-i cunoaşte, pentru ce acceptă să primească mărturie de la alţii? Nu ştie că dacă, chiar fără să ştie, face să intre un lup la oile lui Hristos, el însuşi va primi osînda oilor? „Şi cine-i cunoaşte?" zici, „căci este om şi nu ştie cele ce sînt în inimă". Dacă nu este orb, nu-l va ignora vreodată pe unul ca acesta. Căci cum nu va deosebi cel ce are vedere o oaie de un lup (Mt. 7, 15), un tîlhar de un păstor (In. 10, 1—14)? Iar dacă este orb faţă de acestea, să caute un călăuzitor şi povăţuitor; mai mult, să înceteze cu asemenea lucrare şi deosebire nemaifăcîndu-se nici călăuză altora (Mt. 15, 14; Lc. 6, 39; Rom. 2, 9) nici dînd o călăuză altora, chiar dacă ar avea întreaga lume ca martor pentru el. Căci eu spun aceasta: „cel ce vede duhovniceşte şi aude astfel, cînd vede, întîlneşte şi vorbeşte adeseori cu cineva, vede însuşi sufletul lui, chiar dacă nu după fiinţa, ci după chipul (forma) lui, în ce fel şi cum este. Deci dacă a fost învrednicit să se împărtăşească de Duhul Sfînt, cunoaşte aceasta din însăşi vederea Lui; dacă însă cel ce vede este nedesăvîrşit faţă de har şi nu s-a făcut încă asemenea cu Dumnezeu, va recunoaşte pe cel ce-l vede

1 *Cf.* *„Capete teologice şi practice"* II, 22—25, trad, pr. prof. D. Stăniloae, *Filocalia românească* VI, Bucureşti, 1977, p. 57—60.

și vorbește cu el mai mult prin cuvintele lui — precum a declarat Însuși Stăpînul și Dumnezeul nostru zicînd: „După roadele lor îi veți recunoaște" (Mt. 7, 16.20), și iarăși „Precum pomul se recunoaște după roadă, așa și omul se recunoaște din cuvîntul lui, ce fel este" (Lc. 6, 43—45) —, și aceasta numai de către cei ce au rațiunea și simțurile sufletului sănătoase, căci restul oamenilor sînt insensibili și lipsiți de discernămînt chiar și față de lucrurile însele.

Căci atunci cînd văd pe cineva postind cu slavă deșartă ei îl primesc iar pe cel ce mănîncă cu smerenie îl vor osîndi. Pe un altul care se înfrînează cu smerenie îl socotesc fățarnic, dar pe cel ce mănîncă cu lăcomie îl consideră simplu și nepretăcut, și le place să mănînce adeseori împreună cu el, încurajîndu-și (prin aceasta) patimile lor. Dar chiar și pe cei ce se prefac nebuni și vorbesc fără noimă lucruri plăcute și frivole, făcînd figuri necuviincioase și asociindu-și pe ceilalți la rîs, socotindu-i ca pe unii ce se străduiesc să-și ascundă virtutea și nepătimirea lor prin asemenea pretinse obiceiuri, figuri și cuvinte, îi cinstesc ca nepătimitori și sfinți, iar[2] pe cei ce petrec în evlavie, virtute și simplitatea inimii (F.A. 2, 46) și care sînt cu adevărat sfinți, îi nesocotesc și trec pe lîngă ei ca pe lîngă niște oameni oarecare. Alții, iarăși, socotesc pe cel limbut și ostentativ ca mai învățător și mai duhovnicesc, iar pe cel tăcut și care își și face scrupule pentru vorbăria deșartă (Mt. 12, 36) îl declară sălbatic și mut. Alții se întorc de la cel ce grăiește în Duhul Sfînt ca de la unul ce cugetă lucruri înalte și înfumurat, fiind loviți de cuvintele lui mai degrabă decît zdrobiți (la inimă), iar pe cel ce boscorodește din burta lui sau din învățătura lui și îi minte cu privire la mîntuirea lor, îl laudă din belșug și-l aprobă. Și așa nici unul din unii ca aceștia nu poate să vadă și să deosebească lucrul bun, așa cum este.

Căci cel ce este orb odată este orb față de toate, așa cum cel ce este surd este surd față de toate. Căci orbul nu vede pe cineva iar pe altul nu, iar surdul nu aude un glas iar altul nu, ci în general și acela și acesta sînt lipsiți de aceste simțuri. Astfel, deci, tot cel ce e nesimțitor față de unul e nesimțitor față de toate, după cum cel ce are simțire față de Unul și le simte pe toate și este în afara simțirii lor. Le simte pe toate și nu este stăpînit de simțirea lor.[3] Cel surd față de un cuvînt este surd față de tot glasul, după cum și cel ce aude un cuvînt le aude toate. Acesta este surd față de orice glas. Le aude pe toate și pe nici unul, decît pe cei ce-și spun cuvintele în Cuvîntul și nici pe acestea ci numai pe Cuvîntul care grăiește fără de glas în glasuri.[4] Orbul față de Unul este orb în întregime față de toate, iar cel ce vede în Cel Unul are vederea tuturor și se reține de la vederea tuturor, avînd și vederea tuturor și fiind și în afară de cele văzute. Acesta fiind în Unul le vede pe toate și fiind în toate nu vede nimic din toate. Astfel, deci, „cel ce vede în Unul, prin Unul se vede și pe sine și toți și toate, dar fiind ascuns în El nu vede nimic din toate.[5] Așadar, cel ce aude, vede și simte așa, știe sensul celor spuse, iar cel ce nu-l știe, este vădit că nu-și are simțurile sufletului clare și sănătoase. Iar cel ce este așa, nu a cunoscut că „este un închinător amestecat, pămîntesc și ceresc, vrednic și nemuritor, împărățind pe pămînt dar împărățind de sus, văzător al creaturii văzute și inițiat al celei inteligibile (spirituale)" cum zice undeva cineva cu nume strigat de toți în teologie.[6] Dar fiind așezat într-o asemenea cinste, s-a alăturat dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor (Ps. 48, 13.21) și asemănîndu-se cu ele rămîne acum neîntors, nerechemat, sau neridicat, la vrednicia cea dintîi după darul Iconomiei Stăpînului și Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.[7] Fiind încă dobitoc necuvîntător, ca să vorbesc ca David, măgar, poate, sau bou, sau porc, cărora nu li se dă de la Dumnezeu mărgăritarele (Mt. 7, 6) cunoștinței celei negrăite, nu a îmbrăcat nicidecum chipul Domnului nostru

---

2 De aici și pînă la sfîrșitul aliniatului pasaj identic literal cu „Capete teologice și practice" III, 26—28, ibid. p. 69. De altfel de aici pînă la sfîrșitul ei „Cateheza" pare alcătuită din pasaje din „Capetele" Sfîntului.

3 „Capete" II, 4; p. 51.

4 „Capete" II, 5; p. 51—52.

5 „Capete" I, 51—52; p. 31.

6 Greg. Naz. *Orat.* 38, 11; P.G. 36, 324 A.

7 „Capete", II, 6; p. 52.

Iisus Hristos, al omului ceresc (I. Cor. 15, 49) şi Dumnezeu, în omul cel raţional şi mintal. Neîmbrăcînd însă, în bună simţire şi cunoştinţă acest chip, este încă numai sînge şi carne (I. Cor. 15, 50) neputînd primi (numai) prin cuvînt simţirea slavei celei duhovniceşti, precum nici cei orbi din naştere nu pot vedea numai prin cuvînt lumina soarelui.[8] Dar veniţi, voi cei ce aveţi în voi lumina cea spirituală (inteligibilă), să dăm slavă prin ea Tatălui şi Fiului şi Sfîntului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Traducere de
Diac. asist. Ioan I. Ică

8 „Capete" I, 53; p. 31.

CUVIOSUL SILUAN ATONITUL
(1866—1938)

ÎNSEMNĂRI DUHOVNICEŞTI*

I. DESPRE RUGĂCIUNE

Cel ce iubeşte pe Domnul îşi aduce aminte pururea de El şi aducerea aminte de Dumnezeu face să se nască rugăciunea. Dacă nu-ţi aduci aminte de Domnul, nu te vei mai ruga. Fără rugăciune, însă, sufletul nu va rămîne în dragostea lui Dumnezeu căci prin rugăciune vine harul Sfîntului Duh. Prin rugăciune omul se păzeşte de păcat, căci duhul în stare de rugăciune e absorbit de Dumnezeu. Cu smerenie el se ţine înaintea Feţei Domnului pe care sufletul lui o cunoaşte.

Bineînţeles, începătorul are, însă, nevoie de o călăuză duhovnicească căci înainte de venirea harului Sfîntului Duh, sufletul trebuie să ducă mare luptă cu vrăjmaşii şi nu-şi poate da seama cînd vrăjmaşul este cel ce-i aduce dulceaţa (la rugăciune). Poate deosebi aceasta numai cel ce a gustat el însuşi harul Sfîntului Duh. Cel ce a gustat Sfîntul Duh deosebeşte harul *după gustul lui*.

Cel ce vrea să ducă o viaţă de rugăciune fără să aibă o călăuză şi crede, în mîndria lui, că poate să o înveţe singur din cărţi fără a se adresa unui „stareţ" (bătrîn îmbunătăţit), a căzut deja pe jumătate în amăgire. Însă pe cel smerit Domnul îl va ajuta. Dacă nu găseşte un povăţuitor încercat (experimentat), el va merge la duhovnicul lui, oricare ar fi el, şi pentru smerenia lui Dumnezeu îl va ocroti.

Crede că Duhul Sfînt trăieşte în duhovnic şi el îţi va spune ce trebuie să faci. Dar dacă zici: „Duhovnicul nu duce o viaţă aspră, cum poate vieţui în el Duhul Sfînt?", pentru un astfel de gînd vei avea mult de pătimit şi Domnul te va smeri. Şi, negreşit, vei cădea în amăgire.

Dumnezeu dă rugăciunea celui ce se roagă. Dar rugăciunea pe care o săvîrşim numai din obişnuinţă, fără a avea inima înfrîntă pentru păcatele noastre, nu este primită de Domnul.

Întrerup pentru o clipă cuvintele mele despre rugăciune.

Sufletul meu tînjeşte după Domnul, şi îl caut fierbinte iar sufletul meu nu suferă să se gîndească la altceva.

Sufletul meu tînjeşte după Domnul Cel Viu şi duhul meu se avîntă spre El ca spre Tatăl lui ceresc. Domnul ne uneşte cu El prin Duhul Sfînt. Domnul este dulce inimii mele — este bucuria, veselia şi stînca nădejdii noastre.

Doamne, în milostivirea Ta, vino în căutarea zidirii Tale şi arată-Te oamenilor prin Duhul Sfînt aşa cum Te descoperi slugilor Tale.

Bucură, Doamne, prin venirea Sfîntului Tău Duh tot sufletul meu cel întristat. Fă, Doamne, ca toţi oamenii care se roagă Ţie să cunoască pe Duhul Sfînt.

---

* Arhim Sophrony, *Starets Silouane. Moine du Mont Athos.* Vie-Doctrine-Ecrits, Paris, 1973, p. 274—288.

Noi, toţi oamenii, să ne smerim din dragoste de Domnul şi pentru Împărăţia Cerurilor. Să ne smerim şi Domnul ne va face cunoscută puterea „rugăciunii lui Iisus". Să ne smerim şi Duhul Sfînt Însuşi va învăţa sufletul nostru.

Cere sfat celor experimentaţi, dacă-i găseşti, şi întreabă cu smerenie pe Domnul, şi pentru smerenia ta, Domnul îţi va da înţelegere.

Cînd rugăciunea noastră e primită de Domnul, Duhul Cel dumnezeiesc dă mărturie de aceasta în suflet. El este blînd şi liniştit. Dar altădată nu ştiam dacă Domnul primise sau nu rugăciunea mea şi după ce semn poate fi recunoscut acest fapt.

*

O, omule! Învaţă smerenia lui Hristos şi Domnul îţi va da să guşti dulceaţa rugăciunii. Dacă cauţi *rugăciunea curată*, fii smerit, înfrînat, mărturiseşte-te cu sinceritate, şi rugăciunea te va iubi. Fii ascultător, supune-te din inimă mai-marilor tăi, fii mulţumit de toate, şi atunci duhul tău se va curăţi de gîndurile deşarte. Adu-ţi aminte că Domnul te vede şi teme-te să răneşti pe fratele tău; nu-l judeca, nu-l pedepsi nici măcar prin expresia feţei tale — şi atunci Duhul Sfînt te va iubi şi ajuta întru toate.

Duhul Sfînt se aseamănă unei mame pline de dragoste. Aşa cum o mamă îşi iubeşte şi ocroteşte copilul ei, aşa ne ocroteşte, ne iartă, ne vindecă, ne învaţă, ne bucură pe noi Duhul Sfînt. El este cunoscut în rugăciunea săvîrşită cu smerenie.

Cel ce iubeşte pe vrăjmaşii lui, acela va cunoaşte neîntîrziat pe Domnul prin Duhul Sfînt. Despre cel ce, dimpotrivă, nu-i iubeşte nici nu vreau să scriu despre el. Ci îl plîng căci se chinuie pe sine însuşi, face şi pe alţii să sufere şi nu va cunoaşte pe Domnul.

*

Sufletul care iubeşte pe Domnul nu poate să nu se roage căci este atras spre El prin harul pe care l-a cunoscut în rugăciune.

Pentru rugăciune ne sînt date bisericile, în biserici se săvîrşesc slujbele după cărţile de slujbă. Dar nu poţi să duci biserica cu tine şi să ai întotdeauna cu tine cărţi de slujbă. În Biserică se săvîrşesc dumnezeieştile slujbe şi este prezent Duhul Sfînt. Dar cea mai bună biserică a lui Dumnezeu e sufletul. Pentru cel ce se roagă în sufletul lui, lumea întreagă devine o biserică; dar aceasta nu e dat tuturor.

Mulţi oameni se roagă cu buzele şi le place să se roage din cărţi de rugăciune. E bine aceasta. Domnul primeşte rugăciunea lor şi revarsă asupra lor harul Lui. Dar dacă te rogi gîndindu-te la altceva, Domnul nu va asculta o astfel de rugăciune.

Cel ce se roagă din obişnuinţă nu încearcă schimbări în rugăciunea lui, dar cel ce se roagă din toată inima sa cunoaşte multe încercări în rugăciune: se găseşte în luptă cu Vrăjmaşul, în luptă cu sine însuşi, cu patimile lui, în luptă cu oamenii, şi în toate acestea trebuie să fie viteaz.

*

Suferinţele şi primejdiile i-au învăţat pe mulţi oameni să se roage.

Într-o zi, un soldat vine şi mă găseşte în magazia de alimente; se ducea la Salonic. Sufletul meu l-a îndrăgit şi îi spun:

„Roagă-te Domnului şi necazurile tale se vor uşura!"

Mi-a răspuns: „Ştiu să mă rog. Am învăţat-o în război cînd eram în lupte. L-am rugat pe Domnul să mă păzească în viaţă. Gloanţele plouau, obuzele explodau şi puţini oameni au scăpat. Am luat parte la multe lupte, dar Domnul m-a păzit". Vorbind, mi-a arătat cum se ruga şi, după poziţia trupului lui, se putea vedea că era în întregime cufundat în Dumnezeu.

*

Multor oameni le place să citească cărţi bune, şi e bine, dar să te rogi e mai bine decît toate. Dimpotrivă, cel ce citeşte cărţi rele sau ziare e lovit de foamea sufletească. Sufletul lui e înfometat pentru că hrana sufletului şi desfătările lui sînt în Dumnezeu. În Dumnezeu îşi găseşte el viaţa şi bucuria lui.

Dacă vrei să te rogi avînd mintea unită cu inima şi nu ajungi la aceasta, spune rugăciunea cu buzele şi fixează-ţi mintea asupra cuvintelor rugăciunii, cum se spune în *„Scară"*. Cu timpul, Domnul îţi va da „rugăciunea inimii", fără împrăş-

tiere, şi te vei ruga cu uşurinţă. Unii, în lucrul rugăciunii, forţîndu-şi mintea lor să coboare în inimă, au adîncit-o într-atît încît n-ar mai putea să o rostească măcar cu buzele. Dar tu cunoaşte legea vieţii duhovniceşti: darurile nu sînt date decît sufletului smerit şi ascultător. Celui ascultător şi înfrînat în toate — în hrană, cuvinte şi mişcări — Domnul îi va da rugăciunea şi ea se va săvîrşi cu uşurinţă în inima lui.

Rugăciunea neîncetată purcede din iubire dar se pierde prin judecăţi, vorbe deşarte şi neînfrînare. Cel ce iubeşte pe Domnul se poate gîndi la El zi şi noapte, *căci nici o ocupaţie nu te poate împiedica să iubeşti pe Dumnezeu.* Apostolii iubeau pe Domnul fără ca lumea să-i stînjenească şi totuşi, îşi aduceau aminte de lume, se rugau pentru ea şi se dedicau propovăduirii. Cu toate acestea Sfîntului Arsenie i s-a zis: „Fugi de oameni!", dar Duhul lui Dumnezeu ne învaţă să ne rugăm, chiar şi în pustie, pentru oameni şi pentru întreaga lume.

În lumea aceasta, fiecare îşi are locul şi sarcina lui: unul e împărat, altul patriarh, altul bucătar, fierar, sau învăţător, dar Domnul iubeşte pe toţi oamenii iar cel ce are o mai mare iubire de Dumnezeu acela va primi şi o răsplată mai mare. Domnul ne-a dat porunca de a iubi pe Dumnezeu din toată inima, din tot cugetul şi din toată inima noastră. Dar cum poţi să-L iubeşti fără să te rogi? Pentru aceasta mintea şi inima omului trebuie să fie întotdeauna libere pentru rugăciune.

Cînd iubim pe cineva, dorim să ne gîndim la el, să vorbim despre el, să fim împreună cu el. Aşa şi sufletul iubeşte pe Domnul ca pe Tatăl şi Ziditorul lui şi stă înaintea lui cu frică şi iubire: cu frică, pentru că este Domnul; cu iubire, pentru că sufletul recunoaşte în El pe Tatăl lui. El este milostiv şi harul lui e mai dulce decît toate.

Şi eu mi-am dat seama că e uşor să te rogi, căci harul lui Dumnezeu ne ajută. Domnul ne iubeşte şi ne dă să vorbim cu El în rugăciune. Puterile îmi lipsesc pentru a descrie cît de mult te iubeşte Domnul. Această iubire e cunoscută prin Duhul Sfînt, şi sufletul celui ce se roagă cunoaşte pe Duhul Sfînt.

*

Unii zic că rugăciunea face ca sufletul să cadă în amăgire duhovnicească. Aceasta e o greşeală. Amăgirea provine dintr-o îngîmfată încredere în sine şi nu din rugăciune. Toţi Sfinţii s-au rugat mult şi cheamă pe ceilalţi oameni la rugăciune. Rugăciunea este cea mai bună lucrare pentru suflet. Prin rugăciune ajungem la Dumnezeu; prin ea cerem smerenia, răbdarea şi tot lucrul bun. Cel ce vorbeşte împotriva rugăciunii n-a gustat, în chip vădit, niciodată cît de bun este Domnul. Nici un rău nu vine de la Dumnezeu. Toţi Sfinţii s-au rugat neîncetat, nu rămîneau nici o clipă fără rugăciune.

Pierzîndu-şi smerenia, sufletul pierde în acelaşi timp şi harul şi iubirea faţă de Dumnezeu şi atunci rugăciunea arzătoare se stinge. Dar cînd patimile se potolesc în suflet şi acesta cîştigă smerenia, Domnul îi va da harul Său. Atunci el se roagă pentru vrăjmaşii lui ca pentru sine însuşi şi se roagă cu lacrimi fierbinţi pentru întreaga lume.

II. DESPRE SMERENIE

În zilele noastre, puţini „stareţi" (bătrîni îmbunătăţiţi) cunosc iubirea Domnului pentru noi, puţini cunosc lupta cu vrăjmaşii şi ştiu că, pentru a-i birui, trebuie să ai smerenia lui Hristos.

Domnul iubeşte într-atît pe om că îi dă darurile Sfîntului Duh. Dar pînă ce a învăţat să păstreze harul, sufletul trece prin multe furtuni.

În primul an, după ce am primit darul Sfîntului Duh, îmi spuneam: „Domnul mi-a iertat păcatele. Harul dă mărturie de aceasta. De ce mai am nevoie?" Dar nu trebuie gîndit aşa. Deşi păcatele noastre sînt iertate, trebuie să ne aducem aminte şi să plîngem toată viaţa ca să păzim zdrobirea (inimii). Nu am făcut aşa şi am pierdut căinţa, ceea ce mi-a adus multă suferinţă din partea demonilor. Eram nedumerit, tulburat şi-mi spuneam: „Sufletul meu cunoaşte pe Domnul şi iubirea lui, cum se face, deci, că-mi vin gînduri rele?" Dar Domnul a avut milă de mine

şi m-a învăţat El Însuşi cum trebuie să se smerească (omul): *„Ţine mintea ta în iad şi nu deznădăjdui!"* Aşa se biruiesc vrăjmaşii. Dar de îndată ce las mintea mea să iasă din foc, gîndurile rele îşi regăsesc tăria lor.

Cel ce, ca şi mine, a pierdut harul, să lupte cu curaj cu demonii. Invaţă că greşeala e în tine însuţi; ai căzut în mîndrie şi înfrîngere. Domnul te face să cunoşti ce e viaţa în Duhul Sfînt şi ce e lupta cu demonii. Astfel, sufletul cunoaşte prin experienţă ravagiile cauzate de mîndrie şi fuge de laudele oamenilor şi gîndurile de îngîmfare. Atunci numai începe să se vindece şi să ştie să păstreze harul. Cum se poate înţelege dacă sufletul e sănătos sau bolnav? Sufletul bolnav e mîndru, iar sufletul sănătos iubeşte smerenia, aşa cum l-a învăţat Duhul Sfînt, şi dacă nu cunoaşte încă această smerenie, se socoteşte pe sine mai rău decît toţi.

Sufletul smerit, învăţat de experienţă, chiar dacă Domnul l-ar înălţa în toate zilele pînă la Ceruri şi i-ar arăta toată Slava cerească în care locuieşte, dragostea Serafimilor, Heruvimilor şi tuturor Sfinţilor — chiar şi atunci, acest suflet ar spune: „Tu, Doamne, îmi arăţi Slava Ta, pentru că iubeşti zidirea Ta, dă-mi, însă, mai degrabă lacrimi şi puterea de a-Ţi mulţumi. A Ta este Slava cerurilor, al meu însă este să-mi plîng păcatele mele". Altfel nu vei păstra harul Duhului Sfînt pe care Domnul îl dă cu mărinimie din singură milostivirea Sa.

Domnul a făcut dovada unei mari iubiri pentru mine. *El* mi-a dat să înţeleg că trebuie să ne plîngem păcatele întreaga noastră viaţă. *Aceasta este calea Domnului.* Şi iată că acum scriu din compătimire pentru toţi oamenii care ca şi mine sînt mîndri şi din această pricină, suferă. Scriu ca să înveţe smerenia şi să-şi găsească odihna în Dumnezeu.

Unii zic că aşa a fost mai demult, dar că acum toate acestea s-au învechit (perimat). Totuşi, *nimic nu trece niciodată* este vorba de Domnul; numai noi ne schimbăm, devenim răi şi astfel pierdem harul. Dar celui ce cere Domnul îi dă totul nu pentru că sîntem vrednici, ci pentru că este milostiv şi ne iubeşte.

Scriu aceasta pentru că sufletul meu cunoaşte pe Domnul.

•

Mare bine este a învăţa smerenia lui Hristos. Ea face viaţa uşoară şi fericită şi totul devine dulce pentru inimă. Numai celor smeriţi li se descopere Domnul prin Duhul Sfînt dar dacă nu ne smerim nu vom vedea pe Dumnezeu. Smerenia e lumina în care putem vedea Lumina — Dumnezeu, cum cîntă Biserica: „Întru lumina Ta vom vedea Lumina."

Domnul m-a învăţat să ţin mintea mea în iad şi să nu deznădăjduiesc şi aşa sufletul meu învaţă smerenia. Nu este aceasta încă adevărata smerenie, dar aceasta nu poate fi tîlcuită, descrisă. Cînd sufletul se apropie de Domnul este înfricoşat. Dar cînd vede pe Domnul se bucură negrăit de frumuseţea Slavei Sale. Iubirea lui Dumnezeu şi dulceaţa Duhului Sfînt îl fac să uite cu desăvîrşire pămîntul. Acesta este Raiul Domnului: Toţi oamenii vor rămîne în iubire şi prin smerenia lor asemănătoare lui Hristos toţi vor fi fericiţi să-i vadă pe ceilalţi mai presus decît ei înşişi. Smerenia lui Hristos locuieşte în cei mai mici: ei sînt fericiţi să fie cei mai mici. Este ceea ce mi-a descoperit Domnul.

O, rugaţi-vă pentru mine, toţi Sfinţii, ca sufletul meu să înveţe smerenia lui Hristos. Sufletul meu însetează după ea dar nu o poate atinge şi o caut plîngînd ca un copil mic ce şi-a pierdut mama lui:

„Unde eşti Tu, Domnul meu? Te-ai ascuns de sufletul meu şi eu te caut cu lacrimi.

„Doamne, dă-mi puterea de a mă smeri înaintea măreţiei Tale.

„Doamne, a Ta este Slava în Ceruri şi pe pămînt. Dă-mi mie, zidirii tale plăpînde, smerite, Duhul Tău cel Sfînt.

„Mă rog bunătăţii Tale, Doamne, priveşte asupra mea din înălţimea Slavei Tale şi dă-mi puterea de a Te lăuda zi şi noapte căci sufletul meu Te-a iubit prin Duhul Sfînt. Tînjesc după Tine şi Te caut cu lacrimi.

„Doamne, dă-ne Duhul Sfînt. Prin El Te vom slăvi zi şi noapte, căci dacă trupul nostru e slab, Duhul Tău e viu şi dă sufletului puterea de a Te sluji cu rîvnă. El întăreşte în sufletul nostru iubirea Ta, îl linişteşte în Tine printr-o odihnă desăvîrşită şi el nu mai vrea să se gîndească decît la iubirea Ta.

„Doamne, mintea mea lipsită de putere nu poate ajunge la Tine. Ca şi regele Avgar Te chem: „Vino şi tămăduieşte-mi rănile gîndurilor mele celor rele şi Te voi lăuda zi şi noapte. Te voi vesti oamenilor ca toate neamurile să ştie că Tu, Doamne, săvîrşeşti minuni ca şi altădată, că Tu ierţi păcatele, că sfinţeşti şi dai viaţă".

*

Este o deosebire uriaşă între omul cel mai simplu care a cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt, şi omul, chiar foarte mare, care n-a cunoscut harul Sfîntului Duh.

E foarte deosebit faptul de a crede că Dumnezeu există printr-o cunoştinţă naturală sau prin Scripturi, şi acela de a cunoaşte pe Domnul prin Duhul Sfînt.

Mintea celui ce a cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt arde zi şi noapte de dragoste pentru Dumnezeu şi sufletul lui nu se poate alipi de ceea ce e pe pămînt.

Sufletul care n-a încercat dulceaţa Sfîntului Duh îşi găseşte plăcerea în deşertăciunea şi slava acestei lumi, în bogăţii sau în putere. Dar Domnul este unica dorinţă a sufletului care L-a cunoscut prin Duhul Sfînt; bogăţiile şi slava pămîntului nu mai contează pentru el.

Sufletul care a gustat Duhul Sfînt, Îl deosebeşte după gustul Lui.

Căci scris este: „Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul" (Ps. 33, 9). David cunoştea aceasta din experienţă şi pînă acum Domnul dă slugilor Lui să cunoască iubirea Lui din experienţă şi îi va învăţa pînă la sfîrşitul veacurilor.

Cel ce a cunoscut pe Dumnezeu prin Duhul Sfînt a învăţat de la El smerenia; el se aseamănă Stăpînului lui, Hristos, Fiul lui Dumnezeu şi s-a făcut asemenea Lui.

„Doamne, dă-ne darul smereniei Tale.

„Doamne, dă-ne în dar smerit Duhul Tău cel Sfînt, aşa cum ai venit, ca să mîntuieşti pe oameni doar prin harul Tău, ridicîndu-i la Ceruri ca să vadă Slava Ta".

O, smerenie a lui Hristos! Te cunosc dar nu te pot atinge. Roadele tale sînt dulci căci nu sînt ale pămîntului.

*

Cînd sufletul e abătut cum poate fi reaprins în el focul ca el să ardă de iubire în tot ceasul? Acest foc se găseşte în Dumnezeu. Domnul a venit pe pămînt ca să ne dea focul harului Sfîntului Duh. Cel ce caută smerenia are şi acest foc căci Domnul dă harul Său celui smerit.

Multe strădanii şi multe lacrimi trebuie pentru a păstra mintea smerită şi duhul umilit al lui Hristos. Fără el, lumina vieţii se stinge în suflet şi el moare. Trupul poţi să-l usuci repede prin post. Dar nu e uşor să smereşti sufletul ca el să rămînă mereu smerit, şi aceasta ia multă vreme. Maria Egipteanca a luptat 17 ani împotriva patimilor ei, ca nişte fiare sălbatice, şi abia apoi şi-a găsit pacea. Şi totuşi, ea îşi uscase repede trupul neavînd în pustie nimic cu ce să se hrănească.

Noi ne-am învîrtoşat cu totul şi nu înţelegem ce e smerenia sau iubirea lui Hristos. E adevărat că această smerenie şi această iubire nu se cunosc decît prin harul Duhului Sfînt, dar uităm că e cu putinţă a-l atrage la noi. Pentru aceasta trebuie să-l dorim din tot sufletul nostru. Dar cum pot să doresc ceea ce n-am cunoscut? Noi toţi avem puţin din această cunoştinţă şi Duhul Sfînt face ca fiecare suflet să caute pe Dumnezeu.

O, cum trebuie cerut Domnului ca să dea sufletului smerit şi Duhul Sfînt? Sufletul smerit se bucură de o mare pace, dar sufletul mîndru se chinuie pe sine însuşi. Omul mîndru nu cunoaşte iubirea dumnezeiască, e departe de Dumnezeu. El este fălos pentru că e bogat, sau învăţat sau slăvit, dar nu ştie, nefericitul, sărăcia şi căderea (pieirea) sa, necunoscînd pe Dumnezeu. Dar Domnul ajută pe cel ce luptă împotriva mîndriei sale să biruiască această patimă.

Domnul a zis: „Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima" (Mt. 11, 29). La aceasta năzuieşte sufletul meu zi şi noapte. Îl rog pe Dumnezeu, pe toţi Sfinţii Cerului şi pe voi toţi care cunoaşteţi smerenia lui Hristos, — rugaţi-vă pentru mine ca să se pogoare asupra mea duhul smereniei lui Hristos pe care sufletul

meu îl doreşte pînă la lacrimi. Nu pot să nu-l doresc căci sufletul meu L-a cunoscut prin Duhul Sfînt; dar am pierdut acest dar şi, de aceea, inima mea este întristată pînă la lacrimi.

Stăpîne preamilostive, dă-ne duh umilit ca sufletele noastre să-şi găsească odihna în Tine!

Prea Sfîntă Maică a Domnului, Tu care eşti milostivă, roagă-te ca sufletele noastre să afle smerenia!

Sfinţilor toţi, care vieţuiţi în ceruri, voi vedeţi Slava Domnului şi duhul vostru se bucură — rugaţi-vă ca şi noi să fim împreună cu voi. Sufletul meu năzuieşte să vadă pe Domnul în smerenie, conştient că este nevrednic de acest dar.

*

Mîndria împiedică sufletul să o ia pe calea credinţei. Necredinciosului îi dau sfatul să zică: „Doamne, dacă exişti, luminează-mă şi Te voi sluji din toată inima şi din tot sufletul meu". Pentru acest gînd smerit şi această dispoziţie de a sluji pe Dumnezeu ,Domnul îl va lumina negreşit. Dar nu trebuie spus: „Dacă Tu exişti, pedepseşte-mă", căci dacă vine pedeapsa, nu vei găsi puterea de a mulţumi lui Dumnezeu şi de a te pocăi.

Cînd Domnul te va lumina, sufletul tău va simţi prezenţa Lui, va simţi că Domnul l-a iertat, că îl iubeşte. Vei şti aceasta din propria ta experienţă, în sufletul tău harul Duhului Sfînt va da mărturie de mîntuirea ta şi vei voi să strigi lumii întregi: „Cît de mare este iubirea lui Dumnezeu pentru noi!"

Cît timp Sf. Apostol Pavel nu l-a cunoscut pe Domnul, L-a prigonit. Dar cînd l-a cunoscut, a străbătut lumea întreagă vestind pe Hristos.

Dacă Domnul ne face cunoscut prin Duhul Sfînt cît ne iubeşte, omul nu se poate să nu o ştie. Căci e cu neputinţă pentru mintea pămîntească să înţeleagă numai prin cărţi cu ce fel de iubire iubeşte Domnul pe oameni.

Dar pentru a fi mîntuit, trebuie să te smereşti. Căci dacă ar fi băgat cu forţa un om mîndru în Rai, nici chiar aici nu şi-ar găsi odihna, ar fi nemulţumit şi ar spune: „De ce n-am primul loc?" Sufletul smerit e plin de iubire şi nu caută să fie primul ci doreşte binele pentru toţi oamenii şi se mulţumeşte cu orice.

*

Omul mîndru sau are frică de demoni, sau li se aseamănă. Dar nu trebuie avut teamă de demoni, ci de mîndrie şi trufie căci ele ne fac să pierdem harul.

Cel ce vorbeşte cu demonii îşi întinează mintea, dar mintea celui ce rămîne în rugăciune e luminată de Domnul.

Domnul ne iubeşte şi totuşi, noi cădem căci nu avem smerenie. Pentru a păstra smerenia trebuie să omorîm trupul şi să primim întru noi Duhul lui Hristos. Sfinţii au dus o bătălie crîncenă cu demonii şi i-au biruit prin smerenie, rugăciune şi post.

Cel ce s-a smerit pe sine i-a biruit pe vrăjmaşi.

*

Ce trebuie făcut pentru a avea pace în suflet şi în trup? Pentru aceasta trebuie să iubeşti pe toţi oamenii ca pe tine însuţi, şi să fii gata să mori în tot ceasul. Cînd sufletul îşi aduce aminte de moarte el devine smerit şi se predă cu totul voii lui Dumnezeu şi doreşte să fie în pace cu toţi şi să iubească pe toţi oamenii.

Cînd pacea lui Hristos intră într-un suflet el este bucuros de a şedea, ca Iov, pe gunoi şi a vedea pe ceilalţi în slavă; atunci sufletul este fericit să fie mai rău decît toţi. Taina acestei smerenii a lui Hristos e mare şi nu e cu putinţă a o face cunoscută altora. Prin iubire, sufletul doreşte pentru fiecare mai mult bine decît pentru sine însuşi, şi se bucură cînd vede pe alţii într-o situaţie mai bună decît el însuşi dar se întristează cînd îi vede suferind.

O, rugaţi-vă pentru mine toţi Sfinţii şi toate popoarele ca sfînta smerenie a lui Hristos să pogoare asupra mea.

*

Domnul iubeşte pe oameni dar îngăduie să fie loviţi de încercări. Aşa pot ei să-şi cunoască neputinţa lor şi să se smerească şi, pentru smerenia lor, să primească

pe Duhul Sfînt. Dar cu Duhul Sfînt totul merge bine, totul e plin de bucurie, totul este minunat.

Dacă cineva suferă mult de sărăcie, de boală, şi nu se smereşte, suferă fără folos. Cel ce se smereşte va fi mulţumit de soarta lui, oricare ar fi ea, pentru că Domnul e bogăţia şi viaţa lui, şi toţi oamenii vor fi uimiţi de frumuseţea sufletului lui.

Tu zici: „Viaţa mea e plină de suferinţă". Iar eu îţi voi răspunde, sau mai degrabă Domnul Însuşi îţi spune: „Smereşte-te şi vei vedea că încercările tale se vor preface în odihnă" pînă într-atît încît te vei uimi tu însuţi şi vei spune: „De ce eram atît de chinuit şi întristat altădată?" Acum, însă, eşti fericit pentru că te-ai făcut smerit şi harul dumnezeiesc a venit. Acum, chiar dacă vei fi singur în sărăcie, bucuria nu te va părăsi, căci ai în suflet pacea despre care a zis Domnul: „Pacea Mea dau vouă". Aşa dă Domnul pace oricărui suflet smerit.

•

Sufletul celui smerit e ca marea: dacă arunci o piatră în mare, ea tulbură o clipă faţa apelor, apoi se scufundă în adîncuri.

Aşa sînt înghiţite şi necazurile în inima celui smerit căci tăria Domnului e cu el.

•

Unde locuieşti tu, suflete smerit? Cine trăieşte în tine? Şi cu ce te-aş putea asemăna?

Tu străluceşti limpede ca soarele dar arzînd nu te mistuieşti şi încălzeşti pe toţi oamenii prin căldura ta.

Al tău este pămîntul celor blînzi, după cuvîntul Domnului.

Eşti asemenea unei grădini în floare în mijlocul căreia se găseşte o casă măreaţă în care îi place Domnului să locuiască.

Pe tine te iubesc Cerurile şi pămîntul.

Pe tine te iubesc Sfinţii Apostoli, Proorocii, Sfinţii şi Prea Fericiţii.

Pe tine te iubesc Îngerii, Serafimii şi Heruvimii.

Pe tine te iubeşte, în smerenia ta, Prea Curata Maică a Domnului.

Pe tine te iubeşte şi în tine se bucură Domnul.

•

Domnul nu se descoperă sufletului mîndru. Cel mîndru, chiar dacă ar studia toate cărţile, nu va cunoaşte niciodată pe Domnul. Căci mîndria lui nu lasă loc în el pentru harul Sfîntului Duh şi Dumnezeu nu e cunoscut decît prin Duhul Sfînt.

•

Luminaţi prin Botez, oamenii cred în Dumnezeu şi sînt chiar şi unii care cunosc pe Dumnezeu. E bine să crezi în Dumnezeu, dar să cunoşti pe Dumnezeu iată fericirea. Desigur, şi credincioşii sînt, şi ei, fericiţi, cum a zis Domnul Apostolului Toma: „Pentru că M-ai văzut şi M-ai pipăit, crezi. Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut" (Ioan 20, 29).

•

Domnul e blînd şi totuşi, El lasă sufletul să sufere de foame din pricina mîndriei lui şi nu-i dă harul cîtă vreme n-a învăţat smerenia. Aş fi căzut sub povara păcatelor mele şi de multă vreme aş fi fost în iad dacă Domnul şi Prea Curata Maică a Domnului n-ar fi avut milă de mine. O, cît de blînd şi paşnic e glasul Lui! Pe pămînt, noi niciodată nu auzim un astfel de glas ceresc. Şi iată că, plin de lacrimi, scriu acum despre Domnul ca despre propriul meu Tată. Dulce este pentru suflet să fie împreună cu Domnul. Adam a gustat această fericire în Rai cînd vedea pe Domnul faţă către faţă. Sufletul nostru simte şi el că El e cu noi după cum a făgăduit: „Iată, Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrşitul veacurilor" (Mt. 28, 20).

Domnul este cu noi. Ce putem dori mai mult? Domnul a zidit pe om ca el să trăiască veşnic şi să-şi găsească în El fericirea, ca noi să fim împreună cu El şi în El. Domnul Însuşi vrea să fie cu noi şi în noi. Domnul e bucuria şi fericirea noastră. Şi cînd, din mîndrie, ne îndepărtăm de Domnul, ne predăm pe noi înşine frămîntărilor: frica, tristeţea şi gîndurile rele ne destramă.

Doamne, îndreptează-ne cum îndreaptă o mamă preaiubitoare pe pruncii ei. Dă fiecărui suflet să cunoască bucuria venirii Tale şi puterea ajutorului Tău. Dă răcorire sufletelor în suferinţă din poporul Tău, şi învaţă-ne să Te cunoaştem prin Duhul Sfînt. Pe pămînt, omul se frămîntă, Doamne, şi nu-şi poate fixa în Tine mintea lui pentru că nu Te cunoaşte nici pe Tine nici bunătatea Ta. Mintea noastră e întunecată de grijile lumii şi nu putem simţi plinătatea iubirii Tale. Luminează-ne! Totul e cu putinţă milostivirii Tale. Tu ai zis în Sfînta Ta Evanghelie că morţii vor auzi glasul Fiului Omului şi vor învia. Fă acum ca sufletele noastre moarte să audă glasul Tău şi să învie în bucurie.

Doamne, zi lumii: „Iertate sînt Vouă, tuturor, păcatele voastre" şi vor fi iertate.

Sfinţeşte-ne, Doamne, şi toţi vor fi sfinţiţi prin Duhul Sfînt. Toate popoarele pămîntului Te vor slăvi şi voia Ta se va face pe pămînt ca şi în cer, căci toată puterea Ţi-a fost dată Ţie.

x

Cel mîndru se ţine de reproşuri, dar cel smerit nicidecum. Cel ce a atins smerenia lui Hristos doreşte statornic să i se facă reproşuri. Primeşte cu bucurie ocările dar se întristează cînd este lăudat. Dar aceasta nu este decît începutul smereniei. Cînd sufletul cunoaşte prin Duhul Sfînt cît de blînd şi smerit e Domnul, se socoteşte pe sine însuşi ca mai rău decît toţi, este fericit să vadă pe oameni în Duhul Sfînt, iradiind şi asemenea lui Hristos.

x

Sufletul meu tînjeşte după Tine, Doamne. Mi-ai ascuns faţa Ta şi sînt în tulburare. Şi iarăşi sufletul meu doreşte foarte să Te vadă căci Tu l-ai atras. Dacă nu m-ai fi atras prin harul Tău, n-aş putea să tînjesc aşa după Tine, nici să Te caut plin de lacrimi.

Cel ce n-a cunoscut şi n-a pierdut, cum va căuta şi ce va căuta?

Trăind în lume, mă gîndeam la Tine, dar nu în continuu. Acum duhul meu arde pînă la lacrimi de dorinţa de a Te vedea pe Tine, Lumina mea.

Tu m-ai învăţat prin milostivirea Ta. Te-ai ascuns de la mine ca sufletul meu să înveţe smerenia; căci, fără smerenie, harul nu poate fi păstrat şi o grea întristare şi descurajare cuprinde sufletul. Dar cînd a devenit smerit, atunci nici descurajarea, nici tristeţea nu se apropie de el, căci Duhul lui Dumnezeu îl umple de bucurie şi veselie.

Mi-e milă de aceşti oameni nefericiţi care nu cunosc pe Dumnezeu. Ei sînt mîndri că au ajuns să zboare. Nu e nimic uimitor în aceasta: şi păsările zboară şi slăvesc pe Dumnezeu. Dar omul, zidire a lui Dumnezeu, îşi părăseşte Ziditorul lui. Gîndeşte-te puţin, cum vei sta înaintea lui Dumnezeu la Judecata de apoi. Vei putea să fugi ca să te ascunzi departe de Faţa lui Dumnezeu?

Mă rog neîncetat lui Dumnezeu pentru voi ca toţi să vă mîntuiţi, ca să fiţi veşnic în bucurie împreună cu Îngerii şi Sfinţii. Vă rog: pocăiţi-vă şi smeriţi-vă, bucuraţi pe Domnul Care vă aşteaptă cu dor şi iubire. Sufletului pe care-l iubeşte, Domnul îi insuflă compătimire pentru toţi oamenii ca el să se roage cu ardoare pentru ei. Şi sufletul meu e îndurerat şi se roagă mult pentru voi.

Slavă Domnului şi milostivirii Sale pentru că Se descoperă nouă, slugilor Lui păcătoase, prin Duhul Sfînt. Sufletul Îl cunoaşte mai bine decît pe propriul lui tată pentru că pe tatăl nostru îl vedem în afara noastră, în vreme ce Duhul Sfînt pătrunde sufletul, mintea şi trupul.

*

Cerul şi pămîntul vestesc pe Sfinţii cei preafericiţi în smerenia lor, şi Domnul le dă slava de a fi împreună cu El: „Unde voi fi Eu, acolo va fi sluga Mea".

Maica Domnului se află mai presus decît toţi în smerenie, de aceea toate popoarele pămîntului o numesc „Prea Fericită", şi toate Puterile cereşti o slujesc. Domnul ne-a dat pentru ocrotirea şi sprijinul nostru pe propria Sa Maică.

*

Nimic nu e mai bun decît a trăi în smerenie şi iubire. Atunci sufletul se bucură de o adîncă pace şi nu încearcă să se ridice deasupra fratelui său. Dacă iubim

pe vrăjmaşii noştri, mîndria nu va mai avea loc în sufletul nostru, căci iubirea lui Hristos nu caută să stăpînească. Mîndria mistuie ca un foc tot ce e bun, dar smerenia lui Hristos e de netîlcuit şi nesfîrşit de blîndă. Dacă oamenii ar şti aceasta, tot pămîntul s-ar strădui pentru a cîştiga această ştiinţă. Toată viaţa mea, ziua şi noaptea, mă nevoiesc pentru ea, dar nu ajung să o stăpînesc. Sufletul meu se gîndeşte mereu: n-am atins încă ceea ce caut şi nu mă pot resemna cu aceasta. Şi vă cer cu smerenie, fraţilor care cunoaşteţi iubirea lui Hristos, rugaţi-vă pentru mine ca să fiu izbăvit de duhul mîndriei şi smerenia lui Hristos să se sălăşluiască întru mine.

*

Există multe trepte ale smereniei. Unul e ascultător şi-şi face reproşuri lui şi în toate; aceasta e smerenie. Un altul se căieşte pentru păcatele sale şi se socoteşte ca un nemernic înaintea lui Dumnezeu; şi aceasta e smerenie. Dar alta e smerenia celui ce a cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt; cunoaşterea şi gustul ei sînt diferite.

Cînd, în Duhul Sfînt, sufletul vede cît de blînd şi smerit e Domnul, se smereşte pe sine pînă la capăt. Această smerenie e cu totul deosebită şi nimeni nu o poate tîlcui. Dacă oamenii ar putea şti prin Duhul Sfînt ce fel de Domn avem, s-ar schimba cu totul: bogaţii ar dispreţui bogăţiile lor, savanţii ştiinţa lor, ocîrmuitorii, puterea şi vaza lor. Toţi ar trăi într-o pace adîncă şi în iubire, şi pe pămînt ar domni o mare bucurie.

Cînd omul se predă voii (lasă în voia) lui Dumnezeu, mintea lui e plină de prezenţa Lui şi stă înaintea lui Dumnezeu în *rugăciune curată*.

O, Doamne, învaţă-ne prin Duhul Sfînt să fim ascultători şi înfrînaţi. Dă-ne duhul pocăinţei lui Adam, dă-ne să ne plîngem păcatele noastre. Dă-ne să Te slăvim şi să-ţi mulţumim veşnic. Tu ne-ai dat Prea Curatul Tău Trup şi Sînge ca să trăim veşnic împreună cu Tine şi să fim acolo unde locuieşti Tu, văzînd Slava Ta.

Doamne, dă tuturor popoarelor pămîntului să ştie ce viaţă minunată dai Tu celor ce cred întru Tine.

Traducere de
Pr. Prof. Ioan I. Ică

EXISTENȚA LUI DUMNEZEU

I. *Pregătirea aperceptivă*

Privind viața în desfășurarea ei, ca și ordinea și armonia din univers și din noi înșine, omul dotat cu libertatea de a-și pune continuu întrebări, în mod firesc și-a pus și își pune problema cauzei care le-a determinat pe toate și a scopului pentru care au apărut. Și astfel ajunge inevitabil la cauza lor primă, la Stăpînul vieții și al universului. Dar cum acest Stăpîn este altceva decît noi, sau decît universul; și cum nu-L poate sesiza empiric cu simțurile; și cum rațiunea nu este totdeauna luminată de credință, omul și-a pus și își pune întrebarea dacă există într-adevăr această Ființă supremă, fără de început și fără de sfîrșit, Creatorul a tot ce există, încît

II. *Anunțarea temei*

În cele ce urmează vom arăta că într-adevăr există o Ființă supremă căreia îi spunem Dumnezeu, ca Stăpîn a totul ce are un început și un rost în lume.

III. *Tratarea*

Pe lîngă oamenii care cred în Dumnezeu, sînt mulți care nu admit existența Lui. Ei se numesc atei, și spun că în lume există legi după care ea se conduce, și nu mai e nevoie de altceva. Totul merge automat, de la sine. Viața însăși se prezintă într-o mișcare și evoluție, materia dezvoltîndu-se de la simplu la complex, tinde mereu spre perfecțiune. Astfel s-a dezvoltat de la anorganic la organic, și așa a ajuns să apară omul, ca ființă rațională, capabilă să o domine și să o transforme prin forțele lui proprii și să facă din ea ce vrea și ce poate, fără a da socoteală cuiva de aceasta... Nu le este însă ușor celor ce neagă existența lui Dumnezeu să-și susțină părerile sau convingerile lor pînă la capăt... Ei nu pot, de pildă, explica cine anume a pus legile în materie, spre a-i determina mișcarea și evoluția?... Cum a apărut frumusețea materiei?... Cum a putut materia evolua de la anorganic pînă la om?... Cum a apărut viața?...

Și fiindcă ne-am referit la om, e suficient să aruncăm și numai o privire la noi înșine, ca să ne întrebăm în mod firesc cum s-au putut forma organele corpului omenesc atît de complexe și de perfecte, încît necesită o specializare de o viață ca să le poți pătrunde tainele existenței și funcționării lor?!... Cum s-au aranjat apoi organele într-o așa interdependență, încît să asigure funcționalitatea atît de variată a organismului uman?!... Cum a putut celula microscopică, care îndeplinește funcția unei uzine, să se combine cu alte celule pentru a forma anumite țesuturi și apoi organele?!... Cine le-a imprimat memoria funcției lor, știut fiind că dacă la un moment dat își pierd această memorie de legătură și funcționalitate, formează țesuturi maladive, ce duc viața la pieire?!... Cum ochiul, ficatul, inima, plămînii, etc. asemenea unor fabrici, încap în locuri așa de mici, se leagă între ele și asigură buna desfășurare a vieții organismului omenesc?!... Tot întrebări fără răspuns rămîn cu atît mai mult cele referitoare la suflet, sau la întregul univers... Și cum în mod firesc cînd privim un ceasornic, ne gîndim că nu a putut apărea fără să-și fi avut ceasornicarul său; sau cînd privim o simplă mașină nu putem admite că a ajuns la forma pe care o vedem prin evoluția din sine însuși, ci că a fost creată de o inteligență omenească, purtînd chiar numele firmei care a creat-o,

tot așa nu putem admite ca atît de complicata „mașină" formată din suflet și trup să apară din întîmplare, sau printr-o simplă evoluție, fără ca la baza ei să nu existe o rațiune, sau o inteligență supremă. Dacă un robot, sau un calculator au fost create cu „inteligență" de către om, se impune prin asociație de idei că și inteligența umană trebuie să-și aibe o cauză care a produs-o sau o inteligență supremă care a creat-o. Văzînd această izbitoare și convingătoare realitate, s-a făcut chiar paradoxala afirmație că „dacă Dumnezeu nu există, trebuie să-L inventăm!..."

Dar cum viața și lumea cu tot ce este în ea există, tot astfel există și Creatorul ei. Și pentru a demonstra acest fapt vom căuta să aducem mai multe dovezi sau argumente.

1. Argumentul istoric. Pe drept cuvînt spunea un înțelept al lumii vechi că „ceea ce toți oamenii țin în chip instinctiv ca adevărat, este un adevăr natural" (Aristotel). Credința în divinitate, indiferent de modul în care a fost concepută, este prezentă la toate popoarele și în toate timpurile. „Nu este nici un popor așa de sălbatic ca să nu creadă într-un Dumnezeu, chiar dacă această credință nu este cea adevărată" (Cicero). „Priviți la fața pămîntului și veți vedea probabil cetăți fără ziduri, fără legi, veți găsi popoare care nu cunosc scrierea și folosirea banilor, dar un popor fără Dumnezeu n-a văzut încă nimeni" (Plutarh).

2. Argumentul cosmologic se referă la lumea și legile care stau la baza fenomenelor din univers. Este oricui cunoscut faptul că orice lucru, orice acțiune are o cauză a existenței sale. Această cauză a lucrurilor din lume nu se află în ele însele, ci în afara lor. Ea nu poate fi întîmplătoare, fiindcă întîmplarea nu creează ordinea. Și atunci spunem că această cauză este absolută, eternă, neschimbătoare, spirituală și personală.

Referindu-se apoi la materie, este știut faptul că în sine ea este inertă, adică nu se poate pune în mișcare de la sine. Mișcarea materiei presupune neapărat existența unui Mișcător nemișcat... În sfîrșit, viața pe pămînt nu a putut să apară din materia moartă. Oricîte cercetări și încercări s-ar fi făcut în laborator, nu s-a putut ajunge la crearea vieții, ci la formularea principiului că „viața nu se poate naște decît din viață" („Omne vivum ex vivo" — Pasteur). De aici rezultă că există un principiu, un început al vieții; și mai presus de toate un izvor al vieții, care are viața în sine însuși.

3. Argumentul teleologic privește scopul bine determinat al existenței universului. Frumusețea, ordinea, armonia nu pot fi decît opera unei inteligențe supreme, care a făcut lumea după un anumit plan și cu un scop bine determinat. Orice lucru care există nu poate fi produsul hazardului, sau al întîmplării. El are un scop precis pentru care există, precum și o lege fundamentală a existenței. Iar aceasta presupune în chip necesar existența unei inteligențe, a unei voințe supreme, sau a unei Ființe personale, atotputernică și bună. Dacă materia are în sine un impuls spre organizare și o finalitate inconștientă, ne întrebăm: cine i-a imprimat-o?!... Care este originea legilor după care ea se conformează?!...

4. Argumentul moral se referă la sufletul omenesc, care dispune de acel judecător interior numit conștiință morală, ca o capacitate de a deosebi binele de rău; ceea ce este drept, de ceea ce este nedrept; meritul de vină; răsplata de pedeapsă. Ne întrebăm: cine a pus în sufletul omului aceste noțiuni? Există apoi în sufletul omului și un impuls al ordinei morale, un „ordin" venit din străfundurile firii, care îl obligă să urmeze binele și să evite răul. Aceasta este legea morală naturală, încît așa cum constată Apostolul, „popoarele care nu au lege, din fire fac cele ale legii; neavînd lege, își sînt ei singuri lege" (Romani 2, 14). Dacă în sufletul omului există legiuitorul care îl îndeamnă să săvîrșească binele, ca și judecătorul care îl mustră cînd nu săvîrșește binele, acest fapt ne obligă să admitem că există un Izvor al binelui, că există un Legiuitor și Judecător suprem care a pus în sufletul omului noțiunea binelui și obligația de a-l urma.

5. Pe lîngă aceste argumente mai există și cel antropologic, cu referire specială la om, mai ales la sufletul lui nemuritor. Spre deosebire de lumea înconjurătoare care este materială, omul are și suflet. Toți știm aceasta, dar ce este sufletul și conștiința în sine rămîn taine adînci. E adevărat că materia sau creierul este

pentru suflet asemenea instrumentului pentru cîntăreţ. Dar instrumentul nu e tot una cu cîntăreţul. Nu derivă unul din altul. Se condiţionează reciproc, dar există independent. Şi alte vieţuitoare au creier, dar nu au şi suflet. Omul are deci sufletul ca şi viaţa însăşi din afara lui. E o suflare după chipul Persoanei care i l-a dat; şi care fiind deosebită de orice realitate materială, este Fiinţa supremă spirituală.

IV. *Recapitularea-Aprecierea*

Din cele de mai sus vedem că existenţa lui Dumnezeu poate fi dovedită pe cale raţională, bazîndu-ne pe mai multe argumente, începînd cu cel istoric, potrivit căruia credinţa într-o Fiinţă supremă (divinitate) a fost pretutindenea şi de toate neamurile admisă şi cultivată în variate forme. Iar ceea ce toţi oamenii ţin în chip instinctiv ca adevărat, este un adevăr natural. La aceasta adăugăm argumentul cosmologic, privind lumea şi legile care stau la baza fenomenelor din univers, care au o cauză a existenţei lor, iar materia inertă în ea însăşi este pusă în mişcare de un Mişcător nemişcat. La fel şi viaţa, nu putea să apară din materia moartă, ci din Fiinţa care are viaţa în Sine. Aceasta înseamnă că întreaga existenţă nu poate fi produsul hazardului, sau al întîmplării. Ea prezintă o armonie, o ordine, o frumuseţe, care implică existenţa unei inteligenţe, a unei voinţe supreme existentă într-o Fiinţă personală şi atotputernică, care a adus toate la existenţă după un plan şi cu o finalitate.

Privind apoi la noi înşine, uşor putem înţelege că omul este singura fiinţă care are suflet ce nu poate fi produsul materiei, ci îşi are originea într-o altă realitate din afara lui. Aceasta este Fiinţa spirituală care i l-a dat. Pe lîngă aceasta omul posedă în structura lui spirituală, impulsul de a urma binele, cît şi judecătorul care îl mustră dacă nu-l urmează. Nici acestea nu sînt produse ale materiei. Ele presupun astfel în chip necesar existenţa unui Legiuitor şi Judecător suprem.

V. *Asocierea*

Un cercetător care toată viaţa şi-a dedicat-o studierii credinţelor religioase, remarcă într-o lucrare monumentală că două realităţi sînt întîlnite în toate credinţele, la toate popoarele lumii. Şi anume, ideea unei divinităţi, a unei Fiinţe supreme şi cea a sufletului nemuritor. Toate practicile de la înmormîntare, ca şi cultul morţilor confirmă la toate popoarele credinţa în viaţa de dincolo de mormînt şi implicit cea în nemurirea sufletului. Iar credinţa în divinitate, ca şi cea în nemurirea sufletului reprezintă posibilitatea definirii omului ca fiinţă religioasă, pe măsură să stabilească în mod conştient şi liber legătura sau relaţia cu Fiinţa supremă, pe care o adoră şi de care depinde viaţa şi destinul său veşnic.

VI. *Generalizarea*

Din cele pînă aici tratate vedem că Dumnezeu este Fiinţa supremă personală şi atotputernică care a adus întreaga existenţă din nefiinţă la fiinţă, după un anume plan al Său şi cu o finalitate (scop) bine determinată.

VII. *Aplicarea*

Auzim adesea pe mulţi spunînd că L-au căutat pe Dumnezeu, dar că nu L-au găsit, nu L-au văzut, nici pipăit, nici simţit... Probabil că aşa este. Dar Dumnezeu este atît de mare încît nu încape în întreaga lume, şi atît de mic încît încape în inima oricui. Caută-l în inima ta, în adîncul sufletului tău şi-l vei găsi cu siguranţă!... Priveşte apoi armonia cerului înstelat, frumuseţea naturii, viaţa care pune în mişcare întreaga fire înconjurătoare, spre a-şi îndeplini menirea sa, şi vei constata alături de un mare om de ştiinţă că „chipul lui Dumnezeu îl văd într-o floare!" Nu că floarea l-ar conţine pe Dumnezeu, ci pentru că opera, sau lucrarea ne duce totdeauna cu gîndul şi cu inima la Autorul ei.

Preot profesor Sorin Cosma

DUMINICA ÎNAINTEA ÎNĂLŢĂRII SFINTEI CRUCI

Iată-ne la început de an nou bisericesc cînd, reamintindu-ne trecutul, scrutăm viitorul, străduindu-ne a trăi prezentul cu folos. „Căci nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie" (Evr. 13, 14).

Prin cuvintele rostite către Lot: „Mîntuieşte-ţi sufletul tău! Să nu te uiţi înapoi, nici să nu te opreşti în cîmp, ci fugi în munte ca să nu pieri" (19, 17), îngerul ne îndeamnă şi pe noi: „Mîntuieşte-ţi sufletul..." străduieşte-te acum, în în prezent, ca să te realizezi, să te fereşti de păcate... „Să nu te uiţi înapoi", lasă la o parte greşeala de ieri şi păcatele trecute să nu le mai săvîrşeşti. „Să nu te opreşti în cîmp", să nu te mulţumeşti numai cu cele pămînteşti, „Ci fugi în munte", urcă spre înălţimea virtuţilor, către Domnul Hristos, înalţă-te spre Golgota — spre spiritul de jertfă — ca să ajungi în veşnicie.

Spre acestea ne îndeamnă gîndul şi Sf. Evanghelie de astăzi care ne reaminteşte că: „Dumnezeu aşa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţa veşnică" (In. 3, 16). Deci Sf. Evanghelie ne pune în faţă trei realităţi: iubire-trecut, slujire-prezent şi viaţă veşnică-viitor.

Spunea un teolog: „În viaţă există o singură bucurie fericită, aceea de-a urma pe Hristos. În moarte există o ultimă şi fericită bucurie, aceea de-a fi fost cu Hristos în viaţă" (Kierkegaard). Într-adevăr, e o mare bucurie să fii cu Hristos şi cîştigul e de partea noastră, ne creşte valoarea şi ne dă arvuna veşniciei. Creşterea valorii noastre are un preţ deosebit: jertfa lui Hristos. De aceea a urma pe Hristos înseamnă a pune în lucrare iubirea şi slujirea, pentru a cîştiga veşnicia.

Iubire, Slujire şi Nemurire:

1. — „Noi am cunoscut şi am crezut iubirea, pe care Dumnezeu o are către noi. Dumnezeu este iubire şi cel care rămîne în iubire rămîne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămîne întru el" (I In. 4, 16). Iubirea! „Este aripa dăruită de Dumnezeu sufletului, pentru ca să urce pînă la El" (M. Buonaroti). Iubirea! Este legătură sufletească, „punte peste pustiuri lăuntrice", spor de prietenie, „bunăvoinţă însufleţită de respect şi îngăduinţă", „Un foc pe care dacă nu-l aprinzi în alţii, se stinge" (G. Papini). Iubirea! Este „rodul duhului" (Gal. 5, 22) şi pavăză împotriva morţii, „că iubirea e ca moartea de tare" (Cînt. Cînt. 8, 6); sentiment de răsfrîngere în alţii, pentru că: „dragostea lui Hristos ne stăpîneşte pe toţi" (I Cor. 5, 14) şi ne înviorează „credinţa care este lucrătoare prin iubire" (Gal. 5, 6) „Iar cine păzeşte cuvîntul Lui, întru acela, cu adevărat, dragostea lui Dumnezeu este desăvîrşită." (I In. 2, 5). Iubirea este cauza creaţiei lumii şi susţinătoarea vieţii. „Singură iubirea uneşte zidirea cu Dumnezeu şi făpturile Sale, întreolaltă în acelaşi cuget" (Talasie Lib., Fil. IV, 5, p. 3). Dragostea nu-i statică niciodată, ci în continuă lucrare, este expresia vieţii care nu stă pe loc, ci merge spre lucrare şi împlinire, spre veşnicie. Dragostea preschimbă persoanele şi le împlineşte pe una în cealaltă. Cînd îl ai pe semenul tău în inimă, el este aproape de tine, cînd l-ai scos din inimă, chiar dacă-i lîngă tine, l-ai îndepărtat şi această îndepărtare aduce o pagubă dublă. „Dacă se înlătură iubirea şi bunătatea, toată bucuria vieţii dispare" (Cicero).

Dragostea este prilej de bucurie: „Fericit este omul care poate să iubească pe tot omul la fel" (Sf. Maxim Fil. II, 17, p. 40). „În iubire nu este frică, ci iubirea desăvîrşită alungă frica" (I In. 4, 18). Pentru reuşita sigură în viaţă, ni se recomandă: „Rămîneţi întru dragoste frăţească" (Evr. 13, 1). „Dar mai presus de toate, ţineţi din răsputeri la dragostea dintre voi, pentru că dragostea acoperă mulţime de păcate" (I Petr. 4, 8).

„Roadele iubirii sînt: a face bine aproapelui din toată inima, a răbda îndelung, a fi cu îngăduinţă şi a folosi lucrurile cu dreaptă judecată" (Sf. Maxim, II, 40, p. 42).

2. — Slujirea, binefacerea sau întrajutorarea este poruncă dumnezeiască şi reprezintă participare la viaţa semenilor. „Cel mai mare va sluji celui mai mic" (Rom. 9, 12). „Fiţi toţi într-un gînd, împreună pătimitori, iubitori de fraţi, milostivi, smeriţi. Nu răsplătiţi răul cu rău sau ocara cu ocară, ci dimpotrivă binecuvîntaţi, căci spre aceasta aţi fost chemaţi, ca să moşteniţi binecuvîntarea" (I Petr. 3, 8—9). Slu-

jirea este legătură cu semenii. A sluji înseamnă a te pune în serviciul altora, înseamnă a nu-ţi mai aparţine numai ţie, ci şi altora. Slujirea este ieşire din tine, este includerea ta în obşte şi totodată cale spre slujirea întregii omeniri.

Ca şi iubirea, slujirea este dublă: slujim lui Dumnezeu şi slujim semenilor. Slujim lui Dumnezeu pentru că El ne-a slujit mai înainte şi slujirea Lui a mers pînă la jertfa de pe cruce. Deci şi slujirea noastră trebuie să treacă prin împlinirea poruncilor spre dragostea desăvîrşită pînă la jertfă, iar „jertfa lui Dumnezeu (este) duhul umilit, inimă înfrîntă şi smerită (pe care) Dumnezeu nu o va urgisi" (Ps. 50, 18). Slujirea lui Dumnezeu are răsplata în ea însăşi: „Dacă-Mi slujeşte cineva, să-Mi urmeze, şi unde sînt Eu, acolo va fi şi slujitorul Meu. Dacă-Mi slujeşte cineva, Tatăl Meu îl va cinsti" (In. 12, 26).

Slujirea semenilor izvorăşte din slujirea lui Dumnezeu, căci El a zis: „întrucît aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut" (Mt. 25, 40). În acest sens ne îndeamnă un Sf. Părinte: „Nu umbla să-ţi placi ţie, şi nu vei urî pe fratele tău; şi nu fi iubitor de trupul tău, şi vei fi iubitor de Dumnezeu". (Sf. Maxim, II, 37, p. 104). Indiferenţa faţă de semeni, nesăvîrşirea binelui constituie pacatul de nefăptuire. Omul care nu urmăreşte binele obştii din care face parte este un „suflet ce-a îmbătrînit în nerodire" (Ioan Carpatiul), este un pom fără rod şi, „tot pomul care nu face roadă bună se taie şi se aruncă în foc" (Mt. 3, 10). Rostul vieţii noastre este să „slujim lui Dumnezeu fără încetare, zi şi noapte" (Fapte 26, 7) şi semenilor „unul altuia prin iubire" (Gal. 5, 13), „spre desăvîrşirea sfinţilor la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos, pînă vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi a cunoaşterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrşit, la măsura vîrstei deplinătăţii lui Hristos" (Efes. 4, 12—13), după care va urma:

3. — Nemurirea sau veşnicia care este răsplata împlinirii poruncilor, a îmbăierii în Sf. Taine şi lucarea virtuţilor, şi mai cu seamă a dragostei, sub formă de slujire revărsată în semeni. Nemurirea este precedată de înfricoşata judecată. Iar: „fapta judecăţii dumnezeieşti e răsplătirea dreaptă a celor săvîrşite în trup" (Talasie Lib. IV, 37, p. 6). „Pe cel ce se nevoieşte cu păzirea poruncilor şi şade lîngă Dumnezeu ,Dumnezeu îl împărtăşeşte de viaţă dumnezeiască" (Teolipt al Filadelf. VII, 5, p. 70).

Nemurirea şi fericirea veşnică cresc din suferinţele îndurate în viaţă, sînt florile durerii, „căci necazul nostru de acum, uşor şi trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură: slava veşnică" (II Cor. 4, 17); „căci pătimirile vremii de acum nu sînt vrednice de mărirea care ni se va descoperi" (Rom. 8, 18).

Nemurirea, veşnica vieţuire în Împărăţia lui Dumnezeu „este împărtăşirea prin har de bunătăţile pe care Dumnezeu le are prin fire" (Sf. Maxim, II, 205), este petrecerea celor vrednici, în cer" (Id. II. 205).

Iubire, slujire, nemurire. Iubirea este lumină, este strălucire; slujirea este viaţă şi bucurie; nemurirea este înviere spre desfătare, pe care ni le oferă Domnul Hristos, „căci Domnul se zice lumină, viaţă şi înviere. Lumină, căci dă strălucire sufletelor, luminează mintea şi arată tainele; viaţă, căci dă sufletelor puterea de-a se mişca spre El; înviere, căci ridică mintea, curăţind-o de toată stricăciunea şi amorţirea" (Sf. Maxim, II, 70, p. 193).

Iubirea şi slujirea sînt îndrumătorii noştri spre veşnicie, sînt cele trei realităţi prin care trebuie să treacă tot omul: „După Dumnezeu nimic nu e mai de preţ ca iubirea în ochii celor ce au minte. Mai bine zis, nimic nu e mai plăcut lui Dumnezeu ca ea" (Sf. Maxim, III, p. 3). „Dragostea, după calitate, e asemănarea cu Dumnezeu, pe cît e cu putinţă oamenilor. Iar după lucrare, e o desfătare a sufletului. După însuşire, e izvorul credinţei, adîncul fără de fund al îndelungii-răbdări, oceanul smereniei" (Sf. Ioan Scărarul, IX, 3, p. 425).

„Bolta cerească are ca frumuseţe stelele, iar nepătimirea, virtuţile" (Sf. In. Scărarul IX, 1, p. 418), iar virtuţile sînt expresia slujirii: atît a lui Dumnezeu, cît şi a semenilor. „Că de la aproapele ne este şi viaţa şi moartea" (Ava Dorotei, IX, 527). Fără slujirea aproapelui nu vom putea împlini poruncile lui Dumnezeu. Iată de ce trebuie să facem slujirea semenilor cu dragoste, cu smerenie, plecîndu-ne unii altora, rugîndu-ne unii pentru alţii, îngăduindu-ne unii pe alţii.

Iar veşnicia este răsplata pentru osteneli. În veşnica Împărăţie a lui Dumnezeu „sufletul se nutreşte înaintînd în virtuţi şi în contemplaţie, împărtăşindu-se de dulceaţa nesfîrşită a nestricăciunii şi a desăvîrşirii în Dumnezeu" (Sf. Maxim, II, 38, p. 102).

Să ne înaripăm iubirea, să ne sporim slujirea pentru a fi demni de numele de creştini. Să fim cucernici împlinitori ai poruncilor care ne recomandă slujirea semenilor şi atunci veşnicia ne este asigurată.

Preot Ioan Mihu

DESPRE MONAHISM

Biserica lui Hristos are la temelia ei un mare şi nesfîrşit şir de jertfe. Dumnezeu jertfeşte pe Unicul Său Fiu, trimiţîndu-L în lume, pentru ca prin El lumea să dobîndească iertarea păcatelor. Faptul că Fiul lui Dumnezeu a luat trup omenesc constituie nu numai un act de smerenie, ci o jertfă. Jertfa de pe cruce avea să pecetluiască împăcarea omului cu Dumnezeu. Aşadar, la temelia Bisericii creştine stă jertfa cea de bunăvoie a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Sfinţii Apostoli au primit pildă de jertfă de la Mîntuitorul şi au vestit Evanghelia printre neamuri, biruind toate greutăţile şi împotrivirile. Mare parte dintre Sfinţii Apostoli au pecetluit credinţa, dragostea şi propovăduirea lor cu preţul vieţii, prin fapte martirice. Fără încetare, în Biserica lui Hristos s-au ridicat oameni plini de zel apostolic, care au răspîndit şi apărat în lume Evanghelia Domnului chiar cu jertfa vieţii lor.

Valuri tulburi au lovit mai bine de 300 de ani Biserica lui Hristos. Dar ea a fost apărată de martiri, iar ca recunoştinţă din partea urmaşilor, locaşurile de cult, bisericile, se zideau pe mormintele acestor sfinţi eroi. „Sîngele martirilor este sămînţa creştinismului" — zice apologetul Tertulian.

Dar în Biserica lui Hristos întîlnim şi altfel de jertfe, la fel de plăcute lui Dumnezeu. Una dintre jertfele bineplăcute lui Dumnezeu şi folositoare Bisericii Sale este cinul călugăresc sau monahal.

Despre cinul călugăresc, despre temeiurile sale biblice şi despre importanţa lui în Biserica lui Hristos aş dori să vă vorbesc astăzi.

Chipul vieţii călugăreşti este numit de Sfinţii Părinţi „chipul vieţii îngereşti". Prin această asemănare, Părinţii văd în viaţa călugărească reoglindindu-se chipul vieţii şi al trăirii cetelor cereşti, al celor fără de trupuri puteri. Starea monahului adevărat este asemenea heruvimilor celor cu ochi mulţi şi serafimilor celor cu cîte şapte aripi, care neîncetat aduc laudă bunătăţii lui Dumnezeu. Căci după cum îngerii nu se lasă atraşi de lucruri vremelnice, la fel şi monahul nu trebuie să se alipească de nimic din cele vremelnice şi stricăcioase, ci să rămînă pînă la sfîrşitul vieţii slujind pe Dumnezeu.

Precum heruvimii cei cu ochi mulţi, aşa şi monahii trebuie să aibă ochi sufleteşti, ca să privească numai la bunătăţile cele făgăduite de Dumnezeu creştinilor adevăraţi; astfel ei se pot păzi de toate cursele celui viclean, care amăgeşte pe om cu bunătăţile acestei lumi. Şi precum serafimii au aripi multe, aşa şi monahul trebuie să aibă aripi ale sufletului, spre a se putea ridica deasupra vieţii acestei lumi, iar acestea sînt: rugăciunea, smerenia, sărăcia, postul, răbdarea, ascultarea şi altele asemenea. Cei care n-au aceste aripi sînt sortiţi căderii, precum păsările fără aripi sînt răpite de uliu.

Indicaţii despre viaţa monahală ne-au dat mai întîi Proorocii Vechiului Testament şi Sf. Ioan Botezătorul, dar într-un mod deosebit ne-a dat Mîntuitorul nostru Iisus Hristos şi Maica Sa. Unii dintre Sfinţii Apostoli au urmat această viaţă şi ei au fost imitaţi de alte rînduri de credincioşi, care au vieţuit după exemplul înaintaşilor. Din Faptele Apostolilor aflăm că mulţi creştini îşi vindeau averile şi prin mîinile Apostolilor le împărţeau săracilor, urmînd astfel sărăciei lui Hristos. Mai mult, chiar unii creştini căsătoriţi, în cadrul vieţii de familie trăiau în castitate şi curăţie, transformînd viaţa de familie în viaţă frăţească.

Alţii au fost dornici să sufere mucenicie pentru Hristos şi neîndeplinindu-li-se această dorinţă ,de bunăvoie s-au făcut mucenici prin înfrînare, smerenie şi să-

răcie. În sfîrşit, alţii s-au retras în pustie, pentru ca departe de zgomotul lumii, să se poată dedica mai bine slujirii lui Dumnezeu. Acestea sînt adevăratele seminţe din care a răsărit monahismul.

Mai sînt unii care cred că monahul este omul care caută o viaţă comodă, fuge de obligaţiile familiale şi sociale, sau că este un om nedeplin, cu scăderi fizice. Aceste păreri sînt cu totul greşite. Monahul este conştient de chemarea lui. Este convins că aceasta vine de la Dumnezeu, că el aparţine lui Dumnezeu, că Dumnezeu este Stăpînul lui şi astfel îşi ia asupra-şi sfaturile evanghelice ca pe nişte mijloace de desăvîrşire, hotărîndu-se în mod liber să depună votul monahal. Viaţa monahală stă în asumarea liberă a celor trei legăminte sau voturi monahale: sărăcia de bunăvoie, castitatea sau fecioria şi ascultarea sau supunerea necondiţionată.

Votul sărăciei. Prin acest vot, monahul renunţă la orice bunuri materiale, în afară de cele strict necesare pentru trai, punîndu-şi toată nădejdea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Cînd te desparţi de lume şi de bunurile ei, veseleşte-te că te împreunezi cu Hristos! Ai lăsat cămările părinteşti, dar le-ai pus la dispoziţia săracilor, ca să le afli în cer, după cuvîntul Mîntuitorului: „Vinde averea ta şi o dă săracilor şi vei avea comoară în cer“ (Mt. 19, 21).

Votul fecioriei. Monahul se dăruieşte lui Dumnezeu trup şi suflet, spre a fi în întregime proprietatea Lui, jertfa Lui. Votul acesta reprezintă oferirea întregii fiinţe lui Dumnezeu, încît el nu mai împarte iubirea cu nimeni, ea fiind oferită total lui Dumnezeu.

Meritul trăirii în feciorie este mai mare decît al fecioriei îngerilor din ceruri, căci dacă îngerii nu se căsătoresc, aceasta se datorează faptului că ei n-au trup pămîntesc, sînt fără sex şi nu trăiesc pe pămînt, ci în ceruri. Temeiul votului fecioriei sînt cuvintele Mîntuitorului: „... Sînt fameni care singuri s-au făcut astfel, pentru împărăţia lui Dumnezeu“ (Mt. 19, 12).

Votul ascultării. Monahul se leapădă de sine, subordonîndu-şi voinţa sa voinţei lui Dumnezeu. Temeiul biblic al acestui vot este: „Cel ce voieşte să vină după Mine ,să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-mi urmeze Mie“ (Mc. 8, 34). După Sfinţii Părinţi, ascultarea este o mucenicie şi este mai plăcută lui Dumnezeu decît orice jertfă, căci este o junghiere trupească şi sufletească a voinţei tale.

Un Sfînt Părinte s-a rugat să vadă răsplata ascultării şi a văzut în vis trei cete aşezate în trepte diferite. Pe prima treaptă erau cei bolnavi, care au suferit cu mulţumire şi fără cîrtire. Pe a doua treaptă erau cei milostivi, care au biruit lăcomia, împărţindu-şi averea săracilor. Pe treapta a treia se aflau cei plini de iubire frăţească, care au răsplătit aproapelui răul cu binele. Dar cununa care îi împodobea pe toţi era a celor ascultători, care şi-au biruit voinţa şi poftele, supunîndu-se unor îndrumători duhovniceşti.

Prin aceste trei voturi monahul se leapădă de propria sa persoană, luîndu-şi crucea şi luptîndu-se ca să-l urmeze pe Hristos, care a trăit în sărăcie, neavînd unde să-şi plece capul, în feciorie şi în deplină ascultare faţă de Tatăl Său cel ceresc pînă la moarte, şi încă moartea pe cruce (Filip. 2, 8).

Trăind după aceste trei voturi, aceasta nu înseamnă că monahul renunţă la propria sa persoană, ci dimpotrivă, el îşi verifică şi fortifică puterile lui sufleteşti de a pune stăpînire pe trup, subordonîndu-l sufletului. Căci el de bunăvoie se face rob al lui Dumnezeu şi nu al patimilor.

După părerea unor Sfinţi Părinţi, călugăria înseamnă trăire în cer încă din viaţa pămîntească. Dar şi căderea de la această viaţă înaltă este întocmai ca şi căderea îngerilor răi din înălţimea luminii în adîncul întunericului. Şi oricît de aleasă ar fi viaţa monahală, oricît de glorios este trecutul ei, dacă cei ce o reprezintă nu sînt pătrunşi de sfinţenia vieţii ei, atunci toată vieţuirea lor este aramă sunătoare şi chimval zăngănitor.

Monahul este un ostaş voluntar al lui Iisus Hristos, Căruia i-a închinat întreaga viaţă. Fiecare monah este un far aprins — trebuie să fie astfel — menit să lumineze locurile primejdioase de pe marea acestei vieţi. Monahismul numai astfel este un factor puternic care păzeşte viaţa Bisericii împotriva uneltirilor diavoleşti şi apără dreapta învăţătură şi trăire creştinească. De asemenea, instituţia monahis-

mului a fost și este santinela păcii, a ordinii și a celei mai curate iubiri față de Dumnezeu și față de aproapele.

Mănăstirile sînt rîuri puternice care duc spre Dumnezeu glasul rugăciunilor în în folosul omenirii. În bisericile mănăstirești multe generații de creștini și-au aflat mîngîierea. Acestea sînt casele lui Dumnezeu ce au acordat adăpost orfanilor, văduvelor și tuturor dezmoșteniților sorții. Tot în aceste așezăminte au înflorit arta, știința și cultura.

Monahismul nu este o organizație aparte de Biserică, apărută la voia întîmplării, ci este o instituție cu rădăcinile adînc înfipte în însăși ființa Bisericii. Monahul e dator s-o îngrijească, iar lumea trebuie să vadă în monah o jertfă: jertfa propriei sale vieți închinate lui Dumnezeu. Iar în mănăstiri, lumea trebuie să vadă așezăminte de rugăciune și muncă, după cunoscutul dicton: „Roagă-te și muncește". Amin.

Arhim. Serafim Man

CUVÎNT LA CUNUNIE

MĂRTURIE ȘI RESPONSABILITATE

„Doamne, Dumnezeul nostru... întărește cuvîntul ce și l-au dat".

(Din rugăciunea logodnei)

Omul nu se căsătorește decît atunci cînd ajunge la stadiul maturității.

Omul matur este acela în sufletul căruia s-a desăvîrșit convingerea cea mai reală „despre sine" și simțul, ba chiar trăirea cît mai din plin a procesului de responsabilitate a manifestărilor lui. Pe măsura dezvoltării acestui simț, însăși societatea își exprimă încrederea în el și își manifestă bucuria de prezența lui în sînul ei.

Ajuns la acest stadiu, omul încheie căsătoria, care este cea dintîi imagine a maturei sale responsabilități.

Cuvîntul rostit de cei ce doresc să se căsătorească, este primul act prin care aceste două persoane își realizează maturitatea și responsabilitatea care astfel intră pe rolul vieții.

Iubiților, mai întîi v-ați văzut, ați trăit o plăcută emoție în inimile voastre, ați întins unul către altul antenele dragostei, ați deliberat fiecare în tainița inimilor, ați rostit „cuvîntul"; acest proces s-a desfășurat între voi doi, fiind de față ca cel dintîi martor, Însuși Dumnezeu, Cel care cunoaște, aude și vede toate, atît cele desfășurate la lumina zilei, cît și cele ascunse în cel mai ascuns colțișor al inimii.

După Dumnezeu, următoarele mărturii au devenit părinții, nașii, rudele și întreaga societate omenească. Toți aceștia vor urmări cum vă veți împlini cuvîntul rostit între voi.

Cînd vorbim de răspundere, de cele mai multe ori nu ne dăm seama de importanța și gravitatea ei. De multe ori am audiat procese de divorț. Din trivialitatea degajată, din discuțiile contradictorii ale părților, am înțeles cît de dureros, cît de josnic, cît de banal s-a înțeles de cei doi parteneri cuvîntul cel de la început. În momentele acelea mă găseam în fața celei mai neserioase, cele mai copilăroase și celei mai rușinoase iresponsabilități. Numai un iresponsabil poate rosti astăzi „te iubesc" și mîine „te urăsc", ceea ce este propriu celui care nu este ajuns la stadiul deplinei maturități.

În ce constă această iresponsabilitate? Nu numai în hotărîrea de a divorța, ci ea există din clipa în care ai spus un neadevăr, netinînd socoteală că vei răspunde de orice cuvînt pe care îl vei rosti (Mt. 12, 36). Prin aceasta te-ai amăgit pe tine și pe ființa căreia i-ai rostit cuvîntul; în acea clipă s-a pus temelia nefericirii familiei voastre.

Dragostea nu este o simplă și falsă poezie, pe care o fredonezi într-un moment de distracție. Este ea și o poezie și o duioșie, dar numai cînd e cîntată de-o con-

ştiinţă adînc înrădăcinată, în care sinceritatea patronează. Cînd ai rostit cuvîntul, te-ai angajat garantul fericirii celui iubit. Dezicerea în orice clipă, pe traseul convieţuirii, este odioasă şi nu este nici o posibilitate de justificare.

Dacă totuşi, în mod fatal, este inevitabil aşa ceva, pînă la această călcare a cuvîntului, pînă la momentul declanşării ultimului act, are loc o gamă întreagă de tulburari şi un imens şi teronizant dialog de apostrofări, de învinuiri, de ameninţări, la care, dacă nu intervine din interior o trezvie între soţi, sau de la factori externi binefăcători, o acţiune de înaltă şi hotărîtă generozitate de a vă reaminti de înfricoşătorul jurămînt dintre voi, familia se prăbuşeşte, iar voi doi deveniţi autorii nefericirii voastre.

De aceea, căsătoria cere maturitate deplină la întocmirea ei. Numai maturitatea priveşte obiectiv înainte. Numai maturitatea vede înainte că viaţa unei familii este întîmpinată nu numai de flori şi bucurii, ci şi de spini şi pălămizi, numai tinerii maturi vor avea puterea de a călca peste şerpi şi peste scorpii, peste toată puterea vrăjmaşului, după cuvîntul Mîntuitorului, cu care orice familie va fi confruntată.

Iubiţilor, dacă cuvîntul rostit între voi „că vă iubiţi şi că sînteţi hotărîţi a duce viaţa împreună, pînă la ultima zi a voastră", s-a pronunţat în nişte condiţii în care maturitatea voastră nu a fost desăvîrşită, vor apare în viaţă prilejuri, pricini, motive, care vă vor copleşi atît de puternic, încît uşor veţi recurge la aşa-zisul „dreptul de a vă călca jurămîntul".

Respectarea cuvîntului vostru de la început nu se mărgineşte numai la momentul acelui început. Cuvîntul acela se întinde pe tot cursul vieţii; el rămînînd actual începînd din viaţa voastră intimă conjugală şi continuînd în tot efortul ce trebuie să-l prestaţi în viitoarele voastre relaţii sociale, din ce în ce mai complexe şi complicate, în sarcinile ce le veţi împlini în muncă, în bucurii, în suferinţe, în viitoarea operă de creaţie şi de educare a copiilor în pilda vieţii voastre. Toate acestea trebuie să fie patronate de demnitatea maturităţii şi de simţul responsabilităţii.

Bucurîndu-vă de acestea, pe toate cele rele le veţi putea ocoli şi învinge şi pe toate cele bune le veţi împlini.

Dacă trupul poate fi vindecat de atîtea boli cu care este confruntat în anii vieţii, cu atît mai mult neputinţele sufletului pot fi înlăturate, căci medicamentul bolilor sufleteşti este Dumnezeu, care se află în voi, de la Botez şi a Cărui prezenţă s-a împrospătat prin Taina Sfintei Cununii, căci aşa zice Mîntuitorul: „Împărăţia cerurilor se află în sufletele voastre" (Mt. 12, 28).

Bunul Dumnezeu să rodească în voi calităţile, darurile şi talentele voastre, să împrospăteze necontenit bunele şi sincerele voastre dorinţi. ÎNTRU MULŢI ANI. AMIN!

Pr. Cornel Dascăl

Viața bisericească în libertate

DIN VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Conferința preoțească din luna iunie 1990 în Arhiepiscopia Sibiului

Prima conferință preoțească în acest an a avut loc în luna iunie, în Arhiepiscopia Sibiului, ea desfășurîndu-se după cum urmează: în 19.VI. la prot. Sibiu, în 21.VI. la protopopiatele Mediaș și Agnita, în 26.VI. la protopopiatele Făgăraș și Brașov și în 28 iunie 1990 la protopopiatele Sf. Gheorghe și Rupea.

Din încredințarea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, conferința a fost prezidată de P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul însoțit de P. C. pr. prof. S. Șebu — la prot. *Sibiu*, însoțit de P. C. cons. Gh. Papuc — la prot. *Mediaș*, însoțit de de P. C. pr. prof. M. Păcurariu — la prot. *Brașov* și de P. C. cons. S. Săsăujan la prot. *Sf. Gheorghe*. De asemenea, de P. C. pr. prof. S. Șebu însoțit de P. C. vicar A. Răduleț — la prot. *Agnita*, de P. C. vicar A. Răduleț însoțit de P. C. cons. S. Săsăujan — la prot. *Făgăraș*, la prot. *Rupea* conferința fiind prezidată de P. C. cons. Gh. Papuc.

În cuvîntările de deschidere, delegații chiriahali și părinții protopopi s-au referit, între altele, la condițiile cu totul noi create de Revoluția română din decembrie 1989 în care se desfășoară conferința ,condiții care permit abordarea liberă și fără nici un fel de rețineri a temelor noastre proprii bisericești, aprecieri făcîndu-se totodată asupra temei ce urma a se dezbate, asupra deosebitei sale actualități, ca și asupra uriașei responsabilități cu care trebuie privită și tratată.

Fixată de Sf. Sinod, conferința a avut ca temă: *„Catehizarea copiilor și tineretului — obiectiv prioritar al Bisericii. Căi, metode și mijloace pentru preot și colaboratorii săi"*, temă lucrată de toți preoții din Arhiepiscopie, în plenul conferinței referenți principali fiind următorii C. preoți: Streza Gheorghe (Sibiu-Catedrală), la prot. Sibiu; Man Virgil (Ighișul Nou) și Stroia Leontin (Geacăș), la prot. Mediaș; Lupescu Ioan (Vărd), la prot. Agnita; Popa Ioan (Săsciori), la prot. Făgăraș; Manolache Stelian (Purcăreni) și Manolache Mihai (Brașov — Buna Vestire), la prot. Brașov; Tohăneanu Gheorghe (Floroaia), la prot. Sf. Gheorghe; Rusu Gheorghe (Dacia) și Comșa Alexandru (Cuciulata), la prot. Rupea.

Orientîndu-se după schița de plan oficială, ca și după experiența personală, referatele au fost corespunzător alcătuite, vorbindu-se în principal despre predică și cateheză ca îndatoriri fundamentale ale preotului, despre personalitatea catehetului, despre cunoașterea structurii sociale și spirituale a parohiei, despre locul copiilor și tineretului în munca pastoral-misionară a preotului după patruzeci de ani de îndoctrinare ateist-materialistă, despre cateheză ca mijloc de împărtășire a a cunoștințelor religioase și de formare a deprinderilor religios-morale la copii și tineret, despre grija specială a preotului în pregătirea catehezei, despre diferențierea pe vîrste a copiilor și tineretului în vederea unui învățămînt catehetic eficient etc.

S-a mai subliniat de asemenea rolul slujbelor religioase în lucrarea de catehizare și formarea religios-morală a copiilor și tineretului, folosirea unor metode moderne audio-vizuale în sprijinul activității catehetice etc.

Pe marginea temei au luat cuvîntul următorii preoți: I. Mihu (Gușterița), I. Covaciu (Aciliu), Z. Oancea (Sibiel), Gh. Papuc (Centrul eparhial), St. Straja (Ruși), M. Resiga (Avrig), N. Todor (Sibiu) — la prot. *Sibiu;* N. Rusu (Ațel), C. Erneanu

(Dumbrăveni), L. Guliman (Copșa Mare), Gh. Roman (Hoghilag), I. Frățilă (Agîrbiciu) și Fl. Turcaș (Smig) — la prot. *Mediaș;* I. Scutea (Retiș), V. Muntean (Bruiu), L. Dobrin (Mihăileni), N. Mărginean (Iacobeni) și N. Codrea (Pelișor) — la prot. *Agnita;* V. Ivan (Sercăița); I. Naftanailă (Breaza), V. Urian (Bucium), I. Ciungara (Copăcel), V. Onciu (Rucăr), V. Ramba (Lisa) și I. Cismaș (Olteț) — la prot. *Făgăraș;* V. Voineag (Brașov-Tocile), N. Coman (Brașov-Cetate), V. Prodea (Brașov — Sf. Nicolae), Fl. Gîrlonța (Brașov — Groaveri), A. Marian (Codlea), I. Giurgiu (Moeciul de Jos), N. Chifăr (Brașov — Blumăna), I. Herda (Predeal), A. Sicoe (Tărlungeni), D. Părăianu (Tohanul Nou), S. Cibian (Noua) și M. Manolache (Poiana Mărului) — la prot. *Brașov;* I. Popica (Brădet), Gh. Oltean (Covasna), M. Apafi (Lădăuți); I. Tămaș (Aita Medie), G. Todea (Malnaș Băi) și Gh. Rățulea (Băcel) — la prot. *Sf. Gheorghe;* O. Șoancă (Ticușul Nou), Fl. Ignat (Grînari), V. Pascu (Ticușul Vechi), I. Piticaș (Ungra) și P. Mitrea (Jibert) — la prot. *Rupea.*

Vorbitorii aproape în totalitate au subliniat că munca de catehizare reprezintă la ora actuală un obiectiv prioritar, îndemnul Sf. Apostol Pavel: „Propovăduiește cuvîntul, stăruiește asupra lui cu vreme și fără vreme; îndeamnă cu toată îndelunga răbdare și cu învățătura" (II Tim. 4, 2), fiind mai actual ca oricînd, că preotul trebuie să catehizeze prin toate ale sale, „să propovăduiască cuvîntul despre Hristos cu o rîvnă neîncetată și o caldă putere convingătoare", după spusa unui dascăl de-al nostru, că trebuie să fie senin, evlavios, atent la ținută și la toate ale sale.

Un punct central al discuțiilor l-a constituit *cererea preoțimii de a se reintroduce învățămîntul religios în școală,* așa cum a fost la noi pînă în 1948 și cum este în toate statele europene, ceea ce desigur nu exclude catehizarea și în biserică, căci catehizare susținută trebuie făcută cu toți credincioșii noștri, nu numai cu copiii, ci și cu părinții lor, trebuind să lucrăm în așa fel încît copiii înșiși să dorească orele de religie.

S-a vorbit de asemenea despre felul cum trebuie alcătuită o cateheză, s-au împărtășit experiențe catehetice din partea unor preoți care n-au încetat niciodată, cu toate opreliștele și riscurile la care se expuneau, să facă acest lucru, cît și din partea unora care după revoluție au intrat în unele școli cu lecții de religie.

S-a reliefat și faptul că un fel de catehizare se face și prin colportaj, prin distribuirea, unde este cazul și gratuit, de cărți de rugăciuni, catehisme, icoane, cruciulițe etc., de care dispunem acum și care se cuvine să nu lipsească din nici o biserică parohială.

P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul ca și ceilalți delegați chiriarhali au scos în lumină contextul în care sîntem chemați să lucrăm și anume într-o societate frămîntată de atîtea curente, în care este atît de necesar cuvîntul lui Dumnezeu și în care este foame și sete de el, cum spune și profetul Amos: „Iată vin zile — zice Domnul, Dumnezeu — în care voi trimite foamete pe pămînt, nu foamete de pîine și sete de apă, ci de auzit cuvintele Domnului" (Amos 8, 11).

De aceea, au accentuat delegații chiriarhali, este nevoie să ieșim din imobilismul în care se mai complac unii slujitori bisericești și, aflîndu-ne mereu în priză cu Dumnezeu, nu trebuie cruțat nici un efort în a face cît mai vie prezența lui Dumnezeu în viața credincioșilor noștri, în viața poporului nostru.

Delegații chiriarhali au prezentat aspectele practice ale temei, ce înseamnă cateheză și cum trebuie făcută ea, calitățile pe care trebuie să le întruchipeze un catehet astăzi, în care să ardă focul lăuntric al dragostei de Dumnezeu și de cei pe care îi învățăm, nu de dragul de a dobîndi cunoștințe în sine, ci de a-i converti și a-i face mai buni, de a-i apropia de Dumnezeu; convingerile religioase care trebuie să ne caracterizeze pe noi cei ce îl propovăduim pe Dumnezeu și voia Sa, elasticitatea și pregătirea largă pe care trebuie s-o avem, menționîndu-se totodată și stadiul în care se află demersurile făcute de Sf. Sinod la autoritățile de resort pentru reintroducerea învățămîntului religios în școală.

S-au dat de asemenea și alte îndrumări practice, ca și îndemnul de a învăța și din viața și lucrarea Sf. Apostoli Petru și Pavel, în postul cărora s-a desfășurat conferința pe care am prezentat-o pe scurt în cele de mai sus.

Gh. P.

Hramul mănăstirii Brîncoveanu

În anii primului deceniu al veacului nostru, Nicolae Iorga a ajuns în drumeţiile sale prin Transilvania şi la zidurile pustii, înnecate de bălării, care mai rămăseseră din ceea ce fusese cîndva Mănăstirea Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, jud. Braşov, pe care le descrie cu multă amărăciune.

Cine îşi poartă astăzi paşii pe aceste meleaguri, adevărate guri de rai, vede răsărite ca prin minune construcţiile monumentale, de-un alb imaculat ale noii incinte a mănăstirii menţionate, răsărite ca palatele din basme în inima codrilor seculari care le înconjoară şi cu care se armonizează într-un mod desăvîrşit. Codrii şi clădiri stîrnesc astăzi închinătorilor şi tuturor vizitatorilor un simţămînt de aşezare şi linişte lăuntrică, ceea ce s-a putut citi pe feţele miilor de fii ai Bisericii veniţi şi în acest an la hramul din 15 august, Adormirea Maicii Domnului, al Mănăstirii Brîncoveanu.

De la Centrul mitropolitan din Sibiu a participat Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului însoţit de P. C. rector al Institutului Teologic Universitar din Sibiu, arhid. C. Voicu, P. C. pr. prof. Ilie Moldovan de la acelaşi Institut, P. Cuv. arhim. D. Dan, P. C. consilieri Gh. Papuc şi E. Oancea, P. Cuv. V. Bălţat, secretar eparhial, P. C. pr. R. Bar ş.a.

În ajun, la altarul din pădure s-a săvîrşit slujba vecerniei, la sfîrşitul căreia P. Cuv. arhim. *Teofil Părăian*, din obştea mănăstirii, a rostit un cuvînt de zidire sufletească, în care a spus printre altele:

„Sîntem preamăritori de Dumnezeu şi cinstitori de Sfinţi, iar dintre Sfinţi o cinstim în primul rînd pe Maica Domnului. Preamărirea lui Dumnezeu noi o împletim cu cinstirea Maicii Domnului, aşa cum se împleteşte acest lucru prin rînduielile de slujbă ale Sfintei noastre Biserici...

Ca cinstitori ai Maicii Domnului, noi avem încredinţarea că împlinim voia lui Dumnezeu, care a ales-o ca din pîntecele ei să se nască Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos... Unde este Maica Domnului este şi Dumnezeu-Tatăl; unde-i Maica Domnului, acolo este şi Duhul Sfînt; unde este Maica Domnului, acolo este şi bucurie, pentru că Maica Domnului este Maica Bucuriei. Din bucuria izvorîtă din gîndul la Maica Domnului, o femeie din mulţime a ridicat glas şi a zis, adresîndu-se Mîntuitorului: „Fericit este pîntecele care te-a purtat şi sînii la care ai supt" (Luca 11, 27)... Aşa cum Maica Domnului a trăit toată viaţa sa în smerenie, tot în smerenie s-a mutat ea din această viaţă pămîntească".

P. Cuv. Sa a împărtăşit ascultătorilor şi alte asemenea ziditoare gînduri.

Tot la altarul din pădure s-a oficiat Prohodul Maicii Domnului, încheiat după zenitul nopţii.

În ziua praznicului, în prezenţa unui mare număr de credincioşi veniţi din toate unghiurile ţării, Î. P. S. Mitropolit Antonie a săvîrşit Sf. Liturghie arhierească, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, răspunsurile fiind date de studenţi teologi şi elevi seminarişti ca şi de obştea credincioşilor.

La momentul cuvenit — P. C. arhid. Gh. Papuc, consilier cultural, a fost hirotonit preot.

La priceasnă a predicat P. Cuv. arhim. *T. Părăian*, din al cărui cuvînt încrestăm gînduri ca acestea:

„Maica Domnului nu-i numai mama după trup a Domnului nostru Iisus Hristos, ci este mama noastră a tuturor, a noastră a celor care o cinstim pe ea, dacă stăm şi noi cu gînduri cinstitoare şi mulţumitoare la crucea Domnului Hristos.

Maica Domnului este întru rugăciuni neadormită şi întru folosinţă nădejdea cea neschimbată. Ea este pentru noi mamă ocrotitoare, mama care ne binecuvîntează.

Toţi cîţi sîntem acum aici, sîntem aici în raiul cel de pe pămînt, deoarece Biserica este cerul cel de pe pămînt, iar Sf. Liturghie este împărăţia lui Dumnezeu...

Noi, care o știm pe Maica Domnului „rai de taină", avem bucuria de a o ști pe ea și ocrotitoarea noastră, care ne adăpostește ca să nu vină asupra noastră relele cîte ar putea veni din pricina păcatelor noastre.

Să mulțumim lui Dumnezeu pentru tot ce ne dă credința noastră dreptmăritoare.

La sfîrșitul Sf. Liturghii C. pr. Ștefan Popica de la parohia Sîmbăta de Sus — Apuseană a fost hirotesit „iconom", după care P. C. prot. *R. Zaharie* (Făgăraș) a exprimat bucuria preoților și credincioșilor făgărășeni de a-l avea în mijlocul lor pe Arhipăstorul de la Sibiu, subliniind totodată cîteva aspecte din activitatea Î. P. S. Sale, loc de seamă ocupînd rectitorirea Mănăstirii Brîncoveanu.

Un bogat cuvînt de învățătură a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit Antonie, în care a reliefat rolul duhovnicesc al Mănăstirii Brîncoveanu, Dumnezeu călăuzind pașii multor închinători spre ea, ceea ce se poate vedea și în ziua de astăzi, prin aceea că cei veniți la hram au făcut acest lucru nu numai din evlavie pentru Maica Domnului, ci pentru a cinsti și memoria voievodului martir, C. Brîncoveanu, și a celor patru fii ai săi.

În această ordine de idei, Î. P. S. Sa a prezentat pe scurt martiriul Brîncovenilor, care au intrat în baladă tocmai pentru că nu s-au lepădat de Legea și neamul lor, din care motiv „ne adunăm aici ca să ne întărim și noi credința, să avem și noi credința „voievodului Brîncoveanu Constatin, boer vechi și domn creștin".

Din astfel de motive — a arătat vorbitorul — „ne-am gîndit să-i refacem ctitoria, așa cum presupunem că a fost ea, la împlinirea a 200 de ani de la dărîmarea ei, după restaurarea făcută de mitropolitul Nicolae Bălan".

În continuare, Î. P. S. Mitropolit Antonie a zăbovit asupra unor înțelesuri ale praznicului Adormirii Maicii Domnului care a fost ridicată cu trupul la Cer, ceea ce i se și cuvenea „celei pline de dar", insistînd cu deosebire asupra a trei momente din viața Maicii Domnului, așa cum le putem desprinde din Sf. Scriptură.

Primul este momentul Bunei-Vestiri, cînd Maica Domnului a făcut un act de supunere, de ascultare necondiționată de Dumnezeu, ceea ce constituie și prima învățătură pe care ne-o dă ea: ascultarea de voia lui Dumnezeu.

Al doilea moment îl constituie nunta din Cana Galileii, cînd Maica Domnului a spus: Faceți tot ce vă va spune El, cuvinte care rezumă întreaga predică a Maicii Domnului. Așadar, și noi să facem tot ce ne învață Mîntuitorul Iisus Hristos, din învățăturile Lui fiind aduse în atenție: dragostea, dreptatea, facerea de bine, străduința de a avea față de semenii noștri inimă de mamă, fuga de clevetire, iertarea ș.a., învățături pe care Î. P. S. Sa le-a făcut mai înțelese cu ajutorul unor istorioare morale.

Al treilea moment este acela cînd Mîntuitorul, fiind pe cruce, spune ucenicului Său iubit: „Iată mama ta", iar Maicii Domnului: „Iată fiul tău". Acestea n-au fost cuvinte întîmplătoare, numai pentru momentul acela, ci pentru toate timpurile care au urmat, Mîntuitorul dînd într-un fel în grija Maicii Domnului întreaga omenire, motiv pentru care o preamărim și apelăm la rugăciunile ei.

Dumnezeu să vă binecuvînteze drumul la mănăstire, a spus în partea finală a cuvîntării Î. P. S. Sa; El să vă bucure, să vă ajute, să vă lumineze, să vă ierte, să vă țină sănătoși și să vă întărească în toate cele bune.

A urmat apoi sfințirea apei și Sf Maslu de obște.

La agapa care a fost oferită de sf. mănăstire, a luat cuvîntul P. C. cons. *Gh. Papuc*, care a evocat cîteva momente legate de ultimii patruzeci de ani din viața Mănăstirii Brîncoveanu, exprimînd gînduri de gratitudine față de unii viețuitori ai mănăstirii, care au lăsat în urma lor dîre de lumină, ca și Î. P. S. Mitropolit Antonie pentru harul preoției pe care i l-a mijlocit.

La sfîrșit, a vorbit Î. P. S. Sa Mitropolit *Antonie*, care, între altele, a adus în atenție unele aspecte legate de misiunea preoțească, subliniind îndeosebi răspunderea pentru altul pe care o implică această misiune, mulțumind apoi obștei mănăstirești, în frunte cu P. Cuv. arhim. V. Tohăneanu, starețul mănăstirii, pentru activitatea duhovnicească și gospodărească pe care o depune, ca și pentru organi-

zarea hramului, mulțumiri adresînd totodată și celorlalte persoane care ostenesc la lucrările de la noua incintă a mănăstirii.

Î. P. S. Sa a exprimat speranța că, la hramul din anul viitor, ar putea să aibă loc inaugurarea oficială a acestei noi incinte a Mănăstirii Brîncoveanu.

Gh. P.

Itinerar pastoral

Pentru întreaga lume creștină ziua de 29 iunie, în care se prăznuiesc corifeii apostolilor Sf. Petru și Pavel, este o zi plină de semnificații, o zi de comemorare a vieții și a activității lor dar mai ales a martirajului celor doi luciferi, Petru, cel chemat de Mîntuitorul la Apostolie împreună cu Andrei, fratele său, și Pavel, chemat și el la slujirea Cuvîntului printr-un miracol care-i va caracteriza întreaga lui activitate.

Și pentru credincioșii din parohia „Dintre brazi" cu hramul „Sf. Apostoli Petru și Pavel", ziua de 29 iunie a însemnat o bucurie deosebită prin participarea la slujba Sf. Liturghii, și mai ales prin venirea în mijlocul lor a întîistătătorului Mitropoliei Ardealului, Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului.

Însoțit de P. C. Cuv. Arhid. Drd. Visarion Bălțat, secretar eparhial, Î. P. S. Sa a venit în mijlocul credincioșilor din parohia „Sf. Apostoli Petru și Pavel", parohie păstorită cu devotament de preoții Mihai Sămărghițan și Traian Bîrsan.

Î. P. S. Sa a asistat la săvîrșirea Sf. Liturghii în biserica împodobită recent cu o frumoasă pictură în frescă, într-o atmosferă de evlavie și dăruire creștină, după care Î. P. S. Sa a împărtășit cuvînt de aleasă învățătură celor prezenți care umpleau biserica pînă la refuz.

„Să ne transpunem cu aproape 2 000 de ani în urmă, în vremea în care au trăit marii apostoli pe care-i comemorăm astăzi, a spus Î. P. S. Sa, și să încercăm să deslușim din biografia fiecăruia rîvna și devotamentul lor pentru Hristos și pentru Biserica Sa."

În continuare, Î. P. S. Sa a prezentat pe larg viața și activitatea Sf. Ap. Petru, fratele Sf. Andrei, cel care a propovăduit Cuvîntul Evangheliei în părțile Dobrogei de azi, stăruind asupra chemării la apostolat și asupra atașamentului său față de Mîntuitorul și învățătura Sa.

Arătînd calitățile deosebite ale Sf. Apostol Pavel, care din prigonitorul Saul a devenit în urma chemării sale de Sus, Pavel apostolul Neamurilor, Î. P. S. Sa a arătat că pe bună dreptate el își merită numele de apostol al Neamurilor prin faptul că prin cele trei călătorii misionare făcute a predicat cuvîntul înaripat al Evangheliei la toate neamurile.

Prin viața lor, prin învățătura lor cei doi apostoli au fost una, iar moartea lor martirică într-o zi de 29 iunie a anului 67, în cetatea eternă Roma i-a împreunat pentru vecie și stau în fața lui Hristos ca rugători pentru lume.

Să le urmăm deci pilda, a încheiat Î. P. S. Sa, și să-i rugăm să ne ocrotească cu rugăciunea și binecuvîntarea lor, să ne păzească în întregitatea adevăratei credințe pe care ei au propovăduit-o fie direct fie indirect chiar și în părțile noastre, și să ne fie cu adevărat modele pentru viața noastră, o viață de credință și har petrecută în Hristos.

În încheiere Î. P. S. Sa a recitat în fața întregii asistențe imnul dragostei, din I. Cor. cap. 13, cel mai frumos, cel mai sublim și cel mai adînc imn închinat vreodată, acestei virtuți creștinești.

La sfîrșitul Sf. Liturghii P. C. Pr. Mihai Sămărghițan a mulțumit în numele credincioșilor parohiei, Î. P. S. Sale pentru cinstea de a lua parte la hramul bisericii lor și a asigurat pe Î. P. S. Sa că bunii credincioși ai parohiei vor rămîne mai departe buni creștini și buni români, fideli învățăturilor sfinte primite de la Sf. Apostoli.

Vizita Î. P. S. Sale va rămîne pe bună dreptate ca un moment de neuitat în viața parohiei și a credincioșilor prezenți la sărbătoarea hramului „Sf. Apostoli Petru și Pavel", a bisericii Dintre brazi.

Ierod. drd. Visarion Bălțat

Sfințirea bisericii din parohia Vurpăr prot. Sibiu

Așezat într-o vale mănoasă, peste cîteva dealuri care se revarsă ca niște valuri spre nord-est de Sibiu, deschis spre lumină ca și sufletele locuitorilor săi, Vurpărul este o localitate mixtă, formată din români și sași, ducîndu-și obîrșia spre adîncuri de istorie.

Sub pretextul unor reparații capitale, pentru că de autorizații pentru construirea de biserici noi era cu anevoie de vorbit și cu atît mai mult de dobîndit în „epoca de aur" peste care am trecut, vurpărenii, în frunte cu vrednicul lor preot, Eugen Marin, și-au zidit o biserică nouă pe locul celei vechi care se degradase și devenise neîncăpătoare și în care ultima Sf. Liturghie s-a oficiat în 21 august 1984. În aproape șase ani, așadar, biserica a fost gata, înzestrată cu un mobilier nou de toată frumusețea și împodobită cu o plăcută haină picturală, executată în tehnica „fresco" de către pictorul Marin Goagea, ajutat de pictorul Marian Pietriș, ambii din București.

Se cuvine să mai încrestăm că spre biserică s-a executat un drum de acces din plăci de beton, iar casa parohială a fost și ea reparată capital, încît călătorul care-și poartă astăzi pașii prin această parohie rămîne plăcut impresionat de ceea ce acum se poate vedea aici.

Toate aceste înnoiri luîndu-se în seamă, Duminică, 23 septembrie 1990, I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului a descins în parohia Vurpăr spre a sfinți biserica, credincioșii din Vurpăr făcîndu-i o extrem de caldă primire, dragostea credincioșilor față de Ierarhul lor revărsîndu-se de altfel încă din parohia Roșia, unde se pare că n-a poposit nici un ierarh.

Înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi de la Centrul eparhial și din împrejurimi, Î. P. S. Mitropolit Antonie a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii, care a fost continuată apoi de Sf. Liturghie, oficiată sub cerul liber, într-un amfiteatru natural din fața bisericii, cu participarea unei mari mulțimi de credincioși, majoritatea în minunatele noastre costume săliștenești.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, P. C. prot. *Dănilă Luca* (Sibiu) a subliniat strînsa unitate existentă între preot și credincioșii din Vurpăr, ceea ce a dus și la realizările care se văd, realizări înfăptuite și datorită îndrăznelii de care au dat dovadă, preot și credincioși deopotrivă.

P. C. Sa a adus apoi în atenție cîteva din realizările Î. P. S. Sale, în fruntea cărora a menționat refacerea incintei Mănăstirii Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus.

În continuare, a luat cuvîntul C. pr. *Eugen Marin*, care, profund emoționat, plecînd de la cuvintele Psalmistului: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa" (Ps. 117, 24), a arătat, între altele, îndoita bucurie a sa și a enoriașilor săi prilejuită de sfințirea bisericii „ridicată prin dragostea și jertfelnicia acestor buni credincioși", cît și de prezența Î. P. S. Sale Mitropolit Antonie, ceea ce „ne cinstește și ne onorează în chip deosebit".

„Pînă să vedem biserica în această stare — a spus vorbitorul — am întîmpinat multe greutăți. Dar nimic și nimeni nu ne-a putut opri din drumul nostru ca să o vedem terminată, așa cum poate fi văzută ea astăzi ... Sîntem îndatorați să subliniem însă că în toată această lucrare ajutorul lui Dumnezeu ne-a fost mereu vădit și noi știm că cele ce nu sînt cu „putință la oameni sînt cu putință la Dumnezeu".

S-au arătat apoi sumele cheltuite provenite din contribuția aproape exclusivă a fiilor parohiei Vurpăr, la care se adaugă munca voluntară, nu numai a româ-

nilor ci și a sașilor, care s-au arătat extrem de binevoitori față de această lucrare de zidire a bisericii, exprimîndu-se calde mulțumiri epitropilor, consiliului parohial, comitetului parohial și tuturor credincioșilor pentru devotamentul și jertfelnicia lor. C. pr. E. Marin a evocat totodată memoria fostului epitrop, Toma Minu, și a foștilor consilieri Ilie Morar și Băra Simion, trecuți la cele veșnice.

Un bogat cuvînt de învățătură a rostit apoi Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, în care, între altele, a arătat că „înțeleg emoția părintelui Marin, pe care, într-un fel,

o trăiesc și eu, pentru că n-a fost lucru ușor ca în vremuri de oprelişte, mai ales în ce privește construirea de biserici, părintele și Dvs. să ridicați cu multe sacrificii această biserică... Prezența Dvs. așa de mare este un semn bun, un semn că credința s-a păstrat în poporul nostru, prin Biserică, prin familiile noastre...; credința a fost și rămîne puternică în poporul nostru, pentru că ea ne-a menținut în vremuri în care mulți au fost cei care au vrut să ne distrugă, mai ales aici în Transilvania... Noi sîntem aici și de cînd sîntem ca neam, sîntem și creștini", vorbitorul aducînd apoi în atenție o seamă de date legate de încreștinarea noastră.

„Vă felicit pe toți pentru această realizare, îndeosebi pe preotul Dvs., dorind să aveți încredințarea că zidind această biserică ați mai aprins o candelă pe pămîntul Transilvaniei, ca Dumnezeu să țină vie și aprinsă credința și unitatea poporului nostru".

Pornind de la relațiile existente între oameni, potrivit cărora „ne facem din cînd în cînd vizite unii altora", Î. P. S. Sa a arătat în continuare că este necesar să nu uităm de a face cît mai des vizite și lui Dumnezeu, subliniind că ne putem ruga oriunde lui Dumnezeu, dar acest lucru se face mai ales în biserică, unde ne simțim mai feriți de „grija cea lumească" și pentru astfel de trebuințe s-a ridicat și biserica aceasta.

În această ordine de idei, pornind și de la pericopa evanghelică din Duminica respectivă, Î. P. S. Mitropolit Antonie a zăbovit asupra rugăciunii în general, insistînd asupra celor trei feluri principale de rugăciune, și anume: de preamărire, pentru care avem foarte multe motive s-o facem, tot ceea ce ne înconjoară vorbindu-ne de atotputernicia și atotînțelepciunea lui Dumnezeu, de mulțumire, pen-

tru care de asemenea avem foarte multe motive, şi numai în al treilea rînd de cerere, pe care este potrivit să o încheiem totdeauna cu cuvintele: Doamne, eu cred că acestea mi-ar trebui, dar Tu ştii mai bine de ce am nevoie. Fă deci cum crezi Tu că este mai bine.

Susţinînd aceste idei şi cu o seamă de foarte luminătoare istorioare, în partea finală a cuvîntării Î. P. S. Sa a îndemnat la eliminarea egoismului care se face tot mai vădit în viaţa unora dintre noi, la bnuătate şi milostenie, că cine dă lui îşi dă, la cercetarea sf. biserici, care ne aşteaptă pe toţi ca o mamă bună.

Pentru munca depusă, atît pe plan pastoral, cît şi pe plan gospodăresc, I. P. S. Mitropolit Antonie a acordat C. pr. Eugen Marin un act special de apreciere şi preţuire, act de apreciere înmînîndu-se totodată Consiliului şi Comitetului parohial.

Organele parohiale au oferit apoi, în sala căminului cultural, o agapă, la care au participat mulţi fii ai satului şi la care au toastat:

P. C. cons. *Gh. Papuc*, care a tălmăcit pe scurt cuvintele Sf. Apostol Pavel din Apostolul citit la Sf. Liturghie în Duminica respectivă şi anume: „Cel ce seamănă cu zgîrcenie, cu zgîrcenie va secera, iar cel ce seamănă cu binecuvîntare, întru binecuvîntare va şi secera" (II Cor. 9, 6), arătînd în ce context au fost scrise aceste cuvinte şi specificînd că o parte din ele se potrivesc în chip fericit şi obştei credincioşilor din Vurpăr, în frunte cu vrednicul lor preot, căci şi aici s-a semănat cu binecuvîntare, ţinîndu-se cont de jertfele multiple care s-au făcut la zidirea şi pictarea bisericii, din care motiv de bună seamă cu binecuvîntare se va şi secera, la Dreapta Judecată a lui Dumnezeu.

Dl. *Ilie Banea*, primarul comunei, care, după ce a exprimat urări de sănătate şi fericire distinşilor oaspeţi sosiţi la praznicul vurpărenilor, şi mulţumiri organelor parohiale, „în frunte cu prea iubitul nostru părinte, pentru ceea ce au realizat", a spus între altele: „Pentru viitor rog întreaga suflare a comunei noastre de a strînge şi mai mult rîndurile în jurul sfintei noastre biserici, de a munci, de a răspunde cu dragoste la chemarea pe care Legea noastră creştinească ne-o face. Strîns uniţi vom reuşi cu siguranţă să eliminăm din sufletele noastre răul, care de atîtea decenii a semănat printre noi atîta ură şi duşmănie".

Dl. *Georg Schirkonyer*, epitropul bisericii evanghelice din Vurpăr, care şi-a exprimat bucuria de a fi putut participa la acest praznic, arătînd că ne închinăm cu toţii aceluiaşi Dumnezeu, din care motiv este bine şi frumos ca, cu toţii să ne întîlnim ca fraţii, şi să-i mulţumim Lui pentru binefacerile revărsate asupra noastră.

Dl. *Ioan Hampu*, epitrop II, care a reliefat faptul că la zidirea bisericii au contribuit toţi credincioşii, atît financiar, cît şi prin muncă, mulţumind lui Dumnezeu pentru tot ajutorul Său.

Dl. *Ilie Banu*, epitrop I, care a reliefat faptul că la lucrările împreunate cu zidirea bisericii un ajutor preţios au avut din partea unor meşteri saşi, cărora le-a mulţumit din inimă, ca şi tuturor celor ce le-au stat în ajutor.

Dl. prof. *Mircea Şerb*, fost director la şcoala din Vurpăr, care evocă momente palpitante din zilele zidirii bisericii, din Vurpăr, ridicată „ilegal" (adică fără autorizaţie), remarcînd curajul preotului şi al organelor sale parohiale, care, împreună cu toată obştea, au considerat biserica drept „o casă a lor", subliniind totodată importanţa reintroducerii religiei în şcoală.

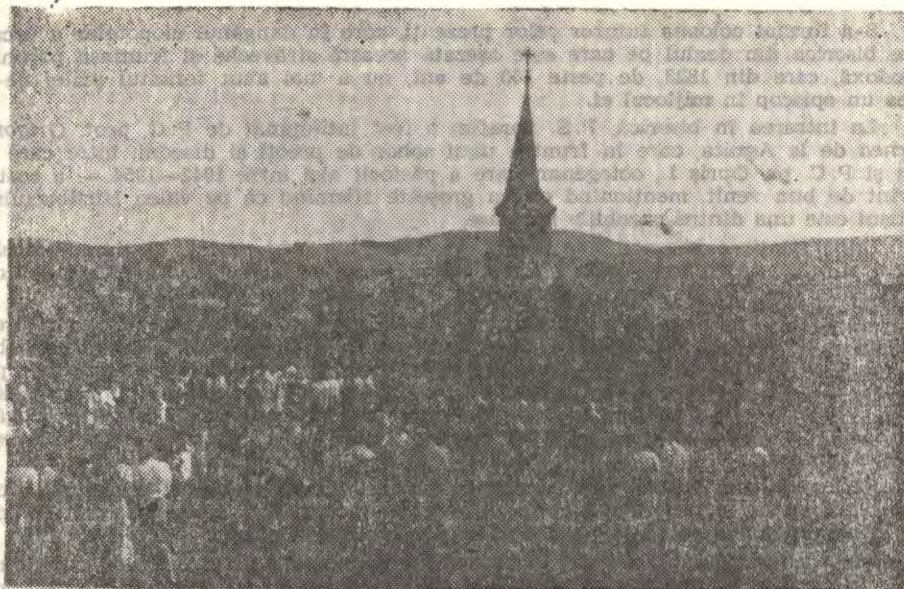
Dl. *Ioan Drăgan*, cîntăreţ bisericesc, care a subliniat eforturile împreunate cu zidirea bisericii şi a mulţumit Î. P. S. Sale pentru că, prin slujbele săvîrşite, a încoronat aceste lucrări.

Dl. *Ioan Banea*, feciorul fostului cîntăreţ bisericesc, care s-a asociat la ceea ce s-a spus mai înainte.

Dl. *Nicolae Tatu*, de la Direcţia muncii a jud. Sibiu, care a recitat strofe originale închinate evenimentului sărbătorit.

C. pr. *Eugen Marin*, care a exprimat din nou bucuria pe care credincioşii săi au avut-o în această zi binecuvîntată.

La sfîrşit, a luat cuvîntul Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care a reliefat faptul că „a fost o zi plină, o zi frumoasă, nu numai religios-moral, ci şi fizic", subliniind că „o biserică în mijlocul satului este termometrul moral al unei parohii".

În continuare a zăbovit asupra a ceea ce L. Blaga a vrut să spună prin cuvintele că „veșnicia s-a născut la sat", insistînd apoi asupra problemei învățămîntului religios în școală, îndemnînd părinții să fie cît se poate de receptivi la acest lucru, subliniind faptul că fără o conștiință morală trează, ochiul lui Dumnezeu din noi, nu se poate zidi o societate sănătoasă, bineștiindu-se că într-o societate care nu crede în Dumnezeu se poate face orice, iar o reînnoire, așa cum o dorim cu toții, nu se poate realiza fără morala creștină.

Pr. Gh. Papuc

Resfințirea bisericii din parohia Retiș prot. Agnita

Resfințirea bisericii „Sf. Nicolae" din Retiș, prot. Agnita, în ziua de Duminică, 23 septembrie a.c., de către Prea Sfinția Sa Dr. Serafim Făgărășanul, Episcop-vicar, din încredințarea Î. P. S. Sale Mitropolitul Dr. Antonie Plămădeală, a oferit prilejul unei zile de sărbătoare și încununare a tuturor împlinirilor pastoral-gospodărești ale vrednicilor credincioși, conduși de zelul și evlavia C. pr. Ioan Scutea. Edificiul bisericii, monument istoric, zidită în 1811, a fost îmbrăcat într-o frumoasă pictură în frescă, executată de pictorul I. Sava din București.

În dimineața acestei Duminici de septembrie cu timp frumos, în lumina lină și căldura blîndă a soarelui de toamnă, după o binefăcătoare ploaie din zilele premergătoare, obștea numeroasă a acestei parohii, îmbrăcată în portul românesc, cu inimi și fețe deschise și ospitaliere, a întîmpinat pe P. S. Episcop-vicar Serafim și însoțitorii de la Sibiu la intrarea în sat, în lunca văii Hîrtibaciului. A fost de față C. pr. Aron Armeasa, fiu al parohiei, venit cu un cor de copii din parohia Albești, care, împreună cu credincioasele grupate în cor, au întîmpinat cu cîntec duios și dulce pe înaltul oaspete.

S-a format coloana tuturor celor prezenţi, care în dangănul clopotelor a urcat spre biserica din dealul pe care este aşezată această străveche şi fruntaşă parohie ortodoxă, care din 1823, de peste 160 de ani, nu a mai avut fericitul prilej de-a avea un episcop în mijlocul ei.

La intrarea în biserică, P. S. Serafim a fost întîmpinat de P. C. prot. *Grigore Cernea* de la Agnita, care în fruntea unui sobor de preoţi şi diaconi, între care a fost şi P. C. pr. Opriş I., octogenar, care a păstorit aici între 1942—1954 — a rostit cuvînt de bun venit, menţionînd că nu greşeşte afirmînd că pe valea Hîrtibaciului Retişul este una dintre parohiile fruntaşe.

După sfinţirea bisericii, s-a oficiat Sf. Liturghie arhierească, în timpul căreia a fost sfinţit întru diacon tînărul Agapi Aurel Rusu, răspunsurile fiind date de corul copiilor din Albeşti, condus de teologul Pastoi Ioan.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, după ce P. C. pr. *Filaret Costea* face o scurtă prezentare a rostului şi însemnătăţii episcopului în viaţa Bisericii, *P. S. Serafim* subliniază importanţa Bisericii şi a ierarhiei în sfinţirea şi conducerea credincioşilor pe cărarea strîmtă ce duce spre Împărăţia lui Dumnezeu. Referindu-se la Evanghelia zilei, P. S. Sa subliniază aportul credincioşilor prin intensificarea credinţei, rugăciunii, nădejdii şi dragostei, lucrătoare în fapte de bine, la pacea şi unitatea creştin-românească.

P. C. pr. *Ioan Scutea*, pentru activitatea pilduitoare pastorală încununată cu înnoirea bisericii şi pentru exemplul de evlavie, modestie şi statornicie dat (20 de ani în aceeaşi unică parohie), i s-a acordat distincţia de „Iconom".

Dînd tuturor luminoase şi stăruitoare îndemnuri şi arhiereşti binecuvîntări, P. S. Sa Serafim a coborît împreună cu toţi cei prezenţi la o agapă în căminul cultural, unde au luat parte peste 250 de credincioşi. Pe lîngă toasturile cuvenite, atmosfera a fost înălţătoare prin cîntecele religioase şi patriotice ale corului de copii şi ale localnicilor. O zi de emoţionante trăiri şi manifestări ortodoxe româneşti, cu bogate şi neşterse amintiri pentru toţi cei prezenţi.

Spre seară, P. S. Episcop-vicar Serafim împreună cu P. C. prot. Gr. Cernea şi şi P. C. F. Costea cu diaconii Horia Rădulescu şi Valentin Sicoe, au poposit la biserica din Stejăriş, unde s-a oficiat vecernia, tuturor celor prezenţi dîndu-li-se calde poveţe şi arhiereşti binecuvîntări.

Pr. paroh I. Mărgineanu i s-a acordat distincţia de „Sachelar", urmînd a fi transferat la parohia Agnita.

Pr. Filaret Costea

BISERICA ÎN ACTUALITATE

Primirea Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe Române la președintele României, domnul Ion Iliescu. Din ziarul „Vestitorul Ortodoxiei Românești", nr. 13—14/1990, p. 9, aflăm că marți 10 iulie a.c. domnul Ion Iliescu, președintele României, s-a întîlnit cu membrii Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe Române: Prea Fericitul Părinte Teoctist, patriarhul României, Î. P. S. Sa Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Î. P. S. Sa Antonie, mitropolitul Ardealului, Î. P. S. Sa mitropolitul Nestor al Olteniei, Î. P. S. Sa Nicolae, mitropolitul Banatului și P. S. Sa Nifon, secretarul Sfîntului Sinod.

„Dînd expresie dorinței hotărîte a Bisericii Ortodoxe de a-și redobîndi locul și rolul pe care le-a avut în viața societății românești și de a contribui la renașterea spiritual-morală a României noi, potrivit misiunii și vocației sale, înalții ierarhi au arătat că unele din condițiile de bază ale rezolvării acestei dorințe sînt autonomia deplină a Bisericii și asigurarea cadrului legal pentru desfășurarea activității sale. La acestea se mai adaugă și alte deziderate precum: reprezentarea Bisericii în organele de elaborare a noii Constituții a țării și a legilor care privesc viața bisericească în raporturile ei cu societatea și în Parlamentul țării; reintroducerea religiei în școlile de stat; facilitarea activității pastorale și caritative a Bisericii în orfelinate, spitale, aziluri de bătrîni, unități militare și penitenciare; reînființarea clerului militar și a Episcopiei Armatei; respectarea pe plan național a duminicilor și a marilor sărbători religioase; rezidirea, pe cheltuiala Statului a bisericilor monumente istorice și de arhitectură, demolate în mod abuziv de dictatura ateistă și acordarea de spații pentru zidirea de biserici noi; retrocedarea pe seama Bisericii a imobilelor trecute în mod abuziv în proprietatea Statului de către regimul ateist, cu prioritate a celor destinate nou-înființatelor Eparhii și școlilor teologice, etc.

Președintele țării a ascultat cu atenție dezideratele Bisericii și a promis că se vor face eforturi ca acestea să fie împlinite în ordinea priorităților și în măsura posibilităților existente, mai ales că Biserica este chemată acum să-și recapete locul și rolul pe care l-a avut în trecut în viața poporului și să contribuie la renașterea spiritual-morală a societății românești de astăzi".

•

Sesiunea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. În zilele de 24 și 25 iulie 1990, la București, a avut loc sesiunea de lucru a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Ținînd seama de noul context social și de noile cerințe ale credincioșilor de astăzi, înalții ierarhi au luat în dezbatere unele aspecte privind reînnoirea activității misionare, pastorale și sociale a Bisericii. S-a revizuit planul în învățămînt și s-au stabilit date privind examenele de admitere în școlile teologice pentru anul 1990—1991 și s-a hotărît acordarea de burse și unor elevi și studenți din Basarabia și Bucovina de Nord.

Pe plan economic, s-au abordat aspecte privind dialogul Bisericii Ortodoxe Române cu unele organisme și asociații creștine internaționale.

S-au rezolvat, de asemenea, și alte probleme curente din viața Bisericii.

La sfîrșitul lucrărilor din ziua de 25 iulie 1990, membrii Sfîntului Sinod s-au întîlnit cu domnul Petre Roman, prim-ministru al Guvernului, prilej cu care a fost prezentat domnul profesor Gheorghe Vlăduțescu, noul secretar al Secretariatului de Stat pentru Culte. Din partea Bisericii s-a afirmat poziția ei de autonomie precum și dorința de a contribui la refacerea spiritual-morală a societății românești.

În special s-a insistat asupra necesității reintroducerii învățămîntului religios în școală. („Vestitorul Ortodoxiei Românești", nr. 13—14/1990, p. 9).

*

Secretariatul de stat pentru Culte. Printr-o hotărîre semnată de primul ministru Petre Roman, guvernul României a decis înființarea Secretariatului de Stat pentru Culte pe lîngă Ministerul de Stat însărcinat cu calitatea vieții și protecția socială.

În termen de 30 de zile, urmează a fi prezentat spre aprobare proiectul de hotărîre privind atribuțiile, organizarea și normele de funcționare ale Secretariatului.

Printr-o altă hotărîre a guvernului, domnul Vlăduțescu Gheorghe a fost numit în funcția de secretar de stat, șef al Secretariatului de Stat pentru Culte. („Vestitorul Ortodoxiei Românești", nr. 13—14/1990, p. 7).

*

În articolul *„Biserica și puterea"*, publicat în „România Liberă" din 12—13 august 1990, nr. 192, Boris Buzilă prezintă doleanțele Bisericii Ortodoxe Române în raport cu noua putere de stat după înființarea recentă a Secretariatului de Stat pentru Culte.

„Potrivit informațiilor proventie de la Biroul de presă al Patriarhiei, Bisericii Ortodoxe Române îi aparține propunerea înființării actualului Secretariat de Stat pentru Culte și ulterior susținerea necesității constituirii unei „comisii mixte" care să stabilească principiile de organizare și de funcționare a acestui Secretariat, chemat să asigure exercitatea autonomiei Bisericii. Noua instituție guvernamentală va trebui, așadar, să respingă și să lichideze cu desăvîrșire vechile relații ancilare dintre Stat și Biserică, dictatul acestuia, direct sau disimulat în viața Bisericii. După cum și Biserica va trebui să renunțe la orice obediență față de puterea de stat. Ființînd de puțin timp, ar fi prematur să se tragă concluzii asupra activității noului organism. Nu știm nici dacă și-a început activitatea Comisia mixtă de care am amintit. Ceea ce cunoaștem însă cu certitudine și nu știm dacă a răspuns așteptărilor Bisericii este dubla subordonare a Secretariatului față de ministrul de stat însărcinat cu calitatea vieții și protecția socială (?) și numai prin acesta față de primul-ministru. (Întocmai ca în trecut cînd de Departamentul cultelor „răspundea" un viceprim-ministru). Mai știm, de asemenea, că în fruntea Secretariatului a fost numit un universitar, filosof pe care mediile eclesiastice n-au avut posibilitatea să-l cunoască decît, cel mult, prin cărțile și articolele sale în care spiritualitatea cu care este chemat acum să comunice a format nu o dată obiectul unor demonstrații polemice ...

Chiar în ajunul înființării Secretariatului de Stat pentru Culte și apoi, ceva mai tîrziu, după ce acesta și-a început activitatea, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, în speță Sinodul permanent și apoi Sinodul plenar au purtat discuții cu președintele Ion Iliescu și cu primul-ministru Petre Roman în cadrul unor întîlniri care au depășit, pare-se, caracterul pur protocolar, înscriindu-se, să sperăm — ca un prim pas spre rezolvarea contenciosului dintre Stat și Biserică, respectiv cea ortodoxă, așa cum se prezintă și astăzi.

Iată cîteva dintre doleanțele formulate cu această ocazie:

Necesitatea ca Biserica să fie reprezentată în organele de elaborare a noii Consituații a țării și a legilor care privesc viața bisericească în raporturile ei cu societatea.

Prezența în Parlamentul țării a propriilor reprezentanți ai Bisericii.

Reîntoarcerea religiei în școlile de stat ca mod și posibilitate imediată a Bisericii de a contribui la renașterea spiritual-morală a poporului român.

Facilitarea activității pastorale și caritative a Bisericii în orfelinate, spitale, aziluri de bătrîni, unități militare și penitenciare. Reînființarea clerului militar și a Episcopiei Armatei.

Respectarea pe plan național a duminicilor și marilor sărbători religioase: Sfintele Paști, duminică și luni, Înălțarea Domnului; Ziua Eroilor; Rusaliile — duminică și luni; Adormirea Maicii Domnului — 15 august; Nașterea Domnului, 25—26 decembrie, Botezul Domnului — 6 ianuarie.

Rezidirea pe cheltuiala statului — pe fostele amplasamente sau în imediata apropiere — a bisericilor monumente-istorice și de arhitectură, demolate în mod abuziv de dictatura ateistă, ca de exemplu Biserica ansamblului Cotroceni, Mănăstirea Văcărești, Biserica Sf. Vineri, Biserica Sf. Spiridon-Vechi. Stabilirea locului pentru zidirea Catedralei în cinstea Eroilor Neamului și sprijin material pentru zidirea de biserici în cartierele noi ale Capitalei și în alte localități din țară.

Restituirea, de la caz la caz, a unor imobile trecute în mod abuziv în proprietatea statului, cu prioritate a celor ce pot fi destinate nou-înființatelor eparhii și școli teologice.

Asigurarea de reședințe eparhiale și birouri necesare administrației eparhiilor recent înființate: Tîrgoviște, Suceava, Baia Mare — Maramureș.

Atribuirea Patriarhiei Române a blocului nou construit pe terenul grădinii Patriarhiei în compensația altor imobile ale Bisericii, demolate sau trecute în proprietatea statului pentru a se amplasa în el sediile asociațiilor și instituțiilor bisericești cu activitate misionară și culturală.

Atribuirea, la cererea eparhiilor, mînăstirilor, parohiilor de terenuri agricole și terenuri pentru cimitire.

Asigurarea salarizării din fondurile statului pentru cler, angajații centrelor eparhiale, cadrele didactice din învățămîntul teologic și angajații din mînăstiri, în compensarea bunurilor bisericești trecute în proprietatea statului.

Rezultă din cele enumerate mai sus că datoriile Puterii față de Biserică nu sînt de neglijat, multe dintre ele ținînd de redobîndirea acelui patrimoniu material de care Biserica Ortodoxă și nu numai ea, a fost deposedată în anii dictaturii ateiste. Dar oricîtă solicitudine ar avea statul și oricît de generos s-ar arăta în acordarea de fonduri este limpede că bisericile și ansamblurile monastice, monumente istorice căzute pradă buldozerelor nu vor putea fi atît de curînd reconstituite.

De aceea — conchide autorul acestui articol — sîntem convinși că menținînd în atenție aceste cerințe îndreptățite, accentul va trebui pus, în viitorul apropiat, pe datoriile pe care Biserica însăși este chemată să și le îndeplinească față de credincioși, utilizînd patrimoniul material actual pentru a-și spori aportul la restaurarea spirituală și morală a societății, potrivit vocației și misiunii sale, inclusiv prin amplificarea activității pastorale și social-caritative".

*

După o lungă vacanță mitropolitană, în scaunul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei a fost ales, la 7 iunie 1990, P. S. episcop-vicar Daniel Lugojanul. La 1 iulie 1990 — în prezența unui impresionant sobor alcătuit din ierarhi și preoți, condus de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist — a avut loc *întronizarea noului mitropolit, în catedrala mitropolitană din Iași*. În cuvîntul rostit, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a subliniat importanța acestui act, spunînd între altele: „Ne-am adunat astăzi în această monumentală Catedrală din străvechea cetate a Iașilor pentru a săvîrși cu ajutorul lui Dumnezeu un act mare și sfînt: întronizarea noului mitropolit al Moldovei și Bucovinei, *Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Daniel Ciobotea*. Acest act se înscrie în mod firesc în tărîmul veșniciei noastre ortodoxe și românești, dar, în același timp, el adaugă o nouă filă în cronica de aur a străluciților ierarhi care au păstorit de-a lungul vremii Biserica neamului de pe meleagurile legendare ale Moldovei și Bucovinei".

În cuvîntarea rostită Î. P. S Sa mitropolit Daniel a expus și gîndurile de viitor prin care să păstreze și să transmită mai departe „comoara de mare preț sau Biserica lui Hristos din Moldova și Bucovina", să apere și să promoveze dreapta credință „a moșilor și strămoșilor noștri, a marilor voievozi jertfelnici și a sfinților cuvioși și cucernici. Și aceasta cu atît mai mult cu cît dreapta credință este legătura cea mai sfîntă a poporului român cu Hristos „iubitorul de oameni" și de neamuri credinciose, precum și chezășia unității noastre spirituale din generație în generație; o legătură mai tare decît moartea și decît granițele arbitrare și nedrepte". („Vestitorul Ortodoxiei Românești", nr. 13—14/1990, p. 8—9, 12—14).

*

Ziarul „România liberă", nr. 186 din 5—6 august 1990, publică, la rubrica „Puncte de vedere", articolul Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae *„Din nou despre reintroducerea învățămîntului religios în școli"*. Subliniind faptul că „afectarea uni-

tății spirituale a poporului nostru se resimte deja după cei aproape patruzeci de ani de ateism militant", P. C. Sa mărturisește: „Așteptăm de la Statul nostru de acum, care a înlocuit un stat ateu opus adevăratelor interese spirituale ale poporului român, să se considere un stat creștin, așa cum este majoritatea poporului, preluînd și promovînd credința creștină, care se află structural în etnogeneza poporului român, ca temei al unor raporturi morale și armonioase între cetățenii săi. Această încurajare a credinței strămoșești din partea statului așteptăm să o practice în relațiile din toate instituțiile și întreprinderile sale, dar mai ales în școli care formează pe cetățenii de mîine.

Se cere pentru aceasta să se introducă în școli religia ca obiect de studiu așa cum era în statul român înainte de 1948".

Obiecțiilor potrivit cărora „religia este o chestiune de libertate", „că cetățenii României nu au o singură religie, pe cea ortodoxă", autorul le răspunde argumentînd că „introducerea religiei în școli nu echivalează nicidecum cu impunerea silită a credinței, ci cu trebuința de-a face cunoscut tinerilor creștinismul care a avut și are un rol esențial în cultura și istoria poporului nostru ca și a omenirii". Și, tot în acest sens, P. C. Sa afirmă că „învățămîntul religios obligatoriu nu echivalează cu predarea credinței ortodoxe tuturor elevilor deși elevii ortodocși alcătuiesc marea majoritate. Elevii creștini de alte confesiuni vor fi liberi să asculte lecțiile credinței lor de la profesori proprii, atunci cînd, chiar dacă sînt puțini, pot avea un profesor după religia lor. De altfel credem că la nivelul cunoștințelor elementare nu se poate vorbi stricto-senso de diferențe confesionale în predarea religiei creștine. Diferențele și nuanțările confesionale pot interveni numai la nivelul aprofundărilor teologice și doctrinare propriu-zis." În final autorul subliniază faptul că „învățămîntul religiei nu înseamnă învățarea religiei în forma rece și teoretică a celorlalte obiecte. Profesorii de religie trebuie să fie niște adevărați părinți apropiați de elevi. Să se apropie de ei sufletește, să le fie adevărați prieteni, care să se intereseze de necazurile lor, să-i ajute în greutățile lor. Prezența profesorului de religie să însemne cea mai accentuată și mai caldă umanizare a vieții lor în timpul școlii. Și în acest caz nu vor mai socoti religia ca ceva obligatoriu, ca ceva contrar voii lor, ci ca ceva care îi va atrage și-i va face să simtă aceasta ca un prilej de bucurie, de comuniune, de sfătuire și ajutorare din partea preotului catehet. Dar aceasta înseamnă și o transformare a orei de religie, dintr-o oră de învățămînt teoretic, într-o oră de practică a credinței".

*

Ziarul „România liberă", nr. 198 din 19—20 august 1990, la rubrica „Puncte de vedere" publică articolul Î. P. S. Mitropolit Daniel intitulat *„Nu vă temeți de credință!"* Referindu-se la reintroducerea orei de religie în școli, Î. P. S. Sa expune rațiunile pe care trebuie să le cunoască „publicul pentru a risipi teama unora care pot vedea în ora de religie *o altă dogmă impusă*, ce ar înlocui lecțiile de ideologie ale fostului regim ateist."

Motivele expuse de Î. P. S. Sa Daniel sînt următorele:

„Biserica Ortodoxă vorbește de *re-introducerea* învățămîntului religios în școli pentru a sublinia faptul că acesta a existat în România pînă la venirea regimului comunist la putere și că a fost suprimat în mod abuziv și brutal, privînd astfel de un drept major tineretului unui popor eminamente creștin și credincios și impunîndu-i o ideologie ateistă, împotriva voinței și credinței bimilenare a poporului român. Așadar reintroducerea religiei în școala care formează tineretul unui popor credincios, ce s-a creștinat cînd s-a format ca popor nou în istorie, începînd cu secolul al II-lea după Hristos, înseamnă în primul rînd *un act de dreptate și de reparație a unei umiliri.*

Este, desigur, greu de justificat în fața conștiinței noastre spirituale dihotomia dintre un popor în majoritatea sa profund religios și o școală fără Dumnezeu în care a fost chemat să se formeze tineretul acestui popor a cărui continuitate și identitate istorică nu sînt doar de ordin fizic, ci și spiritual.

În al doilea rînd, reintroducerea religiei în școlile publice constituite o *parte esențială în formarea spirituală și morală* a tinerei generații, întrucît umanismul creștin, care a rodit în „omenia românească" poate reface legătura spirituală cu generațiile precedente, după aproape o jumătate de veac de ateism care, după ce

a negat existenţa lui Dumnezeu, a disprețuit demnitatea şi drepturile omului. Experienţa dramatică a Europei răsăritene comuniste arată că dacă Dumnezeu nu există nici omul nu există cu adevărat, pentru că nici o ideologie lumească nu-i poate proclama şi susţine valoarea şi unicitatea sa veşnică ce derivă din faptul că omul este singura fiinţă creată după chipul lui Dumnezeu şi că împlinirea sa nu se poate realiza decît prin relaţia de viaţă şi iubire cu Dumnezeu, modelul şi izvorul vieţii sale. Reintroducerea orei de religie în şcoală înseamnă deci promovarea acelei dimensiuni spirituale a vieţii umane care se numeşte iubirea faţă de Dumnezeu, faţă de semeni şi faţă de creaţie, ca răspuns al omului la iubirea lui Dumnezeu, *Făcătorul cerului şi al pămîntului. Cine ascunde pe Hristos tinerilor îi privează de adevărul fundamental că fiecare om este iubit cu o iubire eternă şi este chemat la o iubire şi o viaţă eternă.* Şi numai din acest motiv fiecare faptă a sa în istorie are un sens, altul decît cel al reuşitei biologice sau intelectuale pragmatice şi imediate.

Aşadar ,lupta pentru reintroducerea religiei în şcoală nu este o luptă pentru putere a Bisericii, ci o pasiune şi o răspundere gravă pentru valoarea eternă şi demnitatea omului, pentru care Dumnezeu însuşi s-a făcut Om în Iisus Hristos.

Întrebarea tînărului bogat din Evanghelie: „Învăţătorule, ce să fac pentru a dobîndi viaţa de veci" (Matei 19, 16), revine mereu, sub o formă sau alta, în toate aspiraţiile unui tineret dornic de adevăr, de dreptate, de frumuseţe autentică, de iubire curată şi de viaţă reală.

Religia în şcoli nu este doar o disciplină care furnizează cîteva cunoştinţe în plus, ci ea este o invitaţie liberă şi un eveniment prin care se încearcă să se facă cunoştinţă cu Hristos-Învăţătorul, prin excelenţă, Dumnezeu-Omul care cunoaşte deodată viaţa omenească — fiindcă s-a făcut Om — şi poate dărui viaţa şi iubirea veşnică pentru că este Fiul veşnic al lui Dumnezeu. Ce poate motiva împiedicarea ÎNVĂŢĂTORULUI de a intra în şcolile în care învaţă fiii şi fiicele unui popor credincios şi jertfelnic, purtător de cruce şi îndreptat mereu spre înviere? Teama? Teama de ce? Teama de credinţă? Teama de a fi iubit şi de-a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele? Teama de Biserica-Mamă, marginalizată şi umilită de dictatură? Sau poate teama de a nu părea depăşit de o modernitate ştiinţifică. Desigur, pentru unii intelectuali opoziţia între ştiinţă şi credinţă este încă vie şi poate constitui o sursă de teamă, dar experienţa actuală din lumea ştiinţifică avansată arată că nu opoziţia şi polemica sterilă, ci convergenţa, respectul reciproc şi cooperarea între ştiinţă şi credinţă se impun astăzi, atunci cînd este vorba de-a apăra demnitatea umană şi integritatea creaţiei sau a mediului înconjurător.

Iată de ce ora de religie ar trebui integrată în contextul formării sau educaţiei şi nu izolată sau marginalizată doar în cadrul cultului. Astfel, *Biserica poate fi stimulată şi mai bine să contribuie la renaşterea spirituală şi morală a poporului nostru.* Credinţa va reaminti că ştiinţa trebuie să integreze şi virtuţile morale, pentru a fi folosită în favoarea vieţii.

În al treilea rînd, pentru formarea unei culturi generale a unui european, şi mai ales a unui român, reintroducerea religiei în şcoli va ajuta pe tinerii noştri să înţeleagă nu numai cultura propriului lor popor atît de inspirată şi impregnată, secole de-a rîndul, de credinţa lui în Dumnezeu, ci şi cultura europeană în general, într-o Europă pe care dorim să o vedem reunificată nu doar din punct de vedere tehnologic şi pragmatic economic, ci şi spiritual. Or, tocmai în domeniul spiritual, contribuţia românească la edificarea Europei va putea fi mai substanţială dacă ne vom cunoaşte atît rădăcinile spirituale comune, cît şi darurile specifice fiecărui popor. Pictura, literatura veche, arhitectura, spiritualitatea monahală şi populară, folclorul românesc etc., toate acestea sînt profund marcate în identitatea lor de credinţa creştină a poporului nostru. Înţelegerea lor implică înţelegerea izvorului spiritual care le-a inspirat şi generat. În acest sens, menţionăm şi faptul că în majoritatea ţărilor europene occidentale, religia este predată în şcolile publice.

Desigur, ar mai putea exista şi teama că ora de religie va fi impusă de ortodocşii majoritari *în detrimentul libertăţii altor confesiuni. Trebuie, însă, să precizăm că se va respecta pluralismul confesional, şi anume că fiecare confesiune va desemna persoanele competente care să predea elevilor ce aparţin altor Biserici decît celei ortodoxe ora de religie, potrivit specificului confesiunii respective recunoscută oficial în România.*

De asemenea ,deşi acum la început ora de religie ortodoxă va fi predată de clerici, cu timpul ea va fi predată de profesori de religie laici, bărbaţi şi femei, care vor fi absolvit teologia şi eventual pedagogia.

Se poate imagina că însuşirea cunoştinţelor religioase să nu fie neapărat controlată prin examene obişnuite, ci doar stimulată prin distincţii şi premii, astfel încît să se poată înţelege de către tineri că domeniul credinţei este şi cel al libertăţii spirituale pe care o implică *taina iubirii lui Dumnezeu*. În prezent, Biserica Ortodoxă Română organizează cu preoţii cursuri de metodologie pentru predarea religiei în şcoli şi aşteaptă aprobarea Guvernului în acest sens, fiind convinsă că va putea contribui astfel, împreună cu alte confesiuni religioase şi cu alte instituţii de cultură şi spiritualitate, la renaşterea spirituală, morală şi civică a poporului nostru".

*

Ziarul „Dimineaţa" de la Sibiu, nr. 187 şi 188 din 6 şi 7 septembrie 1990, sub titlul „*Are nevoie învăţămîntul de creştinism?*" deschide o serie de luări de poziţie în sprijinul introducerii orelor de religie în învăţămîntul preuniversitar, invocînd motivele care pledează pentru aceasta. Astfel, pentru a „ajunge la umanitatea completă prin cultură, religia constituie calea cea mai uşoară (omul este întru Dumnezeu şi Dumnezeu e întru om). Cei simpli ajung astfel la Bine chiar şi fără raţionamentele dialogurilor platoniciene". Un alt motiv îl constituie faptul că noi „ca români facem parte dintr-o Europă, ce indiscutabil se revendică de la două mari surse: raţionalitatea greacă şi concepţia despre lumea creştină. Şi dacă la prima ajungem indirect prin spiritul ştiinţific sau direct cu ajutorul marii filosofii, concepţia despre lumea creştină ne-o relevăm prin învăţătura lui Cristos. Izvoarele românismului înseamnă şi modul specific în care în timpuri arhaice ortodoxismul a prins rădăcini la noi".

*

În baza proiectului înaintat de Secretariatul de Stat pentru Culte şi de Ministerul Învăţămîntului, Guvernul României a hotărît introducerea educaţiei moral-religioase în şcolile primare şi în gimnazii, începînd cu anul 1990—1991. Hotărîrea prevede:

1. Începînd cu anul şcolar 1990—1991, se introduce în învăţămîntul primar şi gimnazial, cîte o oră la două săptămîni, educaţia moral-religioasă.

2. Educaţia moral-religioasă este obiect de învăţămînt, are statut de disciplină opţională şi facultativă, este inclusă în orar şi se desfăşoară în şcoli.

3. Educaţia moral-religioasă accentuează asupra elementelor de etică şi istorie culturală. Programele analitice sînt elaborate de fiecare cult, avizate de Secretariatul de Stat pentru Culte şi aprobate de Ministerul Învăţămîntului şi Ştiinţei. Elaborarea programelor de învăţămînt şi predarea se vor face în spirit irenic, ţinînd seama de principiile vieţii comune într-un stat modern.

4. Conducerile şcolilor vor crea posibilitatea ca elevii să se poată grupa, cu ocazia orelor de educaţie moral-religioasă, pe criterii confesionale. Grupe de educaţie moral-religioasă pot funcţiona şi prin gruparea elevilor de aceeaşi confesiune de la mai multe şcoli din aceeaşi localitate. Apartenenţa confesională nu poate fi un criteriu în organizarea claselor ori în înscrierea la cursuri la o unitate de învăţămînt de stat, în acordarea unor privilegii, în îngrădirea ori pierderea anumitor drepturi.

5. Lecţiile de educaţie moral-religioasă sînt predate de cadre didactice din instituţiile de învăţămînt religios, de preoţi, teologi şi studenţi ai instituţiilor de învăţămînt superior teologic. De asemenea, pot preda această disciplină cadre didactice din învăţămîntul preuniversitar. Conducerile cultelor îşi vor da acordul prealabil pentru numirea acestor cadre didactice. Secretariatul de Stat pentru Culte va prezenta Ministerului Învăţămîntului şi Ştiinţei programele cursurilor de perfecţionare pedagogică pentru anul 1990—1991, în vederea asigurării competenţei metodico-didactice a celor ce predau educaţia moral-religioasă. Numirea cadrelor pe catedre, jumătăţi de catedră, sau ore de educaţie moral-religioasă se face de către inspectoratele şcolare, la propunerea organelor de conducere ale cultelor. Revocarea cadrelor menţionate se face în aceleaşi condiţii.

6. Ministerul Învățămîntului și Științei are drept de control asupra educației moral-religioase în școală, urmînd să încadreze specialiști pentru efectuarea inspecției școlare ,pentru asigurarea condițiilor desfășurării procesului didactic. Personalul didactic menționat la punctul 5 se subordonează, pe timpul activității în școli, conducerii acestora, respectînd regulamentele de ordine interioară.

Ierarhii și conducătorii diverselor culte pot însoți, la cerere, cadrele Ministerului Învățămîntului și Științei, precum și cele ale inspectoratelor școlare, cu prilejul inspecției școlare a educației moral-religioase.

7. Aprecierea rezultatelor obținute de elevii care optează pentru educația moral-religioasă se face prin acordarea de calificative („foarte bine", „bine", „suficient", „insuficient"). Calificativul „insuficient" nu atrage situația de corigență sau repetenție a elevilor în cauză.

8. Educația moral-religioasă intră sub incidența legislației școlare curente.

9. În timpul trimestrului întîi al acestui an școlar, Ministerul Învățămîntului și Științei, împreună cu Secretariatul de Stat penru Culte și reprezentanții cultelor vor elabora o programă obligatorie pentru obiectul de educație moral-religioasă. In cursul trimestrului întîi, în cele șase ore pentru fiecare clasă, vor fi predate noțiuni introductive, urmînd ca în trimestrele doi și trei cadrele desemnate să respecte programa elaborată între timp.

10. La finele anului școlar 1990—1991, Ministerul Învățămîntului și Științei împreună cu Secretariatul de Stat pentru Culte și conducerile cultelor, vor analiza activitatea de educație moral-religioasă desfășurată, urmînd ca Ministerul Invățămîntului și Științei să dispună asupra modalităților de integrare a acestei discipline de învățămînt în sistemul constituțional, legislativ și curricular al reformei educaționale.

Ziarul „România liberă", nr. 218 din 11 septembrie 1990, publică — sub titlul *„Investiții ale statului pentru libertatea credinței"* — o declarație a d-lui prof. dr. Gheorghe Vlădutescu, secretar de stat pentru culte, din care aflăm că: „In anul în curs au fost alocate pentru construirea de noi lăcașuri de cult 50 milioane lei, iar pentru reparații și întreținere a unor monumente istorice și artistice aflate în patrimoniul cultelor — 4,1 milioane lei. Statul acoperă o treime din salariul clerical. Pentru învățămîntul teologic se acordă anual de la buget 5,1 milioane lei. In dorința de a ajuta la înflorirea vieții bisericești s-au creat o serie de facilități economico-financiare, de exemplu reducerea impozitului pe veniturile obținute din activități economice. Au fost sprijinite inițiativele cultelor de a înființa în diverse zone ale țării noi așezăminte monahale și de a reînființa centrele de tradiție desființate de dictatură. Se află în stadiu înaintat perfecționarea modalităților de introducere a învățămîntului religios în școli, cooperarea în acest scop cu Ministerul Invățămîntului și Științei fiind eficientă și benefică".

*

Ziarul „Cuvîntul" nr. 29, din 14—20 august 1990 publică interviul pe care Michael Shafir l-a acordat lui Sorin Matei, intitulat *„Democrație, economie și ortodoxie"*. Michael Shafir este de părere că „existența democrației într-un stat ortodox este dificilă". Tot în acest interviu el a afirmat că: „... în cazul în care ... s-ar ivi un Thomas Moor în România, care ar ști să apere valorile religiei sale față de stat, cred că atunci biserica ar avea o foarte mare șansă să devină un factor pozitiv în evoluția societății românești, chiar și spre democrație". Este posibil, oare, ca tocmai domnia sa, reputat politolog, să uite că Grecia este, în același timp, o țară ortodoxă și democrată?

*

Ziarul „România liberă" din 2 septembrie 1990 publică interviul Eminenței Sale Christoph Klein, episcopul Bisericii Evanghelice Luterane din România, sub titlul sugestiv: *„Avem lucruri comune și ceea ce ne desparte, de multe ori, nu este teologia"*. Acest fapt a fost constatat în cadrul întrunirilor ce s-au desfășurat la nivel de ierarhi, profesori de teologie, preoți și studenți teologi ortodocși, luterani (protestanți) și catolici. La aceste întruniri, în cadrul dialogului teologic, precum și la cele cu caracter ecumenist local, au fost evidențiate atît punctele doctrinare comune cît și cele divergente. Locul unde dispar și aceste divergențe este „dialogul dragostei", înfăptuit prin slujirea semenilor aflați în suferință. După cum ne învață

parabola fiului risipitor, ca fii ai aceluiaşi Părinte ceresc sîntem chemaţi — asemenea Tatălui — să purtăm acest dialog, atît cu semenii noştri cît şi cu Dumnezeu. Fiindcă — conchide Eminenţa Sa — „pentru noi cei care am trăit într-un regim care proclama cu trufie inexistenţa lui Dumnezeu, întoarcerea la Tatăl înseamnă astăzi un gest de recuperare a identităţii noastre spirituale. Celor ce s-au lăsat amăgiţi de această trufie sau au stat nepăsători li se oferă acum o mare şansă, ştiind că există Casa părintească şi că însuşi Părintele ne întîmpină cu braţele deschise şi ne cheamă la ospăţul de bucurie".

*

Cetatea universitară Sibiu şi-a deschis, la 1 octombrie 1990, larg porţile pentru un număr de 2 279 de studenţi, ce-şi vor desăvîrşi pregătirea ştiinţifică în cadrul a 5 facultăţi de profil tehnic şi umanist, cu 17 specialităţi.

Anul I al „erei universitare" sibiene a reunit, sub cupola Casei de cultură, un impresionant număr de studenţi, profesori şi invitaţi la acest emoţionant moment. La festivitate au participat şi studenţii Institutului Teologic Universitar sibian, precum şi profesorii acestui înalt aşezămînt de cultură, în frunte cu Inalt Prea Sfinţitul Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolit al Ardealului, care a rostit un bogat cuvînt de zidire sufletească, amintindu-le celor prezenţi că „orice început trebuie făcut cu Dumnezeu", iar la sfîrşit a încheiat cu invocarea rugăciunii „Impărate ceresc".

În cuvîntul de deschidere, d-l dr. Mircea Tomuş, rectorul Universităţii, a reliefat greutăţile acestui început, dar şi-a exprimat speranţa că acestea — cu sprijinul factorilor de decizie — vor fi învinse.

Domnul Hans Otto Stamp, ministru-secretar de stat, a subliniat faptul că, în pofida acestor greutăţi, trebuie acţionat în aşa fel încît „în cîţiva ani Universitatea sibiană să devină cea mai frumoasă perlă din şiragul universităţilor româneşti, un adevărat Heidelberg românesc".

Domnul subprefect Romeo Trifu „şi-a exprimat dorinţa de a vedea mereu studenţimea sibiană ca un port-drapel al avangardei ce va făuri viitorul României".

Trebuie subliniat faptul că, încă din acest an, la unele facultăţi ale Universităţii sibiene vor preda cursuri profesorii Frank Helar — Universitatea din Paderborn (R.F.G.), Waltraut Schöler (R.F.G.) şi Kimberly Robinson de la Universitatea Ohio din oraşul Columbus (statul Ohio, S.U.A.). Tot la Sibiu va studia un grup de 25 de studenţi din Basarabia, în numele cărora a vorbit studentul Colun Marcel Leonid. (Lucian Jiman, *Sibiu — anul întîi al „Erei Universitare"*, în „Tribuna", nr. 218 din 2 octombrie 1990, p. 1 şi 3).

ÎNALTĂ CINSTIRE A UNEI VIEŢI ŞI OPERE EXEMPLARE

Primirea de noi membri în cadrul Academiei Române a prilejuit Bisericii şi teologiei ortodoxe româneşti un moment de înălţătoare bucurie spirituală. După decenii de marginalizare, cel mai înalt for ştiinţific românesc şi-a redeschis porţile pentru toţi creatorii „spiritualităţii româneşti autentice", adică şi pentru teologi.

Cel ce-şi adaugă numele în rîndul celebrităţilor româneşti contemporane este Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae — „mare savant şi erudit român, a cărui operă este mult mai bine cunoscută în străinătate decît în ţara noastră" — care a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Recunoaşterea pe plan naţional a meritelor teologului român vine după o strălucită apreciere dobîndită pe plan internaţional. Este suficient să amintim, în acest sens, opinia lui Heidegger, care îl consideră „cel mai mare filosof creştin al secolului al XX-lea".

Această cinstire se acordă Pr. Prof. Dumitru Stăniloae — a spus în cuvîntul său de omagiere d-na Zoe Dumitrescu-Buşulenga — pentru faptul că „are în spate o uriaşă activitate, de erudiţie de specialitate, dar, în acelaşi timp şi de gîndire

filosofică, în spirit creştin şi ortodox, care îl aşează printre cei mai străluciţi reprezentanţi ai gîndirii creştine europene şi mondiale".

Bogata activitate teologică şi publicistică a Pr. Prof. Dumitru Stăniloae se concretizează în numeroase lucrări al căror conţinut îmbrăţişează sfere ale teologiei dogmatice, morale, istorice. Din rîndul acestora amintim următoarele: *Viaţa şi activitatea patriarhului Dosofteiu al Ierusalimului şi legăturile lui cu Ţările Româneşti* (teză de doctorat în teologie), Cernăuţi, 1929; Hristu Andruţos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene,* traducere, Sibiu, 1930; *Catolicismul după război,* 1932; *Viaţa şi învăţătura Sfîntului Grigorie Palama,* Sibiu, 1938; *Poziţia Domnului Lucian Blaga faţă de creştinism şi Ortodoxie,* 1942; *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* Sibiu, 1943; *Filocalia,* vol. I—IV (Sibiu, 1946—1948), V—X (Bucureşti, 1976—1981); *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. 1—3, Bucureşti, 1978; *Teologia Morală Ortodoxă,* vol. 3, Bucureşti 1981; *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă,* Craiova, 1986, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu,* Craiova, 1987, şi altele în curs de apariţie.

Părintele Prof. Dumitru Stăniloae a publicat un impresionant număr de studii şi articole în revistele bisericeşti centrale şi mitropolitane din ţară, precum şi în reviste din străinătate. I-au fost publicate, de asemenea, numeroase cărţi în limbile greacă *(Mistagogia Sf. Maxim; Philosophica kai theologika meletemata; Gra ene orthodoxo oikumenismo; Proseuhi-eleutheria, aghiotita),* franceză *(Bréviaire hésychaste; Prière de Jesus et experience du Saint Esprit; Dieu est Amour)* şi engleză *(Theology and Church).*

Pr. Prof. Stăniloae rămîne „paradigma strălucită a unui preot, a unui profesor, a unui savant care şi-a supus viaţa celor mai înalte rigori ascetice, fizice şi spirituale. Este pentru noi o viaţă şi o operă de cea mai înaltă exemplaritate". (Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *O viaţă şi o operă de cea mai înaltă exemplaritate,* în „România Liberă", nr. 162/1990, p. 4).

Cuvînt de înaltă cinstire aduce Pr. Prof. D. Stăniloae, cu acest prilej, şi Pr. Prof. D. Radu, în „Vestitorul Ortodoxiei Româneşti", nr. 13—14/1990, p. 14, în articolul intitulat: *Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române.*

Redacţia revistei „Mitropolia Ardealului" îşi exprimă marea bucurie pentru înalta cinstire acordată unuia din cei mai distinşi fii ai Mitropoliei Ardealului, în cadrul căreia Pr. Prof. D. Stăniloae şi-a început şi desfăşurat un timp activitatea sa multilaterală ca teolog, preot şi om de cultură.

Redacţia

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ

A 41-A ÎNTRUNIRE A COMITETULUI CENTRAL AL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR. ROMÂNIA, UN PUNCT MAJOR ÎN DEZBATERI

Între 25—30 martie 1990 a avut loc la sediul din Geneva al Consiliului Mondial al Bisericilor cea de-a 41-a întrunire anuală a Comitetului lui Central, ultima în această componență aleasă la a VI-a Adunare generală de la Vancouver (1983) și înainte de a VII-a Adunare generală programată în februarie 1991 la Canberra (Australia), a cărei planificare și organizare a constituit de altfel unul din punctele principale ale reuniunii.

În timpul primei zile a întrunirii, România a fost un punct major în discuțiile în plen cît și în conferința de presă. Atît Secretarul general al CEB, dr. E. Castro, cît și moderatorul Comitetului central CEB au atins România în rapoartele lor, inclusiv chestiunea dacă Consiliul s-a exprimat sau a protestat suficient împotriva guvernului dictatorial al lui Ceaușescu răsturnat și executat în decembrie trecut.

Trecînd în revistă viața Consiliului Ecumenic, *Heinz Joachim Held*, șeful departamentului pentru relații externe al Bisericii Evanghelice Unite din R.F.G. (EKD), și moderatorul Comitetului Central C.E.B., a subliniat faptul că pentru mulți reacția Consiliului față de situația din România a fost „un test critic al comuniunii noastre din care nu am ieșit în întregime neșifonați". „Sprijinul nostru în favoarea drepturilor omului", a mai precizat, „și necestiatea de a păstra comuniunea cu Bisericile membre într-o țară în care drepturile omului sînt violate nu pot fi scopuri alternative pentru comentariile și acțiunile noastre, deși din afară ele pot uneori părea astfel. Trebuia să fi făcut mai clar aceasta în rezultatul final al ultimei noastre întîlniri din iulie 1989 de la Moscova", unde unii au criticat sever Consiliul pentru a fi insuficient de critic la adresa guvernului de atunci al României, deși reprezentanții Bisericilor de aici au susținut că nu existau în țara lor probleme care să justifice o astfel de reacție. „Nu am făcut totul corect dar avem ocazia de a învăța ceva din această experiență dureroasă pentru ce trebuie să facem și cum să ne comportăm în situații similare".

Totodată, Held a subliniat că schimbările recente din Europa centrală și răsăriteană nu trebuie să facă Consiliul să uite angajamentul în rezolvarea crizei globale a umanității și, în primul rînd, a lumii a treia și dezastrul ecologic iminent care constituie încă o „provocare teologică nerezolvată"; exploatarea nemiloasă și distrugerea creației de lăcomia omenească trebuie neîntîrziat declarate „păcat împotriva Duhului Sfînt". Ceea ce bineînțeles, nu face decît să accentueze nevoia din ce în ce mai presantă de „a ajunge între noi la o înțelegere asupra modului în care comuniunea dintre noi — în rugăciune, celebrarea cuvîntului, spiritualitate ecumenică comună — și care e poruncită de Evanghelie să-și găsească o expresie vizibilă concretă".

Consiliul Ecumenic, a insistat *dr. E. Castro*, trebuie să asigure faptul că, în tot ceea ce el face, „solidaritatea dătătoare de speranță" cu cei ce luptă pentru drepturile omului, demnitatea femeii, identitate culturală și eliberare „rămîne în mod limpede în centrul rugăciunilor, planurilor și identității noastre." Continuînd comentariul asupra „naturii globale a vocației ecumenice" început în rapoartele sale la întîlnirile Comitetului din 1988 și 1989, Castro a evidențiat trei aspecte ale „responsabilității sociale" a Consiliului:

a) Tipul de societate pe care-l căutăm: aici el a subliniat că evenimentele din Europa răsăriteană nu trebuie interpretate, cum fac unii, drept un „triumf al capitalismului". Provocarea este de „a căuta împreună un tip de societate în care valorile fundamentale pot fi păstrate şi dreptatea afirmată", „o societate demnă de susţinut din pricina calităţii participării pe care o permite şi a calităţii dreptăţii pe care o aduce".

b) Diaconia sau slujirea socială: „constitutivă demnităţii noastre ca Biserică" şi „crescînd necesară în lumea de azi", deşi entuziasmul ecumenic pentru „revoluţie, eliberare, dezvoltare" pare să fi eclipsat faptul că există o acută nevoie de orfelinate şi aziluri care să aibă grijă de copii şi bătrîni în întreaga lume.

c) Slujirea împăcării: în acest sens el a precizat că Consiliul nu poate fi pacifist în sensul unei respingeri totale a violenţei dar, cu excepţia războiului din Coreea în anii '50, „n-a aprobat niciodată intervenţia militară ca mijloc de soluţionare a conflictelor naţionale şi internaţionale". Experienţa ecumenică de 40 de ani în ce priveşte situaţiile de conflict arată că pacea nu poate fi obţinută sacrificînd dreptatea, că eficienţa Consiliului în situaţii conflictuale depinde de implicări anterioare în zonă şi că lucrarea lui pentru pace implică o strînsă cooperare cu Bisericile naţionale. Acest ultim punct poate conduce la neînţelegeri ca în cazul României. Pe lîngă Africa de Sud şi Sri Lanka, E. Castro a menţionat ca alte situaţii curente de preocupare ecumenică: Ciprul, Coreea, Orientul Apropiat şi conflictele etnice şi religioase din Europa răsăriteană.

După aceste rapoarte, mai mulţi membri ai Consiliului au comentat asupra „crizei" promovate în Consiliu de modul în care s-a abordat situaţia din România:

— Marja van der Ven-Schenkevell (reformată, Olanda) a spus că Consiliul a ascultat prea mult pe conducătorii Bisericilor din România şi nu s-a alertat la „strigătul poporului din comunităţile locale". A mai spus că s-a simţit uneori „ruşinată" în ultimile intervenţii în care se discuta poziţia Consiliului faţă de România.

— Karoly Tóth (episcop reformat, Ungaria) a spus că Consiliul trebuie să înveţe din „lecţia dureroasă pe care ne-a dat-o Dumnezeu" prin recentele evenimente din România şi că nu trebuie să mai confunde Bisericile cu conducerea lor mai ales atunci cînd ei sînt strîns asociaţi cu guvernul. Numind „slăbiciune" faptul că Consiliul nu a fost fără echivoc negativ faţă de guvernul lui Ceauşescu, el a propus „un mesaj de scuze" al Consiliului faţă de poporul şi Biserica din România ca să se „clarifice" relaţia dintre ele.

— episcopul Nifon Ploieşteanul, vicar patriarhal, a arătat că după căderea lui Ceauşescu, Biserica Ortodoxă Română a întreprins o serioasă „autoanaliză" a relaţiilor ei cu statul într-o stare de spirit de „pocăinţă creatoare". Fără sprijinul ecumenic, a spus, situaţia Bisericii din România ar fi fost mult mai grea: Consiliul Ecumenic a făcut posibil ca studenţi români să poată fi trimişi la Institutul Ecumenic de la Bossey, să existe membri români în staff-ul de la Geneva şi ridicarea unui centru ecumenic la Bucureşti. La începutul anului 1990, ajutorul ecumenic a fost singurul care a ajuns şi în Moldova. „Scopul nostru e de a aduce Biserica şi poporul sub un nou legămînt şi să contribuim la înţelegerea între naţionalităţi" (mai ales între etnicii români şi maghiari din Transilvania). „Bisericile noastre vor dovedi că sînt slujitoare ale păcii şi reconcilierii. Avem nevoie de rugăciunile voastre", a încheiat el.

— Hans Joachim Held, întrebat la Conferinţa de presă despre „eşecul" politicii Consiliului faţă de România, a spus că el n-ar folosi acest cuvînt dar „am fi putut face unele lucruri mai bine decît le-am făcut". Pentru că Comitetul Central a vorbit despre România „prea indirect". Ar fi trebuit să facă mai clare punctele negative.

— E. Castro a spus că în cazul României Consiliul a „făcut probabil o greşeală" deşi, a notat, unul din scopurile lui a fost „de a ţine deschise canalele de comunicaţie cu Bisericile noastre membre din România". El a amintit faptul că, după ce a emis o declaraţie dură asupra situaţiei, Alianţa Mondială Reformată n-a mai putut funcţiona acolo. El a mai spus că Consiliul a utilizat „aceeaşi metodologie pentru toate Bisericile din Europa răsăriteană", deşi rezultatele şi rolul Bisericii din diferite ţări au variat pe o scară largă. În România, „ne-am înşelat în judecata noastră politică... Desigur, am făcut greşeli dar am făcut aceasta în contextul angajamentului nostru, faţă de Biserica şi poporul de aici".

La întîlnirea Comitetului central din august 1988 (Hanovra), s-a cerut lui Castro să întreprindă „acțiunile" potrivite în cazul României, „inclusiv convocarea conducătorilor de Biserici și să raporteze de aceasta la următoarea reuniune. Un membru român al Comitetului a spus atunci că va părăsi sesiunea dacă discuția asupra României va continua. La întîlnirea din iulie 1989 (Moscova) comitetul a primit un raport de la Castro cu cinci direcții călăuzitoare pentru a ajuta politica Consiliului să reflecte „atît sensibilitate față de Bisericile din România cît și preocuparea față de drepturile omului" de aici. Castro a notat că multe rapoarte asupra României au „intensificat preocuparea internațională" și și-a exprimat speranța că România va răspunde la „preocuparea internațională asupra situației din România. Raportul a fost votat după ce o propunere de moțiune a Consiliului „asupra situației din România, și țările vecine" a fost respinsă cu 78 de voturi contra 33 pentru și 10 abțineri. Un sprijinitor al moțiunii a spus că Comitetul trebuie să-și afirme dreptul de a face pași adiționali dincolo de raport la care Castro a replicat că raportul lui a mers exact atît, cît de departe trebuie să meargă Consiliul în ce privește România fiind susținut de cei trei membri români ai Comitetului.

Toate acestea nu trebuie să ne facă să credem că România a fost obiectul principal al dezbaterilor și deciziilor Comitetului la întîlnirea de 6 zile din 25—30 martie 1990. Ele s-au referit la o multitudine de alte probleme, cum sînt următoarele:

Pregătirea celei de-a VII-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor din 7—21 februarie 1991 de la Canberra (Australia): Pe lîngă aprobarea unui extins raport al tuturor activităților Consiliului din 1983 încoace („De la Vancouver la Canberra") către Adunarea Generală de la Canberra, Comitetul a aprobat un plan detaliat al desfășurării Adunării cu tema generală *„Vino, Duhule Sfînt, și înnoiește întreaga creație!"* prezentat de moderatorul Comitetului de planificare al Adunării, Avery Post (SUA). S-a dat o atenție deosebită planificării cultului divin, multe elemente liturgice și muzicale introduse fiind prezente și în serviciile divine zilnice ale întrunirii Comitetului.

Comitetul și-a exprimat „serioasa îngrijorare" privind faptul că tineretul (sub 30 de ani) reprezintă abia 7,5% din delegațiile numite deja de Biserici în loc de 20% (și 40% femei) cum s-a stabilit în 1988.

O sesiune plenară separată a fost consacrată dramaticei situații a aborigenilor australieni care trăiau aici pînă le venirea europenilor în 1788 și care reprezintă cca 1% din populația de 17 milioane a Australiei și trăiesc în condiții grele de viață lipsiți de pămînturi și ostracizați în rezervații de prejudecățile rasiale ale albilor.

4 noi Biserici membre ale Consiliului vor deveni cu aprobarea Comitetului: Biserica evanghelică luterană din Papua (Noua Guinee), Biserica evanghelică luterană din Zimbabwe și Biserica reformată din Zimbabwe vor fi membre depline iar Biserica Protestantă Angola (luterană, Indonezia), cu mai puțin de 25 000 de membri, va fi membru asociat. Cu aceasta numărul Bisericilor membre ale C.E.B. se va ridica la 311.

Financiar, Comitetul a aprobat un buget revizuit de 42,5 milioane de franci elvețieni (28,4 milioane de dolari), cheltuielile fiind limitate la 95% din total, iar veniturile scontate fiind 38 milioane franci elvețieni. Comitetul financiar a subliniat că, deși nu amenință cu dezastre, anii 1990—1991 continuă să fie ani dificili, cerîndu-se decizii dificile dacă se dorește o situație financiară stabilă în tranziția la un nou Comitet central și în perioada post-Canberra.

Reorganizarea Consiliului amînată. Pe agenda Comitetului s-a aflat și o propunere de „reorganizare programatică" a Consiliului prezentată de un comitet numit la reuniunea de la Moscova din 1989, reorganizare care, în condițiile menținerii exact aceluiași personal per total, să permită o mai clară evidențiere a „vocației" Consiliului, a bazei biblice și teologice a programelor" lui, a „aspectului relațional" al activității lui, o „comunitate mai participatorie", o „flexibilitate mai mare", „viziune" și „realism financiar". Propunerea ar reduce numărul centrilor administrativi, financiari și politici de la 17 la 10 și ar reorganiza cele 14 programe și subunități actuale grupate în 3 unități la 7 „programe unități" (Credință, cult și unitate; Mărturie comună; Femei și tineret; Dreptate și responsabilitate socială; Drepturile omului și pace; Participare ecumenică în slujire; și Educație și

înnoire); pe lîngă acestea ar mai înființa 2 departamente: unul de Relații (ecumenice și interreligioase) și altul de Resurse și Servicii.

Supus Comitetului, proiectul a fost nimicitor criticat și n-a întrunit sufragiile membrilor, astfel că comitetul de reorganizare a mai prezentat un nou raport încercînd să adapteze unele din cererile de reorganizare exprimate de Consiliu cu structura în 3 unități existentă urmînd ca reorganizarea subunităților să aibă loc după Canberra. Comitetul însă a respins și această propunere și, printr-un vot de 51 pentru 40 contra, a decis să transfere întreaga discuție și acele două proiecte de reorganizare elaborate viitorului Comitet Central ce va fi ales la Canberra. Anterior, Comitetul aprobase un plan de consultații ecumenice în cursul anilor următori (pînă în 1995) care să discute „înțelegerea și viziunea comună asupra CEB" și relației lui cu Bisericile membre, Bisericile nemembre și alte grupuri creștine, discuție care ar putea avea implicații pentru o restructurare pe termen lung a Consiliului.

În decizii nelegate direct de discuția programului de reorganizare, Comitetul a aprobat crearea unui *Serviciu Ecumenic de Știri*, unificat (Ecumenical News Service) serviciu care și-ar putea începe activitatea în 1992. Pînă atunci Serviciul Ecumenic de Presă creat de CEB și agențiile similare confesionale își vor continua activitatea lor.

Două sesiuni plenare ale Comitetului au fost consacrate dezbaterii dramaticei schimbări din Europa centrală și răsăriteană. Au fost invitați să vorbească Comitetului episcopul reformat ales de Oradea, Laslo Tökés, episcopul luteran est-german Johannes Hempel și laicul ordox rus acad. Serghei Averințev.

În expunerea sa, episcopul *J. Hempel*, unul din cei 7 președinți CEB, a schițat cîteva din sarcinile Bisericii în contextul prăbușirii comunismului în RDG și Europa răsăriteană. Recunoscîndu-și partea de vină pentru trecut, ea trebuie să ajute societatea să tragă dificila linie între dreptate și răzbunare, între mîndria națională legitimă și naționalismul pompos, ritualistic. El a mai atras totodată atenția că, într-o Germanie unificată vor crește tentațiile materialiste și neglijența față de cei dezavantajați în societate (bătrîni, handicapați, copii, femei), Biserica trebuind să-și intensifice acțiunile caritative și evanghelizatoare în grupuri de bază cît mai numeroase și să lupte decis împotriva corupției și compromisurilor pentru o viață simplă în acord cu o mărturie evanghelică.

Membru al Academiei de științe a URSS și conducător al departamentului de literatură greacă și latină al Institutului pentru literatură universală de pe lîngă Academia de științe sovietică și laic ortodox activ, *S. Averințev* a făcut apel la un ecumenism edificat nu doar pe filantropie și diplomație, ci pe „puterea mistică a Numelui lui Iisus chemat de creștinii tuturor confesiunilor și denominațiunilor". De asemenea, el și-a exprimat temerea că reafirmarea identității ortodoxe ar putea duce la expresii populare negative față de creștinii minoritari de alte tradiții rugînd pe participanți „ să nu uite în rugăciunile lor conflictul lituanian".

S-a adresat de asemenea Consiliului și directorul departamentului pentru relații externe al CEB, *Ninan Koshy*, care a prezentat părți din raportul lui asupra schimbărilor în curs în societățile fost marxiste și implicațiilor lor asupra Bisericii, asupra rolului religiei în societate, a relațiilor Biserică-stat, creștini-marxiști, a relațiilor între naționalism și religie. „Noul context de mare libertate religioasă deschide posibilități pentru o mare cooperare ecumenică cu toate aceste țări. Totuși, identificarea confesiunilor particulare cu naționalismul resurgent pune noi dificultăți și anunță noi tensiuni între Biserici în unele părți ale Europei". In general însă „colapsul guvernelor comuniste în estul Europei a condus la o largă răspîndită deziluzie și confuzie ideologică" provocînd Bisericile să ajute într-o „nouă căutare globală a unui nou model de societate dreaptă, participatorie și viabilă".

În expunerea sa, episcopul *L. Tökés* s-a exprimat foarte critic atît la adresa conducătorilor Bisericilor din România cît și a organizațiilor creștine internaționale. În cursul ultimilor 20 de ani, a spus el, „practic toate acestea, inclusiv Consiliul Ecumenic al Bisericilor, au căzut victime manipulărilor guvernului român asupra situației de aici". „Reprezentanții internaționali ai Bisericilor din România", a mai spus, „au fost adînc legați cu statul" și „au reprezentat interesele

directe ale unui regim inuman, ateu şi opresiv". Dar acum, după „lunga eră a captivităţii babilonice şi falsităţii", Biserica din România poate vorbi potrivit „adevăratei ei misiuni şi rolului ei evanghelic". Este „extrem de important faptul că, rupînd-o cu diplomaţia ecumenică, Consiliul este atent acum la situaţia reală a Bisericilor din România şi le oferă sprijin moral şi solidaritate creştină."

În Europa răsăriteană, „Dumnezeu oferă o ocazie nesperată pentru Biserică de a juca încă o dată un rol istoric şi social decisiv". Dar „Bisericile noastre nu au recunoscut încă suficient misiunea lor istorică actuală şi nu s-au pregătit realmente spre a împlini această slujire. Moştenirea grea a trecutului şi efectele relaţiei lor de compromis cu dictatura atîrnă greu asupra lor", a mai spus el: „Oportunismul ierarhiei clericale caută de asemenea să-şi salveze şi păstreze privilegiile poziţiei şi rangului lor şi în noua eră". Cerîndu-i-se să dea nume, ep. Tökés a numit două oficialităţi reformate, Gyula Tunyoghy şi Karoly Székely, dar a mai spus că mai sînt mulţi alţii, inclusiv în Biserica Ortodoxă, confesiunea majoritară în România. Întrebat de politica trecută a Consiliului el a spus că a dorit ca ea să fi vorbit mai limpede împotriva regimului trecut, cum ar fi dorit să o facă şi alte grupuri şi guverne, mai ales cel al S.U.A.

În ce priveşte recentele violenţe de la Tîrgu Mureş din 17 martie între etnici români şi maghiari, soldate cu morţi şi răniţi, episcopul Tökés a făcut apel la reconciliere între cele două comunităţi. Negînd ca neadevărat faptul că ungurii din România doresc alipirea Transilvaniei la Ungaria, el a condamnat violenţele şi a exprimat regretul că românii s-au lăsat conduşi de grupuri ultranaţionaliste în propaganda lor antimaghiară, diversiune menită să disimuleze interese oculte ale puterii instalate.

În încheiere, Tökés a spus că Bisericile din România trebuie „să se pocăiască şi să se purifice" spre a fi „instrumente ale lui Dumnezeu", pentru a transforma societatea, a promova împăcarea universală şi a crea o „ordine nouă, demnă şi dreaptă a lumii plăcută lui Dumnezeu. După toate aparenţele, această sarcină va fi cel puţin la fel de dificilă ca cea de a se opune dictaturii".

Comitetul a aprobat mai multe *declaraţii* ale Consiliului asupra *Europei centrale şi răsăritene*, asupra *României* (vezi textul lor mai jos) şi *Africii de Sud*, a adresat o *„chemare la rugăciune pentru pace în Ţara Sfîntă"* în perioada dintre Duminica Floriilor şi cea a Rusaliilor şi a trimis un *„mesaj Bisericilor din Liban"* cerînd o încetare imediată şi permanentă a focului.

Din nou, discuţiile cele mai multe s-au concentrat în jurul declaraţiei asupra României, mai exact asupra felului în care să se descrie politica Consiliului faţă de regimul dictatorial răsturnat. Unii membri ai Comitetului au cerut o declaraţie oficială de pocăinţă pentru a nu fi vorbit suficient de clar împotriva regimului Ceauşescu, alţii dimpotrivă au spus că Consiliul n-are de ce să se căiască pentru că, deşi a făcut greşeli, el a intenţionat să acţioneze în aşa fel încît să ajute Bisericile şi poporul din România. Un oponent al declaraţiei asupra României, William Thomson (presbiterian, S.U.A.) a numit textul „o declaraţie care serveşte de fapt Consiliului în apărarea unui trist capitol din istoria CEB". Lois Wilson (United Church of Canada), moderatorul comitetului de redactare, s-a pronunţat împotriva exprimării pocăinţei şi regretului pentru acţiunile din trecut spunînd că Comitetul a acţionat cu acordul „conducătorilor aleşi legal" ai Bisericilor din România. „Judecata noastră poate să fie greşită, dar unii dintre noi nu cred că noi am făcut o greşeală". Dr. E. Castro, amintind de tăcerea Consiliului în anii cei mai grei ai regimului militar din Argentina, a întrebat: „Încercăm să apărăm poporul român sau să ne justificăm pe noi înşine? De ce trebuie să ne pocăim dacă am încercat să ajutăm poporul român?... Să ne mărturisim greşeala noastră or să nu trecem dincolo de aceasta". A fost respinsă, astfel, de Comitet cu 35 voturi pentru, 55 contra, 6 abţineri un adaos care spunea: „mărturisim insuficienţele noastre faţă de fraţii şi surorile noastre din România, ne căim de eşecul nostru de a vorbi deschis şi căutăm iertarea lor pentru omisiunea noastră". Acceptat cu 62 voturi pentru, 18 contra, 14 abţineri, a fost adaosul în care Comitetul „regretă judecata lui eronată în faptul de a nu fi reuşit să vorbească adecvat" despre România sub regimul trecut.

Alte chestiuni:

— Comitetul şi-a exprimat într-o declaraţie adoptată în unanimitate (o singură abţinere) *„opoziţia necondiţionată faţă de pedeapsa cu moartea"* şi a îndemnat guvernele să ratifice o convenţie internaţională privind abolirea ei. Bisericile membre sînt rugate să dezvolte argumente „resurse teologice şi biblice" în sprijinul eforturilor de abolire a pedepsei cu moartea. Membri ai Comitetului au vorbit de problema crescîndă a „execuţiilor extrajudiciare" în multe locuri, ca şi de sprijinul manifestat în multe ţări sărace şi nu numai (chiar şi în U.R.S.S.) în favoarea pedepselor cu moartea, dată fiind frica populaţiei de rata crescîndă a criminalităţii şi violenţei.

— Întrunit la mai puţin de două săptămîni de la Adunarea mondială pentru Dreptate, Pace, şi Integritatea Creaţiei de la Seoul (4—12 martie 1990), Comitetul a reafirmat angajamentul Consiliului *în continuarea procesului ecumenic pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei* (JPIC) declanşat la Vancouver (1983) şi prezentat ca aflat „în inima unei viziuni ecumenice pentru mileniul viitor". Comitetul a chemat la întîlniri regionale pe aceste teme şi la cooperare în continuare în această direcţie cu Biserica catolică „la toate nivelele", dar nu se recomandă explicit o a doua Adunare mondială JPIC. Printre chestiunile puse de procesul JPIC legate de tema viitoarei Adunări generale, Comitetul a menţionat semnificaţia „legămîntului" şi conciliarităţii" şi „interconectarea etică-ecleziologie".

— În fine, Comitetul a cerut Bisericilor membre să studieze cel de al *6-lea raport al Grupului de legătură (Joint Working Group) între CEB şi Vatican* şi anexele lui (despre „Biserica locală şi universală" şi „ierarhia adevărurilor") în perspectiva discutării lui şi a „tuturor aspectelor legate de relaţiile Consiliului cu CEB", inclusiv dificultăţile survenite pe terenul colaborării în gîndirea şi acţiunea socială, la viitoarea Adunare generală. Membri ai Comitetului au identificat ca teme de concentrare pentru Grupul de legătură: dificultăţile pe terenul eticii, „unitatea văzută şi mărturia comună", căsătoriile mixte, relaţia între dialogurile bilaterale şi multilaterale, şi reciprocitatea între CEB şi participarea romano-catolică la activităţile fiecărei părţi. Un număr de membri au subliniat importanţa recomandării făcute ca Grupul de legătură să exploreze felul în care Consiliul poate ajuta „în problemele dureroase" legate de existenţa Bisericilor greco-catolice unite.

(după „Ecumenical Press Service" 26—31 martie, 1—5 aprilie şi 6—10 aprilie, 1990 poziţiile 90.03.97—101, 90.04.01 şi 25—30 şi „One World" nr. 155, May 1990, p. 26—27).

Declaraţia Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor asupra României (Geneva, 30 martie 1990)

Consiliul Ecumenic al Bisericilor salută cu căldură procesul de democratizare din România. De la mijlocul lui noiembrie 1989 Consiliul şi-a afirmat public în mai multe rînduri solidaritatea lui cu poporul român. A protestat împotriva represiunii şi masacrării populaţiei.

Consiliul a trimis delegaţi în România şi a asigurat Bisericile şi poporul de aici de sprijinul lui în reclădirea naţiunii. În cooperare cu agenţii similare el a oferit asistenţă umanitară în România şi refugiaţilor în Ungaria.

Chestiunea drepturilor omului în România a fost pusă în faţa Comitetului Central atît la Hanovra (1988) cît şi la Moscova (1989). Secretarii generali ai CEB şi CBE au atras în repetate rînduri, atît înainte cît şi după aceste întîlniri, atenţia Bisericilor membre din România asupra preocupării internaţionale largi asupra situaţiei drepturilor omului în România.

Comitetul Central de la Moscova a simţit, în perspectiva circumstanţelor dominante în acel timp, că nu a fost în stare să fie mai direct în critica regimului trecut al României şi să vorbească mai deschis împotriva violărilor drepturilor

omului de aici pentru că a crezut că făcînd astfel ar periclita viața și libertatea unor oameni nevinovați.

Comitetul Central recunoaște că există cazuri în care pronunțarea publică asupra unor situații nu e recomandabilă. Așa cum a afirmat Conferința mondială „Misiune și Evanghelizare" de la Melbourne 1983 (citată de Comitetul Central din 1985 în „rolul CEB în afacerile internaționale"): „E nevoie să ne exprimăm căința pentru incapacitatea noastră de a fi mai expliciți în unele cazuri particulare. Aceasta reflectă atît situația dureroasă în care multă lume continuă să se găsească, cît și sensibilitatea pe care o avem față de aceștia acolo unde mențiunea specifică ar putea fi periculoasă".

Întrunit la Geneva în martie 1990, Comitetul Central

— regretă judecata lui eronată în a nu fi reușit să vorbească adecvat despre această situație la întîlnirea lui de la Moscova.

— reafirmă solidaritatea lui cu poporul României în procesul de edificare a unor instituții sociale și politice noi care vor asigura libertate și dreptate pentru toți;

— își exprimă preocuparea față de recentul conflict etnic din România și speră că vor fi luate măsuri care să asigure drepturile legitime ale minorităților etnice;

— revocă recomandările întîlnirilor Comitetului Central de la Hanovra și Moscova și cere secretariatului general să țină consultații cu Bisericile din regiune și să întreprindă pașii necesari pentru a facilita rezolvarea conflictelor etnice;

— asigură Bisericile din România de sprijinul lui de rugăciune în eforturile lor pentru reconstrucție și reconciliere (după, „Ecumenical Press Service" 6—10 April, poziția 90.04.39).

Declarația Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor asupra Europei centrale și răsăritene (Geneva, 30 martie 1990)

Comitetul Central salută evoluțiile din Europa Centrală și Răsăriteană care aduc noi libertăți și procesele spre o democrație participativă din multe țări incluzînd Uniunea Sovietică, R.D.G., Cehoslovacia, Bulgaria, România și Iugoslavia.

Aducem omagiul nostru rolului special pe care l-a jucat tineretul în schimbările aduse în unele din aceste țări.

Ne bucurăm împreună cu Bisericile de aceste noi evoluții și în posibilitățile create pentru înnoire și slujire diaconală.

În același timp, deplîngem faptul că poporul Albaniei este încă lipsit de orice libertate religioasă și de drepturile umane cele mai elementare.

Împărțim durerea acestor timpuri împreună cu frații și surorile noastre din Europa Centrală și Răsăriteană. Așa cum se spune în Mesajul Adunării Ecumenice europene „Pace cu Dreptate" (Basel, mai 1989): „Acest timp al speranței și așteptării aduce și noi primejdii. Noul spațiu creat înseamnă și aceea că vechile probleme pot reapărea la suprafață iarăși și procesul de transformare însuși, cu toate procesele de acest gen, poate provoca propriile lui conflicte". „E un proces dureros... Pledăm ca acest proces de transformare să fie și un proces de reconciliere... Să fie deschidere față de revendicările și drepturile și celeilalte părți".

Aducem un omagiu Bisericilor din aceste țări care în împrejurări grele au mărturisit credința lor și celor ce au suferit pentru credincioșia lor.

În ultimii 40 de ani ai mișcării ecumenice, Bisericile membre ale CEB și CBE au căutat să ajute aceste Biserici să supraviețuiască și să fie fidele vocației lor. Un important mecanism pentru acest sprijin a fost oferit printr-o participare activă la programul Bisericilor pentru Drepturile omului vizînd implementarea Actului final de la Helsinki.

Cu toate acestea, acțiunile CEB și CBE n-au fost întotdeauna adecvate sau deplin înțelese. Cu sfatul conducătorilor Bisericilor, comunitatea ecumenică a căutat

să sprijine cît mai deplin eforturile Bisericilor de a-și menține dreptul de a exista, de a fi o prezență creștină, iar prin scrisori de protest și intervenții tacite să pledeze în favoarea indivizilor și comunităților persecutate.

Aceste abordări au adus cu ele atît rezultate cît și tensiuni și au cerut mișcării ecumenice să discearnă de fiecare dată calea potrivită la momentul potrivit. Timpul de a vorbi și timpul de a tăcea n-au fost întotdeauna evidente. Acum a venit timpul să participăm deschis la această istorie.

Privind înainte recunoaștem tendințele disturbatoare ce rezultă din recentele evoluții nu numai pentru Europa ci și pentru întreaga lume. Printre acestea sînt:

— pretențiile triumfaliste făcute despre sistemul capitalist ca răspuns la prăbușirea socialismului comunist postbelic;

— conflictele care apar din revendicările minorităților etnice și naționalităților la autodeterminare;

— resurecția tensiunilor rasiale și religioase;

— încercările de a revitaliza „Unirea" de la Brest din 1596;

— un eurocentrism crescînd în care luptele popoarelor a două treimi din lume pot fi neglijate întrucît guvernele, Bisericile și agențiile își redirecționează politica și programele de ajutorare spre Europa; și

— pretențiile unora că n-au existat Biserici în Europa Centrală și Răsăriteană înainte de evoluțiile ultimelor șase luni.

Ca răspuns la aceste tendințe, Bisericile sînt provocate la:

— căutarea unor noi valori, a unor noi modele ecumenice și sociale, și a unui nou vocabular care să corespundă climatului politic în schimbare;

— să se pronunțe pentru dreptate și drepturile umane fundamentale;

— să acționeze în solidaritate cu Sudul;

— să afirme că Bisericile din Europa Centrală și Răsăriteană au dat mărturie în condiții foarte grele pentru Evanghelie și că a fost privilegiul mișcării ecumenice să stea împreună cu ele în comuniune și să le încurajeze în sarcina lor.

Comitetul Central cheamă Bisericile membre:

— să intre în dialog cu Bisericile din Europa în căutarea de noi modele de dreptate socială și politică, care să asigure cea mai largă participare posibilă în structurile decizionale;

— să invite și provoace Bisericile din Europa să împărtășească înțelegerea surselor și soluțiilor conflictelor actuale și potențiale și a rolului pe care Biserica îl poate juca rezistînd la orice încercări de a rezolva conflictele prin mijloace militare;

— să asigure că răspunsurile guvernelor, Bisericilor și agențiilor la schimbările din Europa centrală și răsăriteană să nu minimalizeze două treimi din lume și angajamentul nostru colectiv pentru o dreptate globală;

— să includă în rugăciunile și preocupările lor sutele de mii de credincioși fără de glas din Albania care continuă să fie oprimați și lipsiți prin constituție de libertate religioasă.

Comitetul Central al CEB recomandă inițiativa Conferinței Bisericilor Europene (CEB) de a convoca întîlnirea specială a conducătorilor Bisericilor ei în aprilie 1990 asupra noii situații din Europa și cere ca CBE să împărtășească conducătorilor acestor Biserici preocupările acestei declarații și să sprijine acțiunile recomandate de ea (după „Ecumenical Press Service" 6—10 April 1990, poziția 90.04.40).

A VIII-A ADUNARE GENERALĂ A FEDERAȚIEI MONDIALE LUTERANE

Între 30 ianuarie — 8 februarie 1990 a avut loc în campusul Universității catolice din *Curitiba* (Parana, Brazilia), cea *de-a VIII-a Adunare Generală a Federației Mondiale Luterane (Lutherische Weltbund, LWB)* care grupează 105 Biserici membre și 55 milioane de credincioși. Celelalte Adunări anterioare au avut loc după cum urmează: Lund 1947, Hanovra 1952, Minneapolis 1957, Helsinki 1963, Evian 1970, Daressalam 1977 și Budapesta 1984. Au luat parte 370 de delegați, reprezentînd cele 105 biserici membre ale Federației, plus un număr egal de ziariști, vizitatori, personal de serviciu etc. Tema generală a lucrărilor Adunării a fost cuvîntul lui Dumnezeu către Moise cuprins în versetul biblic: *„Am auzit strigătul poporului*

Meu" (Exod 3, 7). Ea a fost detaliată și dezbătută în cadrul a 4 subteme care au evocat patru grupuri de „strigăte" ale poporului lui Dumnezeu către Dumnezeu: pentru „viață în comuniune", „mîntuire", „pace cu dreptate" și „o creație eliberată". Lucrînd în secțiuni și în grupuri mici participanții au dezbătut o varietate de probleme ca: unitatea Bisericii, căutarea unei „comuniuni inclusive", relațiile cu celelalte religii, efectele secularizării și secularismului asupra mărturiei creștine, locul femeii în Biserică și societate, criza datoriilor externe și dreptatea economică, militarizarea și amenințările la adresa păcii, „integritatea creației" și definirea unei „societăți viabile ecologic". Rezultatele deliberărilor pe secțiuni au fost reflectate în Mesajul Adunării aprobat în ultima zi a Adunării.

Adunarea s-a deschis printr-o Euharistie multilinguală și multiculturală de 2 ore ținută într-un cort roșu-albastru întins în campusul Universității din Curitiba. În primele zile, Adunarea a audiat și dezbătut rapoarte prezentate de președintele LWB, episcopul Johannes Hanselmann de Bavaria, de secretarul general LWB, Gunnar Staalsett, pastor din Norvegia, de teologul american Roland Thiemann, decan la Harvard Divinity School, și de politicianul și ecologistul norvegian Gro Harlem Brundtland, președinte între 1983—1987, al Comisiei mondiale pentru Mediu și Dezvoltare.

Principala realizare a Adunării a fost aprobarea la 5 februarie 1990 a unei *noi constituții LWB* ce marchează o importantă schimbare în înțelegerea de sine a LWB care devine acum dintr-o „asociație liberă" de Biserici o *„comuniune de Biserici"*. Schimbarea de limbaj reflectă o diferență majoră de accent în sensul unei eclesialități sporite a Federației, deși, din punct de vedere juridic, noua constituție nu a schimbat nimic, Federația neavînd nici o autoritate de a spune și impune Bisericilor membre ceea ce ele trebuie să facă. Totuși, așa cum a subliniat episcopul sud-african Manas Buthelezi, „asociație liberă" implică un grad mai puțin strîns de „asociere", pe cînd „comuniune" indică „relații organice strînse" și reprezintă un „dar care se revarsă din comuniunea din interiorul Dumnezeirii" distinct din structura formală a unor relații contractuale a unor parteneri asociați. Dacă toată lumea a fost de acord cu modelul „comuniunii de Biserici" ca expresie în plan universal a luteranismului, discuții aprinse s-au purtat în jurul modului de traducere a acestui model în termeni de structură, noua constituție devenind teren de înfruntare între adepții și oponenții restructurării Federației. Dezacordul s-a centrat în esență asupra schimbării modului de conducere al Federației în perioada dintre Adunările generale. Vechea Constituție mandata un Comitet executiv din 31 de membri plus 4 comisii de către 12 membri și 3 comitete legate de comisii, în total 105 persoane. Noua constituție înlocuiește Comitetul executiv și comisiile cu un *Consiliu al Federației alcătuit din 48 de membri* (10 din Africa, 10 din Asia, 4 din America Latină, 5 din America de Nord, 19 din Europa — 6 din Nord, 7 din Centru-Vest și 6 din Centru-Est) plus 30 de „experți" fără drept de vot, în total 87 de persoane, ceea ce ar duce la o reducere a bugetului de la 19,1 la 16,5 milioane de franci elvețieni și o reducere cu 20% a staff-ului de la sediul Federației din Geneva. Oponenții au pus la îndoială avantajele practice minime ale noii organizări față de cea veche și au acuzat o concentrare excesivă a puterii în Federație în mîinile secretariatului general de la Geneva. Au vorbit cca 60 de participanți. Cei din Asia, Africa latină au fost aproape toți favorabili noii constituții, europenii și americanii fiind divizați. Votul secret a decis în favoarea adoptării noii constituții cu 238 de voturi pentru, (exact cele 2/3 necesare), 103 împotrivă și 15 abțineri, ea urmînd să intre în vigoare în februarie 1991.

Alegerea membrilor noului Consiliu (42% femei și 15% tineri sub 30 de ani) reprezentînd cele șapte zone ale Federației și a președintelui a fost marcată de confuzie și dificultăți procedurale. În fine, ca președinte al LWB a fost ales *Gottfried Brakemeier*, pastorul președinte al Bisericii Evanghelice Luterane din Brazilia care a învins cu 183 de voturi pe Donald Sjoberg episcopul președinte al Bisericii Evanghelice luterane din Canada (165 de voturi). Pînă în februarie 1990, 29 din membrii Consiliului servesc drept Comitet executiv. Într-o ședință cu ușile închise după încheierea Adunării, Comitetul a reales în funcția de Secretar general pe *Gunnar Staalsett* (pastor din Norvegia) ales Secretar din 1985.

În sesiunile neconsacrate dezbaterilor constituționale și alegerilor, Adunarea a discutat cele 4 subteme menționate mai sus pe o serie întreagă de probleme legate

de acestea. Rezultatele dezbaterilor au fost concentrate într-un lung *Mesaj final* în 136 de paragrafe legate de acestea, care rezumă problemele abordate şi include 12 *„angajamente"* generale menite să structureze în anii viitori viaţa Federaţiei Mondiale Luterane ale cărei Biserici membre sînt chemate „să asculte poporul" şi strigătele lui şi să fie „solidare cu cei săraci şi lipsiţi de adăpost, cu cei ce suferă nedreptatea şi cu cei pentru care viaţa nu mai are sens". În mesaj se spune că „n-a fost întotdeauna uşor pentru Biserică să asculte acest strigăt. Dar dacă vrem să ne asumăm întreaga misiune a lui Dumnezeu în lume trebuie să ascultăm cu umilinţă receptivă cum strigă poporul".

Au fost aprobate şi cîteva *rezoluţii* în situaţii conflictuale concrete şi anume asupra Americii Centrale, şi Palestinei, a Africii de Sud şi a Statelor Baltice (în majoritate luterane) în favoarea luptei lor pentru autodeterminare şi libertate de sub ocupaţia sovietică din 1943, ultima stîrnind şi discuţiile cele mai aprinse. Adunarea a mai trimis şi un mesaj de felicitare pentru dobîndirea independenţei (la 21 martie) Namibiei, ţară a căror creştini sînt în majoritate luterani. Adunarea a mai declarat că a „auzit şi strigătele poporului din Brazilia care suportă povara unei datorii externe imense, a indienilor, a marginalizaţilor ca şi a multor copii care trăiesc pe străzi", ca şi „cel al creaţiei lui Dumnezeu ameninţate" în regiunea amazoniană.

Cu puţină discuţie şi fără nici o opoziţie Adunarea a aprobat şi două texte referitoare la *relaţiile luteranilor cu anglicanii şi cu ortodocşii.* Adunarea a îndemnat bisericile anglicană şi luterană să aprobe „o comuniune euharistică interimară" între ele deja în vigoare în America de Nord, reînnoind angajamentul Federaţiei spre „ţelul comuniunii depline cu bisericile Comuniunii anglicane". În textul privitor la relaţiile cu ortodocşii, Adunarea spune că luteranii pot folosi textul original al Simbolului niceo-constantinopolitan fără adaosul „Filioque" îndemnîndu-i să dea o mai mare consideraţie uzului lui liturgic şi catehetic.

În raportul lui, secretarul general Gunnar Staalsett a precizat că tendinţa de a considera luteranismul ca o „comuniune" nu are sens anti-ecumenic şi ea a fost salutată ca atare de partenerii de dialog ai Federaţiei. În ce priveşte dialogul teologic, a mai spus, Federaţia „nu a dat preferinţă vreunei tradiţii teologice sau eclezíologice" pentru că, deşi diferitele tradiţii creştine „lucrează în cîteva direcţii în acelaşi timp... se urzeşte o mare ţesătură de acorduri în care există deseori un remarcabil grad de convergenţă". „Am ajuns aproape de capătul posibilităţilor reale de convergenţă teologică cu partenerii noştri de dialog. Trebuie acum să fim atenţi la alte căi pe care Duhul lui Dumnezeu ne cheamă la unitate. Şi trebuie să recunoaştem că unele din diferenţele noastre se vor rezolva numai după ce ne-am apropiat şi am trăit împreună în comuniune deplină".

Cultul Adunării a amestecat forme şi melodii tradiţional luterane europene cu o doză considerabilă de texte, melodii, practici, imagini ecumenice şi din foarte multe culturi, mai ales din Brazilia şi America Latină. Rugăciunile zilnice de dimineaţă şi seara (ultimele incluzînd tămîieri şi litanii) ca şi cele trei euharistii cu predicatori invitaţi ecumenici (E. Castro, un episcop anglican) ale Adunării s-au desfăşurat într-un mare cort roşu-albastru întins în campusul universităţii. Echipa celor 40 de animatori ai studiilor biblice a fost ecumenică cuprinzînd luterani, romano-catolici, reformaţi, anglicani şi metodişti. Ea a fost condusă de doi teologi ai eliberării brazilieni: Milton Schwantes şi Carlos Mesters. De altfel, teologia latino-americană a eliberării din perspectiva luterană a fost una din temele abordate direct sau indirect în rapoartele introductive din primele zile ale lui J. Hanselymann şi R. Thiemann. Ultimul a subliniat că pentru luterani „relaţia credinţă-acţiune politică e deosebit de dificilă" pentru că ei tind să „ţină clar distincte între ele îndreptarea omului în Hristos şi dreptatea socială". Dar, dacă privim mai atent la viziunea biblică a Legămîntului vom vedea că nu există conflict între justificare şi justiţie întrucît ambele sînt manifestări în lume ale iubirii lui Dumnezeu".

Întrebat: ce înseamnă să fi astăzi luteran la aproape 500 de ani de le Reformă şi într-o lume considerabil diferită de cea a reformatorilor şi străină de disputele lor? noul preşedinte al Federaţiei Luterane Mondiale, G. Brakemeier, a evidenţiat, dincolo de tradiţiile şi obiceiurile specifice luterane, drept esenţă caracteristică o raportare unică în felul ei la Evanghelia pe care luteranismul o oferă. Raportare

care exclude triumfalismul, implică gîndire critică, libertatea de a trage concluzii și a judeca în lumina Evangheliei dacă cineva este sau nu conducător sau învățător în Biserică, dar care este, mai cu seamă, o raportare dialectică care nu evită paradoxul și contradicția și e concentrată în axioma luterană valabilă în aceeași măsură despre indivizi, societate și biserică: *simul justus et peccator*, în același timp drepte și păcătoase.

În încheierea Adunării, secretarul general G. Staalsett s-a adresat participanților, reluînd cele patru subteme ale Adunării și îndemnîndu-i: „să meargă și să caute comuniune cu cei botezați, să lupte pentru reconciliere și libertate pentru toți oamenii, să aducă pace cu dreptate în lume și să elibereze întreaga creație din robia poluării și exploatării". Căci, așa cum sublinia același prof. Thiemann, „viitorul luteranismului mondial depinde în mare măsură de modul în care ne vom înțelege vocația și misiunea la care ne cheamă Dumnezeu într-o lume care are nevoie disperată de puterea tămăduitoare a Evangheliei" (după „Ecumenical Press Service", 1—10 February, poziții 90.02.04—06 și 14—16 și „One World" nr. 154, April, p. 12—17).

ADUNAREA ECUMENICĂ MONDIALĂ PENTRU „DREPTATE, PACE ȘI INTEGRITATEA CREAȚIEI" (SEOUL, 5—12 MARTIE 1990)

Între 5—12 martie 1990, a avut loc la Seoul (Coreea de Sud) Adunarea Ecumenică mondială pentru „Dreptate, Pace și Integritatea Creației" *(World Convocation on Justice, Pace and Integrity of Creation*, presc. JPIC) organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Au luat parte în total 792 de participanți, dintre care însă numai 404 delegați cu drept de vot, reprezentînd toate marile confesiuni și denominațiuni creștine, 8 invitați reprezentînd mari religii necreștine (iudaismul, islamul, sikhismul și buddhismul) și 267 de ziariști din cca 100 de țări. Lucrările s-au desfășurat în sala gimnaziului de halterofilie al parcului olimpic din Seoul unde în urmă cu 18 luni s-au desfășurat întrecerile ultimei Olimpiade. Din partea ortodoxă au luat parte cca. 40 de delegați reprezentînd majoritatea Bisericilor Ortodoxe locale (menționăm aici pe mitrop. Damaskinos de Elveția, arhiep. Kiril de Smolensk, mitrop. Timotheos de Kerkyra, prof. Vl. Phidas, dr. Alexandros Papaderos, arhim. Gennadios Lemopoulos, prot. prof. Staley Harakas, etc.) Deși Biserica romano-catolică a fost chemată să participe cu o delegație de 50 de participanți cu drept de vot și cu statut de coinvitantă, alături de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, din rațiuni eclezioiogice (diferența de statut între Biserica romano-catolică și Consiliul Ecumenic cu federație de Biserici) Vaticanul a declinat această invitație trimițînd doar 20 (din care au fost prezenți doar 18) delegați oficiali cu statut de observatori la care s-au adăugat cca 100 de catolici vizitatori, experți, teologi, sau chiar delegați cu drept de vot ca reprezentanți de Consilii ecumenice ale Bisericilor naționale sau regionale și care, după discuții destul de dificile cu delegația oficială, au reușit să impună acesteia o declarație finală a delegației și participanților catolici. E pentru prima dată că Biserica catolică (care a mai suportat și 10% din cheltuielile Adunării) a fost atît de masiv reprezentată la o adunare a Consiliului Ecumenic. Pe lîngă salutări de la reprezentanți ai Bisericilor locale, Adunarea a primit mesaje de la Patriarhul Ecumenic Dimitrios I, de la Gunnar Staalsett, secretarul general al Federației Mondiale Luterane, și de la două organisme ale Vaticanului: Consiliul pontifical pentru Dreptate și Pace și cel pentru convocarea Unității creștine.

Iată textul *Mesajului Patriarhului Ecumenic Dimitrios I:*

„În cursul epocii moderne omul a vrut să se emancipeze și îndepărteze de Dumnezeu. Această emancipare intensificată sub influența diverselor sisteme ideologice și sociale ,a întunecat claritatea legii conștiinței și a pervertit legătura indisolubilă a omului cu Creatorul și cu creația divină. Această înstrăinare spirituală a avut repercursiuni deopotrivă asupra raporturilor omului cu aproapele lui. Păzitorul și administratorul (iconomul) creației divine desemnat de Dumnezeu are pretenția de a-și aroga puterea de stăpîn arbitrar și administrator arogant disprețuind și caracterul sacru al creației și însuși faptul că neamul omenesc are absolută nevoie de ea pentru supraviețuirea ei. El devine astfel o amenințare directă pentru viața însăși a planetei noastre și alimentează angoasa generală în fața pericolului iminent sau potențial al unei catastrofe apocaliptice a lumii căci „plata păcatului e moartea" (Rom. 6, 23).

„Într-adevăr, astăzi, omul, „coroana" creației divine, se revelează înaintea lui Dumnezeu ca un străin rușinos și un cerșetor slab în propria împărăție pămîntească.

„Într-adevăr, astăzi, aplicarea nechibzuită a criteriului arbitrar al forței dezagreghează ideea unității neamului omenesc și a lumii și îmbucătățește măreția inegalabilă a persoanei umane.

„Într-adevăr, astăzi, omul în nebunia lui de a se impune și în utopia lui de a domina abolește spiritul păcii substituindu-i psihologia terorii și războiului care deformează relațiile fraterne ale popoarelor și societăților.

„Într-adevăr, astăzi, se săvîrșește misterul inechității și binele lui Dumnezeu e hulit între neamuri de nedreptatea sistematică comisă pe seama popoarelor și grupurilor sociale.

„Într-adevăr, astăzi, bogățiile oferite din abundență de Dumnezeu omului sînt jefuite printr-o exploatare brutală și o distribuție nedreaptă.

„Într-adevăr, astăzi, aspirația universală la dreptate socială și respectul elementar al drepturilor omului sună găunos în urechile mai-marilor acestei lumi.

„Într-adevăr, astăzi, fenomenul foametei care constituie o amenințare contra vieții înseși se extinde din ce în ce mai mult pe planeta noastră și abolește orice noțiune de demnitate umană.

„Într-adevăr, astăzi, se admite îndeobște că lumea creștină are o responsabilitate determinată în această alienare spirituală a omului contemporan alimentată de impunerea forțată a principiilor diverselor sisteme ideologice și sociale.

„Într-adevăr, astăzi, vindecarea acestui rău spiritual și fizic e cea dintîi datorie a lumii creștine ce trebuie să lupte cu încredere în spirit de căință pentru a restaura „rațiunea" (logos-ul) creației și „rațiunea" (logosul) Iconomiei divine.

„Biserica Ortodoxă și-a exprimat această luare de cunoștință în cursul celei de-a III-a Conferințe presinodale panortodoxe (1980) într-o declarație prin care proclama hotărîrea ei de a contribui la „realizarea păcii, dreptății, libertății, a frăției și iubirii între popoare și la suprimarea discriminărilor sau de altă natură". Ea sublinia astfel datoria cea mai înaltă a omului ortodox, a omului creștin, de a restabili idealurile creștine de pace, dreptate socială și frăție între popoare: „Noi, creștinii ortodocși, prin însăși faptul că am avut acces la sensul mîntuirii, avem datoria de a lupta pentru a ușura boala, nenorocirea, spaima; pentru că am avut acces la experiența păcii, nu putem rămîne indiferenți în fața absenței ei din societatea actuală, pentru că am fost beneficiarii dreptății lui Dumnezeu, luptăm pentru o dreptate mai completă în lume și pentru dispariția oricărei opresiuni; pentru că facem în fiecare zi experiența milostivirii creștine, luptăm contra oricărui fanatism și a oricărei intoleranțe între oameni și popoare; pentru că vestim neîncetat Întruparea lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului, apărăm drepturile omului pentru toți oamenii și toate popoarele; pentru că trăim darul divin al libertății prin opera mîntuitoare a lui Hristos, putem vesti mai complet valoarea ei universală pentru tot omul și tot poporul; pentru că, hrăniți cu Trupul și Sîngele Domnului în dumnezeiasca Euharistie, trăim nevoia de a împărți darurile lui Dumnezeu cu frații noștri, înțelegem mai bine foamea și privațiunile și luptăm pentru abolirea lor; pentru că așteptăm un cer nou și un pămînt nou în care vor domni dreptatea absolută, luptăm aici și acum pentru renașterea și înnoirea omului și societății".

„Pe deplin conștientă de datoria ei pămîntească și responsabilitatea ei spirituală", Patriarhia ecumenică a proclamat printr-o decizie a Sf. Sinod într-un Mesaj „prima zi a lunii septembrie a fiecărui an (zi în care începe, potrivit tradiției ortodoxe, anul bisericesc) zi de rugăciune pentru protecția mediului natural. În acest Mesaj adresat „lumii ortodoxe și creștine", am subliniat că „Iisus Hristos a unit în persoana Lui lumea creată și pe Dumnezeu Cel necreat și continuă să facă aceasta prezentînd-o ca pe o veșnică ofrandă euharistică Tatălui. In fiecare dumnezeiască Liturghie, Biserica perpetuează această ofrandă sub forma pîinii și a vinului, deci a unor elemente aparținînd creației materiale".

„Adresînd salutul nostru cordial și binecuvîntarea noastră părintească Adunării mondiale a C.E.B. consacrată temei „Dreptății, Păcii și Integrității Creației", dorim deplin succes lucrărilor reuniunii și ne rugăm ca impasul spiritual actual să fie depășit iar dreptatea socială și pacea între popoarele pămîntului să fie resta-

bilite spre slava Dumnezeului treimic şi mîntuirea lumii" (după „Episképsis" nr. 435, 15 mars 1990, p. 12—14).

Ideea unei adunări mondiale a Bisericilor pe tema dreptăţii, păcii şi integrităţii creaţiei a fost lansată în 1983 de Bisericile protestante din RDG care au propus reuniunea unui „conciliu al păcii". Preluînd ideea cea de-a VI-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver (1983) a chemat Consiliul „să angajeze Bisericile membre într-un proces conciliar de angajament reciproc (legămînt) — mutual commitement (convenant) — pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei" considerat ca unul din obiectivele şi orientările centrale ale activităţii Consiliului în perioada pînă la următoarea Adunare generală din 1991. Doi ani mai tîrziu, la „Kirchentag"-ul de la Düsseldorf din 1985 eminentul fizician prof. Carl Friedrich von Weizsäcker a relansat ideea unui „conciliu al păcii" care să adune toate Bisericile creştine, inclusiv cea romano-catolică, dat fiindcă „timpul presează". Ca primă etapă şi concretizare regională a procesului JPIC, cum este cunoscut prescurtat de la iniţialele cuvintelor englezeşti corespunzătoare, s-a înscris Adunarea Ecumenică Europeană „Pace cu Dreptate" de la Basel, mai 1989, organizată în comun de Conferinţa Bisericilor Europene şi Consiliul Conferinţelor Episcopale romano-catolice europene şi care a adoptat un important document (vezi traducerea lui în M.A. nr. 1 şi 2/1990). Desemnarea procesului JPIC ca un „proces conciliar" vrea să acrediteze ideea că, într-o oarecare măsură, Bisericile încă divizate în înţelegerea credinţei formează deja în drumul lor spre unitatea vizibilă deplină într-un conciliu adevărat o „comunitate conciliară", imperfectă ce-i drept, dar care le permite să facă angajamente reciproce unele faţă de altele şi mărturia, slujirea şi acţiunea creştină în lume.

Ceea ce a antrenat nu puţine discuţii asupra „implicaţiilor ecleziologice" ale procesului JPIC cu atît mai mult cu cît Consiliul Ecumenic a lărgit procesul căutînd să cuprindă în el, pe lîngă Bisericile membre şi grupuri de acţiune independente aflate adeseori în tensiune cu Bisericile oficiale, ba chiar şi oameni de alte credinţe şi religii (iudei, musulmani, hinduşi, etc.).

În ce priveşte pregătirea nemijlocită a Adunării mondiale JPIC, comitetul CEB condus de teologul din Sri Lanka, Premann Niles, a elaborat în noiembrie 1988 ca bază de discuţii un document de 52 de pagini (+50 de pagini documentaţie în anexe) intitulat *„Între potop şi curcubeu"* alcătuit din trei părţi: ameninţările vieţii păcii şi dreptăţii şi spiritul vremii din perspectiva credinţei creştine; 8 afirmaţii de credinţă generale; şi 3 problematici principale asupra cărora Bisericile urmează să facă un „act de legămînt (convenanting)": o ordine ecumenică justă, demilitarizarea relaţiilor internaţionale şi salvarea atmosferei de efectele încălzirii generale. Căci aşa cum a fost concepută ea de Consiliu, Adunarea mondială JPIC urma să culmineze într-un „act de legămînt" reciproc al Bisericilor unele faţă de altele în faţa lui Dumnezeu după modelul vechitestamentar: în momentele critice ale istoriei lui poporul Israel se adună într-o ceremonie numită „înnoirea Legămîntului" faţă de Dumnezeu, şi faţă de Dumnezeu şi faţă de sine, respingînd idolatria şi angajîndu-se din nou pe calea împlinirii Legii şi poruncilor lui Dumnezeu. Revizuit odată în aprilie 1989, documentul a fost trimis în iunie 1989 tuturor celor 307 Biserici ale Consiliului pentru comentarii, sugestii şi propuneri. Pe baza celor 250 de răspunsuri primite pînă în octombrie 1989 s-a elaborat o formă revizuită a documentului care a fost distribuit participanţilor la Adunarea de la Seul ca bază pentru discuţii. S-a sperat că un comitet de redactare va putea rezuma reacţiile la prima parte, esenţială, a documentului din partea celor 20 de grupuri de lucru într-un raport al Adunării. Criticile şi insatisfacţiile manifestate în plen faţă de această parte a documentului a făcut imposibil acest fapt în pofida ţinerii unor sesiuni extraordinare.

Astfel că, la încheierea lucrărilor, neputînd epuiza agenda propusă şi conveni asupra unui raport, Adunarea a aprobat, luni 15 martie 1990, pe lîngă un „Mesaj" în şapte puncte introduse de refrenul „Acum este timpul..." doar două texte: *„10 Afirmaţii de credinţă"* şi un *„Act de Legămînt"*. Cele *10 Afirmaţii* se referă pe rînd la: faptul că toate formele de putere şi autoritate din lume sînt supuse lui Dumnezeu; la opţiunea lui Dumnezeu în favoarea săracilor; la valoarea egală a tuturor raselor şi popoarelor; la crearea bărbaţilor şi femeilor după chipul

lui Dumnezeu; la adevărul ca temelie a unei comunităţi de fiinţe libere; la pacea lui Iisus Hristos; la întreaga creaţie ca iubită de Dumnezeu; la faptul că pămîntul e al Domnului; la demnitatea şi angajamentul generaţiei tinere; şi, în fine, la drepturile omului ca date de Dumnezeu (ultimile două fiind adăugate la Seoul, în documentul preliminar fiind propuse doar primele 8 afirmaţii). Fiecare din aceste afirmaţii constă dintr-o fundamentare biblică-teologică, o chemare la rezistenţă şi respingerea structurilor păcatului care contestă aceste realităţi şi un angajament în favoarea realizării lor ca valori ale Împărăţiei lui Dumnezeu. Cele 10 Afirmaţii sînt concepute cu introducere şi parte integrantă a *„procesului de înnoire a Legămîntului"* care are, după cum spunea Premann Niles, 5 elemente: *rememorarea* Legămîntului şi harului iniţial al lui Dumnezeu ca temelie pe care se pot ţine legămintele noastre a unora faţă de alţii; *mărturisirea* credinţei noastre şi identificarea elementelor nenegociabile ale credinţei noastre; *renunţarea* la idolii epocii noastre care încearcă să obţină credinţa noastră; *celebrarea* comuniunii noastre cu Dumnezeu şi a unora cu alţii; şi *deschiderea* noastră înşine spre a fi o comunitate de legămînt cu responsabilitate şi slujire în interiorul comunităţii umane". În Afirmaţii, „renunţăm la idoli, fie ei ideologii, politici sau structuri de putere care ţin creaţia în robie".

Cele 10 Afirmaţii, care reprezintă „direcţiile fundamentale" ale angajamentului creştin în procesul JPIC, sînt premiza şi introducerea necesară a *„Actului de Legămînt"* (Act of Convenanting) care are următorul text:

„Ca participanţi la Adunarea Mondială pentru Dreptate, Pace şi Integritatea creaţiei reuniţi la Seul (martie 1990) formulăm actele de legămînt de mai jos şi ne angajăm să le prezentăm Bisericilor noastre împreună cu chestiunile de aplicare practică care decurg de aici şi să arătăm progresele făcute în faţa celei de-a VII-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor din februarie 1991.

Amintindu-ne *că Legămîntul lui Dumnezeu e pace şi dreptate şi înglobează întreaga creaţie,*

afirmînd *credinţa noastră în dreptatea şi pacea făgăduite de Dumnezeu pe pămînt în întreaga ei integritate,*

pocăindu-ne *pentru faptul de a fi rupt Legămîntul lui Dumnezeu în favoarea dreptăţii, păcii şi integrităţii creaţiei,*

renunţînd *la idolii care sînt bogăţia, puterea, superioritatea de rasă şi sex şi securitatea, din cauza cărora oamenii suferă iar pămîntul e înrobit, jefuit şi distrus,*

celebrînd *dreptatea şi pacea lui Dumnezeu şi misterul creaţiei Lui,*

deschizîndu-ne *vieţile pentru a răspunde cu fidelitate legămîntului lui Dumnezeu cu toate creaturile vii, cu întreg pămîntul, încheiem următorul* Act de *Legămînt:*

I. Pentru o ordine economică locală, naţională, regională şi internaţională justă pentru toţi oamenii, pentru eliberarea din robia datoriei externe care afectează viaţa a milioane de oameni ne angajăm să lucrăm şi să angajăm Bisericile noastre să lucreze,

1. Pentru realizarea de sisteme politice şi economice care să reflecte faptul că oamenii au prioritate;

2. Pentru o biserică liberă de complicitatea cu structurile economice nedrepte şi care urmează directivele ecumenice pentru împărţirea resurselor;

3. Pentru eliberarea din robia datoriei externe şi o structură justă a sistemului financiar internaţional.

II. Pentru securitatea reală a tuturor naţiunilor şi popoarelor, pentru demilitarizarea relaţiilor internaţionale, împotriva militarismului şi doctrinelor şi sistemelor de securitate naţională, pentru o cultură a nonviolenţei ca forţă de schimbare şi eliberare, ne angajăm să lucrăm şi să angajăm Biserica noastră să lucreze:

1. Pentru o comunitate de Biserici care-şi afirmă identitatea lor de Trup al lui Hristos dînd mărturie de iubirea eliberatoare a lui Dumnezeu.

2. Pentru o înţelegere cuprinzătoare a securităţii care ţine seama de interesele legitime ale tuturor naţiunilor şi popoarelor; această securitate comună tre-

buie să crească din realizarea păcii împreună cu dreptatea și să includă apărarea creației lui Dumnezeu,

3. Pentru încetarea militarizării, mai ales a țărilor lumii a treia;

4. Pentru demilitarizarea relațiilor internaționale și promovarea unor forme nonviolente de apărare;

5. Pentru o cultură a non-violenței active, promotoare a vieții, care nu e o retragere din situațiile de opresiune și violență, ci un mod de a lucra pentru dreptate și eliberare.

III. Pentru edificarea unei culturi care poate trăi în armonie cu integritatea creației, pentru prezervarea darului atmosferei terestre de a hrăni și susține viața lumii, pentru combaterea cauzelor schimbărilor distructive ale atmosferei care amenință să modifice clima pămîntului și să creeze o mare suferință, ne angajăm să lucrăm și să angajăm și Bisericile noastre să lucreze:

1. Pentru a ne(se) alătura căutării de moduri de a trăi împreună în armonie cu creația lui Dumnezeu;

2. Pentru a ne(se) alătura în eforturile globale, locale și personale de salvgardare a integrității și calității atmosferei lumii;

3. Pentru a rezista global cauzelor distrugerii atmosferice și a remedia consecințele ei;

4. Pentru a chema Bisericile noastre să ia conducerea în răsturnarea indispensabilă a gîndirii care sprijină consumul nelimitat de energie și o creștere economică nelimitată;

5. Pentru a ne angaja personal în promovarea și facilitarea realizării acestor obiective.

IV. Pentru eradicarea rasismului și discriminării la nivel național și internațional față de toți oamenii, pentru dărîmarea zidurilor care separă oamenii din pricina originii lor etnice, pentru demantelarea modelelor de comportare economice, politice și sociale care perpetuează și permit indivizilor să perpetueze conștient și inconștient păcatul rasismului, ne angajăm să lucrăm și să angajăm Bisericile noastre să lucreze:

1. Pentru sisteme și politici care să reflecte faptul că fiecare ființă omenească e iubită de Dumnezeu indiferent de rasă, castă sau origine etnică;

2. Pentru implementarea principiilor mai sus-menționate în politică și practicile Bisericilor și organismelor legate de ele."

Adoptarea acestui „Act de Legămînt" s-a făcut după ce plenul Adunării a audiat una din cele trei audieri de cîte trei ore în care diferiți experți au prezentat diferitele aspecte ale crizei economice mondiale, ale militarismului și situației mediului înconjurător. Legămîntul a fost confirmat în mod solemn înaintea lui Dumnezeu de participanți în cadrul serviciului divin care a încheiat Adunarea și a marcat punctul ei culminant. După citirea fiecăreia din cele patru părți, participanții au răspuns: „Noi cei ce trăim din iubirea și harul lui Dumnezeu, a căror vieți sînt susținute de credincioșia lui Dumnezeu, ne legăm unii față de alții într-un legămînt reciproc. Fie ca Dumnezeu Care e martor la angajamentul nostru să ne dea și harul ca să-l împlinim. Amin". După care participanții au format un lanț uman în jurul unui mare glob pămîntesc translucid, rugîndu-se pentru tămăduirea pămîntului și a oamenilor. Serviciu s-a încheiat cu o „agapă" cu pîine și apă simbolizînd hrana, recunoștința și sprijinul reciproc pentru „lunga și greaua călătorie care stă înainte" și cu un serviciu de lumini în care opaițe de lut simbolizînd fragilitatea păcii, dreptății și creației, au fost aprinse „spre a arăta calea ce stă înainte". Acest serviciu divin de legămînt și trimitere a încheiat un ciclu liturgic săptămînal, în care cultul zilnic ecumenic, foarte colorat și în multe limbi a fost centrat succesiv pe: laudă și adorare; pocăință, mărturisire și anunțarea iertării; vestirea cuvîntului de speranță; afirmarea credinței; mijlocire; angajamente și respectiv, legămînt și trimitere în lume. Cu o zi înainte de Actul de Legămînt au fost încheiat o serie de alte 20 de legăminte particulare între grupuri prezente la Adunare în funcție de contextele locale și implicațiile fiecăruia; între delegați palestinieni și israelieni, între anglicani britanici și sud-africani, între singalezi și tamili din Sri Lanka, între descendenți ai coloniștilor Europei și ameridieni, între reprezentanți ai mișcărilor populare din Salvador și Filipine, între participanți americani ca să lupte pentru reunificarea Coreei, etc.

În ce privește statutul documentelor aprobate de Adunare s-a subliniat că nici participanții nu vorbesc în numele Bisericilor și organizațiilor lor, nici Adunarea nu vorbește în numele Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ci Adunarea vorbește Bisericilor și celorlalte organizații creștine cerîndu-le să i se alăture în angajamentele ei specifice și să asigure „un proces de *recepție* a afirmațiilor și Legămîntului", adaptate. Directorul programului, dr. Premann Niles, a precizat că Adunarea nu e sfîrșitul, ci doar o etapă, ba chiar începutul procesului JPIC la scară mondială și că speră că va fi urmată la mijlocul anilor 90 de o conferință care să evalueze gradul în care angajamentele de la Seul vor fi traduse în practică.

Adunarea a fost marcată puternic de intervențiile participanților din lumea a treia care au pus accentul pe problemele lor specifice, fiecare în contextele locale proprii (Africa de Sud, Coreea etc.) și care au criticat documentele pentru prea marea lor generalitate și limbajul prea abstract, prea puțin profetic; ei s-au plîns că documentul ignoră chestiuni vitale ca: deturnarea ajutorului occidental dinspre Sud spre Est, victimizarea femeilor și copiilor, pluralism religios și intoleranța, naționalismul, intervențiile militare, neocolonialismul și situația critică a unor popoare și populații etc. Un cuvînt important l-au avut femeile (36% din delegați) care au evidențiat tendința de feminizare a sărăciei, exploatarea lor economică, socială și seculară, criticînd viu „paradigma masculină de dominație a culturii și religiei tradiționale", ca responsabilă de dezastrele economice, sociale și ecologice actuale. O impresie deosebită a produs predica ținută în cadrul serviciului divin de pocăință, mărturisire și vestire a iertării din ziua de 7 martie de către Barbara Harris, episcop auxiliar de Massachusetts (Boston), prima femeie episcop din istorie, și la care delegații ortodocși au părăsit sala în semn de protest și nerecunoaștere a hirotoniei femeilor; ea a acuzat Biserica ca „vinovată de ipocrizie" pentru că „în timp ce predică altora, că sînt păcătoși și că trebuie să se pocăiască, să mărturisească și să ceară iertare de la Dumnezeu, nu vrea să audă de faptul că și ea trebuie să se pocăiască și să se mărturisească" pentru faptul de a fi menținut „structurile opresiunii" pe bază de sex, rasă și clasă mai degrabă deci să edifice „structuri ale harului", și de aceea, trebuie să decidă și să opteze între „complezanța cu opresorul" și „slujirea celor oprimați".

Contribuția ortodocșilor la Seul s-a făcut simțită atît în grupurile de lucru cît și în plen, delegații ortodocși grupîndu-și pozițiile teologice, rezervele serioase și reacțiile critice într-un text comun prezent cu titlu de „contribuție" Comitetului de redactare a textelor finale (Menționăm aici intervenția mitropolitului Damaskinos al Elveției care, în numele ortodocșilor, a cerut scoaterea unei formule inacceptabile, de inspirație „feministă", asupra ființei lui Dumnezeu — ca Mamă). De altfel ei au prezentat Adunării concluziile celor două consultații interortodoxe de la Sofia (1987) și Minsk (1989) cuprinse în volumul apărut în editura C.E.B. *„Justice, Pace and Integrity of Creation. Insights from Ortodoxy*, ed. by Genndios Limouris, alături de contribuții semnate de V. Borovoy, G. Dragas, K. M. George, V. Giultsis, St. Harakas, P. Igumnov, V. Mihoc, Th. Nilolaou, Vl. Phidias și P. Tarazi.

Spre deosebire de documentul de la Basel (1980) unde moștenirea culturală comună a permis un limbaj comun și reliefarea unor convergențe teologice relativ clare, diversitatea respectivelor, preocupărilor și culturilor reprezentanților reuniți la Seul, a făcut destul de dificilă găsirea unei platforme comune, și ea destul de redusă. Dezbaterea a fost lungă și dificilă, ședințele s-au prelungit, dar din cauza timpului extrem de redus (numai o săptămînă!) rezultatele sînt mai slabe teologic decît cele de la Basel, și mai puțin convingătoare. Sarcina pusă Adunării — relevarea *conexiunilor* reciproce între dreptate, pace și integritatea creației în interdependența lor — a fost ambițioasă și oarecum demăsurată, iar rezultatele — dat fiind că nu s-a putut cădea de acord și adopta un raport propriu-zis asupra temei în sine — decepționează puțin fără a fi însă și descurajante.

În ce privește cadrul teologic de ansamblu al abordării relației dreptate, pace, integritatea creației dat de teologia vechitestamentară a Alianței sau Legămîntului și expresia „înnoire a Legămîntului cu Dumnezeu" ea a suscitat numeroase obiecții. Numeroși delegați au relevat faptul că nu se poate vorbi de o „reînnoire

a Legămîntului" cu Dumnezeu ci mai degrabă de faptul de „a ne înnoi pe noi înșine în Legămîntul cu Dumnezeu" prin „pocăință și întoarcere la El". Rămîn, totuși, o serie de întrebări fundamentale: De ce fel de legămînt este vorba? Care este poziția omului și creației în acest legămînt și cum trebuie el situat în creație? Lansat ca o posibilă soluție, conceptul de „Legămînt" pune mai multe probleme teologice decît soluționează. Așa cum sublinia păr. Réné Coste, profesor la facultatea de teologie din Toulouse, din delegația catolică, Biserica catolică (și ortodoxă de asemenea în baza tradiției lor patristice comune) manifestă o anumită rezervă față de concepția vechi-testamentară a Legămîntului din documentul pregătitor. Creștinii pun accentul pe „un Legămînt definitiv în și prin Hristos oferit de Dumnezeu tuturor oamenilor, a cărui sacrament inițial e Botezul iar sacrament central Euharistia. Valorificarea conceptului de Legămînt nu trebuie să ne facă să uităm bogăția conceptului neotestamentar mai larg și elocvent de „*Koinonia*" (comuniune)", esențial atît în ce privește relația creștină cu Dumnezeu, cît și relația Bisericilor între ele. De asemenea, pe lîngă aceste rezerve teologice, angajamentele social-politice juste sînt prea puțin înrădăcinate într-o reflexie eclesială autentică lipsindu-le și o analiză obiectivă mai puțin sumară. Dacă angajamentele concrete sînt absolut necesare ca discursul teologic să nu rămînă fără acoperire, Bisericile nu se pot mulțumi cu o dublare sau substituire a reflexiei și acțiunilor ONU! Cu toate aceste rezerve, apelul la mobilizare planetară a Bisericilor lansat în Seul își păstrează întreaga valoare și vigoare profetică el trebuind să jaloneze și secondeze indiscutabil eforturile ecumenice în deceniul viitor, căci el atinge probabil însăși „*kairos*"-*ul* acestui timp cum bine sugerează textul *Mesajului* Adunării de la Seul:

„1. Acum este timpul de a ne angaja din nou față de legămîntul lui Dumnezeu. Momentul istoric este unic. Întreaga viață pe pămînt e amenințată de nedreptate, război și distrugerea creației pentru că ne-am întors de la legămîntul lui Dumnezeu. Cunoscînd ocaziile care ni se oferă cerem iertarea lui Dumnezeu. Sîntem martori a multe schimbări pline de speranță.

2. Acum e timpul să salutăm și confirmăm rezultatele în eforturile de a lega între ele luptele pentru dreptate, pace și integritatea creației. Contextele și percepțiile noastre sînt, desigur, diferite. Dar, trebuie să depășim diviziunile noastre. Printre acestea trebuie să încurajăm un sprijin mai larg al Bisericilor pentru mișcările populare. Nu e vorba de eforturi pentru dreptate, pace și integritatea creației aflate în competiție între ele. Există o singură luptă globală.

3. Acum este timpul să considerăm toate luptele pentru dreptate, pace și integritatea creației. Trebuie să ne eliberăm de sclavia față de structurile de putere care ne orbesc și ne fac complici în distrugere. Creștinii trebuie să iasă în lumea în care a venit Iisus.

4. Acum este timpul cînd trebuie să ne alăturăm luptei poporului coreean pentru reunificare și să sprijinim cererile și rugăciunea lor pentru un an jubileu în 1995.

5. Acum este timpul cînd mișcarea ecumenică are nevoie de un mai mare simț de legătură, angajament reciproc și solidaritate în cuvînt și acțiune. Răspundem la făgăduința legămîntului lui Dumnezeu pentru timpul și lumea noastră. Astfel afirmăm:

— *faptul că de orice exercițiu al puterii trebuie dat socoteală lui Dumnezeu,*
— *opțiunea lui Dumnezeu pentru săraci,*
— *valoarea egală a tuturor raselor și popoarelor,*
— *că bărbatul și femeia sînt creați după chipul lui Dumnezeu,*
— *că adevărul e temelia unei comunități de ființe libere;*
— *pacea lui Iisus Hristos,*
— *că creația e iubită de Dumnezeu,*
— *că pămîntul e al Domnului,*
— *demnitatea și angajamentul generației tinere,*
— *că drepturile omului sînt date de Dumnezeu.*

6. Acum e timpul ca mișcarea ecumenică să articuleze viziunea ei potrivit căreia toți oamenii trăiesc pe pămînt și poartă de grijă de creație, alcătuiesc o sin-

gură familie în care fiecare membru are acelaşi drept la deplinătatea vieţii. Dacă această viziune e după natura ei spirituală, ea trebuie exprimată în acţiune concretă. Pe baza experienţei noastre spirituale aici la Seul ne-am angajat să lucrăm pentru:

— o ordine economică justă şi eliberare din sclavia datoriei externe,

— adevărata securitate a tuturor naţiunilor şi popoarelor şi pentru o cultură a nonviolenţei,

— edificarea unei culturi care poate trăi în armonie cu integritatea creaţiei şi care salvgardează darul atmosferei pămîntului,

— eradicarea rasismului şi discriminării la toate nivelele şi demantelarea modelelor de comportare care perpetuează păcatul rasismului.

7. Acum este timpul să recunoaştem că un lung proces se află înaintea noastră. Vom duce Bisericilor şi mişcărilor noastre afirmaţiile şi angajamentele pe care le-am făcut la Seul invitîndu-le să se alăture nouă. Împreună cu ele luptăm pentru realizarea viziunii noastre. Trebuie să dăm seama unii altora şi lui Dumnezeu. Ne rugăm să nu pierdem Kairos-ul *la care am fost conduşi de Dumnezeu".* *(după „Ecumenical Press Service" 11—15, 16—20, March 1990, poziţiile 90. 03.23; 56—60; „One World" nr. 155 May 1990; „L'Actualité religieuse dans la monde" nr. 77, 15 april 1990 şi „La documentation catholique" nr. 2005, 6 mai 1990).*

COMUNICATUL COMUN AL CONSULTAŢIEI INTERORTODOXE ASUPRA TEMEI CELEI DE-A VII-A ADUNĂRI GENERALE A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

„Mai mult de 30 de teologi aparţinînd Bisericilor Ortodoxe şi Bisericilor Ortodoxe Orientale nechalcedoniene s-au reunit la Academia ortodoxă a Cretei între 25 noiembrie — 4 decembrie 1989 ca să reflecteze împreună şi să examineze din punct de vedere ortodox asupra temei şi subtemei celei de-a VII-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (CEB) programate pentru 6—12 februarie 1991 la Canberra (Australia): „Vino, Duhule Sfinte, şi înnoieşte întreaga creaţie!" *Consultaţia a fost pregătită de membrii echipei de lucru ortodoxe a CEB conduse de arhim. dr. Gennadios Limouris.*

Sub conducerea profesorului Ioan Zizoulas mitropolit de Pergam (Patriarhia ecumenică), membrii consultaţiei au ascultat mai întîi comunicările asupra temei generale ca şi dezvoltarea celor pentru aspecte ale subiectului.

La încheierea şedinţei inaugurale şi a unei celebrări liturgice, arhim. Gennadios Limouris (Patr. ec.) a prezentat o introducere subliniind nevoia de a se evita o concentrare exclusivă pe persoana lui Iisus Hristos şi de a considera tema mai degrabă în perspectiva comuniunii de iubire între cele Trei persoane ale Sfintei Treimi. Rev. Wesley Ariarajah (metodist), cadru al CEB originar din Sri Lanka, a schiţat trăsăturile esenţiale ale fondului ecumenic al subiectului.

Comunicările au fost susţinute de: pr. prof. John Breck (Sf. Vladimir, New York, Bis. Ort. a Americii): „Vino, Duhule Sfinte, şi înnoieşte întreaga creaţie!" din perspectivă pnevmatologică; *arhiep. dr. Aram Keshishian (Bis. armeană din Liban):* implicaţiile ecleziologice; *pr. prof. Stanley Harkas (Holy Cross Boston, Patr. ec.):* „Dătătorule de viaţă, susţine creaţia Ta!"; *ep. Ieremia de Wroclaw (Bis. ort. din Polonia):* „Duhule al Adevărului, eliberează-ne!"; *protos. dr. Daniil Ciubotea (Bucureşti, Bis. Or. Română):* „Duhule al Unităţii, împacă poporul Tău!" *şi ep. Philippos Mar Eusebios (Bis. siro-ortodoxă din Malabar, India:* „Duhule Sfinte, transformă-ne şi sfinţeşte-ne!" *A fost prezentat şi un raport asupra unui colocviu CEB ţinut la Baar (Elveţia) în octombrie 1989 asupra acestei teme, coprezidat de rev. Ariarajah (metodist), pr. Prof. Ioan Romanidis (Bis. Ort. greacă) şi pr. prof. Ioan Bria (Bis. Ort. Română).*

După prezentarea comunicărilor, membrii consultaţiei au format patru echipe de redactare, apoi au supus concluziile lor plenului pentru a fi discutate şi revizuite. Consultaţia a produs un document în patru părţi după cele patru părţi ale temei de la Canberra: „Dătătorule de viaţă, susţine creaţia ta"! „Duhule al Adevărului, eliberează-ne!" „Duhule al unităţii, împacă poporul Tău!" „Duhule Sfinte, transformă-ne şi sfinţeşte-ne!".

a Legămîntului" cu Dumnezeu ci mai degrabă de faptul de „a ne înnoi pe noi înşine în Legămîntul cu Dumnezeu" prin „pocăinţă şi întoarcere la El". Rămîn, totuşi, o serie de întrebări fundamentale: De ce fel de legămînt este vorba? Care este poziţia omului şi creaţiei în acest legămînt şi cum trebuie el situat în creaţie? Lansat ca o posibilă soluţie, conceptul de „Legămînt" pune mai multe probleme teologice decît soluţionează. Aşa cum sublinia păr. Réné Coste, profesor la facultatea de teologie din Toulouse, din delegaţia catolică, Biserica catolică (şi ortodoxă de asemenea în baza tradiţiei lor patristice comune) manifestă o anumită rezervă faţă de concepţia vechi-testamentară a Legămîntului din documentul pregătitor. Creştinii pun accentul pe „un Legămînt definitiv în şi prin Hristos oferit de Dumnezeu tuturor oamenilor, a cărui sacrament iniţial e Botezul iar sacrament central Euharistia. Valorificarea conceptului de Legămînt nu trebuie să ne facă să uităm bogăţia conceptului neotestamentar mai larg şi elocvent de „*Koinonia*" (comuniune)", esenţial atît în ce priveşte relaţia creştină cu Dumnezeu, cît şi relaţia Bisericilor între ele. De asemenea, pe lîngă aceste rezerve teologice, angajamentele social-politice juste sînt prea puţin înrădăcinate într-o reflexie eclesială autentică lipsindu-le şi o analiză obiectivă mai puţin sumară. Dacă angajamentele concrete sînt absolut necesare ca discursul teologic să nu rămînă fără acoperire, Bisericile nu se pot mulţumi cu o dublare sau substituire a reflexiei şi acţiunilor ONU! Cu toate aceste rezerve, apelul la mobilizare planetară a Bisericilor lansat în Seul îşi păstrează întreaga valoare şi vigoare profetică el trebuind să jaloneze şi secondeze indiscutabil eforturile ecumenice în deceniul viitor, căci el atinge probabil însăşi „*kairos*"-*ul* acestui timp cum bine sugerează textul *Mesajului* Adunării de la Seul:

„*1. Acum este timpul de a ne angaja din nou faţă de legămîntul lui Dumnezeu. Momentul istoric este unic. Întreaga viaţă pe pămînt e ameninţată de nedreptate, război şi distrugerea creaţiei pentru că ne-am întors de la legămîntul lui Dumnezeu. Cunoscînd ocaziile care ni se oferă cerem iertarea lui Dumnezeu. Sîntem martori a multe schimbări pline de speranţă.*

2. Acum e timpul să salutăm şi confirmăm rezultatele în eforturile de a lega între ele luptele pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei. Contextele şi percepţiile noastre sînt, desigur, diferite. Dar, trebuie să depăşim diviziunile noastre. Printre acestea trebuie să încurajăm un sprijin mai larg al Bisericilor pentru mişcările populare. Nu e vorba de eforturi pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei aflate în competiţie între ele. Există o singură luptă globală.

3. Acum este timpul să considerăm toate luptele pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei. Trebuie să ne eliberăm de sclavia faţă de structurile de putere care ne orbesc şi ne fac complici în distrugere. Creştinii trebuie să iasă în lumea în care a venit Iisus.

4. Acum este timpul cînd trebuie să ne alăturăm luptei poporului coreean pentru reunificare şi să sprijinim cererile şi rugăciunea lor pentru un an jubileu în 1995.

5. Acum este timpul cînd mişcarea ecumenică are nevoie de un mai mare simţ de legătură, angajament reciproc şi solidaritate în cuvînt şi acţiune. Răspundem la făgăduinţa legămîntului lui Dumnezeu pentru timpul şi lumea noastră. Astfel afirmăm:

— *faptul că de orice exerciţiu al puterii trebuie dat socoteală lui Dumnezeu,*
— *opţiunea lui Dumnezeu pentru săraci,*
— *valoarea egală a tuturor raselor şi popoarelor,*
— *că bărbatul şi femeia sînt creaţi după chipul lui Dumnezeu,*
— *că adevărul e temelia unei comunităţi de fiinţe libere;*
— *pacea lui Iisus Hristos,*
— *că creaţia e iubită de Dumnezeu,*
— *că pămîntul e al Domnului,*
— *demnitatea şi angajamentul generaţiei tinere,*
— *că drepturile omului sînt date de Dumnezeu.*

6. Acum e timpul ca mişcarea ecumenică să articuleze viziunea ei potrivit căreia toţi oamenii trăiesc pe pămînt şi poartă de grijă de creaţie, alcătuiesc o sin-

gură familie în care fiecare membru are acelaşi drept la deplinătatea vieţii. Dacă această viziune e după natura ei spirituală, ea trebuie exprimată în acţiune concretă. Pe baza experienţei noastre spirituale aici la Seul ne-am angajat să lucrăm pentru:

— o ordine economică justă şi eliberare din sclavia datoriei externe,

— adevărata securitate a tuturor naţiunilor şi popoarelor şi pentru o cultură a nonviolenţei,

— edificarea unei culturi care poate trăi în armonie cu integritatea creaţiei şi care salvgardează darul atmosferei pămîntului,

— eradicarea rasismului şi discriminării la toate nivelele şi demantelarea modelelor de comportare care perpetuează păcatul rasismului.

7. Acum este timpul să recunoaştem că un lung proces se află înaintea noastră. Vom duce Bisericilor şi mişcărilor noastre afirmaţiile şi angajamentele pe care le-am făcut la Seul invitîndu-le să se alăture nouă. Împreună cu ele luptăm pentru realizarea viziunii noastre. Trebuie să dăm seama unii altora şi lui Dumnezeu. Ne rugăm să nu pierdem Kairos-ul *la care am fost conduşi de Dumnezeu". (după „Ecumenical Press Service" 11—15, 16—20, March 1990, poziţiile 90. 03.23; 56—60; „One World" nr. 155 May 1990; „L'Actualité religieuse dans la monde" nr. 77, 15 april 1990 şi „La documentation catholique" nr. 2005, 6 mai 1990).*

COMUNICATUL COMUN AL CONSULTAŢIEI INTERORTODOXE ASUPRA TEMEI CELEI DE-A VII-A ADUNĂRI GENERALE A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

„Mai mult de 30 de teologi aparţinînd Bisericilor Ortodoxe şi Bisericilor Ortodoxe Orientale nechalcedoniene s-au reunit la Academia ortodoxă a Cretei între 25 noiembrie — 4 decembrie 1989 ca să reflecteze împreună şi să examineze din punct de vedere ortodox asupra temei şi subtemei celei de-a VII-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (CEB) programate pentru 6—12 februarie 1991 la Canberra (Australia): „Vino, Duhule Sfinte, şi înnoieşte întreaga creaţie!" *Consultaţia a fost pregătită de membrii echipei de lucru ortodoxe a CEB conduse de arhim. dr. Gennadios Limouris.*

Sub conducerea profesorului Ioan Zizoulas mitropolit de Pergam (Patriarhia ecumenică), membrii consultaţiei au ascultat mai întîi comunicările asupra temei generale ca şi dezvoltarea celor pentru aspecte ale subiectului.

La încheierea şedinţei inaugurale şi a unei celebrări liturgice, arhim. Gennadios Limouris (Patr. ec.) a prezentat o introducere subliniind nevoia de a se evita o concentrare exclusivă pe persoana lui Iisus Hristos şi de a considera tema mai degrabă în perspectiva comuniunii de iubire între cele Trei persoane ale Sfintei Treimi. Rev. Wesley Ariarajah (metodist), cadru al CEB originar din Sri Lanka, a schiţat trăsăturile esenţiale ale fondului ecumenic al subiectului.

Comunicările au fost susţinute de: pr. prof. John Breck (Sf. Vladimir, New York, Bis. Ort. a Americii): „Vino, Duhule Sfinte, şi înnoieşte întreaga creaţie!" din perspectivă pnevmatologică; *arhiep. dr. Aram Keshishian (Bis. armeană din Liban):* implicaţiile ecleziologice; *pr. prof. Stanley Harkas (Holy Cross Boston, Patr. ec.):* „Dătătorule de viaţă, susţine creaţia Ta!"; *ep. Ieremia de Wroclaw (Bis. ort. din Polonia):* „Duhule al Adevărului, eliberează-ne!"; *protos. dr. Daniil Ciubotea (Bucureşti, Bis. Or. Română):* „Duhule al Unităţii, împacă poporul Tău!" *şi ep. Philippos Mar Eusebios (Bis. siro-ortodoxă din Malabar, India:* „Duhule Sfinte, transformă-ne şi sfinţeşte-ne!" *A fost prezentat şi un raport asupra unui colocviu CEB ţinut la Baar (Elveţia) în octombrie 1989 asupra acestei teme, coprezidat de rev. Ariarajah (metodist), pr. Prof. Ioan Romanidis (Bis. Ort. greacă) şi pr. prof. Ioan Bria (Bis. Ort. Română).*

După prezentarea comunicărilor, membrii consultaţiei au format patru echipe de redactare, apoi au supus concluziile lor plenului pentru a fi discutate şi revizuite. Consultaţia a produs un document în patru părţi după cele patru părţi ale temei de la Canberra: „Dătătorule de viaţă, susţine creaţia ta"! „Duhule al Adevărului, eliberează-ne!" „Duhule al unităţii, împacă poporul Tău!" „Duhule Sfinte, transformă-ne şi sfinţeşte-ne!".

Consultația a afirmat învățătura teologică ortodoxă potrivit căreia Duhul Sfînt susține creația amenințată la ora actuală de acte umane distructive. Ea a încercat să interpreteze apelurile la eliberare într-o perspectivă ortodoxă semnalînd exigența morală a remedierii injustițiilor, dar cauționînd și limitele inerente oricărui efort uman de realizare a dreptății. Duhul Sfînt ca sursă de unitate a jucat un rol deosebit în această discuție dat fiind contextul ei ecumenic. Consultația a confirmat rugăciunea și exigențele în favoarea unității în numeroase domenii ale existenței, inclusiv unitatea eclezială. S-a luat de asemenea act de faptul că consultația a încurajat demersuri directe pentru restaurarea unității sacramentale între Bisericile Ortodoxe și vechi-orientale. Pe de altă parte, a pus accentul în tot raportul ei pe strînsa legătură existentă între credința în Hristos și credința în Duhul Sfînt.

Discuțiile însoțite de celebrări liturgice zilnice au avut loc la Academia Ortodoxă a Cretei condusă de dr. Alexandros Papaderos asistat de un personal competent. Biserica ortodoxă a Cretei, în persoana arhiep. Timotheos al Cretei, a mitrop. Ireneos de Kisamos și Selinon, a mitrop. Ireneos de Apokoranos și Kydonia și a mitrop. Theodoros de Rethymnon, a făcut dovadă de o călduroasă ospitalitate.

Luînd cuvîntul în numele consultației, mitrop. Ioan al Pergamului a exprimat gratitudinea profundă a participanților și a Sanctității Sale Patriarhul ecumenic Dimitrios I față de toți cei ce și-au adus sprijinul la această consultație.

Raportul va fi trimis tuturor celor ce au convenit, ca și tuturor Bisericilor Ortodoxe ca material pregătitor asupra viitoarei Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor" (după, „Episképsis" nr. 433, 15 februarie 1990, p. 7—8).

Pr. Prof. Ioan I. Ică

ÎN AMINTIREA VICTIMELOR DIN TRANSILVANIA
DE NORD DE ACUM 50 DE ANI

În 30 august 1990 s-au împlinit, după cum se știe, 50 de ani de cînd printr-o hotărîre nedreaptă Hitler și Musolini au rupt din trupul țării noastre Transilvania de Nord pe care au dat-o în dar Ungariei horthyste, eveniment care a fost comemorat și la Centrul mitropolitan din Sibiu.

Astfel, joi, 30 august a.c., la ora 12, în catedrala mitropolitană din Sibiu s-a săvîrșit un parastas de către Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, ajutat de un sobor de preoți și diaconi, în memoria martirilor neamului și a tuturor victimelor dictatului de la Viena și din timpul ocupației horthyste a Transilvaniei de Nord.

La sfîrșit, Î. P. S. Mitropolit *Antonie* a rostit un scurt dar cald cuvînt, în care — după ce a prezentat „odiosul dictat de la Viena", hotărît „despre noi și fără noi", de nobis sine nobis, și care a însemnat una dintre cele mai mari tragedii ale Transilvaniei", exprimînd dorința ca astfel de tragedii să nu se mai repete — a vorbit despre durerea fraților noștri de atunci: femei, bărbați, copii, tineri, bătrîni nevinovați, schingiuiți, bătuți și omorîți numai pentru că erau români.

Î. P. S. Sa a vorbit de asemenea despre jertfele armatei române pentru eliberarea Transilvaniei în toamna anului 1944, arătînd totodată că românii comemorează acest act cu simțăminte de durere, dar și de iertare, pentru ca toți cei ce sîntem astăzi în Transilvania să viețuim în pace și armonie.

În după amiaza aceleiași zile, în aula Institutului Teologic Universitar din Sibiu și în prezența unui numeros public, preoți și credincioși din oraș, tineri din Liga ortodoxă, filiala Sibiu, ș.a., a avut loc un simpozion consacrat aceluiași eveniment: 50 de ani de la dictatul de la Viena (30 august 1940), simpozion prezidat de Î. P. S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului.

În cuvîntul de deschidere, Î. P. S. Sa a arătat, între altele, tragedia prin care a trecut România în anul 1940, invadarea Basarabiei și Bucovinei, făcută cu asentimentul Germaniei lui Hitler, iar apoi ruperea în două a Transilvaniei, „o dramă istorică și o dramă umană, aproape de neînțeles pentru o minte omenească".

Dumnezeu să reverse asupra noastră — a spus Î. P. S. Sa — dragostea și grija Sa ca asemenea lucruri să nu se mai repete, pentru ca să trăim în bună pace, ca fii ai lui Dumnezeu, toți cei ce viețuim pe aceste meleaguri. Aș vrea ca această comemorare să fie lacrima inimii noastre pentru toți cei ce au murit atunci, căci suferința lor a fost și suferința noastră. Aș vrea de asemenea ca tinerii să știe tot ceea ce s-a întîmplat atunci și nimeni niciodată să nu uite.

Să nu uităm — a accentuat Î. P. S. Sa — că trăim pe pămîntul nostru și acest lucru trebuie să-l știe și ceilalți confrați ai noștri.

Dumnezeu să-i odihnească pe toți, Dumnezeu să ocrotească România, Dumnezeu să întărească Transilvania ,a spus în încheiere Î. P. S. Sa, după care a propus un moment de reculegere în memoria tuturor victimelor dictatului de la Viena.

În continuare, P. C. pr. prof. *M. Păcurariu* a prezentat comunicarea: 50 de ani de la dictatul de la Viena — 30 august 1940—30 august 1990 — în care, în partea introductivă, a făcut o incursiune în istoria Transilvaniei, după care a prezentat eve-

nimentele politice premergătoare dictatului, cu anexarea Austriei de către Germania hitleristă, ocuparea Cehoslovaciei, a Poloniei etc.

P. C. Sa a descris apoi modul cum s-a realizat dictatul, subliniind protestul mitropolitului Nicolae Bălan la consiliul de coroană din vara anului 1940, insistînd în continuare asupra dramei neamului nostru și a Bisericii românești din Transilvania de Nord: crimele care au avut loc, desființarea învățămîntului românesc și a presei în limba română, reluarea procesului de maghiarizare și toate celelalte fărădelegi, de care a avut parte și populația evreiască, încheind cu evenimentele din 1944 și ultimele zvîrcoliri ale oficialităților maghiare cu prilejul tratatului de pace din 1947.

P. C. cons. *Gh. Papuc* a prezentat comunicarea: Gînduri și amintiri legate de un eveniment dureros.

P. C. pr. prof. *Ilie Moldovan* a vorbit despre dictatul de la Viena oglindit în literatura vremii, comunicare în care a plecat de la versurile populare zămislite în acel timp:

În pădurea de la Ip
Nu s-aude cip-cirip;
Numai vîntul hăulind
Oase de român jelind,

arătînd că, într-adevăr, sub „aspectul ei spectacular, crima de la Ip este mai crudă decît aceea de la Auschwitz și mai întunecată în caracterul ei ocult decît cele de la Vorcuta".

P. C. Sa a adus apoi în atenție o seamă de exemplificări din memorii, mărturii literare, eseuri, poezie etc. în care se oglindesc durerile neamului nostru din acei ani, mai ales că vreme de 40 de ani despre acele atrocități nu s-a mai vorbit.

Sînt aduse mărturii din Telegraful Român, din N. Iorga: Ce este un hotar; Emil Isac: Ardealului, O. Ghibu: Dictatură și anarhie, precum și din colecția: „Transilvania în poezia românească", de Emil Giurgiuca, București 1943, volum din care sînt citite poezii ca: „Pe dealul Feleacului", de Vlaicu Bârna: „Pe dealul Feleacului / Trece umbra Iancului / Cu durerea veacului // Lăcrimează mamele / Negre sînt năframele / Codrii-și frînge ramele // S-au cernit cuvintele / Cresc spre cer mormintele ...; sau: „Pe Țibleș" de E. Giurgiuca: „Pe Țibleș vrere-ar fi străin-acasă / Da munte-i Țibleșul și nu se lasă // Curg văile din el către Reteag / Din vița lor sălbatică mă trag ..."; ori: „Cîntec de jale", de N.I. Herescu: „... Dorule, numai cu tine pot să mai ajung / Pînă-n inima ruptă a Transilvaniei ... / La Cluj, în cetatea jelaniei / Lung e drumul, lung"; sau „Amurg ardelenesc", de V. Voiculescu: „Amurgul uriașa-i icoană bizantină / O spînzură pe-ntregul perete spart al zării / Gol șiroind de sînge, de visuri și lumină / Stă răstignit Ardealul pe crucea-ntunecării".

P. C. Sa a încheiat cu îndemnul de a ne plasa mai adînc în inima istoriei noastre.

P. C. pr. *Ioan Beju*, profesor la liceul Gh. Lazăr pe vremea dictatului de la Viena, a făcut o amplă expunere asupra simțămintelor românilor din Transilvania de sud, cu deosebire a celor din Sibiu, unde a fost refugiată și Universitatea din Cluj, cu privire la care a adus în atenție semnificative informații.

Vorbitorul a subliniat faptul că mitropolitul Bălan a cultivat permanent în sînul universitarilor ideea reîntoarcerii la Cluj, că în Sibiu „sînt numai în treacăt".

Dl. *Gh. M. Șpan*, reprezentant al Ligii tineretului ortodox, filiala Sibiu, a adus Cuvîntul tinerei generații, deschisă acum spre idei cît mai generoase.

În încheiere a luat cuvîntul P. C. pr. prof. *Dumitru Abrudan*, prorectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, care, după ce a formulat cîteva concluzii pe marginea materialelor prezentate, s-a referit și la perioada care a urmat după 1944, grea și ea și mai lungă, subliniind necesitatea ca suferințele trecute să fie temei pentru o viață creștină adevărată.

În acest gînd, P. C. Sa a făcut apel la dragoste și înfrățire, întreg simpozionul desfășurîndu-se de altfel sub semnul trăirii în frățietate, al toleranței și stimei reciproce, cît și al luptei împotriva urii și a vrajbei, indiferent de unde ar veni acestea.

În final, Î. P. S. Mitropolit Antonie a mulțumit confraților, Ligii tineretului ortodox și tuturor participanților, exprimînd încredințarea că toți morții noștri

care au fost pomeniţi astăzi vor fi simţit, acolo unde sînt, o rază de lumină din partea noastră, ca şi recunoştinţa noastră neadormită.

Sîmbătă, 1 septembrie 1990, la Actualităţile de la ora 13, Televiziunea română a transmis fragmente de la simpozionul mai sus semnalat.

GÎNDURI ŞI AMINTIRI LEGATE DE UN EVENIMENT DUREROS*

În lucrarea noastră de zidire lăuntrică ne este foarte familiar termenul de trezvie, această stare de veghe spirituală, poruncită chiar de Mîntuitorul Iisus Hristos prin cuvintele: „Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu cădeţi în ispită" (Marcu 14 ,38); această neadormire sufletească, pe care ne-o cere şi Sf. Apostol Pavel, cînd zice: „Să nu dormim ca ceilalţi, ci să priveghem şi să fim treji", pentru că, aşa cum motivează atît de plastic Sf. Apostol Petru, „potrivnicul nostru, diavolul, — răul, păcatul, aşadar — umblă răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită" (I Petru 5, 8).

Privigherea aceasta, starea de trezvie, de neadormită atenţie asupra a ceea ce se petrece în noi şi în jurul nostru, se pare că este valabilă şi pe planul vieţii popoarelor, în chip special, în momentul de faţă, şi în viaţa poporului nostru.

De aceea, comemorînd o jumătate de secol de la dictatul de la Viena din 30 august 1940, cînd Hitler şi Musolini au dat în dar Ungariei horthyste jumătatea de nord a Transilvaniei, un prim gînd care ne vine este acela de a priveghea, de a fi treji, de a fi conştienţi de faptul că aceleaşi nehodinite, destrămante şi revizioniste forţe ale poporului maghiar — existente astăzi în multe părţi ale lumii şi care n-au învăţat nimic din lecţiile istoriei — vîntură din nou problema Transilvaniei întocmai ca în toamna anului 1940, ba mai mult decît atunci, cu motivări şi argumentări din cele mai fanteziste şi, adesea, extrem de jignitoare pentru poporul român, toate ţintind spre acelaşi scop: ruperea Transilvaniei din Trupul României şi alipirea la Ungaria.

Se vorbeşte astăzi de apariţia a peste 100 de cărţi tipărite numai în ultimii doi-trei ani, cu conţinut denigrator la adresa României şi poporului ei, după aceleaşi şabloane ca în toamna anului 1940, dar, repetăm, de-o anvergură mult mai mare.

Să nu uităm apoi că ceea ce s-a petrecut în primăvara acestui an la Tg. Mureş, ca şi în judeţele Harghita şi Covasna, a fost, după convingerea noastră, o încercare de reeditare a dictatului din 30 august 1940. Atacurile aproape simultane la adresa românilor, arderea bisericii din Miercurea Nirajului, filia Iobăgeni, prot. Tg. Mureş, spargerea şi profanarea bisericii noastre din Baraolt, înlăturarea firmelor româneşti, inclusiv de la intrarea în localităţi, texte scrise exact ca în toamna lui '40, Isten hozot „Dumnezeu v-a adus", avîndu-se în vedere probabil „eliberatorii" strecuraţi din Ungaria, text care ne-a fost dat să-l vedem în aprilie a.c. la intrarea în Vîrghiş, jud. Covasna, declaraţii că Transilvania este Ungaria de est şi altele asemenea, sînt doar cîteva exemple care vin să întărească afirmaţia noastră de mai sus.

Să nu uităm, totodată, de profanarea statuilor lui Avram Iancu şi M. Eminescu din Tg. Mureş, a lui N. Bălcescu din Sovata, de pledoaria unui parlamentar maghiar din România, care, în numărul din 10 iunie 1990 al ziarului: Romániai Magyar Szó, scria că „în legea de bază a ţării, în Constituţie, trebuie recunoscut faptul că România este un stat *multinaţional* şi trebuie să se renunţe la formularea ideii false şi speculative a statului naţional unitar", fapte care şi ele ne cheamă la atenţie, la „unire-n cuget şi-n simţiri", cum spunea cîndva poetul, pentru ca nimeni niciodată să nu mai atenteze la unitatea noastră statală, la care s-a ajuns prin jertfa atîtor fii buni ai pămîntului nostru străbun. Aceasta cu atît mai

---

* Cuvînt rostit la simpozionul care a avut loc în aula Institutului Teologic Universitar din Sibiu, joi 30 august 1990.

mult cu cît unitatea statală a României nu este rezultatul unor capricii ale istoriei, ci este o împlinire a unui curs firesc al istoriei, Carpaţii fiind cu adevărat şira spinării a unui organism viu, ce nu poate fi despicat fără a ucide întreg organismul.

Legat de istoria Transilvaniei un adevăr este evident, şi el trebuie reţinut şi de generaţiile mai tinere, că deşi obştea românească din această parte de ţară, băştinaşă şi majoritară, a trăit permanent în relaţii frăţeşti, de convieţuire paşnică, de stimă şi ajutor reciproc cu naţionalităţile minoritare conlocuitoare din Transilvania, uneori luptînd alături împotriva unor asupritori comuni, totuşi oficialitatea maghiară a dus mereu un război nedeclarat pe faţă, orb şi absurd, împotriva populaţiei româneşti, pe care s-a străduit s-o anuleze, sau, ca să folosim o expresie a lui Octavian Goga, s-o facă să se mute în altă ţară.

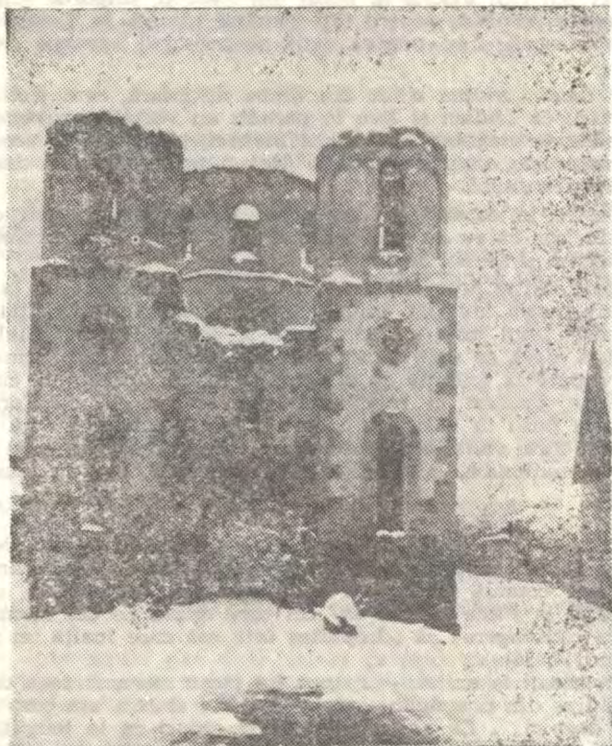
Cunoaştem, ca să ne referim doar la ultimele două secole, distrugerea celor aproximativ 200 de biserici şi mănăstiri ortodoxe de către tunurile generalului Bucow, în 1760, reprimarea crudă a Revoluţiei lui Horea, Cloşca şi Crişan, masacrarea în masă a multor români transilvăneni în revoluţia din 1848, pe toate însă întrecîndu-le se pare în cruzime suferinţele românilor pricinuite de dictatul de la Viena din 30 august 1940. Aceste cruzimi îl făceau pe N. Iorga să încresteze în 24 septembrie 1940 şi aceste dureroase constatări: „Ceea ce s-a petrecut acolo la luarea în stăpînire de armată şi administraţia maghiară sub ochii ei şi fără nici o încercare de a o opri, ba chiar cu binevoitorul ei concurs, întrece orice închipuire şi se pune alături de cele mai groaznice scene din vremea năvălirilor barbare, cînd cel puţin setea de a omorî nu era unită cu un sadism care aparţine vremurilor noastre. Spînzuraţi cu capul în jos — continuă N. Iorga — răstigniţi, baterea cuielor în cap, presărarea cu var nestins a rănilor, acestea au fost după cîte ştiu pînă acum — şi martiriul se desluşeşte tot mai mult — semnele civilizaţiei poporului care s-a dezonorat cu asemenea acte".

Aceasta este, credem noi, motivarea principală a momentului comemorativ pe pe care îl facem astăzi. Conştiinţa creştină şi naţională ne porunceşte să ne reamintim, la împlinirea unei asemenea sume rotunde de ani, de fraţii şi surorile noastre, de părinţii, de fiii şi fiicele noastre, care au fost martirizaţi în acei ani ca fiinţe cu totul şi cu totul nevinovate; să ne reamintim de satele arse, de bisericile noastre dărîmate sau profanate ş.a.m.d. Subliniem că facem acest lucru nu cu simţăminte de ură şi gînduri de răzbunare, căci asemenea lucruri sînt în general străine firii autentice a poporului român, creştin ortodox, ci pentru că nu este permis să ne uităm martirii şi pentru ca astfel de lucruri să nu se mai petreacă pe plaiurile noastre şi, dacă este posibil, niciunde în lume.

Căci cu adevărat nu se pot uita sutele de fiinţe omeneşti: bărbaţi, femei, copii, tineri, bătrîni, toţi oameni nevinovaţi, martirizaţi la Ip, la Trăsnea, la Moisei şi în alte părţi ale Transilvaniei de Nord; nu se pot uita de asemenea miile de români bătuţi şi schingiuiţi numai pentru că erau români, sutele de mii de oameni scoşi din casele lor şi aruncaţi ca nişte cîrpe peste graniţă, aşa după cum nu se pot uita zecile de biserici româneşti, ortodoxe în principal, profanate, iar unele — Doamne ce ură sălbatică — dărîmate pur şi simplu. Ca să ne referim numai la teritoriul actual al Arhiepiscopiei Sibiului, arătăm că au fost dărîmate, unele adevărate catedrale, bisericile din Vîrghiş, din Căpeni, din Racoşul de Jos, din Biborţeni, zidul dinspre stradă al acestei biserici văzîndu-l personal în anul 1941, cînd încă mai era în picioare cu doi soldaţi români scrijeliţi pe el, biserica din Comolău, din Boroşneul Mare — toate pe teritoriul jud. Covasna, fostul jud. Trei Scaune, iar bisericile din Doboşeni şi Herculian dărîmate pînă la streaşină, zidurile lor, ca nişte ziduri ale plîngerii, putînd fi văzute şi astăzi. Pe cei mai tineri îi chiar îndemnăm să le vadă.

Victime ale acestui vandalism păgîn au fost apoi şi alte biserici ortodoxe din judeţul arătat. Aşa de pildă în biserica noastră din Ozun, după ce au fost arse cărţile de la strană şi veşmintele preoţeşti, o credincioasă româncă, ca mironosiţele şi femeile noastre de altădată, şi-a riscat viaţa aşezîndu-se de-a curmezişul soldaţilor maghiari care doreau să-şi bage caii în biserică şi să-i lege de strane, sau biserica din Bodoş, unde altă femeie de suflet a salvat de la profanare sf. antimis, purtîndu-l la pieptul ei pe tot parcursul ocupaţiei hortyste. Socotim că şi astfel de fiinţe fac parte dintre Sfinţii noştri.

Am trăit pe viu dictatul de la Viena şi ocupaţia hortystă din anii 1940—1944 din Transilvania de nord şi un prim lucru care mi se pare necesar de relevat este acela al artificialităţii graniţelor care se aşezară în mijlocul ţării. Casa noastră părintească era foarte aproape de pădure şi de graniţă şi cu toată paza care era instituită, cum se lăsa seara românii circulau intens dintr-o parte în alta a graniţei. Teritoriul furat şi cu restul ţării erau aşadar ca o inimă tăiată-n două,

Ceea ce a mai rămas din biserica ortodoxă din Herculian, prot. Sf. Gheorghe, dărîmată în anii ocupaţiei maghiare, 1940—1944.

părţi care nu pot funcţiona una fără alta. Se adeverea din nou ceea ce vestitul cioban din Cîrţişoara Făgăraşului, Badea Cârţan, a exprimat atît de potrivit la vremea sa: „Dracul a mai văzut graniţă în mijlocul ţării!"

De reţinut apoi că noi, cei rămaşi sub ocupaţia maghiară, nu eram români, ci olah, vechiul valah, dar folosit cu sens peiorativ de unii confraţi de-ai noştri maghiari, dar de foarte multe ori cu adaosul de bacskaros olah, valahi opincari; büdös olah, valahi puturoşi, mămăligari şi alte asemenea epitete, pe care adesea şi copiii ni le aruncau în faţă, mai ales cînd nu aveau pietre la îndemînă.

După cele două cutremure din toamna lui '40 — un rău nu vine singur, zice românul — biserica din Covasna a fost grav afectată, preotul era fugit peste graniţă, încît un vrednic învăţător pensionar, Dobros pe nume, a înjghebat un fel de capelă în casa parohială şi acolo, în calitate de cantor, mai mîngîia sufletele bieţilor români. Şi era o foarte mare nevoie de mîngîiere, mai ales după noaptea de groază care a avut loc în jurul lui 10 ianuarie 1941, cînd, pe o zăpadă mare şi

un ger cumplit, o bandă de connaţionali au făcut praf peste 100 de case româneşti de pe două străzi principale din Covasna: uşi, ferestre, mobilă etc. Mama, fie iertată, ne-a luat pe cei cinci fraţi şi ne-a ascuns într-o grădină, aruncînd peste noi nişte cojoace, unde am stat pînă către dimineaţă, tremurînd şi de frig şi de frică. Mai tîrziu, cînd am învăţat despre năvălirile barbare, mi-au venit în minte pocniturile, urletele, ţipetele, huetul şi tot vacarmul din acea noapte de groază.

În anul 1941 am fost înscris la liceul din Năsăud, singurul, după cîte cunosc, cu limba de predare română, pentru toţi românii rămaşi în Transilvania de Nord, dar unde toţi profesorii erau unguri, unii necunoscînd aproape deloc limba română.

Materia pe care o aveam zilnic era limba maghiară, care trebuia necondiţionat învăţată pentru că „Adam şi Eva în paradis au vorbit ungureşte", cum ne argumenta profesorul de maghiară, Domokos Samuel, pentru că în secuime, de pildă, păsările cîntă ungureşte, cum ne spunea acelaşi profesor nouă celor cîţiva copii care eram din Trei Scaune.

Numele noastre în cataloage erau scrise în ungureşte, atît cel de familie, cît şi cel de botez, aşa că eu de pildă eram Papuk György, iar profesorul de matematică mi-l adăugase şi pe cel de Pista.

Făceam foarte multă premilitărie, levente, cum o numeau ei, la care, pe lîngă instrucţia militară, eram învăţaţi numai cîntece maghiare, majoritatea cu caracter agresiv, revizionist. Unul mi-l mai amintesc şi acum: Horthy Miklos ha felül a fekete lovára. H.M. dacă se urcă pe calul lui negru, după care urmau o seamă de alte cuvinte privitoare la intenţia de a ocupa şi restul Ardealului, cîntecul încheindu-se cu cuvintele, traduse în româneşte: vom fi noi şi mai fericiţi în Ungaria mare, care era pusă în acei ani pe toţi pereţii. Timpul nu ne permite să vă aducem în atenţie încă multe asemenea fapte, care, toate, aşa cum am arătat, ne cheamă la trezvie naţională, la dragostea de neam şi Lege, la muncă şi vieţuire responsabilă.

•

Avem marea bucurie să facem parte dintr-un popor paşnic, după unii enervant de paşnic şi blajin, neiubitor de vrajbă ,neiubitor de încăierări, neiubitor de răzbunări, care s-a condus mereu, pe tot parcursul istoriei sale, de ceea ce Sf. Scriptură ne spune la Pilde 14, 31, că „cel care apasă pe cel sărman defaimă pe Ziditorul lui", cu convingerea că „dreptatea este cea care înalţă un popor" — cum tot la Pilde citim (14, 34).

„Noi sîntem curaţi la suflet — spunea un ţăran maramureşan după evenimentele de la Tg. Mureş din primăvara acestui an. Noi sîntem aşa cum ne vedeţi: primitori, iubitori, darnici... La noi nu sînt porţi, ziduri ca la temniţă... Noi n-am vrut niciodată răul nimănui..., măcar că alţii s-au uitat cu viclenie şi cu ură la noi".

De bună seamă că din astfel de motive N. Iorga îşi încheia articolul din septembrie 1940, mai sus amintit, cu astfel de cuvinte: „Din partea noastră n-avem decît un sfat. A nu clinti nici un fir de păr din capul unui cetăţean maghiar al României. E cea mai teribilă pedeapsă ce putem da chinuitorilor şi asasinilor".

Să rugăm pe bunul Dumnezeu să ne ajute să pedepsim numai în acest fel!

Pr. Gh. Papuc

EPARHIA ARDEALULUI ÎN LUMINA STATISTICILOR OFICIALE CONTEMPORANE (1828—1866)

Unul din izvoarele puţin cercetate ale istoriei bisericeşti ardelene sînt anuarele statistice publicate în perioada 1828—1866, care oglindesc caracterul şi nivelul unor informaţii fundamentale, ce au stat la dispoziţia oficialităţii vremii în luarea deciziilor. Mai mult, ele caracterizează în primul rînd realităţile şi realizările românilor ortodocşi din această eparhie.

Prima rubrică importantă privind Marele Principat al Transilvaniei relata despre numărul şi compoziţia populaţiei, ceea ce coincidea într-o măsură cu teritoriul eparhiei Ardealului care cuprindea şi graniţa militară. Potrivit anuarului din anul 1828, populaţia Transilvaniei se ridica la 1 860 401 suflete din care ortodocşii se cifrau la 618.236 credincioşi (33,23%), în timp ce numărul total al românilor se evalua la 1 125 134 (60,47%) locuitori. În anul următor, populaţia românească figurează cu 1 136 123 oameni din care C24 719 (54,98%) ortodocşi.[1] In realitate proporţia era mult mai mare dacă luăm în considerare graniţa militară.

În general aceşti indicatori sînt în continuă evoluţie, înregistrîndu-se următoarele cifre: [2]

Anul	Populaţia totală	români	ortodocşi	% din români
1830	1 896 908	1 168 503	630.382	53,94
1835	1 969 100	1 192 200	651 400	54,63
1945/46	—	1 331 000	725 700	54,52

După revoluţia de la 1848/49 anuarele repetă în general cifrele cunoscute ale recensămintelor.[3]

Deosebit de interesante par a fi datele privind mişcarea populaţiei. Populaţia ortodoxă română se caracteriza printr-un puternic spor natural. Din anii cei mai caracteristici putem întocmi următorul tabel comparativ: [4]

Anul	Născuţi vii	Morţi	Spor natural	%
1833	21 541	12 632	8 909	+ 70,52
1835	20 110	14 475	5 635	+ 38,92
1845	23 423	14 062	9 361	+ 66,56
1847	20 518	13 967	6 551	+ 46,90

Căsătoriile în general se încheiau între perechi ortodoxe. Căsătoriile mixte s-au răspîndit mai ales după 1848/49. Astfel, în anul 1855, din 4 288 căsătorii ortodoxe la 142 perechi una din părţi era catolic (inclusiv uniţii) sau evanghelic de confesiune augustină.[5]

1 Versuch Darstellung der Oesterreichischen Monarchie in Statistischen Tafeln 1828 (in cont. Anuar), Tafel 7 (in cont tabel), Anuar 1829. Tabel 5. Nu putem separa datele graniţei militare din Ardeal, ele fiind date global (inclusiv Croaţia şi Banatul).

2 Tafeln zur Statistik der Oesterrichischer Monarchie, 1930, (in cont. Anuar), Tabel 5. Anuar 1835. Tabel 1.

3 Anuar 1830, 1835, tabel 1. Anuar 1845/46, Partea II. Tabel 1.

4 Anuar 1833, tabel 2, Anuar 1835, tabel 2, Anuar 1845/46, tabel 3, Anuar 1847, tabel 3.

5 Anuar 1855—57, tabel 2.

În cadrul tabelelor apar o seamă de date despre parohii, cler, călugări și institute de învățămînt teologic. Datele cu privire la parohii pot fi sintetizate în următorul tabel, deși cifrele nu au fost culese la vremea respectivă după aceeași metodică de înregistrare statistică.[6]

Parohii ortodoxe

Anul	Parohii	Filiale	Total
1832	824	174	998
1833	823	167	990
1834	822	169	991
1840	808	170	978
1846	838	205	1 043
1847	838	205	1 043
1857	1 105	—	1 105
1865	1 105	—	1 105

Din cele de mai sus reiese stabilitatea populației ortodoxe-române iar fluctuațiile nu prea însemnate se datoresc problemelor administrative sau financiare. Ceea ce a fost pozitiv, este că au continuat reformele introduse după revoluția de la 1848/49 în anii episcopului Andrei Șaguna, care a făurit o organizare superioară a eparhiei. Grija ierarhilor a constituit asigurarea unui cler corespunzător parohiilor, deși statisticile înregistraseră numai preoții recunoscuți de stat și pînă la 1848/49 de domnii de pămînt în limitele prescrise de normele în vigoare.

Anuarele ne oferă posibilitatea întocmirii unui tabel comparativ cu preoții aflați în funcțiune.[7]

Anul	Preoți de mir
1832	998
1833	989
1834	991
1840	978
1846	1 043
1847	1 045
1857	1 045
1859	1 141
1865	1 141

Din cele de mai sus reiese că efectivul clerului a ținut pas cu organizarea parohiilor și normele legale, cunoscînd o ușoară creștere după ce autonomia bisericii ortodoxe-române începea să se contureze după revoluția de la 1848/49 și a scăzut temporar inmixtiunea statului habsburgic în treburile interne ale bisericii.

O seamă de date privesc învățămîntul teologic, deși, datele publicate în anuare inspiră suspiciune. În perioada care s-a scurs pînă la revoluția de la 1848 s-a comunicat recenzorilor doar cifra limită privind seminarul de la Sibiu și anume 1 profesor și 30 de studenți (1830) și apoi din 1833 un profesor și 60 de studenți.[8] Începînd cu anul 1856 începe numărul studenților oficial înregistrați să crească, anume la 64, iar al profesorilor la patru (1859).[9] În anul 1865 seminarul de la Sibiu avea 5 profesori și 128 studenți.[10]

Deosebit de interesante sînt datele școlare care se referă la rețeaua unităților de învățămînt cu limba de predare română, în plină evoluție în perioada studiată. Desigur, regimul de împilare socială și națională patronat de habsburgi a frînat puternic această evoluție, bazată în esență pe forțele materiale modeste ale po-

6 Anuar 1832, 1833, 1834, tabel 44, anuar 1840, tabel 77, 98, Anuar 1845/46, tabel 10, Anuar 1855/57, II. tabel 36, Anuar 1859, II. tabel 13. Anuar 1860—65, II/2. tabel 13.

7 Ibidem.

8 Anuar 1830, tabel 81, Anuar 1833, tabel 63, Anuar 1834, tabel 5. Anuar 1835, tabel 43, 61, Anuar 1840 tabel 98, Anuar 1847, tabel 11, Anuar 1851—1855, tabel 50.

9 Anuar 1855—1857. I—II. tabel 14.

10 Anuar 1960—65, II/2. tabel 14.

porului. Deşi în statistici se fac şi unele confuzii, putem stabili următorul tabel evolutiv:[11]

Anul	Unităţi şcolare primare
1831	250
1832	259
1835	281
1840	309
1842	322
1865	1 413

În afară de şcolile româneşti din Marele Principat al Transilvaniei, au existat şi cele din graniţa militară. Din datele pe care le posedăm reiese că în anul 1855 în confiniile situate la nord şi est de Carpaţi funcţionau 103 şcoli, iar în 1857 şi 1865 un număr de 104 unităţi. În acestea, predarea în limba germană ocupa un loc sporit. în anul 1865 au fost înregistrate şi un număr de 5 şcoli cu limba de predare mixtă, româno-germană, asemenea combinaţii fiind cunoscute sporadic şi din anii precedenţi.[12]

Anuarele amintite produc şi un număr de informaţii referitoare la dezvoltarea învăţămîntului mediu românesc, care luase proporţii după revoluţia de la 1848/49. Înainte de acest eveniment crucial, românii doritori de carte şi avînd un minimum de posibilităţi materiale proprii sau din largheţea bisericilor, puteau merge la Blaj sau mai tîrziu la Beiuş. În 1846 anuarul ne transmite că la Beiuş funcţionau 6 profesori, avînd 93 elevi, iar la Blaj cinci profesori au predat cursuri pentru 163 elevi.[13] La Blaj funcţiona şi o şcoală de învăţători precum şi la Arad.

Datorită strădaniilor depuse de români în frunte cu episcopul Andrei Şaguna a început după revoluţie să funcţioneze şcoala medie din Braşov, mai întîi cu patru, apoi cu opt clase. Anuarul ne face cunoscut că în 1857 la Braşov opt profesori aveau catedră, iar efectivul elevilor se cifra la 90, dintre care 86 ortodocşi şi 5 uniţi. În 1864/65 numărul profesorilor crescuse la 10, iar al elevilor la 138, la care se mai adăuga unul particular, dintre care 135 erau ortodocşi. In acelaşi timp la Blaj erau 14 profesori şi 500 elevi, iar şcoala nou-înfiinţată la Năsăud, 3 profesori şi 40 elevi.[14]

Datele de mai sus ilustrează străduinţa episcopului, clerului şi credincioşilor ortodocşi-români de a menţine şi dezvolta organizaţia bisericească, singura organizaţie naţională existentă în condiţiile stăpînirii habsburgice şi de a promova cu succes ridicarea culturală a maselor populare. Aceste străduinţe sînt deosebit de fructuoase după viforoşii ani 1848—49, iniţiativele româneşti bazîndu-se nemijlocit pe elanul revoluţionar al maselor, manifestat în această perioadă şi care nu putea fi — cel puţin o perioadă — ignorat de habsburgi.

Pr. Eugen Greuceanu

11 Anuar 1831, 1832, tabel 44, Anuar 1835, tabel 43, Anuar 1840, tabel 78, Anuar 1846, tabel 11. Anuar II. 1860—65, tabel 14 (p. 88—89).

12 Anuar 1857—1858. II. tabel 14. Anuar 1860—65, tabel 14.

13 Anuar 1846, tabel 11.

14 Anuar 1855—1857, II. tabel II. Anuar 1860—1865, tabel 17.

În cadrul tabelelor apar o seamă de date despre parohii, cler, călugări și institute de învățămînt teologic. Datele cu privire la parohii pot fi sintetizate în următorul tabel, deși cifrele nu au fost culese la vremea respectivă după aceeași metodică de înregistrare statistică.[6]

Parohii ortodoxe

Anul	Parohii	Filiale	Total
1832	824	174	998
1833	823	167	990
1834	822	169	991
1840	808	170	978
1846	838	205	1 043
1847	838	205	1 043
1857	1 105	—	1 105
1865	1 105	—	1 105

Din cele de mai sus reiese stabilitatea populației ortodoxe-române iar fluctuațiile nu prea însemnate se datoresc problemelor administrative sau financiare. Ceea ce a fost pozitiv, este că au continuat reformele introduse după revoluția de la 1848/49 în anii episcopului Andrei Șaguna, care a făurit o organizare superioară a eparhiei. Grija ierarhilor a constituit asigurarea unui cler corespunzător parohiilor, deși statisticile înregistraseră numai preoții recunoscuți de stat și pînă la 1848/49 de domnii de pămînt în limitele prescrise de normele în vigoare.

Anuarele ne oferă posibilitatea întocmirii unui tabel comparativ cu preoții aflați în funcțiune.[7]

Anul	Preoți de mir
1832	998
1833	989
1834	991
1840	978
1846	1 043
1847	1 045
1857	1 045
1859	1 141
1865	1 141

Din cele de mai sus reiese că efectivul clerului a ținut pas cu organizarea parohiilor și normele legale, cunoscînd o ușoară creștere după ce autonomia bisericii ortodoxe-române începea să se contureze după revoluția de la 1848/49 și a scăzut temporar inmixtiunea statului habsburgic în treburile interne ale bisericii.

O seamă de date privesc învățămîntul teologic, deși, datele publicate în anuare inspiră suspiciune. În perioada care s-a scurs pînă la revoluția de la 1848 s-a comunicat recenzorilor doar cifra limită privind seminarul de la Sibiu și anume 1 profesor și 30 de studenți (1830) și apoi din 1833 un profesor și 60 de studenți.[8] Începînd cu anul 1856 începe numărul studenților oficial înregistrați să crească, anume la 64, iar al profesorilor la patru (1859).[9] În anul 1865 seminarul de la Sibiu avea 5 profesori și 128 studenți.[10]

Deosebit de interesante sînt datele școlare care se referă la rețeaua unităților de învățămînt cu limba de predare română, în plină evoluție în perioada studiată. Desigur, regimul de împilare socială și națională patronat de habsburgi a frînat puternic această evoluție, bazată în esență pe forțele materiale modeste ale po-

6 Anuar 1832, 1833, 1834, tabel 44, anuar 1840, tabel 77, 98, Anuar 1845/46, tabel 10, Anuar 1855/57, II. tabel 36, Anuar 1859, II. tabel 13. Anuar 1860—65, II/2. tabel 13.

7 Ibidem.

8 Anuar 1830, tabel 81, Anuar 1833, tabel 63, Anuar 1834, tabel 5. Anuar 1835, tabel 43, 61, Anuar 1840 tabel 98, Anuar 1847, tabel 11, Anuar 1851—1855, tabel 50.

9 Anuar 1855—1857. I—II. tabel 14.

10 Anuar 1960—65, II/2. tabel 14.

porului. Deși în statistici se fac și unele confuzii, putem stabili următorul tabel evolutiv:[11]

Anul	Unități școlare primare
1831	250
1832	259
1835	281
1840	309
1842	322
1865	1 413

În afară de școlile românești din Marele Principat al Transilvaniei, au existat și cele din granița militară. Din datele pe care le posedăm reiese că în anul 1855 în confiniile situate la nord și est de Carpați funcționau 103 școli, iar în 1857 și 1865 un număr de 104 unități. În acestea, predarea în limba germană ocupa un loc sporit. în anul 1865 au fost înregistrate și un număr de 5 școli cu limba de predare mixtă, româno-germană, asemenea combinații fiind cunoscute sporadic și din anii precedenți.[12]

Anuarele amintite produc și un număr de informații referitoare la dezvoltarea învățămîntului mediu românesc, care luase proporții după revoluția de la 1848/49. Înainte de acest eveniment crucial, românii doritori de carte și avînd un minimum de posibilități materiale proprii sau din largheţea bisericilor, puteau merge la Blaj sau mai tîrziu la Beiuș. În 1846 anuarul ne transmite că la Beiuș funcționau 6 profesori, avînd 93 elevi, iar la Blaj cinci profesori au predat cursuri pentru 163 elevi.[13] La Blaj funcționa și o școală de învățători precum și la Arad.

Datorită strădaniilor depuse de români în frunte cu episcopul Andrei Șaguna a început după revoluție să funcționeze școala medie din Brașov, mai întîi cu patru, apoi cu opt clase. Anuarul ne face cunoscut că în 1857 la Brașov opt profesori aveau catedră, iar efectivul elevilor se cifra la 90, dintre care 86 ortodocși și 5 uniți. În 1864/65 numărul profesorilor crescuse la 10, iar al elevilor la 138, la care se mai adăuga unul particular, dintre care 135 erau ortodocși. In același timp la Blaj erau 14 profesori și 500 elevi, iar școala nou-înființată la Năsăud, 3 profesori și 40 elevi.[14]

Datele de mai sus ilustrează străduința episcopului, clerului și credincioșilor ortodocși-români de a menține și dezvolta organizația bisericească, singura organizație națională existentă în condițiile stăpînirii habsburgice și de a promova cu succes ridicarea culturală a maselor populare. Aceste străduințe sînt deosebit de fructuoase după viforoșii ani 1848—49, inițiativele românești bazîndu-se nemijlocit pe elanul revoluționar al maselor, manifestat în această perioadă și care nu putea fi — cel puțin o perioadă — ignorat de habsburgi.

Pr. Eugen Greuceanu

---

11 Anuar 1831, 1832, tabel 44, Anuar 1835, tabel 43, Anuar 1840, tabel 78, Anuar 1846, tabel 11. Anuar II. 1860—65, tabel 14 (p. 88—89).

12 Anuar 1857—1858. II. tabel 14. Anuar 1860—65, tabel 14.

13 Anuar 1846, tabel 11.

14 Anuar 1855—1857, II. tabel II. Anuar 1860—1865, tabel 17.

Însemnări, note, comentarii

BISERICILE ȘI EUROPA

În timpul vizitei sale în Cehoslovacia (21—24 aprilie 1990) papa Ioan Paul al II-lea a anunțat oficial intenția sa „de a convoca *o Adunare specială a Sinodului episcopilor catolici pentru Europa pentru a reflecta mai intens asupra semnificației acestui ceas istoric pentru Europa și pentru Biserică, în lumina ultimelor evenimente și procese*, care, deși dificile și anevoioase, apar azi ca semne ale unei noi binecuvîntări ce anunță transformări profunde și vitale. Ca slujitori ai Adevărului care este Dumnezeu și Domnul istoriei avem datoria de a desluși înțeleptul plan al Providenței Sale pentru ca întreaga Europă să se poată regăsi unită sub semnul biruitor al Crucii și Învierii lui Hristos".

În conferința de presă ținută la 24 aprilie la Vatican, Mgr. Jan Schotte, secretarul general al Sinodului episcopilor, a precizat că „ținînd cont de necesitatea unei pregătiri corespunzătoare, se poate spera că Adunarea sinodală se va ține în cursul lui 1991" și atenția membrilor ei se va îndrepta în special asupra impactului noilor evenimente asupra reevanghelizării noii Europe, „o importanță cu totul deosebită" fiind acordată prezenței episcopilor din estul și centrul Europei pînă acum recent „Biserici ale tăcerii" și reliefării diversității și unității celor „două tradiții" creștine, latină și bizantină, a căror „moștenitoare" sînt Bisericile „catolice" ale Europei" (p. 561).

În pregătirea acestui Sinod special pentru Europa, între 5—7 iunie 1990 a avut loc la Vatican sub președinția papei o reuniune a președinților Conferințelor episcopale catolice din țările europene. Episcopi din Europa centrală și răsăriteană au fost, pentru prima dată după 40 de ani, prezenți la Roma. Intre cei 40 de participanți s-au numărat cardinalul Carlo Martini, președintele Consiliului Conferințelor Episcopale ale Europei, prefecții Congregațiilor pentru episcopi (card. B. Gantin), pentru Bisericile orientale greco-catolice (card. S. Lourdusamy) și pentru doctrina credinței (card. J. Ratzinger), secretarul de stat al Vaticanului și adjunctul lui pentru relații cu statele (card. A. Cassaroli și Mgr. A. Sodano), președintele Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștine (Mg. Ed. Cassidy), reprezentanți ai riturilor orientale (card. M. Lubacivsky, președintele Sinodului ucrainean), cîțiva generali de ordine monahale și congregații. Din România au participat Exc. Sa. Mgr. Ioan Robu, arhiepiscop de București și Exc. Sa. Mgr. Alexandru Todea, „Archêveque de Făgăraș et Alba Julia des Roumains". In deschiderea reuniunii pregătitoare papa Ioan Paul al II-lea a pronunțat *un important discurs-program*, din care reținem aici esențialul (după „La Documentation Catholique" nr. 2010, 15 iulie 1990, p. 684—688).

Evocînd *„turnura istorică de la sfîrșitul secolului nostru XX, atît de dificil"*, perspectiva unei noi situații în viața națiunilor, prăbușirea diviziunii în două blocuri antagonice bazate pe principii sociale, economice și ideologice diferite, urmare a celui de-al doilea război mondial, ieșirea din catacombele istoriei a țărilor din estul și centrul Europei, și interpelările pe care această nouă situație le face creștinismului și Bisericii, papa a făcut o succintă trecere în revistă a celor două mii de ani de istorie a creștinismului în Europa.

El a evocat *prima, marea evanghelizare* a Europei începută cu predica Apostolilor prelungită pînă la sfîrșitul secolului XIV (ultimul popor european care a primit Botezul, împreună cu suveranul lui, fiind Lituania în 1387). Această acțiune de evanghelizare a avut două centre: Roma în Occident și Constantinopol în Orient. Cu toată existența incontestabilă și a altor centre în Africa, în jurul Mă-

rii Mediterane, și în Irlanda, trebuie recunoscută valoarea primordială pentru evanghelizarea Europei a bipolarității *Roma-Bizanț* care în tot cursul primului mileniu, a rămas în cadrul unității bisericești. Numai în cursul sec. XI a fost considerată diviziunea efectivă între Orient și Occident. De atunci, evanghelizarea Europei poartă marca unei *diviziuni* care, în pofida eforturilor lăudabile dezvoltate pentru a o depăși, persistă pînă în zilele noastre". Acestei diviziuni Reforma i-a adăugat *„diviziunea Occidentului deopotrivă"* agravată de aplicarea principiului *cujus regio ejus religio* și care continuă și ea pînă în prezent. Mai mult, această diviziune a fost transplantată și dincolo de Ocean, odată cu expansiunea colonială și evanghelizarea celor două Biserici, cea de Nord devenind majoritar protestantă, iar cea de Sud majoritar catolică.

Pe lîngă această situație, noua evanghelizare a Europei preconizată a fi pe agenda viitoarei Adunări speciale a episcopatului catolic european trebuie să aibă în vedere și *„procesul istoric al dezvoltării culturii umaniste"* specifice continentului nostru. Modelată în chip unic de sinteza gîndirii iudeo-creștine, a filosofiei grecești și dreptului roman, cultura și civilizația umanistă europeană s-au dezvoltat într-o viziune *teocentrică* asupra realității, bazată pe concepție ontologică realistă asupra cunoașterii, valorii omului și existenței în general. „Începînd cu Descartes, însă, s-a propus o deplasare a acestui centru al efortului filosofic reprezentat de obiectivitatea lui *esse* spre *conștiință subiectivă* și noi toți sîntem martorii consecinței acestei deplasări. Filosofia a devenit înainte de toate o gnoseologie (teorie a cunoașterii), cu consecința că omul se găsește de acum ca subiect cognitiv în centrul realității, și a rămas aici singur". Treapta „dezvoltarea științelor naturii s-a obișnuit să considere lumea în ea însăși „ca și cum Dumnezeu n-ar exista". Pe măsură ce timpul trecea ipoteza la început metodică a *inexistenței lui Dumnezeu* a condus la ideea de Dumnezeu ca ipoteză. Aceste curente de gîndiri au luat consistență sub forma unui *agnosticism* difuz, mai ales la oamenii de știință. Etapa următoare a fost *ateismul* care din punct de vedere filosofic și-a găsit expresia cea mai radicală în *materialismul dialectic marxist* pentru care religia constituie una din formele alienării omului. Făurindu-și ideea de Dumnezeu, omul se privează pe sine însuși de unele din atributele și însușirile sale de om, se înstrăinează renunțînd la moștenirea a tot ceea ce e autentic uman" pe care le proiectează în Dumnezeu: *„Marxismul* este forma externă a acestui proces intelectual care a traversat conștiința europeană (și nu numai) între secolele XIX și XX. *Pozitivismul filosofic* nu constituie desigur o formă atît de radicală de ateism. Totuși, și el închide cunoașterea umană în limite pur empirice, negînd ideii de Dumnezeu și prin urmare religiei posibilitatea unei întemeieri raționale. In tot acest timp, numeroși europeni, mai cu seamă în mediile cultivate, s-au obișnuit să privească realitatea „ca și cum Dumnezeu n-ar exista". S-au obișnuit să acționeze în această perspectivă. *Subiectivismul* gnoseologic și *imanentismul* (mai ales de la Kant încoace) merg mînă în mînă cu o atitudine de autonomie în domeniul *etic*. Omul însuși devine sursa legii *morale* și numai această lege pe care omul și-o dă luiși, constituie măsura conștiinței și comportamentului lui". „Curentele imanentiste și seculariste în gîndire și acțiune nu sînt însă" — în raport cu creștinismul — „o intruziune venită tîrziu. Ele s-au dezvoltat sub presiunea evoluției culturii ca *expresie a unei civilizații* în care succesele științelor și tehnicii au dat omului *sentimentul* din ce în ce mai puternic al *puterii* sale și, indirect al *independenței* sale în raport cu Cel ce este începutul și sfîrșitul a tot ceea ce este".

Evenimentele tragice ale acestui secol, în primul rînd *războiul* cu cruzimile lui nenumărate, exterminarea programată a evreilor și a altor categorii de persoane, disprețul total față de om, „au dezvăluit omului Europei cealaltă față a unei civilizații pe care era înclinat să o considere superioară oricărei alteia". Locul „totalitarismului nazist înăbușit l-a luat o *Europă divizată* în funcție de deciziile luate de puterile învingătoare la Yalta. „Dacă *la Vestul* „cortinei de fier", după o reconstrucție eficace a ruinelor războiului, procesul de dezvoltare democratic înainta rapid întemeiat pe recunoașterea unui sistem de *drepturi ale omului* proclamate de ONU în 1948, *la Est* de această linie, creștea, din contră, totalitarismul marxist care, deși proclama verbal aceleași drepturi ale omului, consta practic în negarea lor radicală". Anul 1989, pregătit de rezistența morală și spirituală de decenii în numele inviolabilității drepturilor omului din Polonia, Ungaria și Ceho-

slovacia, a adus cu sine prăbușirea pe cale pașnică, fără vărsare de sînge — cu o singură excepție, cea a României — a regimului comunist în toate țările blocului est-european și de marcarea unui amplu proces de democratizare. „Una din consecințele acestei schimbări este că Biserica și-a reprimit drepturile de care fusese deliberat privată în sistemul totalitarist marxist... Mai mult, religia și Biserica condamnate să dispară pentru a permite eliberarea omului, au apărut ca factori din cei mai eficace ai eliberării omului în raport cu un sistem de aservire totală".

„În lumina acestor evenimente — a continuat papa — creștinii trebuie să reflecte atent și să se întrebe dacă și în ce măsură strîmtorarea drepturilor Bisericii n-a fost uneori paralelă cu o *evanghelizare insuficientă*". De asemenea este important ca fiii Bisericii „să reflecteze asupra *integrității mărturisirii lor de credință creștine*, adică asupra mărturiei aduse efectiv inclusiv în viața publică, tuturor exigențelor unei adeziuni coerente a credinței lor. Într-adevăr, este important ca în toate popoarele revenite la libertate afirmarea cu totul legitimă a aspectelor civile și patriotice să nu fie separată de afirmarea valorilor credinței și moralei creștine, atît pentru individ cît și pentru comunitate. Criteriul fundamental pentru orientarea reflexiei și sugerarea răspunsurilor oportune va trebui să fie cel al fidelității față de om în demnitatea inalienabilă care-i vine din faptul că a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu".

Concretizînd, *două sînt chestiunile* esențiale care vor trebui abordate de viitorul Sinod al episcopilor catolici ai Europei și ele schițează *tematica* lui:

1. „Prima privește *trecutul* (în special ultimii 50 de ani ai diviziunii Europei) și se exprimă astfel: *ce daruri caracteristice și-aduc reciproc Bisericile din vestul, centrul și estul Europei* în acest moment în care situația continentului nostru suferă transformări vizibile? Care e sensul experiențelor trăite de ele pentru Biserica particulară și Biserica universală? Ce sens au ele din punct de vedere al ecumenismului și poate și al dialogului cu celelalte religii, ca și cu lumea din afara religiei?"

2. A doua chestiune ne orientează spre *viitor:* cum trebuie dezvoltat acest dar reciproc din punct de vedere al misiunii Bisericii în Europa și în lume? Cum trebuie continuat acest schimb de daruri pentru o nouă evanghelizare a continentului acum în pragul celui de-al treilea mileniu?"

„Avem cu toții nevoie, venerați frați, de contacte reciproce care să ne permită să discernem cu mai multă acuitate ceea ce Duhul spune Bisericii prin experiențele fiecăreia din Bisericile particulare ale continentului european. Aceasta privește deopotrivă Bisericile orientale (greco-catolice, unite — n.tr.) care recent au putut reveni la o activitate publică în țările lor. Acesta privește în mod deosebit pe Frații noștri ortodocși și protestanți a căror prezență în Adunarea noastră specială pentru Europa va fi foarte apreciată, căci ei participă la aceleași experiențe și aceleași sarcini legate de Evanghelie."

„E vorba — a spus în încheiere papa — de a discerne ceea ce *Duhul lui Hristos* ne spune în experiențele trecutului și, în același timp, de a înțelege *ce cale ne trasează pentru viitor.* De 2000 de ani creștinismul participă la istoria continetului european. Acum faptul că ne apropiem de începutul celui de-al treilea mileniu după Hristos, mai ales că viața popoarelor Europei începe să ia o formă nouă, prezența noastră nu poate să lipsească".

ROLUL ORTODOXIEI ÎN EUROPA UNIFICATĂ

Cu ocazia „Duminicii Ortodoxiei" sărbătorită în acest an la 4 martie, episcopul grec *Athenagoras de Phokida* a ținut în biserica Bunavestire din Atena, în prezența membrilor Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe grecești și a reprezentanților oficialităților statului elen o importantă omilie (publicate în „Ekklisia", 1 aprilie 1990) în care a rezumat succint poziția greco-ortodoxă actuală asupra a două probleme de mare actualitate: aportul specific al Ortodoxiei la o Europă reunificată și mijloacele de a ieși din grava criză pe care o traversează actualmente Grecia. Redăm mai jos pasajele esențiale:

„Astăzi, Duminica Ortodoxiei, prăznuim marele eveniment al restabilirii sfintelor și veneratelor Icoane și marea biruință a Ortodoxiei nu privește numai iconoclasmul; ea a biruit și asupra vrăjmașilor ei și a multiplelor erezii care au apărut atît în trecut cît și în zilele noastre. Celebrăm deopotrivă biruința asupra ateismului, nihilismului, pesimismului, gîndirii și conduitei materialiste, și a imoralismului.

„Dar în același timp, odată cu această biruință, nu trebuie să uităm tot ceeace umanitatea datorează Bisericii Ortodoxe pentru inestimabilul ei aport la literatură, știință, învățămînt, legislație, asistență socială, etc. și toate binefacerile de care națiunea noastră s-a bucurat din această prețioasă contribuție.

„Biserica noastră va continua să lupte nu numai pentru desăvîrșirea morală și sfințirea omului și societății, dar va continua să combată și pe viitor ereziile și diferiții ei dușmani, ca milenariștii și martorii lui Iehova".

„Pe de altă parte, recentele răsturnări din Europa de Est care au croit calea spre libertate și democrație, ca și criza gravă și generalizată care lovește națiunea noastră constituie pentru noi un apel și o interpelare ce trebuie să primească un răspuns imediat și adecvat.

„La sfîrșitul anilor 80 și începutul anilor 90, incredibile evoluții dramatice au avut loc în țările socialismului muribund în care regimuri lipsite de libertate, antidemocratice și totalitare striveau oamenii. Drepturile omului, libertățile personale și libertatea religioasă au fost restabilite și democratizarea acestor state a început".

„Nu numai cele două Germanii vorbesc azi de unificare, ci și statele din Est și din Vest discută, scriu, schimbă idei, fac proiecte și lucrează la unificarea Europei. Europa unificată, cum o arată evenimentele, nu este numai un vis irealizabil, ci o realitate posibilă și tangibilă. Desigur, mai întîi trebuie rezolvate un număr de probleme politice, economice și sociale."

„Sfînta noastră Biserică, care este prin ea însăși democratică, salută cu bucurie întoarcerea la democrație și întărirea drepturilor omului și a libertății religioase în aceste țări, și se roagă în speranța ca aceste noi proiecte și sisteme politice ce vor fi puse în aplicare să se angajeze în slujba omului și a binelui comun".

„Veneratul nostru Patriarhat Ecumenic, maică obștească, hrănitoare a creștinilor, temei al Ortodoxiei, cetate a dogmelor, pisc al teologiei", călăuză și tărie caldă a Ortodoxiei universale, ca și Bisericile Ortodoxe locale, pot juca un rol decisiv în Europa unită. Ele pot da mărturia lor teologică, prezenta comorile credinței și vieții ortodoxe, și aduce ca și în trecut, o mare contribuție la renașterea politică, socială, spirituală și morală a Europei unite, ca și la întemeierea credinței, dreptății și iubirii în „casa comună europeană".

„Europa unită are nevoie de iradierea și forța educației și culturii greco-creștine". Ea are nevoie, după cuvîntul profetic al lui Dostoievski, de „Hristosul Ortodoxiei". Europa unită are nevoie de Ortodoxia greacă. (...)

„Nu s-ar putea nega că națiunea noastră traversează o gravă criză economică, politică și socială. Ea este astfel descrisă de doi gînditori: „Nu e vorba de deficiențele noastre, de datoriile noastre, de inflație sau de celelalte slăbiciuni ale sistemului nostru economic: toate acestea le-am putea examina și rezolva cu răbdare urmînd o altă politică. E vorba de altceva. E vorba de o lipsă de civism neînfrînat care domnește la noi și impregnează toate păturile populației noastre". Există „o criză morală. Valorile politice și sociale s-au corupt. Respectul și decența au dispărut. Simțul datoriei a pierit. Anarhismul moral care dezlănțuie furtuna, căutarea plăcerilor, un nou hedonism, un nou epicureism domnesc acum la noi".

„Cît de diferită este imaginea aceasta a democrației de azi, de imaginea democrației ateniene la apogeul ei, a democrației ateniene în forma ei cea mai desăvîrșită pe care ne-o descrie Pericle (în discursul său relatat de Tucidide în „Istoria războiului peloponeziac" II, *37—41) și care era „Școala întregii Elade". Ce durere, ce tristețe, ce decepție de a ne găsi, 2500 de ani mai tîrziu, în situația actuală"!*

„Dar cine e responsabil de aceasta? Noi toţi purtăm această responsabilitate".

„Cum să ieşim din această criză? Cum să scăpăm din această situaţie atît de primejdioasă? Ce-i de făcut?"

„Sfînta Scriptură ne spune că sîntem mădularele Trupului bisericesc al lui Hristos: „noi cei mulţi sîntem un trup în Hristos şi fiecare sîntem mădularele unii altora" (Rom. 12, 5). „Voi toţi sînteţi Trupul lui Hristos şi fiecare în parte mădularele lui" (I Cor. 12, 27).

„De aceea, Sf. Ap. Pavel ne îndeamnă pe toţi: „Nimeni să nu caute ale sale, fiecare pe ale aproapelui" (I. Cor. 10, 24). Iar Sf. Vasile cel Mare subliniază: „Nimic nu este mai propriu firii noastre decît faptul de a împărtăşi, de a ne sluji şi iubi reciproc" (Regulile mari 3, 1).

„Aceasta înseamnă că drepturile, revendicările, cîştigurile presupun datorii, obligaţii şi angajamente. Nu putem numai să cerem, trebuie şi să aducem. Ca Biserică, naţiune şi popor trebuie să punem din nou în practică aceste virtuţi uitate ale jertfelniciei, renunţării de sine, slujirii, dăruirii şi imitaţiei. Domnul Insuşi ne-a dat cel dintîi exemplu zicînd că „Fiul omului n-a venit să I se slujească ci ca să slujească şi să-Şi dea viaţa Sa preţ de răscumpărare pentru cei mulţi" (Mc. 10, 45).

„Avem nevoie de o nouă evanghelizare. Trebuie să ne recufundăm în izvoarele inepuizabile ale naţiunii: în Sfînta noastră Ortodoxie şi umanismul nostru clasic".

„Să încercăm toţi, oameni ai Bisericii şi oameni de stat, fără a uita evlaviosul popor al lui Dumnezeu, să ne facem datoria în întregime, în încredere în Dumnezeu, în optimism în viitor, în speranţă şi iubire, şi vom depăşi şi această criză aşa cum naţiunea noastră a depăşit atîtea altele în trecut. Dar să nu uităm mesajul lui Pavel, Apostolul Neamurilor: „şi acum rămîn acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea; dar mai mare decît toate este dragostea" (I. Cor. 13, 13). Amin".

În aceeaşi ordine de idei, cu ocazia publicării unei cărţi despre Europa care neglija cu totul aportul elenic şi ortodox la identitatea europeană, arhiepiscopul Atenei, Serafim, *a adresat la 17 aprilie 1990 lui Jacques Delors, preşedintele Comisiei Comunităţilor Europene, următoarea* Scrisoare *(publicată în „Ekklisia", 15 mai 1990).*

„Domnul preşedinte,

Prin prezenta scrisoare dorim să supunem atenţiei voastre o problemă foarte gravă care nu va întîrzia să se pună dacă eroarea nu va fi rectificată. E vorba de omiterea în „Istoria europeană a Europei", *publicată cu sprijinul moral al Comunităţii Economice Europene, a aportului extraordinar atît al civilizaţiei greceşti vechi cît şi al civilizaţiei bizantine care i-a urmat, la formarea ansamblului civilizaţiei europene. Faptul în chestiune a fost cunoscut ca urmare a trimiterii şpalturilor cu corecturi ale lucrării în pregătire la diferite case de editură.*

„Cunoaşteţi fără îndoială valoarea şi semnificaţia civilizaţiei greceşti antice, şi de aceea consider de prisos să mă refer şi la ea. Pe de altă parte, însă, dacă această civilizaţie s-a răspîndit în Europa, faptul se datorează învăţaţilor bizantini care, înainte şi după căderea Constantinopolului, i-au transmis studiile clasice. Mai mult, Bizanţul a dezvoltat literatura, imnografia, teologia, arta, muzica şi în general, civilizaţia, mărturiile lor suscitînd încă şi astăzi admiraţia întregii lumi.

„Din aceste motive, omisiunea lor în lucrarea în cauză apare inacceptabilă şi incomprehensibilă: ea ofensează nu numai Grecia contemporană dar şi judecata ştiinţifică. De aceea, vă invităm, date fiind autoritatea şi poziţia Dumneavoastră excepţională, să interveniţi atît pentru a repara strigătoarea omisiune cît şi pentru a face dreptate autorilor nemuritori ai tradiţiei noastre europene comune, luînd în acest scop măsurile necesare".

CONFERINȚA CREȘTINĂ PENTRU PACE — ÎNCOTRO?

Întemeiată în 1958, cu sediul la Praga (șase Adunări generale desfășurate aici în 1961, 1964, 1968, 1971, 1978 și 1985), Conferința Creștină pentru Pace (CCP) a fost și este profund afectată de neașteptat de rapidele și radicalele schimbări produse în cursul anului 1989 în Europa centrală și răsăriteană ca urmare a prăbușirii regimurilor dictatoriale, comuniste instalate aici de sovietici după 1945. In primul rînd datorită faptului că leaderii bisericești implicați în ea și proveniți în majoritate din țările est-europene, sînt acuzați de faptul de a fi acceptat colaboraționist manipularea lor de către guvernanții comuniști și antrenarea lor în remorca propagandisticei „lupte pentru pace" menite să disimuleze interesele politice externe reale ale expansionismului sovietic european și mondial.

În luna noiembrie 1989, prezidiul Conferinței a ținut prima sa întîlnire pe teren nord-american, în S.U.A., și a numit un comitet special de 15 persoane membre în comitetul ei executiv care să analizeze franc atît trecutul cît și perspectivele ei de viitor. Președinte al comitetului a fost numit W. Christoph Schmauch, președinte al zonei nord-americane a CCP, și conducătorul centrului ei din New England. Fiu al unui fondator al CCP, decanul și profesorul de Noul Testament de la facultatea de teologie din Greifswald, Wenwe Schmauch (mort în 1974), Christoph a părăsit R.D.G.-ul în 1953, la 18 ani, în urma unui conflict cu autoritățile. Comitetul urmează să se întîlnească la Praga în martie 1990 și apoi în iunie ca să raporteze Comitetului executiv. „E o problemă dacă CCP are un viitor cu prezenta conducere" a spus Schmauch într-un interviu telefonic. Majoritatea participanților caută căi prin care organizația să poată continua într-o formă oarecare, dar există și opțiunea dezmembrării.

Semne de întrebare ridică nu numai leaderii, ci și politica și reacțiile semnificative ale CCP la evenimente internaționale. Cea mai sensibilă a fost, neîndoielnic, cea legată de invazia trupelor Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia din 1968. Teologul reformat ceh, Joseph Hromádka, principalul întemeietor și primul președinte al Conferinței, luase în 1956 apărarea intervenției sovietice în Ungaria, dar în 1968 a protestat energic împotriva intervenției sovietice în Cehoslovacia, fiind obligat în 1969, numai cîteva săptămîni înainte de moartea sa survenită la 26 decembrie 1969 să demisioneze împreună cu secretarul general, cehul Jaroslav Ondra. La Adunarea generală din 1971 președinția a fost asumată de mitropolitul ortodox rus Nicodim, secretar general devenind Karoly Toth din Ungaria, actualmente episcop reformat și președintele în funcție al CCP. Recent, ep. Toth a declarat că e nepotrivit și neloial ca cei implicați în acele evenimente să fie judecați din perspectiva atmosferei actuale radical schimbate. Cert este, însă, că leaderii s-au identificat într-atît cu o eră acum larg repudiată încît ei nu mai pot conduce și fi acceptați de noua generație apărută.

Pe lîngă invazia din Cehoslovacia, cealaltă chestiune majoră, necesitînd revizuirea, e aprobarea dată timp de un deceniu de leaderii CCP intervenției sovietice din 1979 în Afganistan. Aceasta cu atît mai mult cu cît la 23 octombrie 1989, ministrul de externe sovietic, E. Șevarnadze, a denunțat invazia din 1979 ca „o violare grosolană a legilor noastre" și „a valorilor umane universale".

În fața acestei situații, la 16 decembrie 1989, președintele CCP, ep. K. Toth, secretarul general, Lubomir Mirejovsky, și președintele comitetului de continuare, mitrop. Filaret al Kievului, au elaborat *o Declarație* de auto-apărare și auto-critică datată *„Crăciun 1989"* și în care se spun următoarele: „se poate vedea acum că speranțele unei noi orînduiri sociale prin socialism n-au fost în stare să se realizeze. De aceea, în situația actuală de democratizare și restructurare a socialismului, așa cum există el în practică, și de colaps complet al stalinismului, CCP dorește să accentueze faptul că sarcina și implementarea mărturiei creștine pentru pace n-a fost și nici nu va fi legată de orînduirea socială socialistă".

Indiferent de ce „va fi", este clar că asertiunea conform căreia programul CCP „n-a fost" nici pînă acum legat de „orînduirea socială socialistă" nu poate inspira credibilitate nici chiar simpatizanților „out-sider-i". Această legătură a constituit mult din atracția CCP în afara Europei răsăritene, iar repudierea ei o va costa, desigur, scump printre creștinii de stînga.

La întîlnirea lui *din ianuarie 1990 de la Kiev*, secretariatul internațional CCP a revenit asupra aserțiunii declarației de la Crăciunul lui 1989 spunînd că e „neadevărată" și că idealurile socialiste sînt „compatibile cu înțelegerea biblică a dreptății sociale și economice" care rămîn „relevante în toate părțile lumii". Sînt necesare, s-a mai spus, „importante schimbări" în conducerea și structurile de conducere ale CCP care să „depășească prăpastia dintre conducere și constituantele mișcării". Nedorind să aștepte pînă la viitoarea Adunare generală programată pentru 1992, secretariatul internațional a chemat la o „adunare extraordinară" înainte de sfîrșitul acestui an.

Aluzia la „colapsul stalinismului" din Declarația de Crăciun 1989, pare să indice de asemenea faptul că e vorba doar de renunțarea la unele elemente ale trecutului, nu și de o critică hotărîtă a versiunii marxist-leniniste a socialismului, cu toate că sfîrșitul Declarației cuprinde și cîteva fraze, nespecifice însă, de autocritică. „E adevărat că în dificila perioadă a războiului rece și într-o atmosferă de puternică presiune ideologică, CCP a acceptat unele compromisuri, a făcut greșeli și în unele cazuri a cedat presiunii. Trebuie să facem pocăință pentru aceasta și să ne schimbăm metodele de lucru și terminologia noastră". Rămîne de văzut dacă aceasta va salva CCP sau dacă membrii ei vor conchide că trebuie salvată. Totul depinde de înțelegerea rațiunii ei ultime de existență.

Pînă acum, CCP a avut două rațiuni principale de existență:

a) Pragmatică. Adică CCP a oferit leaderilor bisericești din Europa centrală și răsăriteană o modalitate prin care puteau, acceptînd să opereze în constrîngerile politicii sovietice, să continue să joace un rol public într-un regim ateist pentru care Biserica era doar o relicvă a trecutului și un focar de superstiții ce trebuie să dispară cu timpul. De asemenea, leaderii bisericești din țări din lumea a treia aliate cu U.R.S.S. — Cuba, Vietnam, Ethiopia, ș.a. — au găsit uneori în CCP un mediu util pentru eforturile lor de a se alătura comunității bisericești ecumenice globale.

Conceptul-cheie a fost cel de „pace". După moartea lui Stalin și armistițiul din Coreea din 1953, războiul rece a început să se atenueze ca intensitate. Iar odată cu proliferarea armelor nucleare, chiar și leaderii marxiști-leniniști cei mai dogmatici au ajuns la concluzia că proletariatul împărtășește cel puțin un interes comun cu capitaliștii: salvarea rasei umane de la distrugere. Și așa au acceptat faptul ca leaderii bisericești să se întrunească, să călătorească în străinătate, să invite vizitatori străini și să publice declarații în favoarea păcii.

Pentru mulți, însă, conceptul și strategiile păcii preconizate de CCP urmau prea îndeaproape pe cele ale Kremlinului ca să facă organizația credibilă. Trei ani după înființarea CCP, celebrul teolog reformat elvețian Karl Barth (care nu se sfiise să-i acuze pe tovarășii săi, teologii E. Brunner și R. Niebuhr de zel excesiv în anticomunismul lor) scria episcopului reformat Albert Bereczky din Ungaria: „Pînă astăzi nu-mi este foarte clar ce înseamnă pentru mișcare „pacea". Iar în decembrie 1962, într-o scrisoare către Hromádka, același Barth scria că l-a deranjat „de ani", „arbitrariul cu care nu numai că pledați pentru unul din fronturi, dar și așteptați ca biserica și lumea să facă la fel".

În orice caz, în condițiile actuale din U.R.S.S. și Estul Europei este clar că leaderii Bisericilor nu vor mai avea nevoie de CCP ca vehicul pentru o toleranță oficială.

b) Ideologică: În acest sens, CCP a reprezentat o evaluare, chiar o apologie a revoluției din 1917 și a economiei societății de tip socialist. Astfel, pentru Hromádka, revoluția din 1917 era punctul de cotitură fundamental pentru întreaga lume. La prima adunare generală din 1961 ,tot el declară că lumea occidentală e „în ruine" și că din 1917 „idealurile și normele democrației occidentale" au încetat să mai fie „normele creatoare". Socialismul nu era deci, în viziunea lui Hromádka, numai un fapt împlinit ireversibil la care creștinii trebuie să se adapteze ca necesitate, ci o importantă schimbare politică ce trebuie evaluată ca un progres moral incontestabil față de capitalism.

Rezerve asupra acestei perspective ideologice a CCP au fost emise nu numai din partea dreptei politice sau conservatorilor, ci chiar din partea unor teo-

logi creştini de orientare socialistă. Astfel, în lucrarea sa *Comunism and Theologians* (1958), Charles West, profesor de etică la Princeton Theological Seminary (unde a predat şi Hromádka în timpul celui de-al doilea război mondial), prieten al lui Hromádka scria: „Trebuie pusă întrebarea, cît de mult dau o semnificaţie falsă unei teologii valide teoretic imaginea neanalitică, naivă a istoriei sociale pe care aceşti oameni o exprimă, tăcerea lor în faţa violării flagrante a libertăţii şi bunăstării oamenilor, lipsa lor totală de critică faţă de societatea lor şi consimţămîntul lor la controlul guvernului asupra Bisericii însăşi". Membru a socialiştilor democraţi din America şi participant regulat la dialogul creştin-marxist, Ch. West a fost şi membru al unei organizaţii americane a CCP reorganizată după 1968 cu un grup independent, deşi asociat la CCP, numit „Asociaţia creştinilor pentru relaţii cu Europa răsăriteană", al cărui preşedinte actualmente este el.

În orice caz, la ultima Adunare CCP, din iulie 1985, la patru luni de la venirea lui Gorbaciov la putere, Conferinţa nu sufla nici un cuvînt sau apel la glasnost, perestroika şi democratizare sau nouă gîndire în nici un aspect al lumii est-europene. Dimpotrivă, ea şi-a reafirmat speranţa că procesul Helsinki „va susţine şi dezvolta realităţile politice create în urmă cu peste 40 de ani în Europa, ca o garanţie a viitorului paşnic al umanităţii". Delegaţii şi-au afirmat din nou sprijinul pentru lupta oprimaţilor acestei lumii dar cauzele au fost identificate numai în lumea necomunistă. Membrii din lumea a treia au întrecut chiar pe est-europeni în susţinerea ideii că ameninţările păcii vin exclusiv din Vest. De altfel aceşti creştini din lumea a treia cedează cel mai frecvent tentaţiei utopiilor totalitare crezînd cu naivitate că sărăcia, exploatarea şi oprimarea ar putea fi abolite prin sprijinirea partidelor cu ideologii revoluţionare de tip marxist. Orientarea lor spre CCP ca şi conducere mondială identifică clar orientarea ideologică de compromis, creştino-marxistă, a organizaţiei, speranţa unei posibile corelări între credinţa creştină şi credinţa în promisiunile imanentiste ale socialismului „real", de tip marxist-leninist sovietic.

În condiţiile anului 1990, deci, se pun următoarele întrebări cruciale: Dacă CCP nu mai serveşte ca centru de raliere pentru creştinii care cred că Biserica trebuie să pledeze pentru o formă oarecare de socialism ca şi cale de realizare a dreptăţii sociale pentru săraci; care va fi baza şi orientarea ei ideologică? Dacă CCP nu mai oferă un serviciu practic necesar Bisericilor din blocul sovietic şi nu mai aliază pe creştini cauzei socialiste, care va fi rolul ei distinct faţă de cel al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.)? Hromádka a negat orice intenţie de competiţie, dar a spus că această cauză a păcii necesita „un cuvînt mai decisiv" decît cel al C.E.B.

O posibilitate ar fi de a continua CCP ca o versiune mai radicală şi mai practic orientată decît CEB, angajînd indivizi, mişcări ca şi Biserici, inclusiv indivizi romano-catolici, mai radical şi concret decît în CEB. Hromádka a subliniat întotdeauna că romano-catolicii sînt bineveniţi în CCP dar că acesteia îi displace atitudinea anticomunistă a Vaticanului. În ultima vreme, mai mulţi romano-catolici au intrat în CCP prin organizaţia zonală americană condusă iniţial de protestanţii cubanezi, şi al cărei secretar actualmente e Stephanie Lindsey, o călugăriţă catolică americană care lucrează în Mexic.

Dar înainte de aceste considerente întrebarea cea mai concretă şi urgentă este cea financiară: cine va suporta de acum cheltuielile pentru CCP? Pînă acum majoritatea lor erau suportate de Patriarhia Moscovei. Dar este foarte probabil că ele vor înceta în curînd, Biserica Ortodoxă Rusă fiind angajată actualmente în vaste programe interne, misionare şi sociale, în cadrul unui amplu plan de înnoire radicală a vieţii ei în toate sectoarele şi la toate nivelele (după „One World". A. Monthly Magazine of the World Council of Churches, nr. 154 April 1990, p. 17—19: Tracy Early).

•

Între 18—21 iunie 1990 la Arnoldshain (R.F.G.) a avut loc reuniunea Comitetului executiv al CCP cu scopul de a întreprinde „reforma necesară a mişcării în pe perspectiva sarcinilor urgente ale anilor '90".

Comunicatul menţionează că „profundele evoluţii din Europa au schimbat radical condiţiile de rivalitate din epoca „războiului rece" şi blocurile militare în

care s-a născut şi a crescut în influenţă mişcarea. Ameninţările globale şi fără precedent ale vieţii umane care apar în problemele interdependente ale păcii, dreptăţii şi însăşi integrităţii pămîntului ne solicită cu noi apeluri". Se precizează că CCP a evoluat în timp de la un organism mai ales european preocupat de relaţiile Est-Vest într-o „mişcare profetică globală". Referindu-se la „eşecurile şi greşelile trecutului", comunicatul spune că ele „n-au împiedicat mişcarea de la a fi dezvoltat o lucrare eficientă pentru pace şi dreptate bazată pe principii teologice. Sîntem conştienţi că schimbările rapide nu sînt deplin înţelese şi că avem nevoie de timp ca să ne dăm seama, cu ajutorul multor altor Biserici şi mişcări de pace încotro mergem acum".

Comitetul a suspendat întreaga constituţie a CPC cu excepţia preambulului şi principiilor. El a numit un Comitet executiv interimar alcătuit din 15 membri care să îndeplinească toate funcţiile, drepturile şi îndatoririle prevăzute în constituţie pînă la viitoarea Adunare extraordinară a CCP ce trebuie să aibă loc nu mai tîrziu de 1992. Comitetul a înlocuit pe secretarul general al mişcării, Lubomir Mirjovsky, care s-a retras, şi alţi leaderi ai CCP, printre care şi preşedintele ei, episcopul reformat ungur Karoly Toth, dar a precizat că „nu este vorba de o retragere a încrederii" întrucît „Conferinţa a fost bine servită de conducerea ei". „Schimbările pe care le adoptăm urgent sînt doar o recunoaştere a faptului că în noua situaţie mondială, Conducerea CCP trebuie să fie una autentic internaţională şi nu doar una est-europeană".

Pînă la viitoarea Adunare generală extraordinară, moderatorul CCP, preşedintele şi purtătorul de cuvînt al Comitetului executiv interimar a fost numit *Richard Andriamanjato*, activ în cercurile bisericeşti şi politice din Madagascar. *Kenyon Wright*, metodist şi preot anglican în Scoţia, este noul secretar coordonator cu responsabilităţi speciale în implementarea deciziilor Comitetului şi coordonarea activităţii lui.

Într-un raport despre CCP prezentat Comitetului, Kenyon Wright a ţinut să sublinieze a propos de criticile aduse recent mişcării: „Nimic n-ar fi mai păgubitor pentru integritatea CCP decît să abandoneze, renunţe sau nege sub presiunea recentelor evenimente, angajamentul nostru radical faţă de o viziune socialistă asupra societăţii, şi convingerea noastră că aceasta e înrădăcinată în Evanghelie. Oricare ar fi fost eşecurile şi greşelile noastre prin prea marea identificare cu o formă particulară de socialism din Europa Răsăriteană (şi trebuie să le privim deschis în faţă şi să le recunoaştem) am fost consecvenţi şi lipsiţi de echivoc în mărturia noastră pentru pace şi dreptate. Aceasta ne-a făcut în stare să spunem un cuvînt mai dicisiv încă decît era în stare să o facă mişcarea ecumenică ca un întreg. Adesea am spus un cuvînt pe care trebuia să-l spună mişcarea ecumenică. Faptul a fost adevărat în era războiului rece în privinţa problemelor păcii şi dezarmării, a fost adevărat apoi în privinţa problemelor dispoziţiei internaţionale şi eliberării; poate fi adevărat din nou pentru *Kairos-ul* şi crizele pe care le înfruntăm astăzi. Am extins în mod limpede în trecut cuvîntul pace ca să includă şi dreptatea — trebuie acum să-l extindem să includă în mod limpede preocuparea pentru armonia, pacea şi integritatea întregii creaţii. Acesta e rolul nostru. Nu trebuie să ne schimbăm cu fiecare schimbare de vînt. Europa n-a avut niciodată mai multă nevoie de o astfel de mărturie, şi nu numai Europa. Adunarea de la Seul a dovedit că mişcarea ecumenică ca întreg nu este încă în poziţia de a spune acel „cuvînt care să nu poată fi trecut cu vederea". Revine acelora din Biserici care sînt în stare să rostească un cuvînt profetic şi integrat, să facă aceasta în credinţa că mişcarea ecumenică încet dar sigur îl va auzi şi va răspunde".

„CCP este o mişcare radicală globală. Sîntem globali prin importanţa crescîndă a vocii lumii a treia. Aceasta trebuie să se reflecte în conducerea şi organizarea noastră. Sîntem radicali, angajaţi într-o viziune socialistă care astăzi pare a naviga împotriva vîntului. Dar vîntul se va schimba! Un sistem mondial care acum pare să se întărească, dar care în ultimă instanţă este atît de nedrept şi cu totul neviabil la scară mondială, nu poate prevala pînă la sfîrşit (...). Sîntem ,deci, o mişcare, nu un consiliu de Biserici (deşi prezenţa şi sprijinul unor Biserici rămîne binevenit) şi în esenţă o mişcare a celor ce înţeleg mai clar ce se întîmplă de fapt în vremea noastră şi, de aceea, pot rosti un cuvînt profetic pe

care întreaga Biserică trebuie să-l asculte și-l va asculta. A sosit timpul să o spunem limpede și cu deplină loialitate față de mișcarea ecumenică, că procesul „dreptatea, pacea și integritatea creației" nu aparține Consiliului Ecumenic al Bisericilor sau oricărui alt organism singur, și că acum este pe deplin evident că el are nevoie urgent de o voce „mai decisivă încă" de mărturie dacă e să meargă înainte. Această voce va veni parțial de la Bisericile instituționale, dar mai distinct de la rețele, mișcări și agenții aflate la nivelul bazei și la frontierele Bisericilor și angajamentul lor în *kairos-ul* acestui timp. CCP poate fi în poziția de a juca un rol coordonator crucial în acest proces vital. Ca o mișcare radicală globală am rostit, în pofida dificultăților și greșelilor, tocmai acel „cuvînt încă mai decisiv" cel puțin cu privire la problemele majore ale timpului nostru. Acest cuvînt este mai necesar și potrivit acum ca oricînd" (după „Ecumenical Press Service" 8—14 July 1990, pozițiile 90.07.35 și 71).

Diac. Asist. Ioan I. Ică

Recenzii

CÎTEVA OBSERVAŢII ASUPRA TRADUCERII ÎN ROMÂNEŞTE A CELOR OPT OMILII LA ECCLESIAST ALE SFÎNTULUI GRIGORIE DE NYSSA*

După cum este cunoscut încă din toamna anului 1982 din prilejul celui de al V-lea „Colloquium International Gregorie de Nyssa" ţinut la Mainz (în R.F.G.), Biserica Ortodoxă Română a hotărît — la iniţiativa răposatului patriarh Iustin Moisescu şi a urmaşului său P. Fer. Patriarh Teoctist — să pună la îndemîna poporului pe care în păstoreşte un număr de vreo 90 de volume, cuprinzînd cele mai importante scrieri ale Sfinţilor Părinţi şi ale scriitorilor bisericeşti. Căci s-a observat că dorinţa fierbinte a credincioşilor se îndreaptă în primul rînd, şi azi ca şi altădată, spre cuvîntul cald şi ziditor de suflete, aşa cum numai acei scriitori l-au ştiut cultiva. În acest sens credem că pînă spre sfîrşitul anului curent vom avea deja tipărite un număr de aproximativ 30 de volume.

Din operele Sfîntului Grigorie a apărut încă în 1982 sub semnătura profesorului D. Stăniloae un prim volum (al 29-lea al seriei) cuprinzînd 5 scrieri („Opere ascetice"), adică „De vita Moysis", „In canticum canticorum", „De oratione dominica", „De beatitudinibus" şi „De instituto christiano". Celelalte scrieri, cuprinse în volumele 30 şi 31, au fost şi ele traduse de semnatarul acestor rînduri în colaborare cu răposata monahie Teodosia Laţcu. Ele au cuprins variat: exegetic, dogmatic, moral, cuvîntări şi epistole şi îşi aşteaptă pe curînd apariţia.

Între aceste opere se cuprind şi cele 8 omilii „La Ecclesiast", a căror traducere ne-a făcut şi nouă o deosebită desfătare sufletească, aşa cum se şi cădea, întrucît e vorba de o „carte cu adevărat sublimă şi inspirată de Dumnezeu", după cum o caracteriza însuşi împăratul Solomon. În cele ce urmează ne îngăduim să subliniem şi noi cîteva din ideile mai semnificative ale Sfîntului Grigorie.

Încă de la începutul *Primei Omilii* ni se pune la inimă să nu uităm că „ţinta celor spuse în această carte este aceea ca mintea să se ridice mereu mai presus de simţuri, convingîndu-ne să părăsim chiar şi aşa-numitele lucruri măreţe şi strălucitoare de pe acest pămînt, înălţîndu-ne cu sufletul mult peste dorinţele trupului, încredinţaţi fiind că atunci ne dorim numai spre astfel de lucruri, la care simţurile noastre nu pot ajunge".

(Citat după ediţia critică a lui P. Alexander în colecţia „Grigorii Nysseni Opera=GNO, V, 280, 2—6).

Recunoaştem uşor în acest pasaj ideea centrală, mult îndrăgită de Sf. Grigorie, despre urcuşul duhovnicesc de la cele văzute spre cele nevăzute (ηανοδος, ηαναβαδις), idee pe care a ilustrat-o în chip magistral în celebrele sale „Sermones de beatitudinibus", dar mai ales în „De vita Moysis" şi „In canticum canticorum". Desigur, ideea era cultivată cu mult înainte de Sf. Irineu („Adv. haer.", III, 19), de Origen („In Ioannem 10, 40) etc., dar credem că nici un alt scriitor bisericesc n-a ilustrat-o în scrisul lui atît de temeinic şi de antrenant, cum a fă-

* Referat susţinut la cel de al *şaptelea „Colocviu internaţional Grigorie de Nyssa"* care s-a ţinut între 5—10 septembrie 1990 în Colegiul St. Andrews din Nordul Scoţiei — Anglia.

cut-o Sf. Grigorie pentru motivul că a făcut din ea izvorul întregii sale concepţii antropologice.

În legătură cu o altă idee, de altfel strîns înrudită, şi anume cea despre ideea de bine, ca unul care, potrivit afirmaţiei marelui patrolog O. Bardenhewer (Gesch. d. Kirchl. Literatur, III, 192), Sf. Grigorie de Nyssa era dintre toţi scriitorii creştini ai veacului IV cel mai familiarizat cu filosofia păgînă, de aceea mînecînd de la o afirmaţie a lui Platon (Republica, 508 e), el afirma în *Omilia a II-a* următoarele: „Am cunoscut şi eu pildele şi ştiinţa", cum zice Solomon. „Tot aşa învaţă şi Domnul pe ascultătorii Săi, punîndu-le înaintea ochilor cuvîntul despre împărăţia cea făgăduită, amintindu-le fie de un mărgăritar sau de a comoară, fie de un grăunte sau de un aluat ori de altceva de acest fel, dar desigur că nu zice că acea împărăţie s-ar reduce la înseşi materialele acelor pilde, ci prin asemănare cu cele ce se înţelegeau prin ele, Domnul dădea ascultătorilor o pildă, un îndemn, o ghicitură despre acele realităţi în vederea cunoaşterii lor mai depline. De aceea nici eu nu m-aş putea rătăci de la cunoaşterea adevărului şi nici să mă depărtez de la aflarea lucrurilor folositoare, căci adevărata cunoaştere constă propriu-zis din înţelepciune şi e singura care ne uşurează destinul" (309, 1—3).

Dacă luxul şi plăcerile de tot felul n-au putut aduce împăratului Solomon bucurie şi fericire statornică, era firesc să auzim în *Omilia a III-a* din partea Sfîntului Grigorie accente parenetice de felul celui următor: „Adevărata bogăţie a omului constă dintr-o alegere fericită. Potrivit ei, creştinul se va îngriji de propriul său trup. Dar trupului nu i se cade să-i asigurăm decît o căscioară pe care s-o încălzim la nevoie şi în care să se poată omul şi adăposti cînd afară arde soarele prea tare. Cît despre veşmintele cu care ne îmbrăcăm, ele n-au alt rost decît să ne acopere goliciunea trupului fără să dorim nici haine de purpură, nici cercei care ne trag capul în jos, nici să ne îmbrăcăm în haine de mătasă din Siria, din mîncare luînd doar atîta cît e necesar, iar nu poftind reţete culinare complicate. Pentru oamenii care-şi duc viaţa în acest fel, lucru de căpetenie este grija de suflet", aşa cum de altfel ni s-a recomandat şi în „Apologia lui Socrate". (326, 17—327, 13).

Cum ne gîndim că potrivit unor studii recente (Annick Lallemand: „Les métaphores culinaires dans le „De infantibus", în „Acta Colloquii Gregoriani III Leidensis) n-ar fi exclus ca Sf. Grigorie să fi cunoscut şi tratate culinare păgîne, poate că cu vremea vom ajunge să înţelegem de ce patriarhul Fotie spunea că (spre deosebire de unii patrologi din veacul nostru, care vedeau în Sf. Grigorie mai curînd un scriitor păgîn, decît unul creştin sau în orice caz un imitator al filosofilor din cea de A doua Sofistice), scrierile episcopului de Nyssa se citesc cu o deosebită plăcere. Iată şi aici, la sfîrşitul acestei omilii, cu cît farmec răspunde afirmaţiei din cartea Ecclesiastului 2, 6: „însă dacă aş avea eu izvorul raiului, adică învăţătura despre virtuţi, singura în stare să potolească seceta sufletului, aş trece cu vederea apele de pe pămînt, care ne oferă doar plăceri de o clipă şi m-aş bucura să trag măcar o şuviţă de apă, prin care odrăslesc în suflet virtuţile ,ca să înflorească în inimile noastre livada obiceiurilor bune prin Hristos". (333, 15—334, 3).

În *Omilia a V-a*, la un moment cînd se pare că se combate învăţătura filosofului Epicur, care afirmă că fericirea izvorăşte din plăcere (Diog. Laertios, 1, 132) Sfîntul Grigorie răspunde că „nu mîncarea şi nici băutura nu hrănesc pe om şi nu-l înveselesc cu adevărat, ci acest lucru îl fac numai înţelepciunea şi cunoaşterea iar ca atare binele adevărat constă din căutarea cu rîvnă a înţelepciunii şi a cunoaşterii, cîtă vreme promovarea poftelor trupeşti are drept urmare schilodirea vieţii sufleteşti. Iată, dar, prin ce cuvinte se exprimă această înaltă învăţătură: binele din om nu-l formează ceea ce mănîncă şi ceea ce bea el, ci va arăta sufletului lui că binele omului vine din munca lui, pentru că şi aceasta am văzut-o: că din mîna lui Dumnezeu vin şi una şi alta" (363, 14—364, 3).

Iar ceva mai departe, împrumutînd de la Origen imaginea repulsiei (αορος) care l-a şi dus la concluzii greşite (De principiis T, 3, VIII; T, 4, III) Sf. Grigorie continuă: „dacă cel înţelept trăieşte înveşnicindu-se prin înţelepciune, pe cînd cel nebun va pieri de moartea uitării, atunci spune-mi, zice el; cum poţi crede

că „şi înţeleptul moare deodată cu cel nebun? Aceasta-i pricina pentru care spunea autorul că „nebunul moare de durere şi de ruşine" pentru toate cele de care s-a izbit în viaţă întocmai ca cel care, încercînd să se lecuiască cu miere, a înghiţit din ea cu lăcomie, după care vomitează, crezînd că are gust rău orice leac dulce, care-i dă un gust asemănător mierii, aşa încît cînd îşi aduce aminte de ea urăşte chiar şi mierea, a cărei scîrbă trebuie s-o elimine prin altă doftorie. De aceea, cine s-a încărcat pînă la dezgust cu desfătări a ajuns scîrbit şi infectat de ruşine, strigînd că nu-i mai trebuie astfel de viaţă..." (366, 1—367, 1).

Se pot deduce din aceste cîteva fragmente din comentariul la Ecclesiast al Sf. Grigorie de Nyssa cel puţin două concluzii: 1) recurgerea deasă la cultura antichităţii, aşa cum a stabilit acest lucru celebrul cercetător W. Jaeger şi 2) că „Sf. Grigorie de Nyssa e primul teolog creştin care a precizat rolul preotului în contextul lui sacramental şi liturgic", după cum afirma în cartea sa despre „Părinţii greci" patrologul H. von Campenhausen. În acest caz, se poate spune că fratele mai tîrăr al Sf. Vasile cel Mare a contribuit mai mult decît oricare din contemporanii săi la îmbisericirea limbajului creştin al veacului său.

Pr. Prof. T. Bodogae

Onisifor Ghibu,

NU DIN PARTEA ACEEA,

Bucureşti, 1985, 422 p., îngrijire de ediţie, studiu introductiv şi date de Vasile Popeagă, cu o postfaţă de Nadia Nicolescu

Titlul cărţii — Nu din partea aceea, este împrumutat dintr-o povestire a preotului rus G. Petrov, în care descrie viaţa unui episcop aruncat de soartă în mijlocul unui popor rămas în întuneric şi condus de nişte oameni urgisiţi şi fără nici un ideal. Tînărul episcop, plin de dragoste pentru Hristos şi pentru poporul înapoiat, se pune pe lucru cu toată energia sa tinerească. Îşi ia informaţii despre starea poporului, despre activitatea şi neactivitatea unora şi altora, despre stadiul în care se află viaţa bisericească sub toate raporturile, şi după ce ştie despre toate acestea ceea ce crede că trebuie, purcede la asanarea relelor. Ia măsuri amănunţite pentru înaintarea lucrurilor, dă ordine severe preoţimii să predice şi să raporteze în fiecare an de două ori despre ce a făcut, cu cuvîntul şi cu fapta, pentru emanciparea sufletelor celor mulţi şi întunecaţi; îndatorează pe subalterni să cerceteze şi să raporteze, dă circulare peste circulare în care lămureşte fel de fel de chestiuni mari, convins în sufletul său că măsurile acestea vor aduce cele mai sigure rezultate.

După un timp oarecare entuziastul episcop, care a semănat din belşug, iese să-şi vadă rodul ostenelilor.

Şi ce găseşte? Lucrurile sînt tot aşa ca mai înainte: doar arhivele parohiale sînt mai bogate cuprinzînd un număr mai mare de circulare. Nimini nu s-a mişcat; nimeni nu s-a pătruns de idealismul noului episcop, care cade pradă celei mai crude decepţii. Din întîmplare se găseşte acolo un preot care să-i spună Preasfinţitului că „nu din partea aceea" poate să vină o îndreptare a sufletelor... Nu prin circulare se preface o stare de lucruri, ci prin coborîrea în mijlocul maselor întunecate a sufletelor vii, care să propage ele căldura şi lumina pe care o circulară scrisă n-o poate da.

Lucrarea de care ne ocupăm conţine studii şi articole publicate „în diferite ziare şi reviste, în intervalul de timp dintre ani 1904—1914 prin care Onisifor Ghibu a deschis noi orizonturi pedagogiei ardelene, în care pledează pentru mai

puţine îndemnuri şi porunci, ci pentru mai multă căldură şi ştiinţă şi interesul se va naşte de la sine şi roadele nu vor întîrzia.

Temele — studiilor şi articolelor — sînt numeroase şi impresionante pentru varietatea şi conţinutul lor:

3/15 mai 1848, Ce este de făcut cu şcoala? Lupta pentru şcoale, O primenire a culturii noastre, Politica noastră şcolară, Secţia şcolară a Astrei, Profesorii noştri secundari, Organizarea învăţămîntului nostru primar, Activitatea extraşcolară a învăţătorilor, Conferinţele învăţătoreşti, În Arhidieceză, Spre o literatură didactică bună, Cursuri de analfabeţi, Respectul legilor şcolare, Studiile pedagogice în România, Congresele internaţionale şi noi, Chestiunea manualelor în şcolile noastre secundare, Literatură pentru părinţi, Şcoala activă, Contactul nostru cu cultura apuseană, Şcoala şi cultura naţională şi altele.

Important este că Onisifor Ghibu a aşezat problema şcolilor pe temeliile culturii naţionale.

Lupta pentru realizarea unităţii culturale şi apoi pentru cea politică a românilor străbate ca un fir roşu toate studiile şi activitatea anilor 1904—1914 ale lui Onisifor Ghibu.

Onisifor Ghibu este şi în lumina activităţii sale literare dintre anii 1904—1914 un om reprezentativ în lupta pentru realizarea statului naţional unitar şi pentru păstrarea integrităţii sale.

Din volumul de care ne ocupăm rezultă evident contribuţia bisericii din Transilvania la rezolvarea problemelor culturalizării.

Ne referim la îndemnurile pornite de la mitropoliţii sibieni ca „preoţii şi învăţătorii să înceapă cu puteri nouă instruirea gratuită în citire şi scriere a tuturor poporenilor, care n-ar şti ceti şi scrie".

Onisifor Ghibu vorbeşte despre influenţa binefăcătoare a celor sus puşi în mijlocul preoţilor şi a învăţătorilor. Apostolii lui Hristos au coborît în mijlocul neamurilor, făcîndu-se tuturor toate, ca „pe toţi să-i dobîndească".

Onisifor Ghibu scoate în evidenţă importanţa contactului cu oamenii, aş zice: aşa cum se practică în biserică prin aşa-numitele vizitaţii canonice ale ierarhilor.

Arătînd strădania sa pentru Marea Unire, autorul scoate în evidenţă multe aspecte din istoria culturii naţionale.

În educaţie factorul românesc îi era totdeauna în atenţie lui O. Ghibu. „Elevii vor slăbi din picioare de truda unei limbi streine, dar vor veni acasă şi li se vor povesti despre Horea şi Iancu" (52).

„Walhala neamului nostru vor pune alături de un Horea şi Iancu o nouă pleiadă de eroi, cu inima de leu" (55).

Aflăm cît de consecvent era interesul Bisericii faţă de cele peste trei mii de şcoli primare, pe care le avea biserica ca şi rolul pe care l-a avut în viaţa individuală şi cea a societăţii.

Cînd l-am cunoscut pe Onisifor Ghibu, m-a impresionat statura lui impunătoare, aş zice prin constituţia sa fizică perfect organizată.

Cînd l-am auzit întîia dată vorbind, într-o aulă festivă, m-a captivat prin seriozitatea şi înflăcărarea apostolică cu care vestea adevărul. Părea gata a izbi în cei care s-ar fi împotrivit planului de a cuceri dreptatea, pe care dînsul o vestea.

Argumentele aduse erau imense şi expunerea îndrăzneaţă (Era după evenimentul proaspăt al dictatului de la Viena).

Am văzut întotdeauna în O. Ghibu un pedagog al neamului, această înaltă performanţă se întrezărea încă din activitatea anilor 1904—1914.

Avea Onisifor Ghibu o conştiinţă clară de neam. Destinul său s-a identificat cu destinul poporului care l-a odrăslit, s-a lăsat întrepătruns de unitatea lui în cuget şi simţire, şi de idealurile care l-au încălzit în cursul vremii.

Sînt atîtea temeiurile pentru care preţuim ostenelile lui Vasile Popeangă şi ale Nadiei Nicolescu, valoarea şi utilitatea lucrării pe care atît de sugestiv au intitulat-o: „Nu din partea aceea".

Pr. Prof. Nicolae Neaga

Nicolae Nistor, A. Dumitrescu-Jipa, M.N. Marinescu-Frăsinei,
SIBIUL ŞI ŢINUTUL ÎN LUMINA ISTORIEI, II,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990

A apărut, în sfîrşit, volumul al II-lea din monografia *Sibiul şi ţinutul în lumina istoriei* (primul tom s-a tipărit în 1976) elaborat de Nicolae Nistor în colaborare de data aceasta cu M.N. Marinescu-Frăsinei, lucrare aşteptată cu interes atît de publicul larg, cît şi de specialişti, mai ales că prezintă epoca modernă a Sibiului, o perioadă frămîntată a istoriei patriei noastre în cadrul căreia sibienilor le-a revenit un rol aparte.

Iniţial, manuscrisul era voluminos, însă sub pretextul spaţiului tipografic s-a efectuat o reducere considerabilă, care s-a repercutat negativ asupra conţinutului şi chiar asupra stilului. Cum monografia a fost alcătuită pe baza principiilor materialismului istoric se înţelege că unele afirmaţii şi interpretări nu mai sînt valabile (mişcarea muncitorească, însemnătatea Revoluţiei din octombrie 1917 etc.). În cazul de faţă redactarea istoriei Sibiului — epoca modernă — în mai puţin de 200 de pagini a fost o opţiune temerară, ţinînd seama de specificul zonei (convieţuirea româno-săsesască cu interferenţe şi influenţe reciproce), precum şi problematica extrem de diversificată.

În urma parcurgerii unei bogate bibliografii şi studierii fondurile arhivistice aflate la Arhivele statului Sibiu autorii au structurat monografia în capitolele următoare: Cetatea Sibiului (populaţia, asistenţa sanitară ,statistica locuitorilor Comitatului sibian în anul 1900; situaţia economică (agricultura, păstoritul, meşteşugurile, manufacturile, reuniunea sodalilor români din Sibiu, industria, întreprinderi industriale înfiinţate pînă în 1918, comerţul, creditul); stări sociale (situaţia ţărănimii române din zonă, burghezia sibiană, proletariatul); lupta populaţiei româneşti pentru emancipare naţională; desăvîrşirea unităţii naţionale şi de stat, contribuţia românilor sibieni; cultura;

Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român.

Din titlurile enumerate rezultă desfăşurarea vieţii economice, sociale, politice şi culturale din zona sibiană între anii 1784—1918, cu accent pe istoria românească şi mai puţin pe cea săsească. De altminteri despre Sibiu există o bibliografie enormă atît în limba română cît şi în cea germană, însă nu numai românii ci şi saşii şi-au alcătuit propriile istorii, conturîndu-se în felul acesta două istoriografii. Aceleaşi evenimente, de multe ori, au fost interpretate din unghiuri diferite, în funcţie de naţionalitatea celui ce scria. Cei doi autori s-au străduit să se debaraseze de prejudecăţi pentru a prezenta istoria aşa cum a fost, cu toate că în decursul timpului n-au lipsit asperităţile. Multe date referitoare la românii de pe aceste meleaguri le-au cules din izvoare săseşti cu excepţia mişcării naţionale româneşti şi a situaţiei sale culturale.

În veacul al XIX-lea se intensifică dezvoltarea capitalismului prin înmulţirea manufacturilor şi apoi a fabricilor, activitate ce capătă amploare odată cu scurgerea timpului. Aceste aspecte multiple sînt inserate între paginile 14—40, însă ar fi fost mai bine dacă se acorda importanţa cuvenită breslelor, unde Sibiul a excelat prin calitatea şi cantitatea produselor meşteşugăreşti. Foarte importantă e statistica industrială din 1914, în cadrul căreia, la o rubrică, sînt menţionate întreprinderile cînd au fost înfiinţate.

Cele mai interesante capitole din monografie mi s-au părut *lupta populaţiei româneşti pentru emancipare naţională* şi *desăvîrşirea unităţii naţionale şi de stat (contribuţia românilor sibieni)*, din cuprinsul cărora redăm concluziile. „Înfăptuirile dobîndite de mişcarea naţională a românilor în perioada 1900—1914, la care se asociază şi reprezentanţii social-democraţiei române, au fost remarcabile. Impulsionată şi sprijinită de românii de la sud şi est de Carpaţi, lupta românilor din monarhia dualistă a contribuit din plin la subminarea edificiului multinaţional al unui imperiu condamnat de istorie la dispariţie. S-a formulat în această pe-

rioadă cu o deosebită forță dreptul la autodeterminare al popoarelor, principiu novator care va conduce la saltul calitativ din decembrie 1918, cînd s-a realizat untiatea politică și statală — ultima secvență a epocii moderne plină de dramatism și suflu istoric." (p. 105).

În penultimul capitol se tratează cultura (învățămîntul, tipografii, publicistică, societăți științifice și literare, literatura, arta, muzica, personalități culturale etc.). Un asemenea subiect vast ce cuprinde atît cultura românilor cît și a sașilor nu putea fi tratat exhaustiv în 35 de pagini. Calitatea capitolului ar fi sporit dacă se reliefa rolul bisericii în această perioadă, cînd statul nu sprijinea cultura naționalităților.

Ultimul capitol înfățișează activitatea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, cea mai importantă societate culturală de dincoace de Carpați și a doua după Academie. Autorii reliefează rolul ei în propășirea culturii și a solidarității românești. „Sub stindardul desfășurat al *Astrei* s-au adunat toți românii (intelectuali, meseriași, țărani, lucrători), conștienți de rostul lor în patria străbună, animați de cel mai fierbinte patriotism în epoca cea mai aspră a existenței noastre ca popor. În comuniune cu celelalte forțe progresiste ale vremii, s-a înscris, de la începutul existenței sale, în frontul românesc de avangardă revoluționară pentru realizarea idealului unității naționale. Peste granițele politice ale timpului a contribuit hotărîtor la pregătirea și consolidarea conștiinței supreme românești în vederea împlinirii marelui act istoric de la Alba Iulia, acum 71 de ani". (p. 178).

Sibiul și ținutul în lumina istoriei este a doua monografie după cea din 1940 semnată de Al. Dima. Dacă *Sibiul* lui Dima se impunea prin stil și documentație, monografia semnată de N. Nistor, A. Dumitrescu-Jipa și Marinescu-Frăsinei face un pas mai departe prin bogăția informațiilor, aducînd numeroase date noi. Din păcate lipsa unui indice îngreunează munca cercetătorului, cînd urmărește o anumită temă. De asemenea n-ar fi fost rău să fi existat un rezumat într-o limbă de circulație, deoarece Sibiul nu este un oraș oarecare. O asemenea lucrare nu trebuia să apară fără concluzii, întrucît prin mijlocirea lor s-ar fi stabilit însemnătatea Sibiului în istoria românilor și-ndeosebi locul ocupat de urbe în epoca modernă.

Apariția acestei sinteze îmbogățește istoriografia românească cu o nouă lucrare de istorie locală, iar cercetătorii, cînd vor aborda un asemenea subiect, vor trebui să țină seama și de rezultatele predecesorilor. În cincizeci de ani au apărut doar două monografii despre Sibiu în limba română. Tratarea unui subiect atît de dificil este un alt merit al autorilor.

Mihai Sofronie

Treceri la cele veşnice

† PREOTUL IOSIF MOTORA

În ziua de 22 iulie 1990 după o îndelungată suferință s-a stins din viaţă plecînd pe drumul eternităţii, bunul părinte Iosif Motora. Vestea morţii sale a îndoliat inimile tuturor celor care l-au cunoscut şi iubit.

S-a născut la 26 iulie 1939 în localitatea Certege-Cîmpeni, judeţul Alba, din părinţii Constantin și Lucreţia de profesie agricultori. Părinţii l-au crescut în dragoste faţă de credinţa în Dumnezeu şi faţă de Biserica Sa.

După terminarea Şcolii generale în localitatea Cîmpeni se înscrie în anul 1955 la Seminarul Teologic din Cluj pe care-l absolveşte în anul 1960. Intre anii 1960—1964 urmează cursurile Institutului Teologic din Sibiu.

O dată memorabilă în viaţa părintelui Iosif Motora a fost 25 iulie 1965 cînd s-a căsătorit cu profesoara Mariana Mariş, cu care a întemeiat un frumos cămin familial. Din această căsătorie au avut doi copii: Sorin (student) şi Cristian (elev la Liceu) care le-au adus multe bucurii.

În anul 1965 este hirotonit preot. A păstorit parohiile Muncelul Băii, Certege, şi Parohia Cîmpeni-Vale, toate din Protopopiatul Cîmpeni.

Peste tot pe unde a slujit a lăsat o rază luminoasă în sufletele credincioşilor. Pentru frumoasa activitate preoţească, pentru merite deosebite, părintelui Iosif Motora i s-a acordat distincţia onorifică de „ICONOM".

Încă din anii de început al slujirii preoţeşti a fost învrednicit şi de frumoasa dar plina de răspundere misiune de „SECRETAR PROTOPOPESC", bucurîndu-se din partea preoţimii de un deosebit respect pentru competenţa cu care a condus destinele acestei instituţii.

A fost pentru preoţi un adevărat frate şi model de conduită.

Părintele Iosif Motora, fiu al Munţilor Apuseni de care origine era mîndru, şi-a închinat întreaga-i viaţă slujirii lui Dumnezeu şi Omului. A trăit şi a simţit ca un „moţ". A iubit oamenii şi omenia. A făcut parte din preoţimea de elită a protopopiatului Cîmpeni. Suflet bun, un părinte al „Dragostei", a fost pătruns de înalta conştiinţă a preoţiei sfinte.

Dar, meritul, preţuirea cea mai mare care trebuie să i-o acordăm este modul în care a ştiut să consolideze în inima credincioşilor, a păstoriţilor săi, „credinţa străbună" arătînd cu vreme şi fără vreme că Biserica Ortodoxă este „Mama neamului românesc", că în Biserică s-a ţinut 2000 de ani dreaptă „coloana vertebrală" a sufletului moşilor şi strămoşilor, că numai în „biserica neamului" *ne vom* afla mîntuirea sufletului. A trăit cu adevărat ortodoxia românească. A fost un mare român, un moţ adevărat.

Serviciul religios al înmormîntării s-a oficiat duminică 15 iulie 1990 de un sobor de 40 de preoţi în biserica ortodoxă Cîmpeni-Vale.

A participat o imensă mulţime de credincioşi care şi-au unit lacrimile, rugăciunile cu ale preoţilor slujitori ,aducînd prinos curat, sincer pentru slujirea de o viaţă a părintelui Iosif Motora la altarul sfînt al Bisericii şi Patriei.

Şirul cuvîntărilor a fost început de noul şi inimosul protopop Gheorghe Bota care în cuvinte alese a vorbit despre „SFÎNTA TAINĂ A PREOŢIEI" şi a scos în evidenţă calităţile de bun păstor şi bun organizator al problemelor administrative parohiale şi protopopeşti, fiind un exemplu de muncă şi dăruire pentru biserică.

Despre meritele adormitului în Domnul a vorbit şi P. C. părinte vicar Urdă Ştefan care a citit scrisoarea de condoleanţe din partea PREA SFINŢITULUI EPISCOP ANDREI MUREŞANUL, pentru familia îndoliată. A evidenţiat aprecierea de care s-a bucurat din partea Sfintei Episcopii adormitul în Domnul.

Cu durere, cu emoţie în suflet şi în glas în numele colegilor de facultate, a fraţilor preoţi, au vorbit părintele David Paşca şi părintele Eugen Goia, evocînd amintiri din anii studenţiei şi de împreună slujire pe meleagurile sfinte încărcate de istorie ale Munţilor Apuseni. Vorbitorii au înfăţişat portretul spiritual al celui plecat dintre noi, a prietenului, preotului şi omului care a fost „părintele Iosif Motora".

Au adus condoleanţe familiei PREA SFINŢIA SA EPISCOP EMILIAN BIRDAŞ participînd la slujba religioasă, citind rugăciunea de dezlegare a sufletului.

Au prezentat condoleanţe familiei îndoliate venind de la mari distanţe, preoţi, colegi, prieteni. Amintim pe:

PĂRINTELE PROTOPOP — MOCIRAN GAVRIL — din Baia Mare;
PROTOPOP CICEU IOAN — din Tîrgul Lăpuş;
PROTOPOP TĂUT VICTOR — din Şimleul Silvaniei;
PĂRINTELE PROFESOR — BRADEA IOAN — din Cluj;
PĂRINTELE — CODAŢ ŞTEFAN — din Baia Mare;
PĂRINTELE — GHIAJA DORU — din Alba Iulia;

După încheierea slujbei de prohodire a părintelui Iosif Motora în dangăt de clopot şi în sfinte şi alese rugăciuni a fost luat sicriul de preoţii slujitori pe braţe şi s-a înconjurat Sfînta Biserică fiind depus în mormîntul proaspăt pregătit, întru aşteptarea învierii.

Rugăm pe Bunul Dumnezeu să-i aşeze sufletul său nobil, cald şi bun în latura celor drepţi. Veşnică să-i fie pomenirea!.

Preot Eugen Goia

IN MEMORIAM

URME DIN TRECUT

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

RECENZII

TRECERI LA CELE VEȘNICE